

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

MİLLİ DEVLETİN İNŞAASINDA AYŞE AFET İNAN

**Evrım Armağan COŞKUNER
1230204523**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Murat KILIÇ**

ISPARTA 2018

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Tez Savunma Sınav Tutanağı 2

Öğrencinin Adı Soyadı	EVRİM ARMAĞAN ÇAYKURER	
Anabilim Dalı	Tarih	
Tez Başlığı	Ayşe Afet İnan ve Milliyetçilik Anlayışı	
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	Milli Devletin İnşasında Ayşe Afet İnan	
<p>Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz <u>12/01/2018</u> tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;</p> <p>☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²</p> <p>ile aşağıdaki kararı almıştır.</p> <p>☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez KABUL edilmiştir. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin REDDEDİLMESİ³ kararlaştırılmıştır.</p>		
TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Yrd. Doç. Dr. Murat Kılıç	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Salih Tunç	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Hayri Çopraz	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrenci, yeni tez konusu belirler.

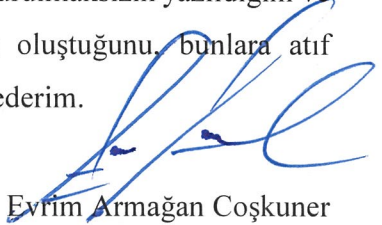

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Milli Devletin İnşasında Ayşe Afet İnan*” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Evrim Armağan Coşkuner
12.01.2018

(COŞKUNER, Evrim Armağan, *Milli Devletin İnşasında Ayşe Afet İnan*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2018)

ÖZET

Osmanlı devletinin fiilen sona ermesinin ardından kurulan Modern Türkiye’de millet oluşumu önemli bir yeri işgal etmiştir. Bu çerçevede büyük çoğunluğu milli mücadele döneminin liderlerinden olan ve Atatürk’ün çevresinde toplanan kurucu kadro, millet oluşumu için büyük çalışmalar içerisine girmiştir. Bu kurucu kadro ile yakın ilişki içerisinde olan Ayşe Afet İnan da Osmanlı Devletinin son dönemlerine yakından tanıklık ederek, Balkanlarda yaşanan büyük mücadeleler sonrasında Anadolu’ya ailesi ile birlikte göç etmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede o Atatürk ile tanışarak onun fikirleri doğrultusunda eğitimine ve de hayatına yön vermiştir. Aynı zamanda o cumhuriyet ideolojisinin şekillenmesinde Atatürk’ün istekleri doğrultusunda kendisine verilen görevleri yerine getirerek ayrıca Anadolu’da ortak kökten gelen bir Türk Milleti yaratmak için bir takım uğraşlar içine girmiştir. Bu durumda o devlet destekli çalışmalar yapmış ve araştırmalarına bilimsel bir boyut kazandırmaya çalışmıştır. Bu tezde Ayşe Afet İnan’ın kapsamlı hayatı, fikirleri, çalışmaları, dönemindeki ideolojik bakış açıları ile onun Cumhuriyetin kurucu kadrosu ile yakın münasebetleri ve bu doğrultuda kendisine verilen görevler sonucunda yaptığı çalışmalar yer almaktadır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Öncelikle ilk bölümde Ayşe Afet İnan’ın çocukluğundan başlayarak eğitimi, meslek hayatı ve Atatürk ile karşılaşarak hayatının büyük ölçüde değişmesi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Afet İnan’ın, dil, tarih ve arkeoloji çalışmaları ve bu doğrultuda yaptığı faaliyetler aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise bu çalışmalar üzerine inşa edilen Afet İnan’ın Atatürkçülük-kemalizm ile aynı doğrultudaki millet ve milliyetçiliğe bakış açısı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayşe Afet İnan, Kemalizm, Milliyetçilik, Türk Tarih Tezi, Türk Tarihi’nin Ana hatları, Milli Mücadele.

(COŞKUNER, Evrim Armağan, *Ayşe Afet İnan in the Construction of the National State*, Master's Thesis, Isparta, 2018)

ABSTRACT

Nation formation occupied an important place after ending the Ottoman Empire in Modern Turkey. In this area, most of the people who are founding stuff gathering near Atatürk and leader of national struggle worked out for nation formation. Ayşe Afet İnan ,who were in contact with the founding stuff, had to migrate to Anatolia with her family by witnessing the last period of Ottoman after great struggle in Balkan states. I and education n this time, she acted on Atatürk's advice to her future by meeting with Atatürk. At the same time, She worked to create a Turkish Nation by fulfilling a duty which was given by Atatürk in shaping of republic ideology. She made a state supported work and tried to give a scientific dimension to her research. In this thesis, there are a comprehensive life, ideas, works of Ayşe Afet İnan, and ideological viewpoints in her term , Also , there are close relation with the founding stuff of republic and works which are given to her .

This thesis consists of 3 parts. In the first episode deal with occupation life, education period from her childhood and changes in her life by meeting with Atatürk. In the second episode deal with history, language, meeting, archeological studies and works at framework. In the third episode deal with the viewpoint , nation and nationality of Ayşe Afet İnan in the same direction with Kemalism.

Key words: Ayşe Afet İnan, Kemalism, Nationalism, Turkish History Thesis, Outline of Turkish History, National Struggle

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

AYŞE AFET İNAN'IN BİYOGRAFİSİ

1.1. Ailesi ve Çocukluğu.....	5
1.1.1. Afet İnan'ın Memleketi Doyran.....	5
1.1.2. Balkan Savaşları'nın Başlaması ve Anadolu'ya Göç.....	9
1.2.Eğitim Hayatı	10
1.2.1. Afet İnan'ın Adapazarı'nda İlkokula Başlaması.....	10
1.2.2. Ankara ve Mihaliççık Günleri.....	11
1.2.3 Afet İnan'ın Ankara Günleri.....	15
1.2.4 Afet İnan'ın Biga Günleri (1917-1920)	16
1.2.5.Afet İnan'ın Alanya Günleri (1921).....	20
1.2.6. Afet İnan'ın Elmalı Günleri (1921-1922)	22
1.2.7. Aydın, Söke ve İzmir Günleri (1922-1923)	25
1.2.8. Bursa Günleri (1923)	26
1.2.9. İnegöl Günleri	26
1.2.10. Afet İnan'ın Sinop Günleri (1924-1925).....	29
1.2.11. İzmir Günleri (1925)	32
1.2.12. Afet İnan'ın Atatürk İle Tanışması	32
1.2.13. Afet İnan'ın Lozan'a Gitmesi	34
1.2.14. Afet İnan'ın Cenevre'de Öğretim Yılları.....	36
1.2.15.Atatürk'ün Son Günleri ve Afet İnan'ın Cenevre'den Yurda Dönmesi.....	48
1.3. Meslek Hayatı	51
1.4.Afet İnan'ın Yayın Hayatı	63
1.4.1.Kitap Halinde Yayınları.....	63
1.4.2.Tarih İçerikli Kitapları	64

II.BÖLÜM

AYŞE AFET İNAN'IN MESLEK HAYATINDAKİ TARİH, DİL ve ARKEOLOJİ ALANINDA ÇALIŞMALARI

2.1. Yurt Bilgisi ve Medeni Bilgiler	68
2.2. Tarih Çalışmalarının Başlaması	69
2.2.1. Türk Ocaklarının VI. Kurultayı	69
2.2.2. Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin Kurulması.....	71
2.2.3. Afet İnan ve Tarihin Ana Hatları Kitabı	74
2.2.4. Afet İnan ve Türk Tarih Tezi	77
2.2.5. Türk Tarih Tezi' nin Resmi Metni "Tarih'in Ana Hatları" ve Milliyetçilik	78
2.2.5.1. Büyük Türk İmajı.....	79
2.2.5.2. Batı (Avrupa) Meselesi	81
2.2.5.3. Din Meselesi	82
2.2.6. Türk Dil Kurumu'nun Kurulması	83
2.2.7. Afet İnan'ın Mısır ve Yunanistan Gezisi	84
2.2.8. Türk Tarih Kurumu'nun Çalışmaları	85
2.2.9. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin açılması	88
2.2.10. Afet İnan'ın Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde ilk dersi	91

III. BÖLÜM

TÜRK MİLLİ KİMLİĞİ VE MİLLİYETÇİLİĞİNİN İNŞAASI SÜRECİNDE AYŞE AFET İNAN

3.1. Millet (Ulus).....	94
3.2. Milliyetçilik ve Vatanseverlik İlişkisi	96
3.3. Modern Türkiye'de Milletin Oluşum Seyri	96
3.4. Atatürk Milliyetçiliği	97
3.5. İkinci Irk Meselesi Üzerine.....	105
3.6. Vatandaş İçin Medeni Bilgiler Kitabının Oluşumu	107
3.6.1. Medeni Bilgiler 'de Atatürk Milliyetçiliği.....	110
3.6.1.1. Türk Dili.....	113
3.6.1.2. Türk Yurdu.....	114
3.6.1.3. Türklerin Kökenine Dair Yaklaşım.....	115
3.6.1.4. Ahlak ve Milli Duygunun Millet Oluşumundaki Yeri	116
3.6.1.5. Dinin Etkisini Toplumdan Soyutlama.....	117
3.6.1.6. Medeni Duygu	118
3.6.1.7. Millet Tanımı	119

3.6.2. Modern Vatandaş Oluşturma	120
3.7. Türk Tarih Tezi Etkisi Doğrultusunda Türklerin Kökeninin Anadolu Uygarlıklarına bağlanması.....	121
3.7.1. Anadolu Uygarlıklarında Türk İzleri Arama.....	121
3.7.2. Arkeoloji Faaliyetleri	126
3.7.3. Osmanlı ve Din Karşıtlığı	129
3.7.4. Türk Milletini Yüceltme	131
3.7.5. Yer isimlerinde Türk İzleri arama.....	134
3.7.6. Türk Kültüründe izler arama.....	135
3.7.7. Tarih Görüşünde milliyetçilik.....	137
3.8. Güneş Dil Teorisi ve Milliyetçilik	138
3.9. 64 Bin Denek Üzerinde Yapılan Antropolojik Anket.....	141
SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA	153
EKLER.....	162
ÖZGEÇMİŞ.....	199

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
AKDITYK	Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Bas.	Basım.
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ev.	Çeviren
DTCF	Dil Tarih Coğrafiya Fakùltesi
Ed.	Editör
S.	Sayı
s.	Sayfa
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu
YY.	Yüzyıl

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmamın amacı Osmanlı devletinin son dönemlerini yaşamış, Osmanlı devletinin sınırlarının daralması ile Makedonya'dan ailesi ile birlikte göç etmek zorunda kalmış ve Milli Mücadele dönemlerine yakından tanıklık ederek bu dönemlerde büyük sıkıntılar çekmiş olan, Modern Türkiye Cumhuriyeti kuruluş yıllarından başlayarak hayatı boyunca Kemalizm'in sadık bir bireyi olarak bu değerleri koruyup topluma yerleştirmeyi amaç bilen, erken cumhuriyet döneminin yakın tanıklarından sosyolog ve tarihçi kimliğinin yanında müzecilik, kadın hakları, arkeoloji ve antropoloji gibi konularla da tanınan Cumhuriyetin yetiştirdiği bir aydın olan Atatürk'ün manevi kızı Profesör Doktor Ayşe Afet İnan'ın hayatını ve de Türkiye Cumhuriyeti'nin yücelmesi için yaptığı bütün çalışmaları ile fikir cephesini ortaya koymaktır.

Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Ulus-Devlet inşasında halkı eğitmeyi bir görev bilmiş, modern bir toplum oluşturmak için bizzat kendisi öğrencilerine Yurt Bilgisi ve Medeni Bilgiler dersi vermiştir. Afet İnan batıya karşı kendisini geri hisseden toplum ruhunu ve yapısını bertaraf etmeyi amaç bilmiş ve Atatürkçülük veya Kemalizm'in hedefleri doğrultusunda milleti yüceltmiş ve Türk Milletinin üstün bir yapıda bulunduğunu topluma yerleştirmeye çalışmıştır. O ayrıca Ulus oluşumunda önemli çalışmalar içerisine girerek farklı etnik grupları tek bir yapıda birleştirmeye çalışmış, hatta bunu bizzat kendi doktora çalışması üzerinden yürüterek devlet destekli araştırmalar içerisine girmiştir.

Bu durumda Afet İnan'ın hayatının seçilme sebebi ise onun erken Cumhuriyet dönemine yakından tanıklık ederek, bu dönemin politikalarının uygulanmasında bizzat kendisinin de görev alması ve de dönemin aydınlarının çevresinde bulunarak, kendisinin de Cumhuriyet döneminde çok önemli çalışmalar içine girmesidir. Özellikle Atatürk'ün manevi kızı ve de uzaktan akrabası olması onun bu dönemin şekillenmesinde ve önemli çalışmalar içerisine girmesinde etken bir durum teşkil etmektedir.

Bu çalışmada Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın hayatını, önemli çalışmalarını, fikir cephesini ele alırken, ayrıca Osmanlı Devletinin son dönemlerinden, Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ve Afet İnan'ın hayatının son nefesine kadar yaptığı önemli

çalışmalar dönemin siyasi politikaları ve de toplumun yapısı da ele alınarak hepsi birlikte verilmeye çalışılmıştır. Bu durumda Afet İnan'ın görüşleri ve de yaptığı faaliyetler ayrı başlıklar halinde fakat birbirleri ile bağlantılı olarak kronolojik çerçevede içerisinde sırası ile verilmiştir.

Araştırmada Afet İnan'ın kitapları ve de farklı gazete ve dergilerde çıkan makaleleri öncelikle kullanılmış ve daha sonra konu ile bağlantılı farklı eserler çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu araştırmanın temel kaynaklarını ise; arşiv belgelerinin yanı sıra Ayçe Arı İnan'a ait olan *Prof. Dr. Afet İnan* ve Afet İnan'a ait olan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, *Herkesin Bir Dünyası Var*, *Atatürk'ten Mektuplar*, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, *Tarih'ten Bugüne*, *Türk Tarihinin Ana Hatları*, *Medeni Bilgiler* ve *M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları* kitapları ile ayrıca *Türkiye Tarihi ve Antropolojisi Üzerine*, *Atatürk ve Tarih Tezi*, *Atatürk'ün Kurduğu Türk Tarih Kurumu 25 Yaşında*, *Atatürk'ü Dinledim: Atatürk'ten Hatıralar ve Onun Anıt-Kabri İçin Düşünceler* gibi çok sayıda gazete ve dergide yayımlanan makaleleri oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın yapılmasında bana büyük destekleri olan, yardımlarını hiçbir zaman benden esirgemeyen ve beni sürekli yeni araştırmalara teşvik ederek motive eden bunun yanında büyük sabır gösteren değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Murat Kılıç'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca çok büyük zorluklar yaşamama rağmen bana güvenen, çıkmaza girdiğim dönemlerde sürekli manevi desteklerini benden esirgemeyen, her zaman çalışmalarına azimle sarılmamı sağlayan, annem ve babam Necla ve Özcan Coşkun'er'e, ablam Dilara Şimşek ve de eniştem Ferdi Şimşek'e ve ayrıca arşiv belgeleri konusunda bana büyük yardımlarda bulunan Mimar Seyhan Karaosman'a sonsuz saygılarımı sunar ve çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Henüz Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde 1912 ve 1913 yıllarında meydana gelen Balkan savaşları sonrasında Türkler Avrupa kıtasından büyük ölçüde geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Son yüz yıldan beridir Avrupa kıtasında istenmemeleri, Balkan savaşları sonrasında daha çok yoğunluk kazanmıştı. Hatta Anadolu'daki varlıkları dahi sorgulanmaya başlanmıştı.

1913 ve 1918 yılları arasında milliyetçi ideolojiye sahip İttihat ve Terakki partisi yönetimi ele geçirmiş ve milli kimlik oluşturma yolunda devlet politikaları uygulamıştı. Ayrıca Balkanlardan Anadolu'ya göç eden Türklerin 1912 yılından sonra yaşadıkları sıkıntılar sebebiyle kendi öz kimliklerini yücelterek milli bilinç ile hareket etmeleri, bu durumu bir dalga halinde Anadolu'ya da yaymaları, halkın Türk kimliği konusunda bilinçlenmesini sağlamıştı. Sonuçta Anadolu'da Türklük, bir Türkçülük politikası halinde mevcut iktidarda bulunan İttihat ve Terakki'nin de etkisi ile büyük ölçüde güç kazanmıştı.¹

I. Dünya savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğundan arda kalan son toprak parçası Anadolu'nun da Batı sömürge devletlerinin iştahını kabartarak işgal edilmesi ve de milletin kendisinden başka diğer bütün kavimlere güvenini yitirmesi sebebiyle milli bilinç bu dönemde daha da kuvvetli hale gelmişti. Özellikle Milli Mücadele döneminde halkın topluca sömürge devletlerine karşı canla başla karşı koyması ve elindeki tüm imkanlarını seferber ederek orduya destek vermesi Ulus-devlet inşasının temelini mayalanmaya başladığının göstergesiydi.² İçte ve dışta birçok düşman ile mücadele etmek zorunda kalan Türk ordusu 1920'den 1922 yılına kadar gerçekleşen muharebelerde I. ve II. İnönü, Eskişehir-Kütahya, Sakarya ve Başkomutanlık Meydan Muharebeleri sonucunda işgalci kuvvetleri yurttan atarak Milli Mücadeleyi kazanmış ve Mudanya Ateşkesinin ardından imzalanan Lozan anlaşması ile 1923 yılında Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yeni bir devreye girmişti.³

¹Etienne Copeaux, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 29.

² Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Şiyasi Tarihi (Cilt 1-2: 1914-1995)*, Alkım Yayınevi, 16. Basım, İstanbul 2007, s. 307.

³ Bernard Levis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Boğaç Babür Tuna, Arkadaş Yayınları, 4. Baskı Ankara 2010, s. 340-344.

Henüz İttihat ve Terakki yönetimi döneminde (1913-1918) gerçekleştirilemeyen ya da cesaret edilemeyen veyahut sırası gelmesi için temel oluşturulması beklenen çoğu yenilik Modern Türkiye'nin kuruluşu ile Atatürk önderliğinde 1923-1938 yılları arasında yapılacaktı.⁴ Bu dönemde Ulus- devlet inşasını aydınlar köklerini tarihten alan Tarihi Milliyetçilik ile 1789 Fransız ihtilaline dayanan, milli birlik, milli egemenlik ve özgürlüğe önem veren Liberal milliyetçiliği kaynaştırmışlardı⁵ Özellikle II. Meşrutiyet döneminden sonra İttihat ve Terakki ideolojisine sahip aydınlar Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Türk kesime Türklük bilinci vererek ilk milliyetçilik temellerini atmışlardı. Fakat yine de bu aydınların fikirleri yeni milli bir devletin kurulmasından ziyade bir Turan devleti fikrine dönüşmüştü. I. Dünya Savaşından sonra uzak Türkleri bir çatı altında buluşturarak Turan devleti kurma fikrinin gözden düşmesi sebebiyle geçerliliğini yitirmesi yerini milli bir devletin varlığına bırakmıştı.⁶ Yeni kurulan Modern Türkiye Cumhuriyetin ilk on yılında yetişen ve bazıları Orta Asya, Kafkasya ve Kırım topraklarından göç ederek Türkiye'ye gelen aydınlar Ulusçuluğun bir Türkçülük halinde anlaşılması için mücadele vermişlerdir. Bu aydınlar Atatürk'ün çevresinde toplanmış ve de onun görüşlerini, ileride milliyetçi bir ideoloji olarak Dünyada Kemalizm veya Atatürkçülük adıyla tanınacak olan fikirler ile yayarak Modern Türkiye ulusuna bir kimlik kazandırmaya çalışmışlardır.⁷

Yeni kurulan devlet ekonomi temelleri üzerine kurulmak istenmiş ve iktisat bu durumda belirleyici bir rolü oynamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomi politikaları ile güçlenmesi istenmiş vatandaşların da bu durumda çalışarak devletin güçlenmesine yardımcı olması gerektiği bilinci halka yerleştirilmiştir.⁸ Bu bilgileri millete özümsetme yolunda okul bir araç olarak görülmüş ve ulusal değerler, ulusal kimlik, Cumhuriyetin ve Atatürk'ün fikirlerini yansıtan Atatürkçülük anlayışı eğitim aracılığıyla halka öğretilmek istenmiştir.⁹ Bu dönemde Laiklik bir devlet politikası haline gelmiş ve yeni kurulan devlet

⁴ İsmet Giritli, "Kemalist İdeoloji ve Nitelikleri", *Bildiriler ve Tartışmalar Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, Ankara 1984, s. 301.

⁵ Hasan Karaköse, *Siyasi Düşünce Tarihi*, Nobel Yayınları, 2. Baskı, 2007, s. 154.

⁶ Murat Kılıç, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2007, S. 16, s.116-117.

⁷ Büşra Ersanlı, *İktidar ve Tarih, Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 109.

⁸ Afetinan, "Atatürk'ten Dinlediklerim; Atatürk ve Demokrasi", *Bellekten (Atatürk Özel Sayısı)*, Kasım 1988, C.LII, S. 204, s. 829.

⁹ Fusun Üstel, *"Makbul Vatandaş" ın Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2014, s. 127.

yönünü batıya çevirerek modern ulus inşasında çağdaşlaşmayı başköşeye oturtmuştur. Dönemin aydınları Atatürkçülük fikirleri çerçevesinde akıl ve bilimi ön planda tutmuş, pozitif bilimlere yönelmiş ve halkı bu şekilde bilinçlendirmeyi amaçlamışlardır.¹⁰ İşte bu tez dönemin aydınlarından Makedonya’da doğup büyüyen Osmanlı Devleti’nin savaşlarda aldığı yenilgiler sonucunda çocukluk döneminde birçok sıkıntılı günler geçirerek Anadolu’ya ailesi ile göçmek zorunda kalan ve tüm yaşadıklarının etkisi ve babasının İttihat ve Terakki üyesi olmasının da etkisiyle milliyetçi bir gelenekle yetişen daha sonra 1925 yılında Atatürk ile tanışarak hayatının dönüm noktalarından birisini yaşayan Profesör Doktor Ayşe Afet İnan’ın Cumhuriyet ideolojisinin şekillenmesindeki katkılarını, fikir cephesini ve de hayatından kesitleri ele almaktadır. Henüz 1928 yılında bir Fransızca Coğrafya kitabında Türkleri aşağılayan bir yazıyı görerek bu durumu hemen Atatürk’e bildirmesi sonucunda tarih çalışmaları daha ön planda ele alınmaya başlanacak ve Modern Ulus inşası belirgin bir çizgiyle yoluna devam edecektir.¹¹

Daha sonraları 1931 yılında ilk kongresi yapılan tarih çalışmaları sonucunda ilk Türk Tarih Tezi doğmuştur. Afet İnan bu tezin devlet tarafından onaylı kitabı olan Türk Tarihinin Ana Hatları’nın yazarlarından olmuş, daha sonraları Modern Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş aşamasında halkı bilinçlendirerek eğitimli vatandaş yetiştirme yolunda yazılan ve fikirleri Atatürk’ün devlet meselelerine dair toplantılarında oluşmuş olan Vatandaş İçin Medeni Bilgiler Kitabı’nı kaleme almıştır. Ulus- Devleti inşasında o Hititler gibi köklü Anadolu uygarlıklarını, Anadolu’da hak iddia eden Yunanlılar ve Ermeniler gibi milletlerin zararlı tezlerine karşı Türk kabul etmiştir. Bu sayede Türklüğün Anadolu’daki kökenlerini daha eskilere dayandırarak Anadolu’daki Türk yerleşimini köklü bir geçmişe bağlamıştır. Afet İnan Türklüğün köklü tarihini yücelterek medeniyete hizmetlerinin rolünün saptanmasında her zaman Medeniyet tarihinin araştırılmasını isteyerek Arkeolojiyi bu amaç için araç olarak görmüştür.¹² Onun fikir cephesi Atatürk’ün fikirleri çerçevesinde şekillenmiş ve bu fikirlere bir ömür adamıştır. Afet İnan Cumhuriyete ve Atatürk’e bir vefa borcu olan ve bu borcu ömrü boyunca ödemeye çalışan, sisteme sadık, Modern Devletin oluşturduğu ilk aydınlardan olup Cumhuriyet yapısının şekillenmesinde ve yerleşmesinde özellikle modern vatandaş oluşturmada

¹⁰ Ersanlı, a.g.e., s. 205.

¹¹ Afet, “Atatürk ve Tarih Tezi” *Bellekten*, 1 Nisan 1939, C. 3, S. 10, s. 244.

¹² Afet, “Atatürk ve Tarih Tezi”, s. 243.

büyük katkıları bulunan bir aydın profilini temsil etmiştir. Ayrıca o aile kültürünün yaşaması için geleneksel kadın imajını yaratmayı hedeflemiş, Kadın haklarına bir ömür vererek Atatürk devrimlerinin yerleşmesi için büyük çabalar sarf etmiş, modern Cumhuriyeti temsil ederek, Atatürk ve de sistem tarafından bizzat vazifelendirilen görevli tarihçi rolüne sahip öncü kadın konumunda yaşamının son anına kadar çalışmalarına devam etmiştir.

I. BÖLÜM

AFET İNAN'IN BİYOGRAFİSİ

1.1. Ailesi ve Çocukluğu

1.1.1. Afet İnan'ın Memleketi Doyran

Ayşe Afet Hanım'ın annesi köken itibariyle Selanik'e bağlı bir kaza olan Doyranlıydı.¹³ Bizans belgelerinden henüz 10. Yy' da bazı Türk kavimlerinin Balkanlar'a yerleştiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti de henüz kuruluş yıllarında Rumeli'yi iskân etmek ve bu yerleri Türkleştirmek için konargöçer Yörüklerle arazi vermiştir.¹⁴ Bu sebeple Doyran'da halkın büyük çoğunluğunu Türkler oluşturmaktadır.

Doyran'da Afet Hanım'ın büyük dedesi olan Kunduracı Mustafa Ağa'nın erken ölmesi sebebiyle, büyükannesi Zülfü Molla çocuklarını tek başına büyütme zorunda kalmış ve erken yaşta yetim kalan torunu yani Afet Hanım'ın annesi Şehzane'nin de bakımını üstlenmişti. Çocuklarından Sadık'ı Zülfü Molla henüz 17 yaşındayken Doyran Müderrisi Emrullah Efendi'nin kızı Ayşe ile evlendirmişti. Askere gitmek için hazırlanan Sadık ani bir karın ağrısı geçirmiş ve bu rahatsızlığından dolayı genç yaşta ölmüştü. Bu sebeple geride Doyran müderrisi'nin kızı, yani Afet Hanım'ın anneannesi Ayşe ile küçük yaşta yetim kalan annesi Şehzane kalmıştı. Anneannesi Ayşe anneden öksüz büyümüştü. Annesi Usturumcalı olmasına rağmen sonradan Doyran'a gelmişlerdi. Ayşe kocasının ölümünden sonra kayın pederinin evinde oturmaya devam etmiş ve daha sonra kayın pederi onu Doyran'a sonradan gelen bir noter olan Hüsametdin Efendi ile evlendirmiştir. Aynı yıl Ayşe, Şehzane ve Hüsametdin Efendi Selanik'e hâkim bir yamaçta bulunan Polyroz veya Kesendire de denilen kasabaya yerleşmiştir.

Afet Hanım'ın babası İsmail Hakkı Bey¹⁵ ise Şumnuludur. 1881 yılında doğan İsmail Hakkı Bey'in babasının lakabı “*Salmanlının Ahmet Ağa*”dır. 1834-1912 yılları

¹³ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, Remzi Kitapevi, 3. Basım, İstanbul, 2006, s. 19.

Evlîya çelebi seyahatnamesinde Doyran'ı tanımlarken kimilerinin Toyran şeklinde yazdıklarını fakat doğrusunun Doyran olduğunu söyler. İsmi'nin nereden geldiği konusunda ise Çelebi, Gazi Evrenos Bey'in bu kazada askerleriyle birlikte konakladığı zaman, şehrin yerlilerinin onları büyük bir ziyafetle ağırlaması sonucu bu yere “Doyuran” adını verdiklerini belirtir. Ayrıca Doyran'ın o dönemde çok zengin olduğunu dile getiren Çelebi, çatısı kiremitten ve bağı, bahçesi olan geniş evlerinin bulunduğunu, Doyran'ın Turna ve Sazan balığı çıkan bir gölünün olduğunu belirtir;

¹⁴ M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul Yayınları, İstanbul 2008, s. 11, 17.

¹⁵ İsmail Hakkı Uzmay: Afet İnan'ın babası olan İ. Hakkı Uzmay 1930-1939 yılları arasında Bolu milletvekilliği yapmıştır. ; A. Afet İnan, *Tarih'ten Bugüne*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Y.Y, 1970, S. 227.

arasında yaşayan Ahmet ağa o dönemde taşradaki halkın geçim kaynağı olan toprak ile uğraşmakta ve Şumnu'da babası İsmail Ağa'dan kalan bir de dükkânı işletmektedir. İsmail Hakkı Bey'in annesi Refiye Molla ise 1862-1932 yılları arasında yaşamış, okumuş genç yaşta Molla¹⁶ ünvanı almıştır. Refiye Molla hatırı sayılır bir aileden gelmektedir. Kendi deyişiyle “ *Moskof Harbi* ”¹⁷ çıkmış ve 1877 yılında Ahmet Ağa ile evlenmiştir. Çiftin bu evlilikten iki oğlu ve bir kızı olmuştur. Afet Hanım'ın babası İsmail Hakkı Bey, çiftin en büyük oğludur. İsmail Hakkı Bey Hafızlık yapmaktayken alınan bir kararla, Şumnu da okuyan yetenekli çocukların Bursa Ziraat Mektebinde okula devam etmeleri istenmiş ve İsmail Hakkı Bey de bu çocukların arasında seçilmiştir. Bu okulda Namık Kemal'in şiirleri ile tanışan İsmail Hakkı Bey daha sonra bu okuldan mezun olmuş ve İstanbul Halkalı Ziraat Mektebi'ne başlayarak eğitimine devam etmiştir. Sonunda bu okuldan da 1905 yılında mezun olmuştur.¹⁸

Afet Hanım'ın doğduğu şehir Selanik'in bir kazası olan Kesendire (Polyoruz)'dir.¹⁹ Afet Hanım daha sonraları 1933 yılında Ruşen Eşref Ünaydın ve eşi Saliha Hanım ile bir Balkan seyahatine çıkmış²⁰ ve bu seyahatte Kesendire'yi de görme şansı yakalamıştır. Afet Hanım Kesendire'ye vardığında hükümet konağının bulunduğu meydanda yaşlı bir Rum'a evi sormuştur. Rum kendilerine Türkçe olarak kimi aradıklarını sormuş ve Afet Hanım da “*Babam burada memuriyette bulunmuş ve Hüsamettin dedem burada uzun yıllar noterlik yapmış*” demiştir. Yine Rum Türkçe olarak Hükümet konağının bir köşesindeki odayı işaret etmiş ve “*Beybaba'nın evi işte burasıydı*” demiştir. Afet Hanım'ın anneannesinin ikinci kocası olan Hüsamettin Efendi'yi yerli halk o bölgede “*Beybaba*” olarak bilmektedir. Afet Hanım'ın babası İsmail Hakkı Bey ise bu kazaya çok genç yaşta gelmiş ve de burada çok az kalmıştır. Bu yüzden onu burada bilen yoktur.

Hüsamettin Efendi, Afet Hanım'ın anneanesi Ayşe Hanım ile evlendikten sonra Afet Hanım'ın annesi Şehzane'yi kendi öz kızı gibi sevmiş ve hem eşi Ayşe Hanım'a hem de kızı Şehzane'ye bir İstanbul kültürü verebilmek için elinden geleni yapmıştır. Anne kız kesendire'nin yerli halkı Rumlar ile yaşadığından bu dili de öğrenmişler, giyimi

¹⁶ Molla: İslami İlahiyat ve dini yasa (fıkıh) üzerine eğitim almış din bilginidir.

¹⁷ Moskof Harbi: 93 Harbi ya da 1977-1978 Osmanlı-Rus savaşı' nın o dönemki halk arasındaki deyişi.

¹⁸ Arı İnan, *a.g.e.*, s. 25-27.

¹⁹ Arı İnan, *a.g.e.*, s.23.

²⁰ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, AKDYYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 21.

kuşamı ve kültürleriyle Kesendire’de hatırı sayılır bir konuma gelmişlerdir. Bu sırada Makedonya’nın hareketli bir dönem geçirmesi Hüsamettin Efendi’yi de etkilemiş ve hürriyet hareketleri için çeşitli gizli kuruluşlarda çalışarak Paris’e gitmiş dönmüştür.

Şehzane hanım her Türk kızı gibi nakış işleyip danteller örmekte, ev işlerinde annesine yardımcı olmakta ve çeyizini hazırlarken de bir taraftan okumaktadır. O dönemde kız çocuklarının okuyacağı okullar kısıtlıdır. Buna rağmen Şehzane Hanım daha önce Rum okuluna gitmiş ve Kuran okumayı öğrenmiştir. İşte 1905 yılında gelindiğinde Kesendire’ye Halkalı Yüksek Ziraat Mektebinden mezun olan Afet Hanım’ın babası İsmail Hakkı Bey orman Fen memuru olarak atanmıştır. Yalnız gelen İsmail Hakkı Bey Rum bir ailenin yanında barınmıştır. Aynı şekilde Makedonya’nın içinde bulunduğu durumdan etkilenen İsmail Hakkı Bey de bir takım gizli cemiyetlerin içinde hürriyet hareketlerine katılmıştır.

İşte İsmail Hakkı Bey Kesendire’de bir kaymakamın önerisi ve kaymakamın ailesinin aracılığıyla Şehzane Hanım’ı bir evin bahçesinde peçesi açık şekilde görmüş ve çok beğenmiştir. Anneanne Ayşe Hanım ve Hüsamettin dedenin de razı olmalarıyla İsmail Hakkı Bey’in ailesi de Kesendire’ye gelerek düğün hazırlıklarına başlanmıştır. Nihayet Şehzane Hanım ilk çocuğuna hamile olduğunda 1908 yılında ikinci meşrutiyet de ilan edilmiş ve Hürriyet için çalışmalarda bulunan İsmail Hakkı Bey onun için değerli bu iki mutluluğu birden yaşamıştır. Ve tarih 30 Ekim 1908’ e geldiğinde bir Ramazan ayında akşam saatlerinde çiftin bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Aile dostları Ziya Bey ve İsmail Hakkı Bey bir kitap açarak yeni doğan bebeğin ismini Afet koymuştur. Henüz küçük Afet yeni doğmuşken, babası İsmail Hakkı Bey’in tayininin Doyran’a çıkması üzerine aile kış aylarında at ile yola koyulmuştur. Doyran’da Zülfü Molla işitme yeteneğini kaybetmiştir. O torununun kızı Afet’i kucağına almaktan büyük mutluluk duymaktadır. Bu mutluluğu gölgeleyen durum ise, Doyran’a gelen Afet Hanım’ın Anneannesinin kocası Hüsamettin Efendi’nin hastalanarak vefat etmesi ve anneannesinin yeniden dul kalmasıdır. Doyran’da barınacak yeri olan anneanne Ayşe Hanım, İsmail Hakkı Bey’in tayininin Vodina’ya (Edessa) çıkması üzerine kızından ayrılmamak için bu şehre kendisi de gitmiştir. Küçük Afet’in erkek kardeşi Ahmet Reşat Vodina’da dünyaya gelmiştir.

Afet Hanım'ın çocukluğuna dair hatırladığı ilk anısı 1912 yılında henüz 4 yaşındayken Ropcoz'da Doyran, Karaferiye, Gevgili, ve Selanik yolculuğu sırasında meydana gelen bir orman yangınıdır. Bu anı onun biyografisine dair hatırladığı ilk anısı olduğu için önemlidir. Afet Hanım bu olayı şu şekilde anlatır:²¹ “*Bu yolculuk bir dñnüşür. Annem ve babamla Selânik, Gevgeli ve Doyrana gitmiştik. Buralarda akrabalar ziyaret edilmişti. Doyranda annemin, Gevgelide babamın yakınlarıyla görüşülmüştü. Erkek kardeşime ve bana bayramlıklarımız Selânikten alınmıştı. Kardeşim benden bir buçuk yaş küçük olduğu için, o anneannemle evde kalmıştı.*

Bu yolculukta bana en çok tesir eden bir olayla karşılaşyoruz. Çocukluğumun ilk büyük heyecanı idi bu. Bir yol dönemecinden sonra, derenin öbür tarafındaki ağaçlar duman ve alevler içinde sanki birden bire üzerimize doğru devrilecekler gibi. Atlardan inilmiştir. Annemin pelerininin altına saklanan ben, korku içindeyim. Annem dua ediyor, ben âmin diyerek ellerimi kaldırıyorum. Gökyüzünü sık ormanlar arasından görebilmek çok güç. Karşı taraftan yükselen alevlerin kızılığı etrafımızı sarmakta. Babam orman bekçilerine bağırarak emirler veriyor. Kesilen ağaçların gürültüsü derede akisler, uğultular yapmaktadır. Orman yanıyor, çatırdıyor, gürültü ve renk birbirine karışıyor. Annem duası arasında, bana babamın bu ormanları korumakla ve söndürmekle vazifeli olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Babamın orman memuru olduğunu bu olay bana öğretmiştir.

Orman yangını önlenmiştir. Atlara biniliyor. Dumanın ve alevlerin serpintilerini geride bırakarak, güzel manzaralara yeniden kavuşuyoruz. O gece konakladığımız yerde, annemin koinunda uyurken, rüyam orman yangınının alevleri içinde geçer gibidir. Ürperiyorum, sıçrıyorum...”

Afet Hanım'ın henüz 4 yaşındayken başından geçen bu olay onun anılarında iz bırakmıştır. Henüz çok küçük yaşta böyle bir olayla karşılaşması bu duruma etkendir. Ertesi gün yolculuğa devam etmelerine rağmen hafızasında bu güne dair fazla bilgi yoktur. Sadece dev tomrukların derede yuvarlanmakta olduğunu görünce yanmaktan kurtulduklarını ve heybelerdeki hediyeler ve bayramlıkları ile oturdukları Ropcoz'a geldiklerini hatırlamaktadır.²²

²¹ Anı İnan, a.g.e., s. 23-29.

²² A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugüne*, s. 228.

1.1.2. Balkan Savaşları'nın Başlaması ve Anadolu'ya Göç

Daha sonra Balkan Savaşları'nın başlaması ile Afet Hanım ve ailesi, 1912 yılında Afet Hanım henüz 4 yaşındayken Anadolu'ya göçmek zorunda kalmıştır. Bu durum şu şekilde gerçekleşmiştir; Trablusgarp'ın İtalyanlara teslim edilmesi ile cesaretlenen, Ulusçu ideolojiler ile hak iddia ettikleri toprakları almak isteyen Balkan devletleri (Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ) Rusya'nın da etkisi ile Osmanlı Devletine karşı cephe almıştır.²³

Nihayetinde 1912 yılının Ekim ayında başlayan Balkan Savaşlarının ilk aşaması Batıda Arnavutluk kıyılarından doğuda İstanbul yakınlarına ve Makedonya'nın en kuzeyinden Yunanistan'da Teselya'ya kadar uzanmıştır. Osmanlı Devleti Koçana, İştıp, Üsküp ve Kasım ayında da Selanik'i kaybetmiştir. Makedonya'yı da Yunanistan ve Sırbistan kendi aralarında paylaşmıştır. Makedonya'ya tek başına hâkim olmak isteyen balkan devletleri kendi aralarında ikinci bir savaşa daha girişeceklerdir.²⁴ Balkanlarda yaşanan bu savaş büyük bir Türk nüfusunun kitleler halinde Anadolu'ya özellikle de İstanbul'a göç etmesine sebep olmuştur. Çok sayıda göçmen bulabildikleri vasıtalarla veya yayan olarak önce İstanbul ve Batı Anadolu'nun birkaç limanına gelmiş ve daha sonra da Anadolu'nun iç kesimlerine dağılmıştır. Doğu Rumeli ordusunun 3 Kasım 1912 de Vize-Lüleburgaz hattından çekilip Çatalca savunma hattına yerleştiği sıralarda binlerce göçmen Sirkeci garından itibaren şehri doldurmuştur. Bazı bilgiler öküzlerin çektiği kağrı arabalarının Galata köprüsünden Beyoğlu'na kadar uzandığını söylemektedir.²⁵ Afet Hanım ve ailesi de Anadolu'ya göç eden kabilelerin arasındadır.

Ropcoz'da 1912 yılında Kurban Bayramını beklerken Afet Hanım ve ailesi bir sabah top sesleriyle uyanmıştır. Halk panik havası içerisinde “*Gâvur Geliyor*” diye bağırmaktadır. Afet Hanım'ın dedesi Ahmet Ağa gözyaşları sakallarını ıslatırken torunlarını kucaklar. Afet Hanım'ın anneannesi ve annesi, babası ile gizli bir şeyler konuştuktan sonra babasının “*Kırço*” isimli atına heybe yerleştirirler. Afet Hanım, küçük kardeşi, babası ve şehrin doktoru ormanlık sulak arazilerden geçerek yola koyulurlar. Annesi ve anneannesi geride kalmıştır. Babası İsmail Hakkı Bey top seslerinin geldiği yerlerden dikkatli ve oldukça da gergin bir şekilde geçmektedir. Yalnızca bir at

²³ Zülküf Oruç, *Balkanlarda Türk Olmak*, Vadi Yayınları, Ankara, 2003, s.121.

²⁴ Mehmet Okur, “Balkan Savaşları” *Balkanlar El Kitabı*, c. 1, Akçay Yayınları, Ankara, 2013, s. 597-598.

²⁵ F. Rezzan Ünalp, “Makedonya/Selanik Muhaciri Prof. Dr. Afet İnan ve Atatürk” *Yedinci Uluslararası Atatürk Kongresi*, c. 3, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 2342.

olduğundan ata nöbetleşe binilmiştir. Sonunda istasyona ulaşılmış Afet Hanım ve kardeşi orman korucusunun bekçiliğinde bir odada anne ve babalarını beklemiştir. İsmail Hakkı Bey eşi Şehzane Hanım ile anneanne Ayşe Hanım'ı almak için geri dönmüştür. Nihayetinde kabileler ile yolun yarısına gelen Şehzane ve Ayşe Hanım'ı bulan İsmail Hakkı Bey onları istasyona getirmiştir. Kalabalık bir tren ile İstanbul'a gelen Afet Hanım ve ailesi Rami'de babasının bir akrabasının evinde kalmışlar ve o kurban bayramında parasızlıklarından dolayı anca horoz kesebilmişlerdir.²⁶

Afet Hanım ve ailesi İstanbul'da çok fazla kalmamışlar, bütün eşyaları Ropcoz'da kalmış ve göçmen durumuna düşmüşlerdir. Üstelik Ahmet dede de Ropcoz'da kalmıştır.²⁷ Ahmet dede evde kalmak istemiş yaşadığı yeri terk etmemiştir. Evin demir kapısını sıkıca kapatarak sürgülemiş ve evdeki silahlarını doldurarak pencereden çarşıdaki düşmana ateş etmiştir. Düşman askerleri sürgülü kapıyı açamayınca evi ateşe vermişler ve ev yanarken dahi Ahmet dede silahını ateşlemeye devam etmiş ve bu şekilde şehit düşmüştür.²⁸

1.2.Eğitim Hayatı

1.2.1. Afet İnan'ın Adapazarı'nda İlkokula Başlaması

İstanbul'da fazla durmayan Afet Hanım'ın ailesi daha sonra İsmail Hakkı Bey'in Adapazarı'na orman fen memuru olarak atanması ile bu şehre taşınmıştır. Artık 4 yaşını dolduran Afet Hanım Adapazarı'nda ilkokula başlamıştır. Okula ilk başladığı zamana dair Afet Hanım'ın hatırında kalan kısım şöyledir; Afet Hanım'ın boynuna “*elifba*” asılmış, büyük tepsilere şekerlemeler konulmuş ve bir tepsi baklava da özenle yolculuğa hazırlanmıştır. Babasının kucağında yeni elbisesi ile çevreyi izleyen Afet Hanım'ı daha sonra kadınlar kucaklarında değiştire değiştire taşımışlardır.²⁹ Küçük öğrenciler kabile halinde ilahi okuyarak yürürken, en önde de bir baklava tepsiyi götürmüşlerdir. Daha sonra ilk derste küçük Afet'i hocanın rahlesinin³⁰ önüne oturtmuşlardır.³¹ Okula başlama töreni bittiğinde adet olduğundan Afet Hanım'a bir kalfa verilmiştir. Babasının

²⁶ Arı İnan, *a.g.e.*, s.29-30.

Afet İnan 9 Kasım 1950 tarihinde İstanbul'a hareket edeceği vakit Ankara İstasyonuna Balkan Savaşlarından sonra gelişini hatırlayacak ve çok duyulanacaktır. Fakat bu gidişinde yanında çocuklarından oğlu Demir vardır. Küçük kızı Arı o yıl okulundan dolayı yanında gelememiştir; Afetİnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, Türk Tarih Kurumu basımevi, Ankara, 1958, s. 7.

²⁷ Arı İnan, *a.g.e.*, s. 31.

²⁸ Ünalp, *a.g.m.* s. 2334.

²⁹ Arı İnan, *a.g.e.*, s. 31.

³⁰ Rahle: Üzerinde yazı yazmak, kitap okumak ve özellikle de Kur'an-ı Kerim'in tilâvetine uygun olması için yapılmış küçük dar masadır.

³¹ A. Afetİnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 1-2.

mesleğinden dolayı olacak ki Afet Hanım o okula gittiğini bu tören gününden başka hatırlamamaktadır. Zaten daha sonra babasının tayini Ankara'ya çıkmıştır.

1.2.2. Ankara ve Mihaliççık Günleri

1913 yılında Afet Hanım'ın babası Adapazarı'ndan Ankara'ya atanmıştı. Aile Hükümet konağının arkasında iki katlı bir eve yerleşmişti. Ankara'nın o dönemki durumu çok farklıydı sokaklarında inekler dolaşiyor, çarşafli kadınlar inekleri ellerinde kovalarla takip ediyor ve yerlerdeki inek terslerini topluyorlardı. Şehirdeki ağaçların azlığı küçük Afet'in annesini çok üzmüştü. Afet Hanım eğitimine burada da devam etmiş ve onu anneannesi hükümet meydanından geçilerek gidilen bir anaokulu ya da mahalle okuluna götürmüştür. Fakat buradaki eğitimi de kısa olacak ki Afet Hanım Ankara'daki eğitimine dair fazla bir şey hatırlamamaktadır.

Daha sonra Afet Hanım'ın babası Eskişehir'in Mihaliççık ilçesine atanmıştır. Mihaliççık Ankara'dan biraz daha farklıdır. Özellikle şehirde su ve ormanları Ankara'dan fazlaydı. O dönemde küçük bir kasaba olan Mihaliççık'ta aileye iki kişi daha eklenmiş ve Afet Hanım'ın babaannesi ile halası da bu küçük kasabaya gelmiştir. Afet Hanım eğitimine burada devam edecektir. İlk zamanlarda diğer memur çocukları ile beraber cami avlusuna bitişik bir mahalle mektebine gitmiştir. Afet Hanım bu mektebe dair şu anıları hatırlamaktadır: “ *Hepimiz yerlerde oturur ve hocanın işaretiyle bütün öğrenciler bir arada yüksek sesle bir şeyler okurduk. Hocanın elinde büyük bir değnek bulunurdu. Yalnız cami avlusunda duran, teneşir denilen, ölü yıkanan tahta ile musalla taşı, hepimize büyük korku verir, hemen hiç birimiz bu yüzden teneffüse çıkmak istemezdik bu okula gidiş herhalde pek az bir zaman sürdü.*”³² Daha sonraları Afet Hanım'ın babası İsmail Hakkı Bey'in teşviki ile Mihaliççık kaymakamı ve bütün memurlar toplanarak bir ilkokul açtırmışlardır. Afet Hanım ilk defa burada kadın bir öğretmenden eğitim almıştır. İleriki dönemlerinde kadın haklarına dair birçok konuda faydası olan Afet Hanım'ı bu durum henüz ilkokul çağındayken etkileyecektir.³³ Afet Hanım'ın kadın öğretmeninin adı Pembe Hanım'dır. Afet Hanım ilk okumayı, hesap yapmayı ve nakış işlemeyi Pembe Hanım'dan öğrenmiştir. Afet Hanım Mihaliççık'ta ilkokulun birinci ve ikinci sınıfını okumuştur.³⁴

³² Arı İnan, a.g.e., s. 33.

³³ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 2.

³⁴ Arı İnan, a.g.e., s. 33-34.

Afet Hanım Mihaliççik günlerinde hayatının dönüm noktalarından birisini yaşayacaktır. Bu durum onun hayatında derin yaralar bırakacaktır. Annesi Şehzane Hanım'ın ince hastalığa (verem) yakalandığı söyleniyor, öksürüyor ve rengi günden güne solmaktadır. Sürekli bir karamsarlık havası hâkimdir. Bu durumda bir hava değişikliğinin gerekli olduğu söylenmektedir. İşte bu yüzden bir yaz mevsiminde Sündiken ormanlarına ailece gitmişlerdir. O gün Afet Hanım'ın ailesi araba ile ve yanlarındaki orman korucuları ise atlarıyla onların yanında yolculuk etmişlerdi. Bu yolculukta Afet Hanım ailesi elinde baltasıyla dalları kesen bir köylüye rastlamıştır. Köylü ormancıları görünce korkusundan elindeki baltasını yere atmış ve kaçmaya başlamıştır. Afet Hanım'ın babası İsmail Hakkı Bey bu duruma çok öfkelenmiştir. O ailesine orman sevgisini her fırsatta aşılmasını bilmiştir.³⁵

Afet Hanım Sündiken Ormanları'na babası ile 1934 yılında yeniden gidecektir. Fakat bu gidişinde annesini genç yaşta kaybettiği için annesi yanlarında olmayacaktır. Afet Hanım Sündiken Ormanları'nın soğuk suyundan içecek ve içinden şu kıtayı söyleyecektir:

“Sündiken Ormanları

Göğe çıkar çamları

Suları buzda yatar

Yeşilliğe can katar”³⁶

Afet Hanım'ın Sündiken Ormanları ile alakalı anıları burada bitmeyecektir. Mustafa Kemal Atatürk'ün son zamanlarında yanında bulunan Afet Hanım, Atatürk hasta yatağında yatmakta iken bir anısını anlatır. Atatürk'ün son zamanlarında artık devlet

³⁵ Arı İnan, a.g.e., s. 33-34.

Ayşe Afet (Uzmay)İnan gelecek yaşamında ağaç sevgisini belki de bu küçüklük anılarından dolayı belki de babasının mesleğinden dolayı sürekli taze tutacaktır. Öyle ki ileriki yıllarda İnan ağaç ve orman sevgisine dair şöyle diyecektir: “Ben, ağaçları insanlar gibi çeşitli tabiatlara, sahip yaşayan varlıklar olarak, görür onlarda çok şeyler bulurum. Tabiatta, ne kadar aynı cinsten olursa olsun, hiç birbirine tamamen benzeyen ağaç gördünüz mü? Onlar da insanlar gibi evvelâ çeşitli görünümlere sahiptirler. Alabildiğine göklere yükselen bir ağacın heybetli durumunda bir gurur bir asalet havası hâkimdir. Bunlar küçüklere tepeden bakan ve eğilmeyen halleriyle hep gökyüzüne doğru yükselmek için büyürler. Şüphesiz her ağacın görevi büyümek ve güneşe kavuşmaktır... Hele yeni yetişenler, küçücük boylarıyla bir aile yuvasının içindeki çocuklara benzerler. Büyüklerinin himayesine sığınmış halleriyle ne de güzel, sevimli duruşları vardır. O küçücük fidanları kendi çocuklarım, öğrencilerim gibi severim. Ormanlar, kalabalık ağaç ailelerinin bir araya gelmiş topluluklarıdır...”

Afetinan, “Ağaç Sevgisi”, *Halkevleri Dergisi*; 1 Mart 1967, S. 5, s. 12.; A. Afetinan, *Tarih'ten Bugüne*, s. 230.

³⁶ Arı İnan, a.g.e., s. 35.

işlerinden uzaklaşıp sakin bir hayat sürmek istediğini, doğa ve orman özlemi duyduğunu söyler. Atatürk'ün odasında bulunan ona daha önceden hediye edilmiş orman ve doğa ile alakalı tabloya Atatürk sık sık gözlerini dikmektedir. Ve nihayetinde Afet Hanım'ın karşısına geçerek: “ *Gidelim Afet, bir orman kenarına gidelim. Her şeyi bırakalım. Şöyle basit bir ev. Ocaklı bir oda... Memleketimizde güzel ormanlık yerler de var. Söyle bakalım, senin bildiğin bir orman var mı?* Diyecek ve Afet (Uzmay) Hanım' da Atatürk'e Sündiken Ormanları'ndan bahsedecektir. Atatürk Afet Hanım'ın Sündiken Ormanları'na dair anlattıklarını büyük bir keyifle dinleyecek ve oraya basit bir dağ evi yaptırmak için adamlar gönderecektir. Fakat hastalığı giderek ağırlaşacak ve ömrü bu planı gerçekleştirmeye yetmeyecektir.³⁷

Afet Hanım ve ailesinin Sündiken Ormanları'ndaki seyahatine geri dönecek olursak, Ayşe Afet Hanım ve ailesi küçük bir ağaç eve yerleşir. Şehzane Hanım'ın neşesi yerine gelmiş ve sağlığına kavuşmuş gibidir. Babası İsmail Hakkı Bey ise işine devam etmekte ormandan işine atı ile gidip gelmektedir. O seneki Ramazan Bayramı'nı aile Sündiken Ormanları'nda geçirir. Bayram yaklaştığı zaman ise aile bayramı evde geçirmek için Mihaliççik'a döner. Afet Hanım ilkokul ikinci sınıfa geçmiştir ve artık okuma yazmayı öğrenmiştir. Ayrıca el işleri ile de uğraşmaktadır. Afet Hanım'ın annesinin ince hastalığı ilerlemiş ve sık sık öksürür olmuştur. Ayrıca zayıflamış ve bitkin bir görünümündedir. Balkan savaşlarından sonra aile I. Dünya Savaşı'nı yaşamaktadır. Fakat Afet Hanım ve ailesi Balkan savaşı gibi top seslerini duymamaktadır. Savaş onlardan uzakta cereyan etmektedir. Afet Hanım'ın babası İsmail Hakkı Bey'in askere gitmemesi için Şehzane hanımın beşibiryerdesini askerlik bedeli olarak verilmiştir.

1915 yılının bahar ayı geldiğinde artık Afet Hanım annesinin hastalığı ile ilgili dedikoduları işitir duruma gelmiştir. Hastalık ilerlemiş ve annesi artık yataktan kalkamaz olmuştur. Afet Hanım küçük yaşına rağmen durumun farkındadır. 15 Mayıs 1915 tarihinde Afet Hanım'ı ve küçük kardeşini anneanesi aceleyle giydirerek okula gönderir. Küçük Afet okula gitmek için odasından ayrılırken annesinin odasının kapısının hızlıca kapanmasına şahit olur. Annesinin karyolası olmasına rağmen onu bir yer yatağında soyarlarken görmüştür. Aceleyle okula gider. Okulda herkes ona ayrı bir şefkatle davranmıştır. Artık bir şeylerin farkındadır. Ders arasında mezarlık tarafında bir kalabalık

³⁷ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal (1922-1938)*, C.3, Remzi Kitabevi, 7.Bas.,İstanbul 1993, s. 553-554.

belirmiştir. Küçük Afet'in arkadaşları onun mezarlık tarafına bakmasına engel olmaya çalışmaktadır. Fakat Afet Hanım'ın korkusu gerçekleşmiş ve annesini kaybetmiştir. Afet Hanım ve kardeşi küçük yaşta yetim kalmıştır. Artık iki kardeşin bakımı ile babaannesi ve anneannesi ilgilenmektedir. İsmail Hakkı Bey ise aradan bir süre geçtikten sonra Şumnulu hemşerilerinin bulduğu Hacer isminde bir kadınla evlenmiştir. Fakat ikinci eşi çocuğunu doğururken bebeğiyle beraber ölmüştür.

Mihaliççik'in Afet Hanım'ın anılarında ayrı bir yeri vardır. Burasının doğası Afet Hanım'ı kendisine çekmiştir. Ayrıca burada ailenin evlerinde bir düzen oluşmuş ve eşyalarını yeniden telafi etmişlerdir. Fakat Mihaliççik'in Afet Hanım'ı en derinden etkileyen yanı burada onun annesini kaybetmiş olmasıdır. Hayatı boyunca o bu yarayı içinde taşıyacaktır. Fakat anneannesi ona her yerde sahip çıkacak ve hiçbir zaman desteğini esirgemeyecektir. Mihaliççik'ta aileye Ömerköy'den gelen Kezban da eklenmiştir. Kezban iki kardeşin bakımı ile ilgilenmekte ve dışarıya çıktıklarında onlara göz kulak olmaktadır.³⁸ Afet Hanım onunla birlikte şehrin hemen yakınında bir yamaçta bulunan ahlat ağacının olduğu kırık yere gitmeyi çok sevmektedir. Kezban ile birlikte bu kırık alanda oyunlar oynamakta, çiğdem toplamakta ve beraber taşların üzerinde buldukları yosunları kına niyetine ellerine sürmektedirler. Ayrıca yaşlı bodur, alçak dalları olan ahlat ağacının tam ortasında Afet Hanım'ın oturabileceği düz yere o çıkarak oturmakta ve bu ağaca çıkmasını çok sevmektedir. Afet Hanım ve kardeşi bu kırık alana geldiklerinde Kezban onlara nezaret etmektedir. Arada sırada da eşekler üzerinde iki kardeş Kezban'ın köyü Ömerköy'e gitmektedir. Küçük kardeşler annelerinin yokluğunu bu şekilde biraz olsun unutmaktadır.³⁹ Bir sonbahar gününde Kezban'dan ve Mihaliççik'tan ayrılık vakti gelmiştir. İsmail Hakkı Bey'in tayini Ankara'ya çıkar ve ailesinden önce ev tutmak için Ankara'ya gider. Bu kez Afet Hanım'ın ve kardeşi Reşat'ın bakımı ile yakından ilgilenen anneannesi Mihaliççik'ta kendi evinde kalacaktır.⁴⁰ Yukarıda da söylenildiği gibi Mihaliççik'in Afet Hanım'ın anılarında ayrı bir yeri vardır. Burada 1967 yılında yaptırdığı bir kütüphaneyi "*Anneannemin kütüphanesi*" adıyla yurt hizmetine sunduğundan dolayı yılın kütüphane dostu seçilmiştir.⁴¹ Annesini erken kaybı ve anneannesinin onunla hayatı boyunca yakından

³⁸ Arı İnan, *a.g.e.*, s. 36-39.

³⁹ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugüne*, s. 229.

⁴⁰ Arı İnan, *a.g.e.*, s.41.

⁴¹ "1967 Yılı'nın Kütüphane Dostları", *Türk Kütüphaneciler derneği Bülteni*, C.XVI, S.4, Ankara 1967, s. 271.

ilgilenmesi ile belki de anneannesine karşı vefa borcunun bir kısmını bu şekilde ödemek istemiştir.

1.2.3 Afet İnan'ın Ankara Günleri

İsmail Hakkı Bey Ankara'dan haber yollayarak Afet Hanım, kardeşi ve babaannesini çağırmişti. Ve haber gelince Afet Hanım, kardeşi ve babaannesi Sarıköy'e (şimdi Yunusemre) gitmiştir.⁴² Anneannesi ise Mihaliççik'ta bir ev almış ve oradan ayrılmamıştır. Ve geçimini ise eşinden dolayı aldığı emekli maaşı ile sağlamaktadır. Ayrıca ara sıra da dikiş dikerek ek gelir elde etmektedir.⁴³

Mihaliççik'tan ayrılırken küçük Afet annesinin mezarının bulunduğu yerden geçerken çok hüzünlenmiş ve hıçkırarak ağlamıştır. Babaannesi ne yapacağını bilememiş aracı durdurmak istemesine rağmen Afet Hanım annesini toprak altında görmek istemediğinden dolayı aracın durmasını istememiştir. Annesini erken yaşta kaybeden Afet Hanım bu durumu kabullenmekte zorlanacaktır. Ankara'ya ikinci gelişleridir. Artık annesi Şehzene Hanım hayatını kaybetmiş ve anneannesi de yanlarında değildir. Onun yerine Babaannesi yanlarında gelmiştir. 1916-1917 yılları arası Ankara'da geçecektir. İsmail Hakkı Bey bu sefer Ankara'da Orman Müfettişi görevini yürütecektir. Karaoğlan'da Efi mahallesinde bir eve Afet Hanım ve ailesi yerleşir. Afet Hanım burada da eğitimine devam edecektir. Burada Ravza-i Nisvan mektebine gider. Bir sonbahar gününde bu mektepte “*Sultan Osman Günü*” yapılmış ve Afet Hanım da bu günde öğretmenlerinin verdiği bir şiiri ezberleyerek okumuştur.⁴⁴ Bu şiir kadınların öneminden bahsetmektedir. Afet Hanım henüz küçük yaşlardan itibaren bu sayede kadın haklarına dair çalışmalara başlamış ve hayatı boyunca da kadın hakları, kadının toplumdaki önemi gibi konularda çalışmalarda bulunmuştur.

Bu arada babası İsmail Hakkı Bey'e babaannesi Ankara da eş aramaya başlamıştır. Nihayetinde Manastır'dan gelerek Ankara'ya yerleşmiş bir ailenin kızı olan Nikbahat Hanım'ı bulmuş ve oğluna istemiştir. Nikbahat Hanım ve ailesin de razı olmasıyla düğün yapılmış İsmail Hakkı Bey üçüncü defa evlenmiştir. Afet Hanım ve kardeşi Nikbahat Hanım'a “*Hanım Abla*” demişler. Ve o da iki kardeşe çok iyi davranmıştır. Babasının Ankara'da görev yaptığı sıralarda Birinci Dünya Savaşı'nın devam etmesi Afet Hanım'ın

⁴² Arı İnan, a.g.e., s.41

⁴³ A. Afetİnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 2.

⁴⁴ Arı İnan, a.g.e., 41-47.

ve ailesinin bu günleri zorluklarla geçirmesine sebep olmuştur. Bu durum Afet Hanım'ın anılarına da yansımıştır. Örneğin Van'dan Ankara'ya o dönemde göçmenlerin geldiğini, belediye önünden kabileler halinde geçtiklerini ve Tahtakale Hamamı'na yerleştirildiklerini aktarmıştır. Ayrıca yine anılarında ekmeğin zor bulunması sebebiyle artan ekmekleri mangalda kızarttıklarını ve torbalara koyarak sakladıklarını da dile getirmiştir.⁴⁵ Bu dönemde babaannesi Afet Hanım ve kardeşine dini bilgiler vermekte ve de namaz kılmasını öğretmektedir. Babası ise orman teftişlerine atıyla gitmektedir.⁴⁶ Ankara günlerinde de Afet Hanım doğadan kopamamıştır. Hanım abla dedikleri Üvey annesinin anne ve babası Kavaklıdere'ye çıkan Atatürk bulvarındaki elçiliklerin bulunduğu yamaçta bir bağ evini yazlık olarak tutmuşlardır. Ve babasının atıyla buraya gelen Afet Hanım buradaki meyve ağalarından meyve toplamakta ve buranın çayırlarında koşup oynamaktadır. Yine sınıf arkadaşının Etlik'te bulunan bağlarına eşeklerle gitmekte ve burada da Ankara armutlarını toplayarak fırınlara sürüp kızartıp yediklerini hatırlamaktadır.

Ankara'da aile ikinci kış mevsimini yaşarken babası İsmail Hakkı Bey'in tayini bu sefer de Çanakkale'ye çıkar. Afet Hanım'ın üvey annesinden Refet isminde bir kardeşi olmuştur. O yıl kış mevsimi çok sert geçtiği için küçük kardeşi ile yola çıkamamışlardır. Yine de haber bekleyerek gün saymışlar ve yanlarında götürecekleri eşyaları hazırlamışlardır. Mangalda kızartarak torbalara koydukları ekmekler ve gaz lambası, yanlarında bulundurabilecekleri en önemli şeylerdir. Bir akşam haber gelmesiyle aile tren istasyonuna gitmiştir. Fakat asker sevkiyatı olduğundan dolayı tren ile sadece babası gidebilmiş aile geriye dönmüş ve haber beklemiştir. Sonunda haber gelmiştir. Fakat Çanakkale savaşı sebebiyle bütün memurların Biga'ya yerleşmesi istenmiş ve aile Biga'ya doğru yola çıkmıştır.⁴⁷

1.2.4 Afet İnan'ın Biga Günleri (1917-1920)

Biga'da ilkokulun dördüncü sınıfını okumaya başlayan Afet'e bir gün Biga'nın yakın köylerinden bir arkadaş Cemile çıkagelmiştir. Cemile şehirli olmak hevesine kapılmış ailesini bırakıp onlara hiç haber vermeden Biga'nın yolunu tutmuş ve ilk çaldığı kapı da Afet Hanım'ın evi olmuştur. Ailesi Cemile'yi evde çalışması için almadan önce

⁴⁵ Anı İnan, *a.g.e.*, 41-47.

⁴⁶ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 2.

⁴⁷ Anı İnan, *a.g.e.*, 47-49.

onun soyunu sopunu araştırmış ve onun sırf Şehirli olmak hevesiyle Biga'ya geldiğini öğrenmişlerdir. Cemile köy işlerinden ziyade Şehir işlerini yapmayı sevmektedir. İsmail Hakkı Bey Cemile'nin ailesine haber vermiş ve onu yanlarında çalışması için almıştır.

Biga'da arkadaşı Cemile'ye okuma yazma öğreten Afet onunla köyüne de gitmiştir. Cemile'nin babası İsmail Hakkı Bey'e köy işlerinin çoğaldığını ve de ailesinin onu özlediğini söyleyerek Cemilenin köye gelmesini istemiştir. Fakat Cemile ailesini görmek istemesine rağmen köy işlerine pek olumlu bakmamıştır. Sonunda kk Afet'in de yanlarında gelmesini istemiş ve köyüne beraber gitmişlerdir. Köy yaşamı kk Afet'in çok hoşuna gitmiştir. Yuvarlak amur sıvalı fırınından çıkan ekmekleri, taze sağılan sütleri, meyve ağaçlarını Afet Hanım çok beğenmiştir. Cemile kk Afet'e karşı köy ortamından bir utanlık, sıkılđanlık sergilemesine rağmen o köy ortamına çabucak alışmıştır.⁴⁸

Afet Hanım'ın üvey annesi bir müddet sonra Ankara'dan Biga'ya gelmiştir. Kk erkek kardeşi yolda lmştir. İlkokula devam eden Afet Hanım'ın eğitimiyle evde babası da ayrıca ilgilenmiştir. Biga günlerinde iki kardeşe yaz geldiği zaman birer kuzu almış ve bir de bahçe kiralayıp burada eğlenmelerini sağlamıştır. Babası iki kardeşin sokakta oyun oynamalarını istemediğinden bu tarz uğraşlara yönelmelerini sağlamıştır. Ayrıca bazen Afet Hanım okulundan erken çıktığı zamanlarda düğünlere arkadaşlarıyla çeyiz seyretmeye gitmiş ve Biga'nın örf ve adetlerini öğrenmiştir. İlkokulda da el işleri öğrenmiş ve yaptıklarını da babaannesi çeyizi için saklamıştır. Babaannesi her zaman titizliğe önem vermiş ve eve yakın bir dereden doldurulan suyu dahi kaynatmadan evde iirtmemiştir. Ayrıca evdekileri sofraya şükrederek oturtmuş ve dua edilmeden yemeklere başlatmamıştır. Afet Hanım'a sofrada duasını babaannesi öğretmiştir. Dua sofrada Türkçe olarak okunmuş ve şkredilerek el yüze srlmştir. Biga'da Afet Hanım'ın erkek kardeşi de sünnet olmuştur, bu vesileyle evlerinde sünnet düğünü yapılmıştır.⁴⁹ Afet Hanım, İlkokulu altı yıl okuyarak 1920 yılında bitirmiştir. Son sınıfta sadece o kalmış ve tek başına ilkokuldan mezun olmuştur.⁵⁰ Bu arada üvey annesinin de bir kızı olmuş adını Nezihe koymuşlardır. Birinci Dünya savaşının bittiği dönemde Biga hareketli bir devreye girmiştir. Babası İsmail Hakkı Bey arkadaşlarıyla sürekli toplantılar yapmıştır ve çok

⁴⁸ Afet İnan, "Cemile", *Yücel Dergisi*, Mayıs 1956, S. 7, s. 10-11.

⁴⁹ Arı İnan, *a.g.e.*, 52-55.

⁵⁰ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 4.

huzursuzdur. Fakat Afet Hanım ve kardeşi durumu pek anlayabilecek yaşta değildir.⁵¹ Biga’da huzursuzluk vardır. Gavur İmam ve Anzavur çeteleriyle Kuvayı Milliye birlikleri çarpışmakta ve şehir sürekli el değiştirmektedir. Aileler evlerin üst katlarında oturamamıştır. Duvarlar mermi delikleriyle dolmuş ve sokaklarda sürekli çatışmalar boy göstermiştir. Bu olaylar sürüp giderken Afet Hanım’ın babası İsmail Hakkı Bey bir sabah Kuvayı Milliye birlikleri ile şehirden çıkmıştır.⁵² Bir gün Hanım Abla dedikleri üvey annelerinin erkek kardeşi ziyarete gelmiştir. Afet Hanım üvey annesinin kardeşi olan dayısını ilk defa görmüştür. O üvey annesine hiç benzememektedir. Sert bakışlı ve esmer bir yapısı vardır. Bu kişi Mustafa Kemal’in yakın çevresinde bulunan Recep Zühtü’den başkası değildir. Recep Zühtü Suriye cephesinde yedek subay olarak düşmana karşı çarpışmıştır. Bir gün Mustafa Kemal Atatürk’ün yanına gitmek için Biga’dan ayrılmıştır.

Biga da zor günler devam ederken Anzavur çeteleri bir gün şehri işgal etmiş ve okullarda okuyan kız öğrencileri kızlara okumak gerekli değil diyerek eve göndermiştir. Kuvayı Milliye’ciler yeniden şehre girerek sükûneti sağlamış ve nihayet öğrenciler yeniden okula dönebilmiştir. Afet Hanım bu zor günlere küçük yaşta şahit olmuştur. Kuvayı Milliye’ci Hamdi Bey’in şehit edilerek Biga sokaklarında cenazesinin bir öküz arabasında dolaştırıldığını görmüştür. Ayrıca bir gün evlerini aramaya çeteler gelmiştir. Çeteler evlerinin alt katındaki un çuvallarını kamalarıyla karıştırmış, yukarı katta ise yorgan ve yatakların dizili olduğu dolapları arayarak hepsini birden aşağıya indirmişlerdir. Ayrıca Evden çıkarken de babasının kasaturasına el koymuşlardır. Bu sıralarda halası da ziyarete gelmiş ve olan biten her şeye şahit olmuştur. Tüm bu kargaşaların içinde Biga Yunanlılar tarafından da işgal edilmiştir. Üstelik babasından da bir haber alınamamıştır.⁵³ Yunanlıların şehre gelmesiyle iç savaş durmuştur, fakat bir takım kurallara uymak gerekmiştir. İşgal kuvvetleri komutanı her kapıda bir fener yakılmasını emretmiştir. Evinde yakacak gaz lambası bulamayan aileler dahi kapılarının önünde lamba yakılmaya mecbur bırakılmıştır. Şehir aydınlatılmış ve gece asayışı işgalciler tarafından bu şekilde yürütülmüştür.⁵⁴

Ailenin geleceği endişe vericidir. Halk arasında babasının padişaha karşı gelerek millicilerle birlikte Ankara’ya kaçtığından söz edilmektedir. Aile “*millici*” olarak

⁵¹ Arı İnan, *a.g.e.*, s.55.

⁵² Afetinan, *Herkesin bir Dünyası Var*, s. 95.

⁵³ Arı İnan, *a.g.e.*, s.57-58.

⁵⁴ Afetinan, *Herkesin bir Dünyası Var*, s. 95.

belirlenmiştir. Üstelik bu ailelerin Atina'ya sürüleceği dedikodusu vardır. Afet Hanım'ın babasının ise Kuvayı Milliye liderlerinden Sarı Edip Efe'nin birliklerine katıldığı söylenmektedir.

Bir sonbahar günü Afet Hanım'ın babasının el yazısıyla, fakat amcasının imzasıyla Antalya'dan bir mektup gelmiştir. Babası aileyi oraya çağırılmaktadır. Babası mektupta aileye yetecek kadar para da yollamıştır. Mektup Afet Hanım'ın anneannesinin aracılığı ile gelmiştir. Nihayetinde anneanesi de artık yanlarına gelmiş ve hazırlıklara başlamışlardır.⁵⁵ Bazı eşyalar ağır oldukları için götürülemeyecektir. Yolculuk vapurla olacaktır. Aile vapur yolculuğu için Karabiga'ya gelmiştir. Bir han odasında bütün aile geceyi geçirecektir, fakat handa düşman askerleri de bulunmaktadır. Afet Hanım bir ara bir buçuk yaşlarındaki kız kardeşi ile balkona çıktığı vakit, düşman askerleri Rumca kendi aralarında bir şeyler söylemiş ve anneanesi de Rumca bildiği için iki kardeşi içeriye çekmiştir. Bunun üzerine Afet Hanım'ın kılığını değiştirerek halasının topuklu botlarını ve çarşaflarını Afet Hanım'a giydirmişler ve çarşafını açmaması için ona sıkı sıkı tembih etmişlerdir. Önden kısa boylu çevik bir adam rehberlik ederek aileyi şehrin kenar mahallelerinde küçük bir eve yerleştirmiştir. Afet Hanım'ın peçesini evden içeriye girdikleri vakit açmışlardır. Cemile Afet Hanım'ı peçenin içinde görünce tanıyamamıştır. Ev cemilenin evidir. Onları eve getiren kısa boylu çevik adam ise cemilenin kocasıdır. Cemile şehirli olma arzusuna kavuşmuş ve iskele bekçisi olan kocası ile küçük bir eve yerleşmiştir. Ertesi gün Afet Hanım ve ailesi Cemileyi sakin yaşamında bırakarak İstanbul'a gidecek olan vapura binmiştir.⁵⁶

Aile İstanbul'a geldiği vakit Afet Hanım'ın üvey annesi ve onun annesi kendi akrabalarına, Afet Hanım ve ailesi de Çapa'da annesinin Saniye Halasının evlerine gitmişlerdir. Bu akrabalarını Afet Hanım ilk defa görmüştür. Anneanesi yola çıkabilmeleri için resmi kâğıt işlemlerini halletmeye çalışmaktadır. Ayrıca üvey annesi ve küçük kız kardeşi kendi ailesiyle Kastamonu'ya gitmeye karar vermiş ve son anda eşyalarını ayırmıştır. Afet Hanım küçük kız kardeşinden ayrılacağından dolayı çok üzgündür. Bir de anneanesi Mihaliççik'a gitmek için İstanbul'da kalmıştır. Bu durum Afet Hanım ve küçük erkek kardeşini çok üzümüştür. Ve nihayet bir İtalyan gemisine binilmiş yolda İzmir'e de uğranılmıştır. Sonunda yolculuk bitmiş Antalya'ya ulaşılmıştır.

⁵⁵ Anı İnan, *a.g.e.*, s. 58-60.

⁵⁶ Afetİnan, *Herkesin bir Dünyası Var*, s. 95-96.

Antalya'nın doğası, havası, manzarası Afet Hanım'ı çok etkilemiştir. O ilk defa böyle bir yer görmüştür. Meyve bahçeleri, ılıman havası, şelaleleri onu çok etkilemiştir. İskelede vardıkları vakit onları babası karşılamıştır. İskelede İtalyan askerleri bulunmaktadır. Babaannesi ve halasını muayene için götürmüşlerdir. Daha sonra Antalya'da babasının bir tanıdığına kalan aile bir süre sonra babasının görevinden dolayı Alanya'ya gitmek için küçük bir gemiyle yola koyulmuştur.⁵⁷

1.2.5. Afet İnan'ın Alanya Günleri (1921)

Afet Hanım Alanya'yı hayatı boyunca gezdiği, gördüğü yerlerden ayrı bir yerde tutmuştur. Bu kez babası Alanya'da orman müfettişidir. Afet Hanım'a Alanya'da yeni arkadaşı posta müdürünün kızı Nigar arkadaşlık etmiştir. Artık ilkokul mezunu olan Afet Hanım, burada gidebileceği üst okul olmadığından yeniden ilkokuldaki bazı derslere bilgi edinmek için girmiştir. Ayrıca boş vakitlerinde Alanya Kalesine çıkarak denizi izlemekte ve bunu yapmayı çok sevmektedir. Bunun yanında o bugün Damlataş Mağarasının bulunduğu yerde, arkadaşlarıyla beraber koltuk altlarına kabakları ipe bağlayarak yüzmesini de öğrenmiştir. Damlataş Mağarası o dönemde henüz bilinmemektedir. Afet Hanım ve arkadaşları da o bölgeyi denize girmek için kullanmaktadır. O Alanya'da da doğadan kopamamıştır. Yaylalara arkadaşlarıyla gezmek için çıktığı vakitlerde at ile yolculuk yaptıklarından burada ata binmeyi de öğrenmiştir. Yaylalara çıktıklarında da burada bulunan meyve ağaçlarının tepesine çıkarak arkadaşlarıyla meyvelerinden yemiş ve yaylaların yeşilliklerinden çok hoşlanmıştır. Ayrıca Yaylalardaki Yörük kızları ve onların yapmış olduğu peynir ve yağlar da çok ilgisini çekmiştir.

Afet Hanım'ın halası da Alanya'da Yedek subay olan Süleyman Bey ile evlenmiştir. Bu evlilik halasının ikinci evliliğidir. Üvey Annesi ise Kastamonu'dan bir türlü Alanya'ya gelememiştir. Babası İsmail Hakkı Bey'in yazdığı mektuplara cevap gelmemiştir. Afet Hanım ve erkek kardeşi de Kastamonu da kalan küçük kız kardeşlerini özlemişlerdir. Afet Hanım'ın "*Hanım Abla*" dediği üvey annesi ona çok iyi davranmıştır. Onu kendi kızı yerine koymuştur. O Kastamonu'dan gelemeyince de babası İsmail Hakkı Bey yazdığı bir mektubunda onu boşadığını söylemiş, Alanya'da öğretmen olan bir İstanbullunun kız kardeşi olan Saadet Hanım ile evlenmiştir.

⁵⁷ Arı İnan, *a.g.e.*, s. 60-63.

Aile Alanya'dayken de Milli Mücadele devam etmektedir. Savaş haberleri gelmekte, fakat Biga'daki gibi savaşın içinde değillerdir. Biga günleri iki kardeşi çok etkilemiştir. O günler akıllarına geldiği vakit korkuya kapılmışlardır. Biga günlerinde henüz iki kardeşin yaşları da küçük olduğu için anlam veremedikleri durumlar olmuştur. Türkler birbirlerine düşmüştür. O dönemde Afet Hanım'ın kafasına takılan konu Ahmet Anzavur'a Çerkez demelerine rağmen onun ailesinin Biga'da oturuyor olması ve Türkçe konuşmasıdır. Yine Gâvur İmam meselesine de hiç anlam verememiştir, hem gâvur hem de imam nasıl olurdu ki ?⁵⁸

Tüm bu kargaşanın içerisinde Afet Hanım mektebe gitmiş ve ilk mektepten Biga'da mezun olmuştur. Alanya'nın ise bu kargaşadan sonra onun hayatında yeri farklıdır. Burada "*Mustafa Kemal*" in ismini çok duyar olmuştur. İtalyanlar Antalya'yı, Yunanlılar Biga'ya ve İtilaf devletleri de İstanbul'a işgal için gelmişlerdir. Alanya da ise durum sakindir. Milli Mücadele hazırlıkları Alanya'daki evlerde sürmekte ve Sakarya harbi için halk evlerinde çamaşırlar dikmekte ve çoraplar örmektedir.⁵⁹

Alanya'da kaleyi ve tarihi mekânları görme fırsatı bulan Afet Hanım Alanya Kalesi'ni gezmeye gittiği günlerden birisinde ihtiyar bir fener bekçisi ile tanışmıştır. O döneme kadar bütün eğitim sisteminde tüm tarihinin Osmanlı döneminden ibaret olduğunu zanneden Afet Hanım, Fener bekçisinin kalenin Selçuklu Devleti devrinden kaldığını söylemesi üzerine heyecana kapılmıştır. Biga'daki almış olduğu eğitimi ona Alanya'da bu bilgileri öğreninceye kadar altı yüz yıllık Osmanlı Devleti'nin dört yüz çadırlık bir halktan türediğini öğretmiştir. Üstelik hocaları da ders kitabında yazan bilgilerden öteye gidememiştir. Fener bekçisi ona : "*Alanya'mız, Selçuk devrinde parladı. Osmanlı'da söndü. Büyük Alâeddin Akdeniz'i buradan gözledi. Donanmasını kale dibindeki tersanelerinde hazırladı.*" demiştir.

Fener bekçisi Afet Hanım'a eski sarnıçları, kaledeki su kemeri izleri ile eski devirlerde var olan kemerlerin bağlı olduğu tepeleri ve kale kitabelerini gösterince Afet Hanım büyük bir şaşkınlık yaşamıştır. Yapıların Osmanlı'dan önce olması ve Türklere ait olması onu çok etkilemiştir. Bu durum Afet Hanım'ın gelecekteki tarih görüşünü etkileyecek ve tarihe büyük bir ilgi duyacaktır. 1937 yılında "*Fener bekçisi alan çocuğu*"

⁵⁸ Arı İnan, a.g.e., s.62-66.

⁵⁹ Afetinan, *Herkesin bir Dünyası Var*, s. 97-99. ; Bkz: "Fener Bekçisi", *Ankara Kız Lisesi 1935-1937 Yıllığı*, s. 18-19.

makalesinde bu konu hakkında şöyle diyecektir: “ *Osmanlı devri altı yüz senelik tarihle yetiniyordu. Türkiye Cumhuriyeti devleti, Türk’ün ve Türk yurdunun binlerce yıllık tarihinin temellerinde yükseliyor. Bugün her Türk çocuğu bu hakikatle baş başadır. O, bu yurda ezelden beri sahip oluşundan hız ve kuvvet alır.*”⁶⁰

Alanya’da Afet Hanım’a Biga’daki gibi çarşaf giydirmemişlerdir. Sadece başını örtmüştür. Giyim konusunda çevresinde fazla sıkılmayan Afet Hanım, hatta bazen uzun dikilen elbisesini arkadaşı Nigar ile gizlice kısaltmıştır. O Alanya’nın kültürüne çok kolay uyum sağlamıştır. Ayrıca burada gördüğü canlı tarih de onu çok etkilemiştir. O Alanya’nın tarihi mekânları hakkında “*gözümle gördüğüm ve çok ilgimi çeken bu eserleri kitaplarda okuyamıyorum. Çünkü ne bir kütüphane ne de bir kitapçı dükkânı vardı Alanya’da, sanırım tarihe karşı merakım bu yıllarda başlar.*” Demektedir. Afet Hanım’ın günleri Alanya’da babasının getirdiği ve anneannesinin İstanbul’dan yolladığı kitapları okuyarak, ud çalarak, kardeşiyle oyunlar oynayarak, kız arkadaşlarıyla nakış işleyip yine bahçelerde gezerek, denize girerek ve yaylaya arkadaşlarıyla çıkıp orada bulunan yabancı ağaçların meyvelerinden toplayarak geçmiştir. Kafasına takılan ve canını sıkan konu ise çok sevdiği anneanesi ile küçük kız kardeşi Nezihe’den ayrı olmalarıdır. Afet Hanım’ın çocukluğuna dair en güzel günler Alanya’da geçmiştir. Burada tarih bilinci kazanmış ve milli duyguları filizlenerek şekil almaya başlamıştır.

1.2.6. Afet İnan’ın Elmalı Günleri (1921-1922)

Alanya’dan ayrılmak istememesine rağmen Afet Hanım’ın babasının tayini bu kez de Antalya’nın ilçelerinden Elmalı’ya çıkmıştır.⁶¹ Sakarya Savaşı sonrasında Mihaliççik’in istilası ve burada çıkan bir yangın dolayısıyla anneanesi İstanbul’a gitmiştir. Yine İstanbul’dan Afet Hanım’a kitap yollamaya devam etmiş ve Afet Hanım’ın okuma hevesi de günden güne artmıştır. Elmalı’da aile dostu Arif Hoca’dan ders alan Afet Hanım, babasının Finike’ye orman teftişine gittiği bir vakitte oradan getirdiği Fransızca bir atlas sayesinde ilk defa Latin harflerini öğrenmeye başlamıştır.⁶²

O dönemde Elmalı’da kadınlar baştan aşağıya kadar beyaz çarşaf giymektedir. Peçeleri olmadığından dolayı da yüzlerini tek gözleriyle görebilecekleri şekilde elleriyle

⁶⁰ Afetinan, *Herkesin bir Dünyası Var*, s. 97-99. ; Bkz: “Fener Bekçisi”, *Ankara Kız Lisesi 1935-1937 Yıllığı*, s. 18-19.

⁶¹ Anı İnan, *a.g.e.*, s. 66-68.

⁶² A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s. 4.

örtmektedirler. Afet Hanım onları ilk gördüğü vakit bu durum ona ürkütücü gelmiştir. 1921 yılında Afet Hanım'ın amcası Pozantı'dan ziyaretlerine gelmiştir. Amcasını ikinci defa görüşüdür. Babası ve amcası evde çok önemli ve hararetli konuşmalar yapmışlar bu durum üzerine aile üyeleri babası ve amcasının milli mücadeleye katılmak için Ankara'ya gideceklerini anlamışlardır. Afet Hanım bu durumda babası ile beraber gitmek istemiş yurdun işgalden kurtulması için ısrarla babasına bu konuda yalvarmıştır. Fakat bunu kabul etmemişler ve onu bir şekilde atlatarak babası ile amcası evden ayrılmışlardır. Bu dönemde de yurdun her yerinde olduğu gibi Afet Hanım'ın evinde ve Elmalı'daki diğer evlerde askere çoraplar örülmüş, gömlekler, çamaşırlar dikilerek cepheye gönderilmiştir.

Sakarya Savaşı zaferle sonuçlandıktan sonra amcası Ankara'da kalmış ve babası eve dönmüştür. Aile bireyleri babasından mühim haberler beklemiş ve o da ailesine Ankara'ya kadar gittiğini ve yurdun işgalden kurtulabileceğine dair ümidinin yüksek olduğunu söylemiş, ailesine moral vermiştir. Elmalı'da Afet Hanım'ın günleri anneannesinin İstanbul'dan gönderdiği kitapları okuyarak, hemen hemen hepsi memur çocuğu olan arkadaşlarıyla çeşitli konularda tartışmalara girerek ve hocası Arif Efendi'den dersler alarak geçmektedir. Bu dersler matematik, geometri, tarih ve coğrafyadır. Savaş sonuna kadar bu dersleri hocası Arif Efendi'den görmeye devam etmiştir. Hocasından korkmasına rağmen ona karşı saygısını hiçbir zaman kaybetmemiştir. Babası bu dersler için Arif Efendi'ye bir altın vermiştir. Ve babası boş vakitlerinde zararlı uğraşlar bulmaması için Elmalı'da ikinci kiraladıkları evin bahçesinde iki kardeşe Biga'daki gibi bir ortam sağlayıp bahçe işleriyle meşgul olmalarını istemiştir.⁶³

Elmalı'da Afet Hanım'a buranın ileri gelen ailelerinden birisi görücü gelmiş ve babası da yaşının küçük olmasından dolayı kızını vermemiştir. Yine burada bir Nahiye müdürü Afet Hanım'a talip olmuştur. Fakat babası müdürün tavırlarını pek sevmemesinden dolayı bu duruma sıcak bakmamıştır. Afet Hanım okumak istemektedir ve bu durumda kararlıdır. İlkokulu bitirmiştir. Fakat daha ilerisine devam etmek istemektedir. Henüz bu yaşlarda ileriye dönük planlar yapmaya başlamıştır. Örneğin anneannesini evlenerek ya da öğretmen olarak atanıp bu vesileyle yanına almayı düşünmüştür. Evlenince anneannesini başka bir erkeğin istemeyeceğini tahmin

⁶³ Arı İnan, *a.g.e.*, s. 71-72.

etmektedir. Anneanesi kendilerine geldiğinde bile evde babaannesinin sözü geçmekte anneanesi hiçbir şeye karışmamakta ve misafir durumunda kalmaktadır. O torunlarını çok önemsemekte, ziyaretlerine geldiğinde dahi emekli maaşıyla bayramlarda torunlarına bayramlık giysiler almaktadır. Fakat Afet Hanım onun başkasının evinde, kendi evindeki gibi rahat olamayacağını bilmektedir. Bu yüzden de Afet Hanım kararlıdır. Öğretmen olup atanacak ve anneanesini de yanına alacaktır. Bu vesileyle de onu kimseye muhtaç etmeyecektir.

Afet Hanım Elmalı'nın yerli giysilerini çok sevmektedir. Elmalı'nın düğünlerine gider ve bu giysilerle başlıkları dikkatlice inceler. Elmalı'da bulunduğu vakitlerde bayan öğretmenleri de görmüş ve onlardan çok etkilenmiştir. Bu yüzden bir gün onlar gibi öğretmen olmak istemekte ve bu konuda da çevresinden destek görmektedir. Ayrıca bu sırada Arif Efendi'den de özel dersler almaya devam etmektedir. Milli mücadele ailenin Elmalı günlerinde de sürmekte, evlerde askere yardım için çamaşırlar dikilmekte, örgüler örülmekte ve cepheye gönderilmektedir. Fakat bu durum Sakarya savaşındaki gibi yoğun değildir.

Afet Hanım Elmalı da öğretmenlik mesleğine büyük önem vermiştir. Hayatını etkileyen önemli bir olay 21 Ocak 1922 de meydana gelmiştir. Öğretmenlik yapabilmek için Elmalı kaymakamlığına bir dilekçe verip kız okuluna öğretmen olarak atanmak istemiştir. Bu dilekçeye yanıt 26 Şubatta gelmiştir. Dilekçede tatilde yeterlilik sınavının olacağını ve bu sınavı geçtiği takdirde de öğretmen olarak atanabileceği yazmaktadır. Hocası Arif Efendi'den aldığı dersler ve babasından da edindiği bilgilerle 1922 yılının yazında girdiği yeterlilik sınavını başarıyla geçmiştir. Fakat bir sorun vardır. Afet Hanım'ın yaşı henüz öğretmenlik mesleği için çok küçüktür. Ama yine de bu sınavı geçmiş olması onun özgüvenini yerine getirmiştir. Afet hanım Elmalı'daki kız okuluna atanmak istemektedir. Sınavı kazandıktan sonraki gelen cevapta yaz tatilinin sonunda okulun açıldığı vakit atanabileceği yazmaktadır. Sonunda istediği gibi Elmalı Kız okuluna öğretmen olarak atanmıştır. Afet Hanım artık anneanesini yanına alabilecektir. Nihayetinde öğretmenliğe ilk başladığı sıralarda babasının maaşı 16 lira iken kendi maaşı da 5 liraya karşılık gelmektedir. Bu arada Milli Mücadele devam etmektedir. Kuvayı Milliye birlikleri birleştirilmiş ve düzenli orduya geçilmiştir. Sonunda düşmanla girişilen yoğun mücadele sonrasında düşman orduları bertaraf edilerek yurttan atılmış ve 1922 yılı Eylül ayında Elmalı dâhil bütün yurt büyük bir sevinç içine girmiştir. Bu sevinç ile

Elmalı'da havaya silahlar atılmıştır. Afet Hanım'ın babası Mavzer ile havaya silah atmıştır. Afet Hanım da merakından dolayı silah sıkmak istemiş ve babası da silahı sağlam bir yere dayayarak ona sıktırıştır. Silahı sıkı tutamayan Afet Hanım, silahın geri tepmesi ile omzunu incitmiş ve haftalarca onun ağrısını çekmiştir.

Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması herkesi çok mutlu etmiştir. Aile Biga'daki gibi savaşı yakından görmemiştir belki ama sürekli bir tedirginlik içine girmiştir. Milli Mücadele bu endişe içerisinde son bulmuş ve vatan da düşman işgalinden kurtulmuştur. Savaşın asker ve subaylar dönmeye başlamıştır, Afet Hanım'ın yedek Subay olan halasının kocası da savaşın dönmüştür.

1.2.7. Aydın, Söke ve İzmir Günleri (1922-1923)

Afet Hanım, Elmalı'da çok kısa süre öğretmenlik yapmıştı, babasının bu sefer de Aydın'a tayini çıkmıştı. Yine babası önden gitmiş ve aile yol hazırlıklarına girişmişti. Aydın da Afet Hanım'ın tayini Çine'ye çıkmasına rağmen babası onu göreve göndermedi.⁶⁴ Aile Aydın'da savaşın verdiği hasardan dolayı önceleri kiralayacak ev bulamamıştı. Bu sebepten dolayı birkaç gün küçük bir mağazada kaldıktan sonra aile Söke'ye gitti.⁶⁵ Ve o öğretmenliğe yaklaşık bir ay burada devam etti. Söke'de de bir müddet kalan aile daha sonra Bursa'ya doğru yol aldı. Bursa'ya gitmek için ilk olarak İzmir'e uğradılar. Afet Hanım daha önce İzmir'i 1920 yılında işgal altındayken Antalya'ya giderken görmüştü. Babası onlardan önce gittiği için ailesini İzmir'de karşıladı. Düşman ordusunun kaçarken İzmir'i ateşe verdiğini ve şehirde büyük bir yangının çıktığını duyan Afet Hanım, şehrin gerçekten de büyük bir yangından arda kalan izlerini görünce çok üzüldü.⁶⁶ Daha sonra aile Bursa'ya doğru yeniden yol aldı. Bursa yolculuğu sırasında Mudanya Mütarekesi'nin Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa tarafından imzalandığını ve Lozan'da bir barış konferansının toplanacağını öğrenmişlerdir.⁶⁷

⁶⁴ Arı İnan, *a.g.e.*, s. 73-76.

⁶⁵ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 4. ; A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1973, s. 104.

⁶⁶ *Afet İnan Bursa'ya gitmek için İzmir'den geçmiş ve şehri daha önce denizden gördüğü gibi bulamamıştır. Şehri yangın harabeleri ile görmüş ve bu duruma çok üzülmüştür. O bu anıdan çocukluk hatıralarının en acı görüntüleri olarak bahsetmiş ve bu durumu hiçbir zaman unutamadığını dile getirmiştir.* ; Afet İnan, "Ellinci Yıl Korulukları", *Cumhuriyet*, 28 Ekim 1972, s. 2.

⁶⁷ Arı İnan, *a.g.e.*, s.76.78.

1.2.8. Bursa Günleri (1923)

Aile İzmir ve Balıkesir yoluyla Bursa'ya ulaştı, Bursa da daha önce Afet Hanım'ın Elmalı'daki, geçtiği sınav da dikkate alınarak yeniden bir sınava daha girdi. Bunun sonucunda Afet Hanım kız ilköğretmen okulunun üçüncü sınıfına kaydoldu.⁶⁸ Üçüncü sınıfa başladıklarında sınıfta sadece üç kişilerdi. Daha sonra sınıfa babasının akrabalarından Saime Hanım da kaydolacak sınıfta dört kişi olacaklardı.⁶⁹ Afet Hanım'ın babası da Şumnu'dan geldikten sonra Bursa'da okumuştur. Bursa'da daha önce buraya yerleşen akrabaları da vardı. Babası Afet Hanım'a Bursa'nın kendisi için Şumnu'dan sonra ikinci önemli şehir olduğunu söylemişti. Babasının da Şumnu'dan gelen akrabaları Bursalı olmuşlardı. Anneanesi de İstanbul'dan Bursa'ya gelmişti. Uzun süredir Afet Hanım anneanesinden ayrıydı. Bu durum onu çok mutlu etmişti. Afet Hanım dördüncü sınıfa geçtiği vakit babasının tayini bu sefer de İnegöl'e çıkmıştı.⁷⁰

Ülkede Milli Mücadele galibiyetinin sevinci hâkimdi. İsviçre'nin Lozan şehrinde yapılacak olan konferanstan bahsediliyordu. Afet Hanım bu dönemde Milli Mücadele kahramanlarının adını başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere biliyor ve İsmet İnönü'nün Lozan'da imzalanan barış antlaşmasında baş görüşmeci olarak katılıp anlaşmayı imzaladığını öğreniyordu. Bu tür memleket haberlerini bazen evde ailesinden bazen de okulda arkadaş çevresi ve hocalarından haber alıyordu.⁷¹

1.2.9. İnegöl Günleri

Afet Hanım ve Ailesi İnegöl'e otomobil ile yolculuğa çıkmışlardı. Yol uzundu ve sık sık durmak zorunda kalıyorlardı. Bunun sebebini bir söylentiye göre yaylı arabalara rakip olan otomobiller için, yaylı arabacıların yollara cam kırıkları serptikleri ve bu cam kırıklarının da otomobillerin lastiklerini patlattığı rivayeti idi. Afet Hanım'ın ailesini taşıyan otomobil yol kenarında lastik tamiri ile uğraşırken yaylı arabalar yanlarından büyük bir süratle geçmekteydi.⁷²

İnegöl'de Afet Hanım kardeşi Ahmet Reşat ile yaz tatilini geçirmiş ve tatil bitince de kardeşiyle beraber Bursa'ya dönmüştü. Bursa'da kardeşini babasının İstanbul

⁶⁸A Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 4.

⁶⁹ Arı İnan, *a.g.e.*, 79-81.

⁷⁰ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.4.

⁷¹ Arı İnan, *a.g.e.*, s.81-82.

⁷² Arı İnan, *a.g.e.*, s.81-82.

Halkalı'dan önce okuduğu ziraat okuluna yatılı olarak yazdırmışlardı. Afet Hanım da kız öğretmen okuluna yatılı olarak yazılmıştı.⁷³

Afet Hanım bu yıllarda bir taraftan derslerine çalışırken, babasının gönderdiği harçlıklar ile kitaplar alıyor ve bu kitapları fırsat buldukça okuyup kendisini geliştiriyordu. Babasının işi dolayısıyla iki kardeş sürekli yer değiştirmek zorunda kalıyordu. Bu durum eğitimlerine de yansımaktaydı. Okulları sürekli değişiyor ve farklı okullarda eğitimlerine devam etmek zorunda kalıyorlardı. Yine de ne Afet Hanım ne kardeşi Ahmet Reşat ne de babası İsmail Hakkı Bey bu durumdan şikâyetçi değillerdi. Farklı yerleri görüp, gezmek onların hoşuna gidiyordu. Afet Hanım'ın yurt sevgisinin kaynağı belki de henüz küçük yaşlardan itibaren yurdun çeşitli yerlerini gezip görmesinden kaynaklanmaktaydı. O gittiği her yerde “*Müfettişin kızı*” olarak anılıyordu. Bu durum hoşuna gidiyordu. Fakat o kendi çabalarıyla kendi başarılarıyla bir yere gelmek istiyordu. Bu sebeple de eğitimine devam edip okumak ve yeni bilgiler edinmek için sürekli çaba harcıyordu.⁷⁴

Bursa'da kız öğretmen okuluna devam ederken İstanbul'dan o yıl yeni gelen genç bayan öğretmenler ilgisini çekmişti. Onlar okuyarak kendi çabalarıyla bir meslek sahibi olmuşlardı. Yine okulda Ankara ve Kastamonu'dan gelen öğrenciler de vardı. Fakat en az sınıf Afet Hanım'ın dördüncü sınıfıydı. Bu sebeple bazı dersleri beşinci sınıflarla beraber işliyorlardı. Tarih ve coğrafya derslerine Fakihe (Öymen)⁷⁵ hanım giriyordu. Fakihe hanım Afet Hanım'a ve arkadaşlarına tarihi sevdireyor ve Bursa'nın tarihi binalarını gezdiriyordu. Ayrıca bu tarihi binalar üzerine de ödevler hazırlattırıyordu.⁷⁶ Afet Hanım'ın hocası Fakihe hanım onun nasıl bir öğrenci olduğunu ileri bir tarihte şu şekilde anlatmaktaydı: “*Afet Hanım mektepte çok iyi bir talebeydi. Bir defa çok terbiyeliydi. Çok mazbut bir talebeydi. Hiçbir hocanın kendisinden şikâyet ettiği vaki olmuş değildi...*” Afet Hanım'ın çalışkanlığına dair : “*Çalışkandı, mazbut bir çalışma. Vaziyetini gayet iyi bilirdi. İyi çalışırdı...*” zekiliğine dair ise: “*zekâsı da tıpkı çalışması gibi mazbuttu, hani böyle bir zekâ vardır, öyle değil, ama gayet mazbuttu. Heyet-i*

⁷³ Arı İnan, *a.g.e.*, s.81-82.

⁷⁴ A. Afetinan, *Atatürkten Mektuplar*, s.5.

⁷⁵ Fakihe Öymen: 1922-1935 yılları arasında, çeşitli okullarda öğretmenlik yapan Fakihe Öymen 1935-1946 yılları arasında İstanbul Milletvekilliği, 1946-1950 yılları arasında Ankara milletvekilliği yapmıştır. 1941-1949 yılları arasında Türk Eğitim Derneği başkanlığı yapan Fakihe Öymen 1950'den sonra emekli olmuştur. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Türk Eğitim Derneği, Türk Parlamenter Birliği gibi kuruluşlara üyeliği bulunmaktadır.; Arı İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1997, s. 353.

⁷⁶ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 82.

umumiye itibariyle hakikaten çok şey bir talebeydi. Kendini öyle fazla göstermezdi. Ama dedim her bakımdan gayet mazbuttu, gerek terbiye itibariyle, gerek çalışma itibariyle, gerek zekâsı mazbuttu... Böyle gayet nazlı, incecik öyle güzel, böyle bir şey oldu mu yanakları böyle pembe pembe kızarır, terbiyeli, nazlı bir hanımdı. Çalışması, hakikaten çalışırdı, iyi çalışırdı, hani bir vardır ki, böyle çalışır da on gösterir, öyle değil. Normal, hiçbir hocanın da Afet şöyleydi, Afet öyleydi diye şikâyet ettiği vaki değil, zekâ bir var ki hani böyle bir deli zekâ vardır öyle değil ama mazbut bir zekâ, aranan bir zekâ, makbul bir zekâ, aranan o öteki makbul değil ki! Bence.” Bunları Fakihe Hanım Atatürk’e anlatmıştı.⁷⁷

Afet Hanım Bursa’da eğitimine devam ettiği sıralarda Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ilk yaşını doldurmuştur. Bu arada dönemin Milli Eğitim bakanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bursa’ya gelmiştir. Bursa da Afet Hanım’ın Okulu olan Kız Öğretmen okuluna da uğramış ve okulun yemekhane bölümünde bir konuşma yapmıştır. Yapılan bu konuşma Afet Hanım ve arkadaşları üzerinde büyük bir etki bırakmıştır. Ayrıca yine bir gün de Selim Sırrı (Tarcan) yine kız öğretmen okuluna gelerek okulda spor üzerine bir konuşma yapmıştır. Yapılan konuşma öğrencileri beden eğitimi konusunda bilinçlendirmiştir. Öğrenciler de bu konuşma sonrasında spora ve beden eğitimine karşı tutum geliştirerek bu konuda heveslenmişlerdir. Afet Hanım ve arkadaşları Selim Sırrı Bey’i dinledikten sonra gençlik marşını okulda bir binadan diğerine giderken ya da arazi gezilerinde derelere doğru yamaçlardan inerken her yerde söyler olmuşlardır.

Afet Hanım Bursa da okul haricinde hafta sonu tatillerde kardeşi ile buluşarak babasının Bursa’da bulunan akrabalarını ziyarete gitmekteydi. Bunun yanında sinemayı da eksik etmiyor ve yine çeşitli kitapları alarak okuyor, okulda küçük tahtadan sarı bir sandığa kitaplarını koyarak bu sandığı karyolasının altına yerleştiriyordu. Sandıkta bulunan kitaplar çoğaldığına ise bu kitapları eve götürüyordu. Arkadaşları bu sandığı “*Afet’in ayaklı kütüphanesi*” olarak adlandırmıştı.⁷⁸

⁷⁷ Arı İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, Çağdaş yayınları, İstanbul 1997, s. 390.

⁷⁸ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.82-87.

1.2.10. Afet İnan'ın Sinop Günleri (1924-1925)

Afet Hanım'ın babası 1924'te İnegöl'den Sinop merkez olmak üzere Kastamonu ve çevresine orman müfettişi olarak görevlendirilmişti. Yaz tatili geldiği vakit, Afet Hanım ve kardeşi Ahmet Reşat da babasının yanına gitmek için yola koyulmuştu. Gemi ile İnegöl'den Sinop'a doğru Karadeniz üzerinden yol alınıyordu. İnebolu'ya geldiklerinde babası da İnebolu'da onları karşılamış ve burayı çocuklarına gezdirmişti. Daha sonra hep birlikte gemiye binerek Sinop'a ulaşmışlardı. Anneanesi de Sinop'taydı. Afet Hanım beşinci sınıfa geçmişti. Çok sevdiği anneanneleri ile karşılaşan kardeşler okul anılarını ona büyük bir heyecanla anlatmışlar ve anneanneleriyle özlem gidirmişlerdi. Artık Afet Hanım son sınıf olan beşinci sınıftaydı. Gelecek yıl öğretmenliğe hak kazanabilecekti. Sinop gezisi onun için derslerin yoğunluğundan sonra çok rahatlatıcı gelmişti. Sinop'u da çok beğenmişti. Kalesi, denizi, limanı, yerli ve memur ailelerin dostluğu onun çok hoşuna gitmişti. Bu şehirde piknik yerlerine Alanya'daki gibi karadan değil de denizden kayak ile gidiliyordu. Bu ona farklı gelmiş ve onun ilgisini çekmişti.⁷⁹

Sinop'ta aileye yeni bir birey daha katılmıştı. Afet Hanım'ın bir kız kardeşi daha dünyaya gelmişti. Bunun sevinci aileyi daha da mutlu etmişti. Ayrıca anneanneleri de artık yanlarındaydı. Onlara sürekli destek veriyordu. Her zaman sabırlı, sakin ve her şeye olumlu yaklaşan biriydi. Ev işlerinde titiz ve disiplinliydi. O yüzden evdekilere evi çekip çevirme konusunda da yardımcı oluyordu. Doyran Müderrisi Emrullah Efendi'nin de kızı olduğundan dini konulara uyar ve yeni medeni fikirleri de sürekli benimserdi. Kış geldiği vakit Afet Hanım ve kardeşi yeniden Bursa'ya okula gitmişti. 1924-1925 yılı ders dönemine girmişlerdi. Afet Hanım beşinci sınıfa devam ediyordu. Sınıfına yeni arkadaşlar gelmişti. Öğretmeni bu son sınıfta onlara çeşitli ödevler vermekteydi. Afet Hanım da Avrupa'ya yüksekokullara okumak için gitmeyi hayal ediyordu. Öğretmenlerinin onlara en son verdiği ödev ise göreve atanma dilekçesi örneğiydi.⁸⁰ Öğretmenleri örnek olarak bu yıl öğretmen çıkacaklarını ve bir yere atanmak için dilekçe vereceklerini ve bu usule göre, bu dilekçenin hangi makama ne şekilde yazılacağını ve gerekli olan pulun nereye yapıştırılacağını bir örnekle görmek istemişti. O yıllarda Lozan konferansından çok söz edilmekteydi. Bu durum öğrencileri de etkilemişti. Afet Hanım

⁷⁹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.82-87.

⁸⁰ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.82-87.

da arkadaşıyla beraber İsviçre'nin Lozan kentinde öğrenim görmeyi istiyordu. Bu sebeple de Afet Hanım şu şekilde bir dilekçe hazırlamıştı:

“Bursa Marif Müdüriyeti Canib-i Alisine

(İsviçre) Lozan Darülfünunu 1340 senesi mezunlarındım. Lozan'dan hareket ettiğim zaman evvelâ emelim bütün Anadolu'yu (dolaşmak)ve kendi memleketimizin beş senedir görmediğim vatanımı dolaşmak seyahat etmek idi. Filhakika bütün Anadolu'muzun köşelerini gezdim ve Avrupa medeniyetine karşı ne kadar geri kaldığımızı hayretle gördüm. Bursa'ya geldiğim zaman bütün mektepleri gezdim(ziyaret ettim) ve o meyanda yeni küşat edilen Kız Sultani Mektebini (gördüğüm) gezdiğim vakit, bütün Anadolu'nun her köşesinde olduğu gibi burada da muallim bulmak hususunda birçok derslerin münhal olduğunu gördüm. Ve işte hiçbir vakit muallime olmak hevesinde değil iken parlak fikirli mini mini yavrularımıza karşı kalbinde bir hissi(vatanperver) uyandı. Vatanıma karşı daha başka türlü hizmet etmek emelinde idim. Fakat bizim memleketimizde muallimlik kadar mukaddes bir şey olamayacağını gördüm (Mezkûr lisenin) Felsefe fen terbiye muallimliğe talip oluyorum.

Tayinimi istirham eylerim efendim.

31.04.1341

Lozan Darülfünun Mezunlarından

Bursa Orman Müdürü Kerimesi

Afet Hakkı

Hamide görülmüştür

Eyi yazmışsın, yalnız 'gördüm, fazla tekerrür etmiş.’”⁸¹

Öğretmeni Afet Hanım'ın bu dilekçesini incelemiş, yanlış yerleri düzeltmiş ve sonuna da eleştirisini yazmıştı. Ve öğretmeni Afet Hanım'a “*Ben size bu okuldan diploma alırken buna göre tayininiz için bir dilekçe yazmanızı istemiştim*” demişti. Afet Hanım'da “*evet fakat, ben daha okumak istiyorum, onun için lise öğretmeni olmayı düşünüyorum.*” demiştir. Ayrıca dilekçesine yazdığı “*hiçbir vakit öğretmen olmak hevesinde değil iken*” cümlesi pek de gerçeği yansıtmıyordu. Çünkü o en başından beri okumak öğretmen

⁸¹ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.6-7.

olmak istiyordu. Ayrıca bununla da yetinmeyerek Avrupa’da öğrenim görmek istiyordu.⁸² O Bursa’da deneme dersleri de yapıyordu. Örneğin bir gün Mudanya’ya oradaki okulları gezmek için trenle gitmişlerdi. Orada okulları gezerek ders teftişleri de yapmışlardı. Gittikleri okullardaki öğretmenlerin çeşitli derslerine de girmişlerdi. Tarih-Coğrafya derslerine giren Fakihe Hanım’ın dersinde de Bursa’daki camileri, türbeleri gezip çinilerini de inceliyorlardı. Afet Hanım’ın tarihe merakı da giderek artıyordu. Fransızca dersinde ise Latin harflerini öğrenmek gerektiğinden Afet Hanım zorluk çekiyordu. Çeviri yapabilecek kadar dil konusunda gelişmemişlerdi. 1925 yılında beş sınıftan oluşan okullarında toplamda 199 öğrenci mevcuttu.

Bursa’da Afet Hanım okul dışında, Bursa’nın kaplıcalarına da arkadaşlarıyla gidiyordu. O dönemde Uludağ’a çıkma olanağı yoktu bu yüzden Uludağ’ın manzarasını aşağıdan izliyorlardı. 1924-1925 dönemi Afet Hanım için çok hareketli geçiyordu. Çok şey öğrenmekteydi. Bursa’daki okulda okul numarası 65’di. Ve imzasını da “*Afet Hakkı*” olarak atıyordu.⁸³

1925 yılında Afet Hanım nihayet Bursa’daki okulundan mezun olmuştu. Bursa’da kendi üzerinde emeği olan diğer hocalara, hatıra defterine notlar yazdırmıştı.⁸⁴ Ayrıca Bursa’daki okul günlerini ve Sinop’taki yaşadıklarını bir hatıra defterine her gün not almıştı. Bunun yanında nereleri gezdiğini ve kimlerle görüştüğünü, hangi arkadaşlarıyla hangi dersleri çalıştığını ve bunun gibi çeşitli konuları da defterine not almıştı. O Bursa Kız Öğretmen okulunu, öğretmenlerini ve okul arkadaşlarını çok sevmişti. Okulunda öğrendiği Bilgiler ona büyük keyif veriyordu. Fransızca öğretmeni ona çok kitap okuyup, bir de yabancı dil öğrenmesini söylemişti. Bursa kız öğretmen okulunun ona bu ideali vermesi ile Afet Hanım ileride Yüksek Öğrenim yapıp yabancı dil öğrenmiş ve de çok sayıda kitap okumuştur. Afet Hanım 1925 Haziranında Okulu bitirince yaz tatilini geçirmek için Sinop’a gitti. Yaz tatilini Sinop’ta gezerek ve eğlenerek geçirdi. Tam Sinop’taki okullardan birisine ataması yapılacaktı ki babasının yeniden tayini çıktı. Bu sefer de İzmir’e gideceklerdi.

⁸²A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s.6-7.

⁸³ Arı İnan, Prof. Dr. *Afet İnan*, s.88-93.

⁸⁴ A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s.7

1.2.11. İzmir Günleri (1925)

Babası bu sefer İzmir’de orman yol kontrol memuru olarak görevlendirilmiştir. Bu sırada Üvey Annesi Afet Hanım’ın küçük kız kardeşiyle Bursa’ya annesini görmeye gitmiştir. Afet Hanım babası, anneanesi ve erkek kardeşiyle İzmir’e gitmiştir. İzmir’de anneannesinin Doyran’dan gelen akrabaları vardır. Afet Hanım bir taraftan öğretmen olarak işe başlamak, bir taraftan da yükseköğrenimine devam etmek istemektedir. Nihayetinde Menemen’e öğretmen olarak ataması yapılmıştır. Fakat babası onu bu göreve göndermemiştir. Daha sonra Afet Hanım İzmir’de bulunan Redd-i İlhak okuluna atanmıştır. Afet Hanım’a sınıf mevcudu az olan üçüncü sınıfı vermişlerdir. Sınıf kız ve erkek karışıktır.⁸⁵ Henüz yeni öğretmen olan Afet Hanım bu sınıfta bir gün aniden çıkan bir fırtınadan dolayı sınıfı aceleyle terk etmiş ve müdürün odasına gitmiştir. Henüz üç haftalık bir öğretmendir ve ilk maaşını da almamıştır. Fırtına onu çok korkutmuştur. Fakat müdür onu yeniden sınıfına geri göndermiştir.⁸⁶

1.2.12. Afet İnan’ın Atatürk İle Tanışması

Afet Hanım eğitiminde yükselmek istiyordu. Hedefinde İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu’na gitmek vardı. Fakat babası İzmir’den onu tek başına İstanbul’a göndermemiştir. Afet Hanım’da İzmir’de Red’i İlhak Okulu’nda öğretmen olarak görevini yapıyordu. Henüz üç haftalık öğretmenken “*Atatürk gelecek*” diye hazırlıkların yapıldığını öğrendi. Okulun müdürü Afet Hanım’a ve diğer öğretmenlere şapka giyip Atatürk’ü karşılamaya gitmelerini söylemişti. Başta biraz çekinen Afet Hanım bütün öğretmenlerle beraber Atatürk’ü karşılamaya gitti. O dönem ordu evinin karşısında bulunan Erkek Öğretmen Okulu’nda çay daveti verilmişti. Bütün öğretmenler de bu yüzden oraya gitmişti. Uzun bir masada çay sohbeti veriliyordu.⁸⁷

Salon çok kalabalıktı. Afet Hanım bu tarz ortamlara pek alışkın değildir. Bu sebeple de çekimser kalmıştır. Atatürk salona girdiği zaman herkes Atatürk’ün çevresinde toplanmıştır. Selamlamalar bittikten sonra çay masasına oturulacağı zaman Afet Hanım’ı bir öğretmen kolundan tutarak Atatürk’ün yanına oturtur. Afet Hanım’ın sağ tarafında General Özalp, sol tarafında ise Atatürk vardır. Afet Hanım Atatürk’ün çatık kaşlarından

⁸⁵ 1924 Tevhid-i Tedrisat yasası ile kız ve erkeklerin İlk Okullarda karma olarak okuması kabul edilmiştir. 1927 yılında ise Orta Öğretimde karma eğitime geçilmiştir.

⁸⁶ Anı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.92-96.

⁸⁷ Utkan Kocatürk, “Prof. Dr. Afet İnan’la bir konuşma”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 1984, C.1, S.1, s.711-712.

ve sert bakışlarından çok ürkmüştür, şimdiye kadar onun başarıları ile gurur duymuştur. Atatürk'ün yüzüne korkusundan dolayı bakamamış ve Kazım Özalp'ın bulunduğu tarafa dönüp onunla konuşmuştur.⁸⁸ Atatürk bir ara sohbet esnasında Afet Hanım'a doğru dönerek “*Nerelisin ?*” diye sormuştur. Afet Hanım'da Makedonyalı olduğunu, annesinin ve anneannesinin Doyran'lı olduğunu söylemiş, bunun yanında ailesine dair bilgiler de vermiştir.⁸⁹ Ayrıca Atatürk'e Makedonya'daki dayılarından birisinin lakabının “*çiplago*” olduğunu söylemiştir. Bunlar İzmir taraflarından gelmiştir ve zeybek giymektedirler bu sebeple vücutlarında açık kısımlar bulunmasından dolayı çiplago olarak adlandırılmışlardır.⁹⁰ Atatürk, Hanım'ın ailesini tanıdığını söylemiş ve bu tanışıklık ile Afet Hanım'ın tüm hayatı değişmiştir.⁹¹ Afet Hanım'ın Selanik'in Doyran kazasından olması Atatürk'ün çok ilgisini çekmiştir.⁹² Afet Hanım Atatürk'e öğrenimine devam etmek ve de yabancı dil öğrenmek istediğini anlatmıştır.⁹³ Atatürk ertesini gün Afet Hanım'ın babası ve anneanesi ile görüşmek istemiştir. Doyran hakkında anneanesi ile konuşurken eski bir anısından dolayı sorularını sıklaştırmıştır. II. Meşrutiyetten önce Atatürk bu bölgelerden geçerken zor duruma düşmüş ve Afet Hanım'ın anneannesinin dayısının çiftliğine sığınarak orada bu aileden yardım görmüştür. Atatürk bu eski anısı hakkında “*buna hayatım için minnettarım*” demektedir. Daha sonra Atatürk Afet Hanım'ın babası ile konuştuğunda, kızının öğrenimine devam etmesini sağlayacağını söylemiştir. Onu İsviçre'nin Lozan kentine Fransızca öğrenmesi için gönderecektir. Babası ve anneanesi bu duruma razı olur gibi davranırlar da aslen pek razı değillerdir. Afet Hanım ise arada kalmıştır. Hem eğitimine devam etmek istemektedir, hem de ailesinden ayrılmak istememektedir.⁹⁴ Atatürk daha sonra bu konuyu Fahrettin Altay'a şu şekilde anlatacaktır: “*Ailesi Selanik'te bizim aile ile akraba denecek kadar yakıdır. Kendisine burada (İzmir'de) rastladığıma sevindim. Okumaya çok düşkün, fakat eğitimini ilerletmeye olanak bulamıyormuş, kızım olmayı kabul etti. Ankara'ya gelecek, hem öğretmenlik yapacak ben de eğitimini yükseltmek olanağı sağlayacağım.*”⁹⁵

⁸⁸A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 7-8.

⁸⁹ Kocatürk, *a.g.e.*, s. 711-712.

⁹⁰ Arı İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s. 301-300.

⁹¹ Özgür Sevgi Göral, “Afet İnan”, *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce; Kemalizm*, C.2, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s.220.

⁹² Naci Sadullah, “Profesör Âfet’ in Evinde Elim Bir Saat, *Tan Gazetesi*, 26.11.1938, s.7

⁹³ Hüsnü Özlü, “Afet İnan’ın Cenevre Günleri ve Tarih Çalışmaları”, *CTTAD*, Bahar 2011, X/22, S.167.

⁹⁴ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.97-98.

⁹⁵ Yaşar Öztürk, “Toplumda Kadınlara Yer Açan Öncü Kadın: Afet İnan”, *Bütün Dünya Dergisi*, Şubat 2003, Yıl 5, S.57, s.21.

Nihayetinde Afet Hanım 14 Ekim akşamı Atatürk ile konuşmuş ve birkaç gün sonra da Atatürk ile beraber Ankara'ya dönmüştür.

1.2.13. Afet İnan'ın Lozan'a Gitmesi

Afet Hanım'ın öğretmenliği Ankara'ya Atatürk'ün maiyyetiyle gitmesiyle birlikte buraya nakledilmiştir. Fakat Ankara'da pek fazla öğretmenlik yapamamıştır. Çünkü Lozan'a dil öğrenmek için gitmesi gerekmektedir. Bunun için hazırlıklar yapmıştır. Lozan'a gidecek sadece kendisi değildir. Onunla beraber Sabriye adında bir öğrenci de vardır. Atatürk onu da Lozan'a gönderecektir. Ankara'ya gelindikten yaklaşık on gün sonra Lozan'a doğru yola çıkılmıştır.⁹⁶ Bakanlıktan izin alınarak Lozan'a varıldıktan sonra Afet Hanım, "Rochemont" adında yabancı öğrencilerin bulunduğu yatılı bir okulda 27 Kasım 1925 tarihinde derse başlamıştır. Bu okulda gramer, tarih, yazı, edebiyat, diksiyon, Kompozisyon, gallsizm, retorik, analiz, kritik, piyano, dikiş, sanat çalışmaları, sanat tarihi gibi dersler almıştır. Bunun yanında sosyal aktivite olarak da, öğretmenleriyle yürüyüşe çıkmış, spor ve kayak yapmış, tenis, basketbol gibi sporlarla ilgilenmiştir.⁹⁷ Arkadaşlarıyla sinema, tiyatro, bale gibi aktivitelere gitmiştir. Kış aylarında kış sporu için Mont Blanc yöresinde Şamoni'ye düzenlenen seyahate katılmıştır. Fransa'nın yanında Venedik'e de toplu olarak düzenlenen seyahatlere de katılarak Venedik'i görme fırsatını yakalamıştır. Yurt dışı eğitimi onun hayatında büyük bir değişim sağlamıştır. Dersler onun ilgisini çok çekmektedir ve derslerini hiç aksatmamıştır. Eğitimi süresince Fransızca'yı ana dili gibi konuşup yazmaya başlamıştır.⁹⁸

Afet Hanım Lozan'dan 11 Temmuz 1927'de ayrılarak yurda dönmüştür. Bu sıralarda Atatürk İstanbul'a gelmiştir ve Dolmabahçe Sarayında oturmaktadır. Dolmabahçe Sarayı'nda bir çalışma odasında Ankara'da yazdığı büyük Nutuk'unun düzeltmesini yapmaktadır. Afet Hanım da bu dönemde Atatürk'ün yanındadır. Afet Hanım Atatürk'ün her akşam davetlileri çağırarak Nutuk'u okuduğunu ve daha sonra da herkesin fikrini aldığını anlatır. Yine bu sıralarda Atatürk, Afet Hanım'ın anlattığı şekilde "Gençliğe Hitabe" nin kendi el yazısıyla olan kısımlarını sarayda yazdığını ve dinleyicilerden sadece müdahale etmeden dinlemelerini isteyerek okuduğunu aktarır.

⁹⁶ Kocatürk, *a.g.e.*, 713.

⁹⁷ A. Afetİnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 8.

⁹⁸ Anı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.99.

Afet Hanım İstanbul'a döndükten bir müddet sonra eğitimine devam etmek için Fransız okulu olan Damdasyon'a (Notre Dame De Sion)⁹⁹ yani İstanbul Fransız Kız Lisesi'ne yatılı olarak gitmiştir. Buradaki öğretmenlerin ve yöneticilerin çoğunun rahibe olması onun bu ortama alışamamasına sebep olmuştur.¹⁰⁰ Afet Hanım burada 1929 yılına kadar eğitim görmüştür. Bu okula gitmesi belki de onun ileride tarihçi olmasına büyük vesile olacaktır.¹⁰¹ Çünkü bu okulda bazı ders kitaplarındaki içerikler onun milli duygularına zarar vermiş ve milliyetçilik görüşlerini daha da belirgin hale getirmeye başlamıştır. Bu konuya ileride milliyetçilik kısmında ayrıca değinilecektir. Fakat bu konu hakkında kısa da olsa bahsedilmesinde fayda vardır. Buna göre bu Fransız okulunda bir kitapta Türklerin sarı ırktan ikinci derecede ve barbar bir kavim olduğu yazmaktadır. Ayrıca kitapta Türklere ait olmayan resimler de verilmiştir. Bu resimler Türklerin tiplerine hiçbir şekilde benzememektedir. Kitaptaki Asya bölümünde ırklardan şu şekilde bahsetmektedir: *“bu kıtayı iki büyük ırk paylaşıyor”*

- 1- *Sarı veya mongol ırkı, bunlar Doğu ve Orta Asya'dadırlar. Başlıca halk; çinliler, Japonlar, Anamitler. Batı Asya'daki Türkler de sarı ırka mensupturlar.*
- 2- *Beyaz ırk Asya'nın batısında ve kuzeyinde hâkimdirler. Bunlar kuzey Hindular, İranlılar, Ermeniler, Kafkasyalılar, Araplar ve Sibiry'a'nın büyük kısmındakilerdir (Avrupa'dan gelenler)*
- 3- *Siyah Irk ise, Dekkan'ın güneyindedir.*

Ve yine aynı kitapta şu bilgiler yazmaktadır: *“geçmiş zamanlarda zengin ve çok güzel medeniyetlerin yurdu olan küçük Asya bugün fakir bir memleket olup, 9 milyon nüfusu vardır: bu çöküşün esas sebebi, Türklerin bir yerleri fethetmesiyle eski ticaret yollarının ve sulama işlerinin terk edilmiş olmasıdır. Fakat tarım gelişebilir. Bundan başka, bu ülkede çeşitli madenlerin (bakır, kurşun, krom, boraks, deniz ürünleri vb.) işletilmesi şimdiye kadar olduğundan daha iyi değerlendirilebilir. Ve bu ülke Hindistan'ın yollarını açabilir. Bu yeniden doğuş şüphesiz Türkiye'nin kendi kendisini kurtarması ve Asya üzerinde yoğunlaşması, fakat Avrupa'nın büyük devletlerinin desteğini sağlamasıyla mümkündür.”¹⁰²*

⁹⁹ Kocatürk, a.g.e., s. 714.

¹⁰⁰ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 9.

¹⁰¹ Kocatürk, a.g.e., s. 714.

¹⁰² A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.10.

Afet Hanım bu kitabı¹⁰³ Atatürk' e gösterir. Atatürk de bu sıralarda tarih ile ilgilenmektedir. Wels'in Dünya Tarihi'ni Türkçe'ye çevirtirmiş ve de İstanbul Üniversitesinde verilen tarih notlarını okumaktadır. Bu durumu öğrenince “*Hayır, Böyle olamaz. Bunların üstünde meşgul olalım*” der. Afet Hanım da bu durum üzerine Türklerin dünya tarihindeki eski çağlardan beri gerçek yeri nedir ve medeniyete hizmetleri nelerdir araştırmaya başlar.¹⁰⁴ Fransız lisesinden çıktıktan sonra Afet Hanım, sınava tabi olur ve sınavdan geçerek Ankara Musiki Muallim mektebine tarih ve yurt bilgisi öğretmeni olarak atanır. Bu sırada tarih çalışmalarına da aksatmadan devam etmektedir. Onu başta bu çalışmalar için Atatürk teşvik etmektedir. Atatürk çevresindekileri çalıştırdığı gibi kendisi de bu konularda yoğunlaşmaktadır. Ayrıca bu dönemde tarihçileri çevresinde toplayarak tartışmalar da yaptırmaktadır.¹⁰⁵

1.2.14. Afet İnan'ın Cenevre'de Öğretim Yılları

1935 yılında¹⁰⁶ kanunu çıkan ve açılma hazırlıkları tamamlanan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde teklif edilen öğretim üyeliğini Afet Hanım doktora yapmadığı gerekçesi ile kabul etmez.¹⁰⁷ DTCF'nin ilk dersini verenin de kendisi olmasına rağmen kariyerini yapma konusunda o kararlıdır. O dönemde kararname ile Profesör olanlar vardır fakat o babası ile birlikte İsviçre'ye eğitim için gitmiştir.¹⁰⁸

Afet Hanım 14 Ekim 1935 tarihli 40390 sayılı yazı ile Cenevre de öğrenim görmek için görevlendirilmiştir.¹⁰⁹ Cenevre Üniversitesi'nde Sosyal ve Ekonomik

¹⁰³ *Georges weulersse – Asie Insulinde, Afrique Programmes de 1924 Cours de geographie, Paris , s.136.

¹⁰⁴ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.10.

¹⁰⁵ Kocatürk, *a.g.e.*, s. 716.

¹⁰⁶ Ayşe Afet İnan'ın 1927-1935 yılları arasındaki günleri Meslek Hayatı başlığı altında ele alınmıştır. Bu kısımda, öğretmenlik yıllarından sonra devam ettiği yurt dışı eğitimine dair bilgiler verilmiştir.

¹⁰⁷ İzzet Öztoprak, “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Kitabı*, DTCF Yayınları, Ankara, 2003, s.306. ; Perihan Çakıroğlu, “Ata'nın Manevi Çocukları”, *Milliyet*, 13.11.1985, s.13.,

¹⁰⁸ Arı İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s. 367.

¹⁰⁹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 149.

Bkz.: “sayı 40390

Bayan Afet, Ankara Kız Lisesi Tarih ve Yurt Bilgisi Öğretmeni

1. Bakanlık size, Ankara'da açılmakta olan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin tarih bölümünde bir öğretim üyesi olarak görevlendirilmiştir.

2. Bu ödevi gereği gibi yapmaya hazırlanmanız için Cenevre Üniversitesinde ödevinizle ilgili ders kurslarını yakından takibe bakanlıkça memursunuz. Bu ders kursları müddetince de izinlisiniz. Bakanlıktan bu ödevi aldığınız ve bu müddet zarfında izinli olduğunuz Türk Tarih Kurumu Başkanlığı'na, Ankara Kız Lisesi'ne ve Bakanlık Zat İşleri'ne bildirilmiştir.

3. Adı geçen üniversiteye girmeniz için gereken sertifikanın aslı size ve Fransızca sureti de Bern Elçimize gönderilmiş ve üniversitede hangi tarihte bulunabileceğinizin bildirilmesi elçimizden rica edilmiştir. Elçiden gelecek cevabı ayrıca bildireceğim.

4. Şimdiye kadar üstünüze aldığınız bütün önemli işlerde olduğu gibi, Türk kültürüne büyük yararlar sağlayacak olan bu ödevinizde de tam bir başarı dilerim, sayın öğretmenim.

Kültür Bakanı Saffet Arıkan

Bilimler Fakültesi'nin Yakın Çağ ve Modern Tarih Bölümü'ne kayıt yaptırmıştır. Afet Hanım burada İsviçreli Antropolog Prof. Dr. Eugene Pittard'ın öğrencisi olmuştur.¹¹⁰ 3 Kasım 1935 tarihinde Afet Hanım'ın Cenevre'den Atatürk'e yazdığı bir mektupta, Cenevre'ye gelince vakit kaybetmeden derslerine başladığını ve sınavlarında zorunlu olan dersleri için Profesörleri ile tanışarak derslerine devam ettiğini yazmıştır. Daha sonra ileride ona çok yardımları olacak hocası Profesör Pittard'ın kendisinin en iyi anlaştığı hoca olduğunu yazan Afet Hanım hocasının derslerinde Türkiye'deki arkeolojik buluntulardan bahsettiğini ayrıca hocası Prof. Pittard'ın Türklüğe ve de Küçük Asya kültürüne ilgi duyduğunu belirtmiştir. Afet Hanım bölümündeki derslerinden ayrı olarak "*Linguistique*" (dil bilimi) derslerine de dinleyici olarak katıldığını ve bu bölümün Profesörlerinden geleceğe yönelik olarak akademik açıdan çok yararlanabileceğinin bilgisini vermiştir. O eğitimini gördüğü derslerinde Türklüğe dair sözler alarak hem kendi görüşlerini açık bir dille ifade etmiş hem de Profesörleri ile bu konuya dair tartışmalar içerisine girmiş ve hocalarını ikna etmenin yollarını aramıştır. Bunun yanında dil çalışmaları konusunda da boş bulunduğu vakitlerde bir takım araştırmalar içerisine girmiştir.¹¹¹

Afet Hanım 15 Aralık 1935 tarihinde Atatürk'e yazdığı bir mektubunda ise Atatürk ile daha önce yaptığı bir telefon görüşmesinden memnun kaldığını dile getirmiş, ayrıca hocası Prof. Pittard'ın evine Türkiye'nin Konsolosu ve eşi ile birlikte gittiğini ve hocasının evinde o sırada Cenevre Kantonunun kültür bakanı ile daha farklı kişilerin de bulunduğunu ve bu kişilerin de Cenevre'ye dair entelektüel çevreyi tanınmasında yardımcı olduklarından bahsetmiştir. Ayşe Afet Hanım üniversite derslerini kısmen de olsa yoluna koyduğunu, ayrıca çalışmaları için gerekli kitaplar ile notlarını belirlediğini ifade etmiştir. Methode Historique (Tarih Metodu) dersi için gerekli çalışmaları kütüphanede çalışarak yaptığını ve bazı kısımlarda zorlanırken bazılarını da kolaylıkla yapabildiğini mektubunda belirtmiştir. Afet Hanım Cenevre'de ilk zamanlardan itibaren konferanslara da gitmiştir. Bunlardan İtalyan bir kadının Roma üzerine verdiği bir konferansa katılmış ve bu konferans sonrası kendisinin de ülkesi adına bu tarz bir konferans yapabileceği fikrini kafasından geçirmiştir. Bu konuda Türkiye'de yapılan arkeolojik çalışmalar konusunda bir konferans verme fikrinin iyi olacağını belirten Afet Hanım Türkiye'ye

¹¹⁰ Özlü, *a.g.m.*, s. 167.

¹¹¹ Özlü, *a.g.m.*, s.172.

döndüğü vakit gerekli materyalleri de toplayınca konferans vermenin kolaylaşacağını dile getirmiştir.¹¹² Atatürk 12 Kasım 1935 tarihli bir telgrafında Afet Hanım'a dil konusunda yeni yaptığı çalışmalar ve bulgular hakkında sonuçları birkaç güne kadar yollayacağını ve de Afet Hanım'ın "*linguistique*" dair bazı eserler göndermesini, Afet Hanım ile yılbaşında Türkiye'ye tatile geldiği vakit görüşme dileklerini bildirmiştir.¹¹³ Bu telgraf sonucunda Afet Hanım mektubunda dil konusuna dair çalışmalarının devam ettiğini ve henüz Atatürk'e gönderebileceği ilgili bir konu bulamadığını ve kitaplar üzerinde derin analizler yaptıktan sonra çalışmalarının sonuçlarını gönderebileceğini yazmıştır. Afet Hanım Cenevre'de farklı konulara dair çalışmalarında yararlanabileceği kitapları bulamadığı vakitlerde Paris'e ismarlamaktadır.

Derslerinde profesörlerden birisi ile Atina Akropolünün Türkler tarafından cephanelik yapıldığı konusunun yanlış bir bilgi olduğu konusu üzerine tartışma yaşadığını mektubunda belirten Afet Hanım, esasen 1687 yılında Venedikliler tarafından tahrip edildiğini Voltaire'nin kitabından okuduğunu ve yerinde gördüğüne göre Atina Akropolünün Türkler tarafından cephanelik değil de cami olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Ayrıca o Yunanistan abidelerinin Türkler sayesinde muhafaza edildiğini belki savaş zamanında cephanenin geçici olarak konmuş olabileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Afet Hanım mektubunda bu konu hakkında Türk Tarih Kurumu'nun ve Türkiye'nin Atina elçisinin ne düşündüğünü sorarak kendisinin de belgelerle savunduğu görüşü ispat etmek istediğini söylemiştir. Afet Hanım bu konu hakkında daha sonra belgeler toplayarak dönemin Atina Elçisi Ruşen Eşref Ünaydın'dan aldığı bilgiler sonucunda bir seminer ödevi hazırlamıştır. Ve sonuç olarak sadece savaş zamanında cephane konmuş olunabileceğini, önemli olanın ise bu tarz bir tarihi yapıya zarar verilmemesi olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.¹¹⁴

Cenevre'ye giderek ısınan Afet Hanım burada bulunan Tarih ve Arkeoloji Cemiyeti'ne üye olmuş ve bu cemiyet bünyesinde yapılmakta olan konferans ve toplantıları takip etmeye başlamıştır. O bu toplantılarda Türk tarihi ve kültürüne hatta arkeolojisine yönelik birçok tartışmaya girmiştir. Bu tartışmalardan birinde 1929 yılında Topkapı Sarayı'nın müzeye dönüştürülme çalışmaları sırasında bulunmuş olan Piri Reis haritası ile ilgili tartışmada haritanın yeni baskısını tanıtmıştır. Bunun yanında Piri Reis

¹¹² Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 157.

¹¹³ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 41.

¹¹⁴ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.258.

haritasını coğrafya Profesörüne göstermiş ve bu konu hakkında ona ne düşündüğünü sormuştur. Bunun sonucunda “*Türkleri, Avrupa korsan ve soyguncu olarak tanır, bu kadar güzel ve ilmi eserlerin olduğunu tanıtmak ne büyük bir milli vazife*” cevabını almıştır. Profesör harita üzerinde inceleme yapmak ve öğrencilerine tanıtmak için bir haftalığına haritayı ödünç almıştır. Afet Hanım yine dil derslerine de giderek buna ağırlık vermiş ve Atatürk’ün gönderdiği belgeleri inceleyerek hocaları ile çeşitli konular üzerinde görüşmeler yapmıştır. Yaptığı bu görüşmelerin sonucunu daha sonra mektuplarında Türkiye’ye bildirmiştir. O Türk tarihi hakkında belge bulmakta zorlanacağını ifade ederek yine de çalışmalarını çeşitli kütüphanelerden malzeme toparlayarak devam ettiğini belirtmiştir.¹¹⁵

15 Aralık 1935 tarihli Atatürk’e yazdığı bir mektubunda, yurda tatil için döneceğinden ve bunun için sadece bir hafta kalması sebebiyle mutluluk duyduğundan bahsetmektedir. O, bu mektubunda milli hislerini açıkça ortaya dökerek “*Türk olmaklığının mutluluğu içindeyim, Türklüğü yurt dışında duymak ve duyurmak mutluluğu eşsiz*” demektedir. Bu mektubu yazdığı tarihte Cenevre Tarih Cemiyeti başkanının evine davet edildiğini ve burada birçok yerli ve yabancı Profesörlerin, tarihçilerin ve bayanların bulunduğunu aktarmıştır. Bu davette İtalyan Profesörün Türk kadınına dair yanlış bilgilerine cevap vererek bir tartışma içerisine girmiştir. Yine bir Fransız tarihçisi ile Piri Reis haritası üzerine tartışma yaşamış ve haritanın üzerine bilgi vermiştir. 16 Aralık 1935 tarihli bir diğer mektubunda ise İsviçre’nin entelektüel cemiyeti ile Türklük hakkında münakaşalar yaşadığını aktarmıştır. Ayrıca oradaki tarih cemiyetinin faaliyetleri hakkında haberler alarak Türk Tarih Kurumu’nun amacını ve çalışmalarını bu tarih cemiyetine anlattığını mektubunda belirtmiştir.¹¹⁶

Atatürk 04 Ocak 1936 tarihinde Afet Hanım’a yazdığı bir mektupta Afet Hanım’ın derslerinden memnun olduğunu anlayarak sevindiğini dile getirmiş ve sonuçlar için sıkıntılara katlanmak gerektiğini öğütlemiştir. Atatürk o dönemde Hatay meselesi ile ilgilenmektedir. Ve bu iş onu hem üzmüş hem de yormuştur. Bunun yanında mektubunda memleketin iç durumuyla alakalı diğer işlerden bahsetmiş ve Hatay meselesinin dil meselesini geri planda bıraktığını aktarmıştır. Afet Hanım’ın Cenevre’de vereceği konferans hakkında başarı dileklerini ileterek konferansın sonucunu telefonla

¹¹⁵ Özlü, *a.g.m.* s. 173.

¹¹⁶ A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s. 48-49.

bildirmesini istemiştir. Afet Hanım'a mektubunun sonunda “*Göster kendini Türk kızı, sana ilim âleminde artık, Türk inan hâsıl etmiştir.*” Demiştir.¹¹⁷ Afet Hanım 30 Ocak 1936 tarihinde “*independdance Turque et le Traite de Lausanne*” adındaki konferansını sunmuş ve konferansı başarılı geçmiştir. Konferansında harita üzerinde açıklamalar yapmış ve bu durum öğrencilerle akademisyenler üzerinde etkili olmuştur. Kırk beş dakika süren konferansında Lozan konferansı ile ilgili bilgiler aktarmış ve de konferans sonunda Profesör Lozan Konferansı ile ilgili bir anısını şu şekilde anlatmıştır: “*Lozan Konferansı'nı ben de takip etmiş ve ilgi çekici notlar almıştım. Hatta Mondros Mütarekesi'nden sonra Ermenistan Cumhuriyeti'nin Teşkilat-ı Esasîyesi'ni yazmak için çağırmışlardı. Gitmedim çünkü böyle bir devletin olacağına aklım ermedi. Türk mukavemeti başladığı zaman bir Türk dostum 'biz kurtulduk' demişti. Ben de buna inanmıştım*” ve Afet Hanım'ın konferansına dair Profesörü “*Çok çalışmış iyi bir etüt, bilhassa mevzuu iyi developpe etmişsiniz. Proportioniyi muhafaz edilmiş, herhangi bir yerde iyi bir makale olarak çıkabilir.*” Demiştir. Afet Hanım ayrıca konferansı, Lozan Muharebesi'nin yapıldığı salonda ve bir plaket koymak için yapılacak olan törende tekrarlanması için girişimde bulunmuş ve olumlu bir sonuç almıştır.¹¹⁸

Afet Hanım dil konusunda da dil Profesörüne Atatürk'ün Güneş Dil Teorisi hakkındaki sorularını sormuş ve “*ben bu metotla yetişmedim. Bu başka görüş, size bunun hakkında bir şey söyleyemeyeceğim*” cevabını almıştır. Daha sonra Cenevre'den 6/7 Mart 1936 tarihli bir başka mektubunda Anadolu'da yapılan hafriyatlar için bir konferans vereceğini ve bu konuda çalışarak resimleri Türkçe 'den Fransızca' ya çevirdiğinin bilgisini vermektedir. Hocası Profesör Pittard da Afet Hanım'ın bu konferansında yardımcı olmuş ve de ona “*siz değil, orada Türklük konuşacaktır*” demiştir. Ayrıca mektubunda 8 Mayıs'ta da Coğrafya Cemiyeti'nde bir konferans vereceğinin bilgisini de vermiştir.¹¹⁹

Afet Hanım Mart 1936'da Cenevre Tarih-Arkeoloji ve Coğrafya Cemiyeti'nde “*Türkiye'de Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan arkeolojik kazılar ve Alacahöyük*” konusu üzerine projeksiyonlu bir konferans vermiştir. Onun bu konferansı çok beğeni almıştır. Bu konferansı bizzat takip eden Cemal Hüsnü Taray¹²⁰ 12 Mart 1936 tarihinde

¹¹⁷ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 179-180.

¹¹⁸ Özlü, *a.g.m.*, s. 174.

¹¹⁹ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.54.

¹²⁰ Özlü *a.g.m.*, s.174.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'a yolladığı telgrafta Afet Hanım'ın güzel uygun bir dille konferansını verdiğini ve dinleyicilerin konferansı dikkatle dinlediklerini, projeksiyonların yardımıyla yapılan konferansın sonunda Afet Hanım'ın büyük alkış aldığını yazmaktadır. Ayrıca Cenevre gazetesi olan Journal de Geneve adlı gazetede 14 Mart 1936 tarihinde çıkan yazıda konferanstan "*Türk Tarih Kurumu'nun Asbaşkanı Bayan Afet, Türk Tarih Kurumu'nun 1935 yılında Alacahöyük'te yaptığı kazılar üzerine, çok güzel projeksiyonlar eşliğinde, fevkalade ilgi çeken bilimsel bir bildiri sundu...*" şeklinde geniş bilgi içeren bir yazıya da yer vermiştir.¹²¹

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalandığı dönemde Afet Hanım Cenevre'de bulunmaktadır ve de üniversite sınavlarını bitirmek üzeredir. Tevfik Rüştü Aras'ın kızı da Cenevre'dedir ve Afet Hanım'ın yakın arkadaşıdır. İkili Konferansı ve birçok meseleyi yakından takip etme imkânı bulmuştur. Afet Hanım konferansta takıldığı ve anlamadığı kısımları T. Rüştü Aras'a sormuştur. Bir gün İstanbul'dan Atatürk'ün başyaveri telefon ile arayarak "*Tevfik Rüştü Aras'ı görün ve bir takım meseleleri sorun! Atatürk bilgi istiyor!*" demiştir. Afet Hanım'ın bu hususta bir görevi yoktur o konuyu merak ederek Tevfik Rüştü Aras ile konuşur. Daha sonra bir takım pürüzlü meseleler olduğunu ve o anda halledilemediğini öğrenen Afet Hanım 15 Temmuz 1936'da sınavlarını bitirerek 22 Temmuz'da tren ile İstanbul'a dönmüştür. O bu konuya dair "*Atatürk'e pek iyi havadis getiremiyordum*" demektedir. Afet Hanım konuyu son derece önemsemekte ve de ülke meselelerine, milli değerlere seyirci kalmayıp bizzat olayların içinde etken rol oynamayı her zaman tercih etmiştir. İstanbul'a döndüğü vakit Atatürk'ün yanına giden Afet Hanım onun neşeli olduğunu görür. Öğrendiği bilgileri söylemeye başlar fakat Atatürk "*bırak, hiç söylemene gerek yok! Onların hepsi halledildi, istediğimiz oldu ve imza da edildi.*" demiştir. 22 Temmuz günü İstanbul'a gelmesine rağmen 20 Temmuz'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. Afet Hanım'ın verdiği bilgiler 15 Temmuz 1936 tarihinden önce öğrendiği bilgilerdir. Yine de o Atatürk'e o halde başka meselenin olup olmadığını sormuş ve Atatürk "*yok*", "*şimdi asıl meselemiz var*" demiştir. Afet Hanım bunun ne olduğunu sormuş, Atatürk de "*İskenderun meselesi*" demiştir. Afet Hanım bu sorunun malumatının ne olacağını sorunca Atatürk'ün cevabı kararlı bir şekilde alacağız olmuştur.¹²²

¹²¹ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 72-73.

¹²² Afet İnan, "Atatürk'ün Bazı Özellikleri" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 1984, C.1, S.,1, s. 99-100.

28 Kasım 1936 tarihinde bir mektubunda Afet Hanım hocası Pittard'dan bir seminer ödevi hazırlaması gerektiğini, fakat bu seminer çalışmasını Türkiye tarihi üzerine yapması gerektiğini ve de kaynak bulabilirse Etiler (Hitler) üzerine bir çalışma yapmasının ilginç olacağını belirtmektedir. Etiler'e ait kaynak olarak bulabildiği kitapların çoğunun Almanca ve İngilizce olması onu bu konuda biraz zora düşürmüştür. Ayrıca vereceği coğrafya konferansı için ise Piri Reis üzerine Profesörün metoduna göre çalışarak elindeki dokümanlardan yararlanacağını bildirmiştir. Mektubunda bir tarih hocası ile anlaşmazlığa düştüğünden ve bir tarih konusu seçmesinin gerekmekte olmasına rağmen bu durumun hocasıyla konu seçiminde de anlaşamadıklarından dolayı kaynaklandığını söylemektedir.¹²³ 5 Aralık 1936 tarihli diğer bir mektubunda ise Afet Hanım, arasının bozuk olduğu tarih hocası ile arasını düzelttiğini ve belirlediği konuları hocasının beğendiğini belirtmiştir. Bunun yanında Etiler üzerine de birçok farklı kitap okuduğunu ve onların dilinde kendi dilimize dair kelimeler aradığını ve bu konuya dair çalışmalarını sürdürdüğünü söylemiştir. O Cenevre'de bir sinema salonunda dünya haberleri arasında Türk donanmasının Akdeniz ziyareti sahnesine rastlamış ve sinemaya beraber gittiği konsolos ve eşi ile beraber çok büyük bir heyecana kapıldıklarını bildirmiştir. Afet Hanım daha sonra Türk amirali Piri Reis'in hayatını ele alacağı bir konferans yapacağını ve bu konuya dair hocası Pittard ile görüşüğünü, hocasının ise hazırladığı bölümü okuyup beğendiğini ve hocasının konferansı 8 Ocakta yapmayı önerdiğini ifade etmiştir.¹²⁴ Atatürk Afet Hanım'a 4/5 Aralık 1936 tarihinde gönderdiği bir mektubunda Tarih Kurumu'nun Afet Hanım'ın istediği vesikaları göndereceğini sadece Alacahöyük kazılarının sonucunda elde edilen kaynakların onun istediği kısmı henüz yerine getirebilecek durumda olmadığını ifade etmiştir. Atatürk o dönemde "*Mu ve May*" diyerek, mektubunda Uygur alfabesi olarak ifade ettiği dil konusu üzerine çalışmalarında, Afet Hanım'dan gelen bilgiler doğrultusunda sevincini bildirmiştir.¹²⁵ Afet Hanım 10 Aralık 1936 tarihinde bir diğer mektubundaysa Dr. Tevfik Rüştü Aras ve Hasan Rıza Soyak ile birlikte Milletler Cemiyetinin yeni konsey salonunda Hatay meselesinin uluslararası konu olarak konuşulduğuna şahit olduğunu bildirmiş, on beş günlük tatili Cenevre'de geçireceğini ve yılbaşına kadar o sırada üzerine çalıştığı ekonomi konferansını bitirmek istediğini ayrıca yazmak için de uzun zaman gerektiğini

¹²³ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.172-173.

¹²⁴ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.56-57.

¹²⁵ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.180-181.

ifade etmiştir. Bunun yanında dil çalışmalarının da devam ettiğini belirterek¹²⁶ Coğrafya Cemiyetinin Piri Reis hakkında vereceği konferansın başlığını da “*Un amiral Cartographe Ture du XVI. Siecle Piri Reis, auteur de la plus ancienne Carte de l’Amerique.*” şeklinde konulduğunu belirtmiştir. Hocası Prof. Pittard’ın konferansa ek olarak bazı teknik konuları bildirdiğini fakat kendisinin bunu aynen kabul etmeyeceğini 8 Ocakta konferansını yapmayı planladığını ifade etmiştir.¹²⁷

Atatürk Afet Hanım’a 16 Ocak 1937 tarihinde yazdığı bir mektubunda Nuri Conker’in vefat ettiğini bildirmiştir. Ayrıca Hatay konusunda Cenevre’deki görüşmeleri de Ankara havasının sert olmasından dolayı İstanbul’da takip edeceğini dile getirmiş ve Afet Hanım’ın konferansını hem kendisinin hem de çevresindeki ilim adamlarının beğendiğini belirtmiştir.¹²⁸

Afet Hanım Nuri Conker’in ölüm haberi üzerine çok üzülmüştür. Ve üzüntüsünü çevresindekilerle paylaşmıştır. 26 Ocak 1937 tarihinde planladığı konferansını hocası ile son düzeltmeleri yaparak yeni döneme dair son hazırlıklarını tamamlamıştır. Konferansı planlanan tarihte değil de 2 Şubat 1937 tarihinde yapılmıştır. Ayrıca o farklı derslerin konferansına da dinleyici olarak katılmış ve bazılarında tartışmalara girmiştir. Hukuk dersinde yapılan bir konferansta Profesör “*Atatürk hommepolitique*” ne dair bir konuda “*acaba Atatürk hangi Avrupa muharrirlerini okur ve Türkiye’deki yeni rejim için nereden ilham almıştır?*” sorusuna Afet Hanım söz isteyerek “*okur ve çok okur, fakat tenkit ederek okur, yeni rejim için kendi milletinden ilham almıştır. Çünkü asıl etüdünü milleti üzerine yapar*” şeklinde cevap vermiştir.¹²⁹

Afet Hanım daha sonra 1-8 Eylül 1937 tarihinde Bükreş’te toplanan 17. Uluslararası Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Konferansı’na katılacak olan heyete başkanlık etmiş ve TTK’nın arkeoloji faaliyetleri hakkındaki konferansını sunmuştur.¹³⁰

I. Türk Tarih Kongresi’nden sonra Türk tarihi üzerine yapılan çalışmaların açıklanarak belgelenmesi ve bu çalışmaların bilim dünyasına kazandırılması amacıyla 20-

¹²⁶ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.174-175.

¹²⁷ A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s. 58.

¹²⁸ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.182.

¹²⁹ A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s.62.

¹³⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 78-72-5, Belge Tarihi: 17.08.1937. (Bu dipnottan itibaren “*Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*” kısaltılarak “*BCA*” şeklinde kullanılacaktır. Eğik çizginin (/); sol tarafı fon kodunu, sağ tarafı ise yer numarasını ve noktalı virgülden sonrası ise belge tarihini ifade edecektir.); Prof. Dr. Ayşe Afet İnan’ın başkanlığındaki bu heyette Prof. Dr. Yusuf Ziya Özer ve Bayan Güner bulunmaktadır. ;BCA, 30-18-1-2/ 78-74-5; (24.08.1937).

25 Eylül 1937 tarihinde İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda II. Türk Tarih Kongresi yapılmıştır. Bu kongrede başkanlığa dönemin Milli Eğitim Bakanı (Maarif vekili veya Kültür Bakanı) Saffet Arıkan, fahri reisliğe Afet Hanım'ın hocası Cenevre Üniversitesi Profesörlerinden Pittard, reis vekilliğine TTK Asbaşkanı Afet Hanım, Hasan Cemil, ve Halil Ethem seçilmişlerdir. Ayrıca bu kongreye Almanya, Amerika, Avusturya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Fransa, İngiltere, İsveç, İsviçre, Macaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'dan dünyada tanınmış birçok bilim adamı da katılmıştır. Bu yönüyle bu kongre bir ilktir. “*Türk Tarih Tezi*” yabancı bilim adamlarının incelemesine sunulmuştur. 46'sı yabancılar tarafından olmak üzere toplamda 97 bildiri sunulmuştur. II. Türk Tarih Kongresi TTK başkanı Hasan Cemil Çamlıbel'in nutku ile açıldıktan sonra Afet Hanım kurumun arkeolojik faaliyetleri hakkında raporunu sunmuştur. Raporunda Cumhuriyet yönetiminin tarih alanında yapmış olduğu yatırımlar ve çalışmalar sonucunda elde edilen verilere işaret ederek özellikle arkeolojinin fiziki antropoloji ile birlikte çalışılarak uygarlığa fayda sağlayan unsurların açıklamasındaki başarılarından söz etmiştir. Afet Hanım'ın bu konuşması kongrenin bilimsel hedeflerini vurgulamış ve Türklerin Anadolu'da tarih öncesi devirlerde de yaşadığını kanıtlamak bakımından arkeoloji bilimini de araç olarak ele alıp elde edilen veriler doğrultusunda tanık olarak göstermiştir. O, Türklerin ulus devleti olarak eski devirlerde büyük bir uygarlığa sahip olduğunu “*Türk Tarih Tezi*” ile ortaya koymuştur. Bu kongrede en çok ilgi durulan ve de rapor hazırlanan bilim dalı arkeoloji olmuş ve yeni hafriyatlar ile konu kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Afet Hanım bu konuya dair sağlam çalışmaları sonucunda etkili bir sunum yapmıştır.¹³¹

Afet Hanım doktora tezini hocası Profesör Pittard'tan yapmak istemiştir. Bu sebeple onun dersinden de bir konferans yapması gerekmektedir. 5 Aralık 1937 tarihli bir mektubunda “*Osmanlı Devleti'nin ekonomi tarihi*” konusu üzerine küçük bir tez yazdığını bildiren Afet Hanım, Tarih Kurumu'nun arşivinden konuya dair belgeler istemiştir. 17 Aralık 1937 tarihli bir mektubunda ise bir Profesörün “*Türkler Perslerden ve Bizanslılardan miras aldılar ve onu idame ettirdiler, fakat kendileri bir şey ilave etmediler*” görüşü üzerine tartışmış ve Türklerin eski ve yeni devirlerde çok büyük medeniyetler kurduklarını savunmuştur. Hatta XVI. Asrın başlangıcında bu medeniyetlerin meyvesini verdiklerini anlatan Afet Hanım, anlattıklarını Profesörün

¹³¹ Özlü, a.g.m., s.171-172.

dinlemesine rağmen durumu kabul etmediğini ve Profesörün “*sizin milliyetperverliğinizi rencide etmek istemem, fakat Türkler Avrupa’dan üstün olamazlardı.*” Şeklinde cevap verdiğini aktarırmıştır. Bu konuşma sonucunda Atatürk’ün Türkiye için yaptıklarından bahsederek şu cümleyi kurduğunu “*ben şahsen inkılabı sevmem, fakat sizde iyi neticeler verdiğini anlıyorum. Konferansınızla bize iyi saatler geçirttiniz ve hepimizi enterese ettiniz*” diyerek tartışmayı sonlandırdığını ifade etmiştir. Afet Hanım bu tartışmada Türklük hakkında bilgi vermenin mutluluğunu yaşamıştır. Sonrasında derslerine devam ederken diğer konferansını da bitirmek istediğini belirterek, sene başında tatil olmasına rağmen çalışmaları için tatilin yarısını orada geçirmek istediğini ifade etmiş, Paris Üniversitesinde bazı derslere devam etmek için orada biraz kalmak istediğini söylemiştir.¹³² Atatürk Afet Hanım’ın Paris’e gitme fikrine sıcak bakmış ve orada lüzum gördüğü kadar kal diyerek “*yapacağın tetkiklerin istifadeli olacağına şüphe etmiyorum*” diyerek çalışmalarını desteklemiştir. Ayrıca Atatürk Afet Hanım’ın kendi belirleyeceği bir konuda Türk Tarih Kurumu’nda tarih konferansı vermesini istemiştir.¹³³

Afet Hanım 29 Aralık 1937 tarihli bir mektubunda söylediği gibi tatilin bir haftasını orada çalışarak geçirdiğini ve ikinci konferansının hazırlıklarını bitirdiğini, bu konferansını Profesöre vererek sınavı için gerekli iki sertifikasının hazırlanmış olacağını bildirmiştir.¹³⁴ Afet Hanım’ın lisans tezi için çalışmalarını yaptığı hocası Profesör Antony Babel onun konferans konusunu lisans tezi olarak kabul etmiştir.¹³⁵ O daha sonra lisans tezi üzerinde çalışmalarına devam edeceğini, gerekli kitapları toplayarak konuya dair Türkiye’den gelecek arşiv belgelerini de eklemek istediğini bu sayede ilginç ve orijinal bir ürün ortaya çıkacağını söylemiştir. Ayrıca bunun için Atatürk’ün Nutuk’undaki ekonomik kısmı aynen alıp koymak istediğini ve parti programındaki (CHF) ekonomik bölümleri de koymanın ilginç olacağını belirtmiştir. Bunun yanında Atatürk’ten Osmanlı devri ekonomisine dair Türkçe yazılmış kitap olup olmadığını ve varsa dönemin başbakanı Celal Bayar’dan bununla ilgili kaynakların bulunarak gönderilmesini rica etmiştir.

Afet Hanım doktora tezi için de çalışmalarını sürdürdüğünü fakat bu konuya dair yazmaya başlamadığını ve anket meselesi için istatistik müdürü ile görüşüğünü orada bu

¹³² A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s.62-63.

¹³³ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.184-185.

¹³⁴ A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s. 63-64.

¹³⁵ Özlü, *a.g.m.*, s. 178.

konuyu hocası Prof. Pittard ile anket planı üzerine çalıştığını bildirmiştir. Afet Hanım Paris'e çalışmaları için gidip gelmeye devam etmektedir. Hocası Pittard sayesinde Paris'teki bazı Profesörler ile iletişim içerisine girmiştir.

Dil çalışmalarına da devam eden Afet Hanım Etrüskler hakkında okuduğu kitaplarda dillerinde ilginç kısımlara rastladığını, İtalyan lügatlarında “*Eturski*” olarak ifade edildiğini, bu alanda da çalışılacak birçok bölüm olduğunu bildirmiştir.¹³⁶ Atatürk Afet Hanım'a 6 Ocak 1938 tarihinde yazdığı mektubunda Afet Hanım'ın Cenevre'den yolladığı konferansının suretini Başbakan Celal Bayar, İç işleri Bakanı Şükrü Kaya ile birlikte okuduklarını ve çok beğendiklerini bildirmiştir. Bunun yanında Celal Bayar'ın Afet Hanım'ın çalışmalarına dair istediği gerekli yardımları yapacağını ve sonuçları ona bildireceğini yazmıştır.¹³⁷

Afet Hanım 26 Ocak 1938 tarihli Cenevre'den yazdığı bir başka mektubunda Paris'teki çalışmaları hakkında bilgi vererek, çok iyi sonuçlar aldığını ve de tanınmış bir takım Profesörler ile temasta bulunduğunu yazmıştır. Atatürk o sırada Yalova'dadır ve cevaben 31 Ocak 1938 tarihinde yazdığı mektubunda onun lisans tezinin planını ilginç bulmuştur.¹³⁸ Afet Hanım Cenevre'den 15 Şubat 1938 tarihli başka mektubunda Osmanlı tarihi ekonomisi üzerine yazmaya başladığını, arşivden gönderilen belgelerin aynen tercümesini yaptığını ve her şey yolunda giderse bu konuyu kitap halinde toparlamak istediğini söylemiştir. Bunun yanında sınavı için gerekli iki sertifikayı konferansları tamamen bitirerek almıştır. Etrüskler hakkında konferans vermiştir. Bu konferansın eleştirisinin uzun olmadığını belirtmiştir. Profesör konferansının iyi ve ilginç yazıldığını söylemiştir. Hocası Pittard'dın orada bulunan tarih cemiyetine Türkiye'deki tarih kongresi üzerine bir konferans yapacağını bildiren Afet Hanım kendisinin de kongresini yaptığı arkeoloji raporunu bu konferansta sunacağını ve bu konferansını 12 Mart 1938 tarihinde yapmayı planladığının haberini vermiştir. Afet Hanım Cenevre'de boş zamanlarında konferans ve tiyatrolara da gitmiştir. Bunlardan hocası Profesör Pittard'ın bir konferansında bulunduğunu, konunun akademi toplantısında verildiğini ve bunun Avrupa'nın tarihten önceki devirlerde “Prehistoire” inde brakisefallerin gelişi olduğunu bildirmiş ayrıca hocası Pittard'ın ecdadımız ve Anadolu üzerinde durarak Türklerden destansı bir tavırla bahsettiğini, kendisinin de bunu dinlerken çok memnun olduğunu dile

¹³⁶ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 63-64.

¹³⁷ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 185.186.

¹³⁸ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.186.

getirmiştir. Yine başka bir konferansı Tarih Cemiyeti'nde dinleyen Afet Hanım konusunun Fransız Kralı XIV. Lui'nin kumandanları üzerine olduğunu olayların Türklerin Viyana kuşatması ve Orta Avrupa'ya hareketleri çevresinde geliştiğini ve Türkler hakkında pek abartılı bir konuşma olmadığını ifade etmiştir. Afet Hanım gittiği başka bir konferansta Macarlardan birisinin Macar köyü hayatını resimlerle anlattığını ve Türkler ile olan menşei birliğine işaret ettiğini gösterdiği motiflerden Türklüğe dair izler taşıdığını söylemiştir. Türkler ile ilgili çevresinde duyduğu her şey dikkatini çeken Afet Hanım radyoda dahi Bulgarlar hakkında dinlediği bir konuşmada konunun hikâyesinin Türk atları çevresinde geliştiğini söyleyerek Paris'te bir tiyatrodaki Türklük üzerine terimlerin kullanıldığını ve her nerede nasıl olursa olsun Türk kelimesinin dikkatini direk üzerine çektiğini ifade etmiştir. Ayrıca o vatan görevi olarak Atatürk'ün bütün fikirlerini yaymak istediğini ve bu sebeple de Tarih Cemiyeti'nde konferans vermeyi kabul ederek çalışmalarını bu çerçevede sürdüreceğini dile getirmiştir. Yurt özlemine de her fırsatta dile getiren Afet Hanım yaklaşmakta olan yarıyıl tatilinde yurda dönecek olmanın mutluluğunu yaşadığını da mektubunda belirtmiştir.¹³⁹

Bu sırada Atatürk'ün hastalığı ilerlemektedir. 14 Nisan 1938 tarihinde yazdığı mektubunda hastalığının ilerlediğini belirterek sağlığının son durumuna dair geniş bilgiler vermiştir. Yine de durumunun iyi olduğunu söylemiş ve Manevi kızı Afet Hanım'ın bu durumu kafasına takmaması gerektiğini tembihlemiştir. Atatürk istirahat için Savarona yatını tercih ettiklerini ve devlet işleri için başbakan ile diğer bakanların yatı ziyarete gelerek malumat verdiklerini mektubunda dile getirmiştir.¹⁴⁰

14 Mayıs 1938 tarihli konferansta hocası Pittard sayesinde Tarih Cemiyeti'nde Arkeoloji raporunu sunan¹⁴¹ Afet Hanım Temmuz 1938'de "*Türk Osmanlı Devrinin Ekonomik Tarihi*" adlı lisans tezini sunmuş ve lisans diplomasını almaya hak kazanmıştır. "*Türk Halkının ve Türk Tarihinin Antropolojik Karakteri Üzerine*" doktorasını Temmuz 1939 da tamamlayacak ve sosyoloji doktoru unvanını kazanacaktır.¹⁴² O bu teziyle Türk milletinin dünya milletleri arasındaki yerini belirlemek için konuyu antropolojik veriler ile kanıtlamaya çalışmıştır. Bu tez "*Türk halkının Antropolojik karakteri ve Türkiye Tarihi*" başlığı ile 198 sayfa olarak 1947 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından kitap

¹³⁹ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.65-66.

¹⁴⁰ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.186-187.

¹⁴¹ Özlü, *a.g.m.*, s.178.

¹⁴² Özlü, *a.g.m.*, s.167.

olarak basılacaktır. Afet Hanım bütün çalışmalarında Türk medeniyetini belgelere dayalı bilgilerle kanıtlayarak araştırmış ve de dönemin milliyetçilik yarışının da etkisiyle Türk milletinin dünya milletleri arasındaki yerini belirlemede büyük başarılarla imza atmıştır.¹⁴³

1.2.15. Atatürk'ün Son Günleri ve Afet İnan'ın Cenevre'den Yurda Dönmesi

Afet Hanım Atatürk'ün son günlerinde yurda dönmüştür ve Atatürk'ün yanındadır. Afet Hanım Atatürk'ün hasta yattığı odayı ayrıntısıyla betimler. Bu odasında kendisine Zekai Apaydın tarafından hediye edilmiş olan bir tabloda bahseder. Bu tabloda arkada karlı bir dağ, önde ağaçlıklı bir orman ve de düzlük bir zeminde çimenli bir saha mevcuttur. Atatürk'ün kapısının önünde gece gündüz nöbet tutan adamlarından birisi vardır. Yatak odasının yanındaki Pembe salonda yine nöbetleşe bekleyen yakın arkadaşlarından ikisi bulunmaktadır. Afet Hanım buraya son aylarda bir nöbet defteri koydurmuştur. Atatürk'ün her gün sağlığına dair son durumu ve yanına gelen ziyaretçilerin ne kadar süre burada kaldıkları bu deftere kaydedilmiştir. Doktorların tavsiyesi Atatürk'ün çok konuşmaması ve kendisini yormamasıdır. Bu sebeple Afet Hanım bu hususa özen göstermektedir. O, günlük gazeteleri Atatürk'e okuyarak son durumları ona her zaman aktarmıştır. Günlük olayları ve resmi malumatları öğrenen Atatürk son durumlara dair siyasi ve askeri gelişmeler üzerine görüş ve önerilerini ifade ederek dünya barışının tehlikede bulunduğu dikkat çekmektedir. O dönemde en çok meşgul olduğu durumlardan birisi Hatay meselesidir.

Afet Hanım bir gün başbakan Celal Bayar'ın İkinci Beş Yıllık kalkınma planına dair Atatürk'ün yanına gelerek bilgi verdiği sırada Doktoru Neşet Ömer İrdelp'in kendisine Atatürk'ün yorulduğunu ve yanına giderek konuşmanın başka bir zamana bıraktırmasını rica ettiğini ifade eder. Fakat Afet Hanım içeri girdiği vakit Atatürk “*otur ve sen de dinle*” diyerek onu alıkoyar. O, bu sırada Atatürk'ün devlet işleri ile ilgilenirken sanki karşısında hasta bir Atatürk'ün bulunmadığını ve durumunun iyi görüldüğünü belirtir. Afet Hanım müdahale etmeye çalışmasına rağmen Atatürk ona doktorun yine istirahat tavsiye ettiğini bildiğini fakat “*memleketin en mühim ve esaslı işlerini konuşuyoruz, bunlar beni yormuyor, bilakis hayat veriyor. Bunları otur da sonuna kadar sen de dinle*” dediğini aktarır. Bu söz üzerine o da memleket meseleleri üzerine konuyu

¹⁴³ Özlü, a.g.m., s. 178.

müdahale etmeden oturup dinlemiştir. Celal Bayar gittikten sonra Atatürk, Afet Hanım ile uzun uzun konuşarak dünyanın bir savaşa doğru gittiğini ve de ülkenin ekonomik durumunun güçlü olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁴⁴

26 Eylül 1938 tarihine gelindiğinde Atatürk Dolmabahçe Sarayı'nın deniz manzaralı odalarından birisindedir. Afet Hanım'dan okuduğu yeni kitapların içeriğini anlatmasını istemiştir. Afet Hanım aynı şekilde gazetelerdeki bazı olayları da söylemeye ve kitaplardan da özetler geçmeye devam etmektedir. Bunun yanında TTK'nın arkeolojik kazıları da devam etmesi sebebiyle bu konuya dair de Atatürk'e malumat vermektedir. O sırada radyodaki bir konuşma Atatürk'e 26 Eylül Dil Bayramı'nı hatırlatır. Bunun üzerine yaverini çağırarak İstanbul radyosunda okunması üzere bu konuya dair bir şeyler yazmıştır. Fakat konu üzerine biraz geç kalınmıştır. Hasta yatağında öfkelenen Atatürk Afet Hanım'ı yanına çağıracağı zaman çevresine yüksek sesle emirler vermektedir. Hastalığının kötüye gideceğini düşünen Afet Hanım ve o esnada orada bulunan görevliler acilen Atatürk'ün isteği olan Türk dilinin sadeleştirilerek zenginleştirilmesi konusu üzerine Atatürk'ün konuşmasını kayda geçerek isteğini yerine getirilmesini sağlarlar.¹⁴⁵ O günlerde Atatürk'ün bütün isteği bir dağda, bir ormanda basit bir kulübede sakin bir hayat yaşayabilmektir. Tüm bu yorucu siyasi işlerden uzaklaşarak bir köy evinde ocağın başında bağdaş kurup ateşi seyretmeyi istemektedir. Odasında bulunan daha önce kendisine hediye edilmiş "Dört Mevsim" tablosu sürekli gözlerine ilişmektedir. Bu tabloda uçsuz bucaksız bir orman ve de bir akarsu bulunmaktadır. Afet Hanım'ın karşısına oturtan Atatürk ona güç bir vaziyette ama içten hasretli bir şekilde : "Gidelim Afet, bir orman kenarına gidelim. Her şeyi bırakalım. Şöyle basit bir ev. Ocaklı bir oda... Memleketimizde güzel ormanlık yerler de var. Söyle bakayım, senin bildiğin bir orman var mı ?" demiştir. Afet Hanım da daha önce de bilgi verdiğimiz Mihaliççık da bulunan Sundiken Ormanları'ndan bahsetmiştir.

Bilindiği üzere Afet Hanım'ın babası Mihaliççık da orman memurluğu görevinde bulunmuştur. Afet Hanım da babasının yanına gidip gelirken Sundiken Ormanları'ndan geçmektedir. O dönemde Afet Hanım'ın anılarında uçsuz bucaksız haliyle yer alan bu ormanlar zamanla bakırlığını kaybetmiştir. Atatürk Afet Hanım'ı gözleri kısık bir şekilde tabloya bakarak içten bir vaziyette dinlemiştir. Ve ona "Evet, evet hemen çekip gidelim

¹⁴⁴ Afetinan, Atatürk'ten Hatıralar:2, *Kemal Atatürk'ü Anarken*, 2.bas. Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1956, s. 27-29.

¹⁴⁵Afet İnan, "Atatürk ve Dil Bayramı", *Türk Dili Dergisi*, 1 Kasım 1965, C. XV, S.170, s. 75-76.

ormanlara. *Hele ben bir iyi olayım da...*” diyerek cevap vermiştir. Atatürk bu ormanlara yapılmasını planladığı basit beyaz dağ evine yer aranması için derhal emirler vererek adamlar yollamıştır. Hatta Sundiken’e gitmeden önce geçici bir süre için İstanbul taraflarına gitmeye karar vermiştir. Doktorları ona Alemdağ’ını önermişlerdir. Ayrıca İstanbul valisi ile birlikte bir heyet Alemdağ’ına doğru yola çıkmıştır. Burada bulunan Sultan Aziz’in yıpranmış vaziyette bir av köşkü vardır. Yeri güzeldir ve bu köşk tamir edilmeye başlanmıştır. Bu yeri keşiften dönenler Atatürk’ün yanına gelerek ve Alemdağ’a ait bir haritayı da onun önüne sererek bu yeri güzelce tarif etmişlerdir. Atatürk de heyecanla onları dinlemiş ve Sundiken’den önce bu yere gitmeye karar vermiştir. Fakat her şey planlandığı gibi yolunda gitmeyecektir.¹⁴⁶

Atatürk 26 Eylül günü radyoya vereceği dil bayramı ile alakalı konuşma metni için geç kalmış bu duruma çok sinirlenmiştir. Bu sebeple de geceyi rahatsız olarak geçirmiştir. İşte o vakit ilk hafif komayı geçiren Atatürk sabah sağlığı yerine geldiğinde¹⁴⁷ “*bana ne oldu bana bir şey oldu!...*”¹⁴⁸ İfadesiyle durumu anlamaya çalışmış ve Afet Hanım’a “*demek ölüm böyle olacak*” diyerek gördüğü bir rüyayı anlatmıştır. Bu rüya Selanik’te ihtilal dönemine yakın bir komitacılık faaliyetidir. Rüyaya dair Atatürk “*Salih’e söyle ikimiz de kuyuya düştük. Fakat o kurtuldu*” demiştir.¹⁴⁹

Yine 22 Ekim 1938 tarihinde şiddetli ve üç gün süren komayı atlatan Atatürk artık yatağında daha fazla kalmaktadır. Cumhuriyetin on beşinci yıldönümü kutlamalarında Ankara’da olmak istemesine rağmen hasta vaziyette yatağındadır. “*Cumhuriyetin on beşinci yılının açış nutku*” üzerine çalışan Atatürk hükümetin hazırladığı notları okuyarak onlara eklemeler yapmıştır. Fakat 29 Ekim 1938 tarihinde hastalık dolayısıyla İstanbul’da kamıştır. Dolmabahçe Sarayı’nın önünden vapur ile geçen gençlik kafilesini deniz manzaralı odasının pencere önüne koyulmuş sandalyesinden izleyen Atatürk’ün morali düzelmiştir. Afet Hanım onun yanından ayrılmamıştır ve onun çok sevdiği denizi görmek istemediğini ve odasının panjurlarını kapalı tuttuğunu ifade etmiştir.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam; Mustafa Kemal 1922-1938*, C. 3, Remzi Kitapevi, Y.y. 1999, s.526-527. ; bkz. Afetinan, “Ağaç Sevgisi”, s. 28. ; A. Afetinan, *Tarih’ten Bugün’e*, s.178. ; Kamuran Özbir, “Atatürk Yeşil Renge Vurgundu,” *Yeni Sabah*, 10 Kasım 1963, s.5. Afet İnan, “Atatürk’ten Hatıralar; İğde Ağcı”, *Ulus*, 10.11.1947. s.5.

¹⁴⁷ Afetinan, *Atatürk’ten Hatıralar: 2, Kemal Atatürk’ü Anarken*, s. 29-30.

¹⁴⁸ Aydemir, *a.g.e.*, 1999, s.527.

¹⁴⁹ Afet İnan, “Atatürk’ün Karakter Hususiyetlerinden Birkaç Örnek ve Onun Son Günleri”, *DTCF Dergisi, Eylül 1950*, C. 8, S.3, Ankara, s. 333-334.

¹⁵⁰ Afetinan, *Atatürk’ten Hatıralar:2 Kemal Atatürk’ü anarken*, s.30-31.

Afet Hanım ayrıca Atatürk'ün hasta yatağında dahi 1 Kasım 1938 tarihinde 1 Kasım Nutukları için doktorların gazete bile okumasına müsaade etmemesine rağmen raporları isteyerek okumaya başladığını aktarır. Atatürk, Afet Hanım'dan da hülasalar istemektedir. Fakat bu yeterli değildir. Atatürk bizzat çalışmalar üzerinde kendisi durmaktadır. Yataktan kalkarak masada yazamamakta olmasına rağmen yatağının üzerine koydurduğu küçük bir masada yazarak notlar almaktadır. Hasta olmasına rağmen bakanları sınav yaparak onlara sorular sormuş ve son 1 Kasım Nutuk'unu kendisi yazmıştır.¹⁵¹ Afet Hanım 6 Kasım Pazar günü Atatürk'ün hatırını sorarken onun yataktan kalkarak doğrulmak istediğini ve kendisinin yardım ettiğini anlatır. Onun bitkin görüldüğünü dile getiren Afet Hanım Atatürk'e "*daha iyisiniz değil mi?*" diyerek sorduğunda, "*evet daha iyiyim ve iyi olacağım cevabını almıştır.*" Yanında bulunanlar ile beraber elini öpen Afet Hanım Atatürk'ün elini son kez öpmüştür. 7 Kasım'da karnından su alınan Atatürk 8 Kasım Salı gününde komaya girmiş, bir daha ayılamamış ve ebedi uykusuna dalmıştır.¹⁵²

1.3. Meslek Hayatı

1929-1930 yılları arasında Afet Hanım Ankara Musiki Muallim (Öğretmen) Mektebinde öğretmenlik görevine Yurt Bilgisi ve Tarih dersleri vermek üzere başlamıştı. Okulda kız ve erkek öğrenciler birlikte okumaktaydı. O yıllarda henüz yürürlükteki kanunlarda kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmamıştı.¹⁵³ Türk kadınının henüz bu hakkı kullanacak durumda olmadığını söyleyen bazı kesimler mevcuttu. Fakat demokratik bir düzenin ana ilkesi bütün milleti kadınlı erkekli bir şekilde temsil etmekten geçiyordu. Bu durumda erkek ve kadın vatandaşların tümü eşit şartlarda yönetime katılmak mecburiyetindeydi.¹⁵⁴ Afet Hanım bir gün öğretmeni olduğu sınıfta bu konu ile alakalı öğrencilerinden bir oyun canlandırmalarını istemiştir. Bu oyunda belediye seçimleri konusu ele alınmış ve kadınlı erkekli, halkın tüm kesiminin seçimlere katılması

¹⁵¹ Afet İnan, "Atatürk'ün Bazı Özellikleri", s. 100-101.

¹⁵² Afetinan, *Atatürk'ten Hatıralar: 2, Kemal Atatürk'ü Anarken*, s.31. ; Afet İnan, "Atatürk'ün Karakter Hususiyetlerinden Birkaç Örnek ve Onun Son Günleri" s.339-344.,

Afet İnan Atatürk'ün vefatından sonra uzun süre toparlanamamıştır. Bu kötü durum onu bir hayli sarsmıştır. Hatta Atatürk'ü kaybettiikten 16 gün sonra evine gelen Tan gazetesi muhabiri Naci Sadullah onun kendisini odasına kapattığını ve duygularını anlatamayacak derecede hıçkırarak ağladığını kaleme almıştır. ; Naci Sadullah, "Profesör Âfet' in Evinde Elim Bir Saat", *Tan Gazetesi*, 26.11.1938, s.7.

¹⁵³ A. Afetİnan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, 3. Basım, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015, s.12

¹⁵⁴ Afet İnan, "Çağdaşlaşmada kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 1984, C.1, S.1, s.333.

sağlanarak oyun tamamlanmıştır.¹⁵⁵ Mart 1930 yılında yapılan bu oyunda bir kız öğrenci belediye başkanı olarak seçilmiş ve bu durum üzerine Afet Hanım'ın üçüncü sınıftan Selahattin adındaki bir öğrencisi elinde bulunan bir kâğıttan, mevcut düzende bu şekilde kadınların seçme ve seçilme hakkının olmadığını okuyarak duruma itiraz etmiştir. Afet Hanım bu itirazda onun haklı olduğunu görmüştür. Çünkü yürürlükte bulunan kanunda sadece erkekler oy kullanabilmektedir.¹⁵⁶ Afet Hanım'ın yeni öğretmen oluşu onu bu durumda çaresiz bırakarak mahcup bir durumda sessiz kalmaya zorlamıştır. Hiçbir cevap verememiş ve bu durumu da kendisine yedirememiştir. Öğrencisine sadece “*bu da olur inşallah diyebilmiştir*” ilk defa dersinden zamanında çıkmayıp normal saatinden beş dakika önce çıkarak kendisince “*ben gelemem artık buraya*” diyerek okul müdüründen habersiz onu bekleyen otomobile binmiş¹⁵⁷ ve Marmara köşküne Atatürk'ün yanına gitmiştir. Atatürk'ün yanında o vakit dâhiliye (iç işleri) vekili Şükrü (Kaya) Bey bulunmaktadır. Afet Hanım Atatürk'e belediye seçimleri konusunu anlatarak kadınlara da oy hakkı verilmesi gerektiğini izah etmiştir. Atatürk'ün yanında bulunan Şükrü (Kaya) Bey de belediye seçimleri kanuna bu mevzuyu koyabileceklerini fakat Atatürk müsaade ederse Başbakan İsmet (İnönü) Bey' ye danıştıktan sonra konuyu TBMM'ne teklif edebileceklerini söylemiştir.¹⁵⁸

Esasen Mecliste Belediye kanunu bir yıldan beridir görüşülmektedir. Atatürk Başbakan İsmet Bey ile konuyu görüştüğten sonra konunun enine boyuna tartışılması için o akşam Çankaya Köşkü'ne devlet adamlarından, Hukuk mektebi (o zaman fakülte değildir) hocalarına ve hükümet mensuplarına kadar bu meseleyle ilgili başka kimseleri de davet etmiştir. Konu açılmış ve bu konuya taraftar olanlar olduğu gibi karşı çıkanlar da olmuştur. Afet Hanım bu konu üzerine Atatürk'ün isteğiyle o günden sonra birçok kitap okumuştur. Bunun yanında diğer ülkelerdeki mevcut durum hakkında bilgiler toplamıştır. TBMM'de 20 Mart 1929 tarihinde Başbakan İsmet İnönü imzasıyla hükümet teklifi olarak TBMM'ne yazılan tezkerede şunlar yazmaktadır: “*Dahiliye Vekâlet'ince (İç İşleri Bakanlığı) hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyeti'nin (Bakanlar Kurulu) 6.3.1929 tarihli içtimasında (toplantısında) yüksek meclise arzı kararlaştırılan Belediye Kanunu Layihası (tasarı) esbabı mucibesiyile (gerekçe) birlikte takdim olunmuştur*”

¹⁵⁵ Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası var*, s.20.

¹⁵⁶ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 10.; A. Afetinan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.115.; Afetinan, “Atatürk'ün Vatandaşlık Hak ve Vazifeleri Üzerindeki Düşünceleri”, *Belleten*, Ekim 1963, C. XXVII, S. 108, s.558.

¹⁵⁷ Arı İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, s. 284.

¹⁵⁸ Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s. 20.

Bu kanun layihasının ilk uzun gerekçe sebepleri kısmında oy verme meselesi teklif edilmiştir. Fakat bir yıl sonra 20 Mart 1930 tarihinde kanun görüşmesi için TBMM'nin ivedilik kararı alınmıştır. Bu duruma sadece Kars Milletvekili Ahmet Ağaoğlu itiraz etmiştir.¹⁵⁹ Farklı günlerde yapılan görüşmeler sonucunda 3 Nisan 1930 tarihinde 164 maddeli belediye kanunu kadınların da seçme ve seçilme hakkını kabul etmiştir. Kadın haklarına düzenleme yapılmasına dair önerge dönemin dâhiliye vekili (iç işleri bakanı) Şükrü Kaya'dan gelmiştir.¹⁶⁰

Afet Hanım öncelikle Cumhuriyet Halk Fırkasına ilk kadın üye olarak kayıt edilmiş¹⁶¹ ve bu konu üzerine Atatürk'ün isteği ile okuyup araştırdığı kitaplardan topladığı bilgilerle Türk Ocağı Salonunda ilk konferansını vermiştir. Bu konferans 3 Nisan 1930 tarihinde Perşembe günü saat 16:30'da Seçim (İntihap) konusu üzerine verilmiştir. O konferansta bu konu ile meşgul olmasını şu iki sebebe bağlamıştır:

- 1- *“Bir Türk vatandaşı olarak Seçim hakkının, cinsiyet farkı gözetilmeden herkese şamil olmasını istiyorum*
- 2- *Musiki Muallim Mektebinde, yurt bilgisi dersini okutuyorum. Bu dersin Programında, seçim bahsi de yer almaktadır”*

Ve konu ile meşgul olma sebebini açıkladıktan sonra Afet Hanım'ın konferansına ilk olarak konunun dinleyiciler tarafından tam olarak anlaşılması için öncelikle doğrudan hükümet, yarı doğrudan hükümet ve temsili hükümet kavramlarını tanımlamıştır. Daha sonra ise ülkemizdeki mevcut sistem ile diğer sistemleri karşılaştırmış ve seçimin *“Milli hâkimiyetin ifadesi”* olduğunu, çocuklar ile akıl hastaları haricinde kalan tüm kesimin erkek ve kadın olarak seçim sistemine katılması gerektiğini savunmuştur. Afet Hanım bu konu için: *“Milli hâkimiyetin cinsiyet farkı gözetmeksizin milletin bütün fertlerine ait olduğunda elbette şüphe mahal yoktur”* demektedir. Ve ekleyerek *“ bundan şüphe*

¹⁵⁹ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal'in el yazıları*, s. 13.

Kadınların seçme ve seçilme hakkı, yine 4 Haziran 1933 yılında Atatürk'ün yemek masasında çevresindeki fikir adamlarınca tartışmaya açılmıştır. O gece Afet İnan da kendi fikirlerini söylemiş, demokratik bir ülke için kadınların da seçim haklarına sahip olması gerektiğini savunmuştur. O geceki tartışmada bu konuya dair herhangi bir itiraz olmamış ve oy birliği sağlanmıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl sonra kadınların seçim hakkına dair görüşme 5 Haziran 1934 yılında kanunlaştırılmıştır., Afet İnan, “Atatürk'ün İnkılap ve Demokrasi Üzerindeki Fikirleri” *Ulus gazetesi*, 18 Haziran 1960, s. 2.

¹⁶⁰ Bengü Şalman Bolat, “1930 Kadınlara İntihap (Seçme Seçilme) hakkı verilmesine yönelik tutumlar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.19, 2014, s.31.

¹⁶¹ “Afet Hanım; Cumhuriyet Halk Fırkasına Kaydedildi.”, *Akşam*, 4 Nisan 1930, s.2

edenler demokrasi ve Milli hâkimiyetin ne olduğunu anlamaktan aciz olan kimselerdir; asıl seçim hakkına kabiliyeti, liyakati olmayacak olan gibilerdir.” demiştir.

O I. Dünya Savaşından sonra birçok ülkede kadınların seçim hakkını elde ettiklerini ve kadınlara bu hakkın verilmemesinde hiçbir mantık olmayacağını erkeklere de ilk nasihati ve terbiyeyi vererek yetiştirenin kadınlar olduğunu dile getirmiştir. Bunun yanında günün şartlarına göre kadınların artık her türlü işlerde çalışmaya başladığını söylemiştir. Atatürk'ün emri ile diğer ülkelerdeki mevcut durumu araştırmış olan Afet Hanım diğer ülkelerdeki kadınların rey hakkına dair durumlarını da açıklamıştır. Örneğin o Kuzey Avrupa Devletlerinin kadınlara çoktan bu hakları verdiğini; Finlandiya'da 1906 yılından beridir yirmi dört yaşını geçen bütün kadınların seçim hakkına sahip olduğunu ve 1908'de meclislerinde yirmi beş kadın üyenin bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu durumun Norveç'te ise 1907 yılından beridir var olup yirmi beş yaşında olan her Norveçli kadının oy verme hakkına sahip olduğunu yine Danimarka'da 1915'den beri yirmi beş yaşını dolduran erkek ve kadınların seçim hakkı olduğunu söylemiştir. İsviçre de 1919'dan beridir yirmi üç yaşındaki kadınların seçim hakkının bulunduğunu, Almanya'da da durumun mevcut olup anayasalarının 109. Maddesinde bunun açık bir şekilde ifade edildiğini dile getirmiştir. Avusturya'da da kadınların bu haklara dönemin şartlarında sahip olduğunu, Polonya da bu haklara 1921 den beri yirmi yaşını dolduran kadınların sahip olduğunu, Çekoslovakya ve Kuzey Amerika Birleşik Devletlerinde, dönemin Avustralya'sında da kadınların uzun zamandır bu hakları kullandığını açık bir şekilde belirtmiştir. Daha sonra kadınların eninde sonunda bu hakları alacaklarını ve kadınların siyasi hakları elde ederek fikir ve terbiyede de hem kendilerini hem de yeni nesilleri yükselteceklerini söylemiştir. O Türk tarihinden de önemli örnekler vererek eski Orta Asya Türk Devletlerinin yönetiminde Hatun'un önemli derecede söz sahibi olduğunu ve yine diğer bölgelerdeki Türk devletlerinde de durumun aynı olduğunu belirterek Atilla döneminde kadın ve erkeğin birlikte savaştığını yakın dönemde Milli Mücadele döneminde de durumun bu şekilde olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Artık yeni bir devreye girilmiştir ve Afet Hanım konferansının sonlarında bu yeni devrede Cumhuriyet rejiminde eşitliğin ön planda olup, kadınların da bu eşitlikten yararlanması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca kadınların adalet hissi olduğunu, barışsever olduklarını, Milli çalışma ve mücadelede kadınların hislerinin hor görülmemesi gerektiğini söyleyerek Türk kadınlarının belediye seçimlerine katılma

haklarının ve bunun yanında meclise üye seçme ve de seçilme haklarının da yakın zamanla verileceğini, demokratik Cumhuriyet rejiminin bu konuda gayret göstereceğini dile getirmiştir.¹⁶²

Afet Hanım'ın Türk kadınının seçme ve seçilme hakkı için araştırdığı konular Atatürk'ün isteğiyle 1930'da "İntihap" seçim başlığı altında kitaplaştırılmış ve basılmıştır.¹⁶³ Bu dönemde mecliste vekil mevcudu 316'dır, 198 vekil bu kanuna kabul oyu vermiştir. Ret eden ve çekimser yoktur. Katılmayan vekil sayısı ise 177'dir.¹⁶⁴

Afet Hanım bu karardan sonra konu ile ilgili düşüncelerini ileri bir tarihte şu şekilde açıklamıştır: "Bu haklar verilmelidir. Henüz bu konuda bazı çevrelerdeki kadınlarımız hazırlıklı olmasalar da, zamanla bu hakların kendilerine tanınmış olmasından dolayı vazifelerini benimseyeceklerdir. Esasen milletin bu demokratik kurallara göre kadın ve erkek beraber yetiştirilmesi gerekli değil midir? Atatürk zamanı geldiğini kabul edince bu kanunların çıkarılmasını Hükümet ve Meclisten istemiştir. Ancak kadınlarımızın bir taraftan da hem bu hakları benimsemesi, hem de meslek hayatına girebilmek için, bütün öğretim devrelerinden geçmeleri gerekli idi. Cumhuriyet devrimiz, Türk kadınına bu imkânları vermiş olduğundan, okuyan ve meslek sahibi olan kadınlarımız yurt hizmetinde görev almışlardır..."¹⁶⁵ Bugün Birleşmiş Milletlerin Anayasasında 'İnsanın ana haklarına, şahsın haysiyet ve değerine, erkek ve kadınlar için olduğu gibi, büyük küçük milletler için de hak eşitliği' prensibi kabul edilmiştir.

Çağdaşlaşmada Türk kadınlarına iki türlü görev düşüyor. Biri kendi haklarını ödev karşılığı kullanmak, diğeri ise bunları bilmeyenlere, geniş halk kütlelerine anlatmak. Böylece Türk kadını olarak eşit hak eşit görev prensibini benimsemiş ve çağdaşlaşmada uygulamış oluyoruz"¹⁶⁶

Afet Hanım kadınların belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkına dair bu yardımını her zaman farklı yazılarında ve farklı konuşmalarında dile getirmiştir. O bu konuya dair kendisinin de büyük bir yardımı olduğunu bir şekilde anlatmak istemiştir.

1938 yılında Atatürk'ün vefatından sonra Afet Hanım'a Atatürk'ün isteği üzerine yaşadığı sürece şimdilik (şimdiki halde) o dönem için ayda 800 lira verileceği vasiyet

¹⁶² Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s. 9-20.

¹⁶³ A.g.e., s.51.

¹⁶⁴ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal'in el yazıları*, s.14

¹⁶⁵ A. Afet İnan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, 2. Bas, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977, s.171.

¹⁶⁶ Afet İnan, "Çağdaşlaşmada Kadın Hakları", s. 334.

edilmiştir.¹⁶⁷ Afet Hanım daha sonra eğitimine devam ederek 1938 yılında Cenevre’de VII. Uluslararası Eğitim Kongresi’ne katılmıştır.¹⁶⁸

Afet Hanım Cenevre Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Bilimler Fakültesinin Yakın Çağ ve Modern Tarih bölümünden, “*Türk Osmanlı devrinin ekonomik tarihi*” konusu üzerine çalışmasını hocası Prof. Antony Babel’e lisans ödevi olarak vermiş ve diplomasını temmuz 1938’de almıştır. Daha sonra Afet Hanım yine aynı fakültede doktora başlamıştır.¹⁶⁹ 1939 yılında VIII. Uluslararası Eğitim Kongresine katılan Afet Hanım,¹⁷⁰“*Türkiye tarihinin genel durumu ve antropolojik veriler üzerinde yapılan ankete göre Türk Milletinin dünya milletleri arasındaki yerini ilmi esaslara göre tespit etmek*” konusundaki fiziki antropoloji üzerine hocası Prof. Pittard’dan yaptığı doktora çalışmasını Temmuz 1939 yılında sınavını geçerek tamamlamıştır. Yurda döndüğü vakit geçici bir süre önceki çalıştığı lisede öğretmenlik görevine devam etmiştir.¹⁷¹

Afet Hanım 1940 yılında Doktor Jinekolog Rıfat İnan ile evlenmiştir.¹⁷² Daha sonra o DTCF’ne öğretim görevlisi olarak atanmıştır.¹⁷³ 1942 yılında doçent olan Afet Hanım, 1943 yılında toplanan III. Türk Tarih Kongresinde 1937-1943 dönemi arkeoloji çalışmalarına dair bildirisini sunmuştur.¹⁷⁴ 1946 yılında Kayseri’de Gevher Nesibe Sultan Şifaiyesi’ni harap vaziyette gören Afet İnan, burasının restore edilmesi için çalışmalarda bulunmuştur. Bu yerin Türk tarihinde Osmanlı’dan önce ve bir kadın tarafından kurulması, onun ayrıca ilgisini çekmiş ve Şifaiyenin tarihine dair birçok yazı kaleme almıştır. O bu konuya dair “*Milli tarihimizin Milli değerleri bu gibi eserlere dayandıkça, kuvvetli olacağına inanıyorum*” demektedir.¹⁷⁵

Afet İnan 1948 yılında Ankara Üniversitesi’nden bir heyet ile Türk Tarih Kurumu’nu temsilen Afyonkarahisar’a Dumlupınar Başkumandanlık Meydan Muharebesi’nin 26. Yıl dönümünü kutlamak için gitmiştir.¹⁷⁶ Ayrıca o gelecek nesillerin,

¹⁶⁷ Ayşe Afet İnan bu parayı CHP’nin aracılığı ile Türkiye İş Bankası’ndan almıştır.; BCA, 490-1-0-0/ 1597-519-1; (11.09.1939). Bkz: Ek-8.

¹⁶⁸ Yaşar Öztürk, “Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi”, Bütün Dünya: Şubat 2003, S.57, s. 18.

¹⁶⁹ A. Afetİnan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s.28-29.

¹⁷⁰ Ayşe Afet İnan 8. Uluslararası Eğitim Kongresine Türk siyasetçisi dönemin Paris bölgesi öğrenci İspekteri (Müfettiş) H. Avni Başman ile birlikte katılmıştır. ;BCA, 30-18-1-2/ 87-67-10; (07.07.1939) ; bkz.Yaşar Öztürk, “Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi”, s. 18.

¹⁷¹ A. Afetİnan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s.28-29.

¹⁷² Prof. Dr. Ayşe Afet Uzman, Dr. Rıfat İnan ile 1940 yılında evlendikten sonra İnan soyadını almıştır.

¹⁷³ Prof. Dr. Afet İnan’ın kendi anlatımıyla DTCF’nde göreve başlama tarihi 1939 sonrası olarak verilirken, 18.10.1938 tarihli resmi bir belgede Türk Tarih Tezi Kürsüsüne 70 lira maaşla tayin edildiği yazmaktadır. ;BCA, 30-18-1-2-/ 85-91-15; (26.10.1938).

¹⁷⁴ Yaşar Öztürk, “Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi”, s. 18.

¹⁷⁵ A.Afetinan, *Tarih’ten Bugüne*, s.33.

¹⁷⁶ Afetinan, *Atatürk’ten Hatıralar:2 Kemal Atatürk’ü Anarken*, s.61

zafer meydanına geldiği vakit buranın tarihini yazan, bronzdan veya mermerden yapılan anıtlar ile kıyısında gölgelenecek ağaçların bulunduğu bir akarsuyun olmasını istemiştir.¹⁷⁷ 1949 yılında 25 kişilik bir grupla Ankara'nın Güney bölgelerindeki höyükleri, iskân yerlerini ve abidelerini incelemek için gitmiştir. Heyet Öncelikle Mogan Gölünün sol tarafında kalan Karaoğlan Höyüğü 'nü¹⁷⁸ gezmiştir. Bu yerden sonra Haymana tarafında kazılmış olan höyükleri gezen Afet İnan ikinci durak olarak öğrencileri ile Gâvurkale adındaki yerde Hatti dönemine ait abideleri incelemiştir. Daha sonra grup dönüşte Mogan Gölünün diğer yamaçlarında yer alan yoldan Hacılar Höyüğünü ziyaret etmiştir. Akşama doğru Ahlatlıbel adındaki düz iskân yerini ziyaret eden ekip, havanın bozmaya başlaması sonucunda tam höyüğü ziyaret edemeden Ankara'ya geri dönmüştür.¹⁷⁹

Afet İnan bu dönemde Atatürk'ün Anıt-Kabri tamamlandığında, lahdinin konacağı yerin toprağının Türk sınırları ve muharebe meydanlarından getirilecek olan topraklar ile doldurulmasını istemiş ve bu isteği de kabul edilerek yerine getirilmiştir.¹⁸⁰ 1950 yılının Haziran ayında Profesör unvanını alan Afet İnan¹⁸¹ yine aynı yıl Atatürk'ün XII. Ölüm yıl dönümünde düzenlenen toplantıda konuşmak için İstanbul'a gitmiştir.¹⁸² O Anıt-Kabrin Cumhuriyet'in bir sembolü olarak görülmesini arzulamış, burada Cumhuriyet'in kuruluş devri arşivinin ve İnkılap müzesinin açılmasını, Anıt-Kabrin tepesinin çam ağaçları ile yeşillendirilmesini istemiştir.¹⁸³ Ankara Fen Fakültesi, Hacettepe, Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi ve Ankara Harp Okulu'nda Türkiye Cumhuriyeti, Türk Devrimi ve Atatürk konulu dersler vermeye başlayan İnan¹⁸⁴ yine 31 Ağustos 1951 yılında Anıt-Kabir'e konulacak olan heykel, kabartma ve yazılar için kurulan komisyonda Türk Tarih Kurumu adına görev almış ve burada yer alan kulelere

¹⁷⁷ Afet İnan, "Başkumandanlık Meydan Muharebesinin Yıldönümünde, İki Teklif", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Ekim 1948, C.2, S. 22, s. 10.

¹⁷⁸ Afet İnan Karaoğlan Höyüğüne ilk defa 1937 yılında köylülerin rehberliğinde gitmiş ve höyükte rasgele yapılmış kazılara rastlamıştır. Daha sonra höyük 1937 yılında Türk Tarih Kurumu'nun hafriyat sahası olmuştur. ; Afet, "Arkeoloji Gezileri; I Uğurlar Olsun", *Ülkü (Halkevleri Dergisi)*, Haziran 1938, C.XI, S. 64, s. 295-298.

¹⁷⁹ Afet İnan, "Raporlar VII; Ankara'nın Güney Kısmında Bir Tarih Gezisi" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Aralık 1949, C. VII, S. 4, Ankara, s.703-704.

¹⁸⁰ Afet İnan, "Başkumandanlık Meydan Muharebesinin Yıldönümünde, İki Teklif", s. 10.

¹⁸¹ Prof. Dr. Ayşe Afet İnan 1950 yılında yine Prof. Dr. Halil Demircioğlu ile birlikte ilk başta DTCF'ndeki Eskiçağ Tarihi bölümüne Profesör olarak terfi ettirilmiştir. ;BCA, 30-11-1-0/ 214-18-12; 16.06.1950. Ayrıca bkz.

Yaşar Öztürk, "Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi" s. 18.

¹⁸² Afetinan, *Atatürk'ten Hatıralar: 2 Kemal Atatürk'ü Anarken*, s. 32.

¹⁸³ Afet İnan, "Atatürk'ten Hatıralar; O'nun Anıt-Kabir'i İçin Düşünceler", *Ulus Gazetesi*, 25 Haziran 1950, s. 4. ; Afetinan, "Atatürk'ü Dinledim: Atatürk'ten Hatıralar ve Onun Anıt-Kabri İçin Düşünceler", *Belleten*, Nisan 1950, C. XIV, S. 54, s. 168.

¹⁸⁴ Yaşar Öztürk, "Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi", s. 18.

komisyonla beraber isimler vermiştir. Kulelere sırasıyla 1. *Hürriyet*, 2. *İstiklâl*, 3. *Mehmetçik*, 4. *Zafer*, 5. *Müdafî Hukuk*, 6. *Cumhuriyet*, 7. *Barış*, 8. *23 Nisan*, 9. *Misakı Millî*, 10. *İnkılâp* isimleri verilmiştir.¹⁸⁵ Afet İnan Ağustos 1951'de Ankara'dan Van'a Doğu Üniversitesi tetkik komisyonunun 15 kişilik üyelerinden birisi olarak gitmiştir. Burada Doğu bölgelerinin tarihi üzerine incelemelerde bulunmuştur.¹⁸⁶ Bunun yanında komisyonla beraber doğu bölgelerini araştırma sonuçları neticesinde 1952 yılında verdikleri bir raporda Van gölü kıyılarında Ahlat merkez olmak üzere bir fakültenin kurulmasını öngörmüşlerdir. İnan yirmi yıl sonra buraya bu bölgeleri araştırmak için yeniden gidecektir. O yeniden Van'a geldiğinde şehrin gelişmekte olduğunu görecektir ve bu duruma çok sevinecektir.¹⁸⁷ İnan yine aynı yıl İstanbul'da toplanan XXII. Doğubilimciler Kongresine katılmıştır. 1952 yılında Kopenhag /Uluslararası Kadınlar Birliği üyesi olmuş¹⁸⁸ ve Napoli'de 14-18 Eylül 1952'de düzenlenen XVI. Uluslararası Kadınlar Birliğinin kongresine katılmıştır.¹⁸⁹ Profesör Doktor Ayşe Afet İnan 28 Mayıs 1953 tarihinde Kopenhag'da toplanacak olan ve Kopenhag'da merkezi bulunan uluslararası kadınlar birliği kongresine, üç sene boyunca idare heyeti üyesi olarak seçilmiş ve bu kongreye katılmak için 12 yaşındaki kızı Ayçe Arı İnan ile birlikte, Dış işleri bakanlığından pasaport ve yol harcırahı almıştır.¹⁹⁰ 1953 yılında ise Kadının Toplumsal Yaşamını İnceleme Kurumu başkanı olmuştur.¹⁹¹ Yine aynı yıl 30 Ağustos Zafer Bayramını muharebe meydanında kutlamak için Ankara Üniversitesinden öğrenciler ile Afyonkarahisar'a gitmiştir. Bu sefer öğrencileriyle daha önceden kararlaştırmış olduğu plana göre buraya bronz bir levha götürmüştür. Bu levhada Mustafa Kemal Atatürk'ün bu yerde daha önce okuduğu nutkun bir kısmı yazmaktadır. O, bu yere bir müzenin açılmasını, bölgenin suya ve ağaca kavuşturulmasını istemiş ayrıca meydana bir abide yapılmasını ve burasının tarihinin yazılı olduğu bir levhanın oluşturulmasını çok arzulamıştır.¹⁹² Afet İnan'ın girişimleriyle Afyonkarahisar'ın o dönemki valisi Hilmi İncesulu Atatürk'ün resmini bir yazıyla mermer bir levhaya yazdırarak Kocatepe'ye

¹⁸⁵ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugüne*, s.102-103.

¹⁸⁶ Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.124.; Afet İnan, "Van-İran Demiryolu Açılırken...", *Milliyet*, 27 Eylül 1971, s.2.,

¹⁸⁷ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s. 29. ; Afet İnan, "Van-İran Demiryolu Açılırken...", s. 2

¹⁸⁸ Yaşar Öztürk, "Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi", s. 18.

¹⁸⁹ Afetinan, *Atatürk'ten Hatıralar: 2 Kemal Atatürk'ü Anarken*, s. 125.

¹⁹⁰ BCA, 30-1-0-0/ 123-784-4; (15.05.1953)

¹⁹¹ Yaşar Öztürk, "Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi", s. 18.

¹⁹² Afetinan, *Atatürk'ten Hatıralar: 2 Kemal Atatürk'ü Anarken*, s. 110.

diktirmek istediğini İnan'a bildirmiş ve Milli Türk Talebe birliği bu yere demirden bir bayrak direği götürmeyi kararlaştırmış sonuçta tüm bunlar ertesi yıl tamamlanmıştır.¹⁹³

1954 yılında ise Afet İnan Kayseri'de bulunan Şifaiye Medresesi'nin 1956 yılında 750. yıl dönümü için restore edilmesini ve burada büyük bir Tıp Kongresinin toplanmasını o dönemin bakanı olan Sağlık ve Sosyal yardım bakanı Dr. Behçet Uz'a bir telgraf ile bildirmiştir. Bakan bu yerin restore edilerek bütün tıp âlemine tanıtılmasının yerinde olacağını fakat iki sene içerisinde restorasyonun bitmeme durumu olduğunu ve bu sebeple kongrenin de İzmir'de yapılacağını cevabını vermiştir.¹⁹⁴ İnan 1955 yılında Kopenhag Uluslararası Kadınlar Birliği yönetim kurulu üyeliğine devam etmiş, İstanbul Üniversiteler Derneği Kongresi'ne katılmış ve Dumlupınar Zafer Anıtını Güzelleştirme ve Yaşatma derneğini kurmuştur. “Atatürk'ü Anarken” isimli kitabını tamamlayarak buradan aldığı geliri Afyon Zafer Anıtı ve tesislerine vermiştir.¹⁹⁵ 1956 yılında TTK'nin 25. Yıl dönümünde TTK'nin V. Kongresine katılarak TTK'nin kuruluşunda Atatürk'ün çalışmalarına dair bildirisini sunmuştur.¹⁹⁶ Yine aynı yıl UNESCO'nun Paris'te düzenlediği Avrupa Ulusal Komisyonları konferansına katılmıştır. 1957 yılında ise Venedik Avrupa Kültürü Derneği üyesi olmuştur. Daha sonra Cenevre'de XII. Uluslararası Bugünkü Dünya ve Avrupa konulu konferansa katılmıştır.¹⁹⁷

Afet İnan Mart 1957 ve Şubat 1958'de ülkede etnografik eşyaların bölgesel özelliklerine göre toplanarak müzeler kurulması ve eşyaların bu müzelerde sergilenmesi için İzmir'e gitmiştir. İnan Türk kültürünün değer kazanması için etnografik müzelerin kurulması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca o bu amaçla kurulan müzelerin iç ve dış turizmi arttıracığına da inanmaktadır. İzmir'de Kadınlar Birliği başta olmak üzere bütün kadın dernekleriyle birlikte etnografik malzeme toplama işine girişmiştir.¹⁹⁸ Herkes bu amaçla eski bir evin döşenmesi için eşya getirmiş ve bu eşyaların üzerine de getiren kişilerin ismi yazılmıştır. Bu sayede yüzlerce eşya toplanmış ve vitrinlerde sergilenmiştir. O dönemde toplanan eşyalar daha sonra İzmir Müzesi'nin deposuna kaldırılmıştır.¹⁹⁹ Yine bu dönemde kızı ve oğluyla birlikte Rumeli Hisarı'nı araştırmaya giden İnan burayı daha önce çocukluk döneminde gezdiği vakit duvarların kısmen yıkık ve harabeye

¹⁹³ Afet İnan, “Dumlupınar Zafer Tepesinde”, *Cumhuriyet*, 2 Eylül 1954, s.2.

¹⁹⁴ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugüne*, s.22-23.

¹⁹⁵ Yaşar Öztürk, “Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi”, s. 19.

¹⁹⁶ Afet İnan, “Atatürk'ün Kurduğu Türk Tarih Kurumu, 25 Yaşında”, *cumhuriyet*, 24 Nisan 1956, s.2.

¹⁹⁷ Yaşar Öztürk, “Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi”, s. 19.

¹⁹⁸ Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.86-87.

¹⁹⁹ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.112-113.

benzemesine karşın son gezdiğinde burasının çok bakımlı olduğunu görmüştür. Özellikle bu restorasyonun üç tane kadın mimar tarafından yapılması onun daha çok ilgisini çekmiştir.²⁰⁰

Afet İnan 1958 yılında VII. Avrupa Kültürü Derneği genel kuruluna katıldıktan sonra Venedik'te "II. Doğu Batı Karşılaşması" adlı uluslararası toplantıya katılmış aynı yıl Cenevre'de düzenlenen XIII. Uluslararası toplantıya gitmiştir. 1959 yılında çocuk haklarını koruma derneğini kurmuş ve Cenevre'de düzenlenen atom enerjisi karşıtı toplantıya katılmıştır. 1961-62 yıllarında yurt dışında akademik çalışmalar yapmıştır.²⁰¹ Bu hususta 1962 yılında İngiltere'de, Fransa'da ve Danimarka'da, kadın hakları konusunda çalışan kurullar için bazı bilgiler toplamış ve bu yerlerle temasta bulunmuştur. Ayrıca kadın hakları üzerine daha önceki yıllarda yayımlanan kitaplar için Londra, Paris ve Danimarka'nın kütüphanelerinde araştırmalar yapmıştır. O bu tarz kütüphanelerin o dönemde Türkiye'de de açılmasını istemiştir.²⁰² 1964 yılından itibaren Hacettepe Üniversite'sinin bütün bölümlerinin son sınıflarında fahri olarak Türk İnkılap Tarihi dersleri vermeye başlamıştır.²⁰³ Yine aynı yıl daha önceden 1951'de gitmiş olduğu Erzurum'a UNESCO haftası dolayısıyla gitmiştir. Burada vakfa ait bir evin ev müze yapılması için resmi makamlara ricada bulunmuştur. Fakat İnan'ın müze ev olarak yapılmasını isteyerek ayırttığı bu ev restore edilemeden yıkılmıştır.²⁰⁴ Afet İnan 1969 yılında Türk Tıp Tarihi Kurumu ve de Türkiye'de Tarih Anıtların Korunması ve Onarılmasına Yardım Derneği'ne üye olmuştur. 1970 yılında Moskova'da gerçekleştirilen Uluslararası Tarih Bilimler kongresine katılmıştır. 1971 yılında VII. Türk Tarih Kongresi'nde "*Atatürk'ün Türkiye Tarihinin İncelenmesi İçin Düşünceleri*" isimli bildirisini sunmuştur.²⁰⁵ Yine bu yıl DTCF'de kurulan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kürsüsü*" başkanlığına getirilen İnan aynı zamanda "*Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*" müdürlüğü de yapmıştır.²⁰⁶

1972 yılında ise İzmir'in Urla ilçesinde İdeal Cumhuriyet köyü için Özbek ve Bademler köylerini ziyaret ederek bu köylerde araştırmalar yapmıştır.²⁰⁷ Aynı yıl Gençlik

²⁰⁰ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugüne*, s.55-57.

²⁰¹ Yaşar Öztürk, "Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi", s. 19.

²⁰² A. Afetinan, *Tarih'ten Bugüne*, s.75.

²⁰³ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugüne*, s.28.

²⁰⁴ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.112.

²⁰⁵ Yaşar Öztürk, "Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi", s. 19.

²⁰⁶ "Kayıplar; Prof. Dr. Afet İnan (30 Ekim 1908-8 Haziran 1985), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 1984, C.1, S.1, s.983.

²⁰⁷ Afet İnan, "İdeal Cumhuriyet Köyü ve İki Örnek Köy", *Milliyet*, 31 Ekim 1972 s. 2

ve Spor Bakanlığı İzcilik Şubesi üyelerinin daveti ile bir konuşma yapmak için Samsun'a gitmiştir. İzcilik Şubesi üyeleri ile Cumhuriyet'in 50. Yıl dönümü için ağaçlandırma çalışmalarında bulunmuş ve Orman Bakanlığından yardım istemiştir.²⁰⁸ 1973 yılında İsmet İnönü, Enver Ziya Karal, Hikmet Bayur, Ömer Lütfü Barkan, Tahsin Özgüç, Şerafettin Tuğran gibi şahsiyetlerin katılmış olduğu Cumhuriyet'in 50. Yılı için yapılan TTK'nin 50. Yıl seminerinde Afet İnan "*Atatürk ve Kültür*" konusu üzerine konuşma yapmıştır.²⁰⁹ Bu dönemde İzmir'de Ege Üniversitesi Eczacılık Yüksek Okulunun öğrencilerine ayda bir giderek Türk Devrim Tarihi dersleri vermiştir.²¹⁰ 1976 yılında VIII. Türk Tarih Kongresi'nde "*1919 Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*" adlı bildirisini sunmuştur. Aynı yıl Afet İnan Bükreş'te Uluslararası Güney Doğu Avrupa Derneği'nin toplantısı ile Uluslararası Tarih Bilimleri Kongresi'ne katılmıştır. 1977'de Atatürk'ün Nutkunun 50 yılı için "*Atatürk'ün Büyük Söylevinin Taslağı Üzerinde Arkadaşlarının Eleştirilerini Dinlemesi ve Gençliğe Seslenişi*" adındaki konuşmasını yapmıştır. Yine aynı yıl TTK' da "*Birinci ve İkinci Sanayi Planları*" adlı konuşmasını yapmıştır. 1977 yılında Türkiye Cumhuriyeti ve Devrim Tarihi Kürsüsü başkanırken kendi isteği ile emekli olmuştur.

1978 yılında Romanya'da katıldığı bir sempozyumda "*Türkiye'de Kadın Hakları*" konulu konuşma yapmıştır. Yine TTK da "*Uygarlık Tarihinden örnekler, Piri Reis'in Bahriye Kitabında Alanya ve Kıbrıs*" konulu konferanslar vermiştir. Daha sonra yazı Devriminin 50. Yılı sebebiyle düzenlenmiş olan sempozyumun açılış konuşmasını yapmıştır. Ayrıca Hikmet Bayur ile beraber "*Cumhuriyet Devri'nde Atatürk'ün önderliğinde Türk Alfabesi üzerinde yapılan çalışmalar kanununun kabulü ve millet mektepleri*" isimli sunumunu yapmıştır. 1979 yılında Paris'te bulunan Sorbonne Üniversitesi'nde gerçekleştirilen, ertesi sene Bükreş'te toplanacak olan Uluslararası Tarihsel Bilimler Kongresi'nde görüşülecek "*kadının toplumsal yaşamda yerinin ne zaman başladığı*" konusundaki ön toplantıya katılmıştır. Ayrıca o bu konuya dair tarihsel kökenlerin Hititlere kadar uzandığını belgeleriyle bu toplantıda ispatlamıştır. 1980 yılında "*Atatürk'ün 1 Kasım Meclis Söylemleri*" adındaki konferansını sunmuştur. Aynı yıl Budapeşte'de Atatürk Anıtı'nın açılışına katılmıştır. Daha sonra 1982 yılına kadar

²⁰⁸ Afet İnan, "Ellinci Yıl Korulukları", *Cumhuriyet*, 28 Ekim 1972, s.2. ; Afet İnan, "50. Yıl Köyleri", *Cumhuriyet*, 7 Haziran 1972, s. 7.

²⁰⁹ Yaşar Öztürk, "Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi", s. 19-20.

²¹⁰ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.117.

sürecek, Tekirdağ, Bursa, Samsun, Havza, Konya, Erzurum, Edirne, Gebze, Sakarya, İzmit, Çanakkale ve İstanbul konferanslarının gezilerine başlamıştır. 1981 yılında IX. Türk Tarih Kongresi'nde "Atatürk'ün Hatıra Defteri ve Karlsbad Hatıralarından Örnekler" adını taşıyan bildirisini sunmuştur.²¹¹

1985 yılının 7 Haziran Cuma gecesinde Afet İnan kızı Arı İnan'ın evine Ajans Türk'ün çıkaracağı "Cumhurbaşkanlarımız" adlı kitabın önsözünün müsveddeleriyle gelmiştir. Bu onun o güne kadar yazdığı yazıların sonuncusudur. Bazı eksik bilgileri bulamaması sebebiyle kızı Arı İnan'dan bilgileri bularak daktiloya geçirmesi hususunda yardım istemiştir. Daha sonra da oğlu Demir'in evine gitmiş ve biraz da orada kalmış ve evine dönmüştür. Ertesi gün sabah erken saatlerde Profesör Doktor Ayşe Afet İnan geçirdiği bir kalp krizi sebebiyle vefat etmiştir.²¹²

Henüz küçük yaşta annesini kaybeden Afet İnan²¹³ hayatı boyunca bu acıyı içinden atamamıştır. O annesizliğin verdiği yalnızlığını anneannesinde gidermeye çalışmıştır. Öyle ki anneannesini el üstünde tutarak başkalarına muhtaç etmemek için elinden geleni yapmıştır. İnan'ın anneden ve babadan aynı kardeşi Reşat Uzman'dır bunun yanında üç kardeşi daha vardır. Bunlar baba bir anne ayrı olan ve hayatta olamayan Nezihe Uzman, Kutluk Uzman ve Ayla Uzman'dır. 1940 yılında Bolu Milletvekili Tahir Hitit'in aracılığı ile Dr. Rıfat İnan ile evlenen Ayşe Afet Uzman'ın iki çocuğu vardır. Çocukları Kızı Ayşe Arı İnan ve oğlu İsmail Demir İnan'dır. Çoğu yerde yanlış bir bilgi olarak "İnan" soy isminin ona Atatürk tarafından verildiği bilgisi yer almaktadır. Bu tamamen yanlış bir bilgidir. O evlenince eşinin soy ismini almıştır "İnan" eşinin soy ismidir. Mesleği Jinekolog olan eşi Dr. Rıfat İnan 1960 yılında bir trafik kazası sonucunda vefat etmiştir. Kızı Ayşe Arı İnan'ın anlattığına göre yaşamında daima sadeliği benimseyen Afet İnan'ın evinde kütüphanesinin de bulunduğu odası daima en değerli yeridir.²¹⁴ "Biz savaş görmüş bir nesiliz, onun için her şeyin kıymetini biliriz" diyen Afet İnan gösterişe önem vermeyen, boş vakitlerinin değerlendirilmesi gerektiğini düşünen, daima tasarruftan yana olan ve savurganlığı hiç sevmeyen ve kitaplardan çok şey öğrenilebileceğini savunarak kitaplara çok değer veren bir şahsiyettir.²¹⁵ Afet İnan

²¹¹ Yaşar Öztürk, "Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi", s. 20.

²¹² Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.233. ; "Haberler, Prof. Afet İnan vefat etti.", *Milliyet*, 09.06.1985. s.7.

²¹³ *Afet İnan hayatının son dönemlerinde anılarını kaleme almaya başlamıştır fakat ömrü buna yetmemiş ve anıları yarım kalmıştır. Yine de yarım kalan anılarında çocukluk döneminden başlayarak hayatının belli bir dönemine dair bilgiler mevcuttur.*; Perihan Çakıroğlu, "Ata'nın Manevi Kızları", s. 13.

²¹⁴ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 222-224.

²¹⁵ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.231.

Atatürk vefat ettikten sonra Çankaya köşkünde kalan ve CHP'nin kitapları arasına giren yaklaşık 600 adet kitabını 1945 yılında partiden istemiş ve kitaplarını uzun yazışmalar sonrasında geri almıştır.²¹⁶ 2006 yılında onun 8.500 kitaptan oluşan koleksiyonu DTCF'ye bağışlanmış ve adı ile anılan *Afet İnan Kitaplığı* dönemin Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nusret Aras, eski bakanlardan İsmet Sezgin, Afet İnan'ın çocukları, torunları ve öğretim üyelerinin de katıldığı bir tören ile açılmıştır.²¹⁷ Afet İnan'a ait olan ve DTCF'ne bağışlanan bu kitapların içerisinde Atatürk'e ait, üzerlerini bizzat kendisinin çizdiği fakat Afet İnan'a ya hediye edildiği ya da ödünç verildiği sanılan kitaplar mevcuttur. Bir başka görüşe göre bu kitaplar Çankaya Köşkünde Atatürk ile kitaplıklarının yan yana olması sebebiyle ölümünden sonra kitapların tasnifi sırasında Afet İnan'ın kitapları ile karışmış olabileceği düşüncesidir.²¹⁸

Hayatında sigara dahi kullanmamış olan Afet İnan'ın, kızı A. Arı İnan erken yaşta evlenmiş, oğlu Demir İnan ise eğitimine devam ederek akademik kariyerini yaparak Profesör olmuş ve Hacettepe Üniversitesi Fizik Mühendisliği bölümünden emekli olmuştur.²¹⁹

1.4.Afet İnan'ın Yayın Hayatı

Afet İnan 1930 yılında Yurt Bilgisi ve Medeni Bilgiler kitabı ile başladığı yayın hayatına ömrünün son anına kadar devam etmiştir. Çok sayıda kitaba ve makaleye imza atan İnan, bu çalışmalarında tarih başta olmak üzere coğrafya, antropoloji, arkeoloji, siyaset ve kadın hakları gibi pek çok sahada pek çok konuyu ele almıştır. Bu çalışmalar Cumhuriyet'in ilk yıllarında hem yapılan inkılaplara hizmet amacını gütmekte, hem de eğitim ve sosyal alandaki pek çok soruna çözüm üretme amacı doğrultusunda ortaya konmuştur.

1.4.1.Kitap Halinde Yayınları

1-İntihâp (Seçim), 71 sayfa, Devlet matbaası, İstanbul 1930.

2-Askerlik Vazifesi, 77 sayfa, Devlet Matbaası, İstanbul 1930.

3-Vergi Bilgisi, 93 sayfa, Devlet Matbaası, İstanbul 1930.

²¹⁶ Prof. Dr. Ayşe Afet İnan 1947 yılında 20 adet kitabın kendisine ait olmadığını söyleyerek almamış ve bu kitaplar Çankaya Köşkü'ndeki diğer kitapların arasına koyulmuştur. ; BCA, 490-1-0-0/ 1050-1033-3; (26.03.1946)

²¹⁷ "Haberler: Afet İnan Kitaplığı Açıldı", *Türk Kütüphaneciliği*, Eylül 2006, C.20, S.3, Türk Kütüphaneciler Derneği, s. 347-348.

²¹⁸ Hakan Anameriç, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Afet İnan'da Kalan Kitapları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 2005, C. XXI, S. 63, s. 1139.

²¹⁹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*. s. 233.

4-Şirketler ve Bankalar, 172 sayfa, Milliyet Matbaası, İstanbul 1930.

5-Vatandaş için Medeni Bilgiler, 141 sayfa, Milliyet Matbaası, İstanbul 1930.

(Bu kitapların bazıları ya doğrudan Atatürk'ün notlarından ya da onun tavsiyesi ile çeşitli uzmanların ve kuruluşların topladığı notlardan oluşmaktadır.)

1.4.2.Tarih İçerikli Kitapları

1-Türk Tarihinin Ana Hatları, 605 sayfa, (Kollektif eser, Türk Tarihi Tetkik Heyeti), Mf. Vekaleti yayınları, Devlet Matbaası, İstanbul 1930,

-Türk Tarihinin Ana Hatları, 87 sayfa, Methal kısmı (Kollektif eser, Türk Tarihi Tetkik Heyeti, Mf. Vek. Yayını, Devlet Matbaası, İstanbul 1931.

2-Türk Tarihi Hakkında Mütalâalar, Afet, Prof. Sadri Maksudi ve Dr. Reşit Galip, 26 sayfa, Türk Ocakları neşriyatı, 1930.

3-Recherches Sur les Caracteres Anthropologiques des Populations de la Turquie, 175 sayfa, (Enquete 64.000 individus). These presentee a la Faculte des Sciences Economiques et Sociales de L' Univrsite de Geneve, pour l'obtention du grade de docteur en sociologie, La Faculte des Sciences Economiques et Sociales, sur le preavis d'une commission composee de M. Le Dr. L. Mayet Prof. A la Faculte des Sciences de L'Universite de Lyon et de M. M. les Professeurs A. Babel, P. E. Martin et E. Pittard, ont avise l'impression de la presente these, sans entendre par la emettre d'opinion sur les propositions qui y sont enoncees. No: 61. Imperimerie Albert Kunding, Geneve, 1939.

-L'Anatolie le pays de la "race" Turquie. Recherches Sur Les Garacteres Anthropologiques des Populations de la Turquie (Enquete sur 640000 individus)

Publication de la faculte des Sciences Economiques et Sociales de L'Universite de Geneve, 175 sayfa, Vol. II. Preface de M.Le Prof. Eugene Pittard, Recteur de L'Universite. Imp. Albert Kunding, Geneve 1941.

-Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri ve Türkiye Tarihi, 198 sayfa, Türk Tarih Kurumu yayınları VII. Seri No. 15, grafik ve resimli, Tarih kısmına ilavelerle, TTK Basımevi, Ankara 1947.

4-Aperçu General sur L'Histoire Economique de L'Empire Turc-Ottoman, Preface de M.le Prof. Antony Babel, 114 sayfa, Resimli, Türk Tarih Kurumu Yayınları VIII. Seri No.6, Maarif Matbaası, İstanbul 1941.

-ikinci baskı, dii VIII. Sayı 6 a, TTK Basımevi, Ankara 1976.

5- *Atatürk Hakkında Konferanslar, Türk Devrim Konferansları, Prof. Enver Ziya Karal ile beraber, 78 sayfa, DTCF yayınları. No. 56, TTK Basımevi, Ankara 1946.*

6- *Atatürk'ten Hatıralar, 200 sayfa, 25 makale. (Bu kitabın geliri Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Talebe Cemiyetine verilmiştir.) TTK Basımevi, Ankara 1950.*

7-*Atatürk'ü Anarken, 180 sayfa, TTK Basımevi, Ankara 1955. (Geliri Afyon, Zafer Tepe anıt ve tesislerine verilmiştir.)*

-*İkinci baskı, 206 sayfa, Ankara 1956.*

8-*Türk Amirali Piri Reis'in Hayatı ve Eserleri, Piri Reis'in Amerika Haritası, (1513-1528)Resimli ve Haritalı, 69 sayfa, Küçük boy, Harita Um. Md. TTK Basımevi, Ankara 1954.*

-*The oldest Map of America, Drawn by Piri Reis, 64 sayfa, İngilizceye çeviren; Leman Yolaç, Harita Um. Md. Ve TTK Basımevi, Ankara 1954.*

-*Piri Reis'in Hayatı ve Eserleri, Amerika'nın En Eski Haritalar, 89 sayfa, 4 renkli resim, haritalar, TTK VII. Dizi sayı 69, Ankara 1974.*

Aynı kitap, ilavelerle 117 Sayfa, TTK Dizi VII., sayı 69, 1983.

-*Life and Works of Piri Reis, The Oldest Map of America, Translated by Dr. Leman Yolaç-Prof. Dr. Engin Uzmen, 88 sayfa, resimli ve haritalı, TTK yayınları Dizi VIII. Sayı 69a, TTK Basımevi, Ankara 1975.*

9-*Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti, Dünya tarihi, resimli ve haritalı, 393 sayfa, Türk Tarih Kurumu yayınları, Dizi XIII. Sayı, 6, TTK Basımevi, Ankara 1956.*

10-*Mimar Koca Sinan, resim ve haritalı, 64 sayfa, küçük boy, Türkiye Emlak kredi Bankası, Ankara Güzel Sanatlar Matbaası, 1956.*

-*İkinci baskı, ilavelerle büyük boy 88 sayfa resimli, Türkiye Emlak Kredi Bankası yayını, No-3. Ayyıldız Matbaası Anonim şirketi, 9 Nisan Ankara 1968.*

11-*Herkesin Bir Dünyası Var, (makaleler), 191 sayfa, Küçük boy, TTK Basımevi, Ankara 1958.*

12-*Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, 304 sayfa, 49 belge ve resim, T. İş Bankası yayınları "Atatürk ve Devrim serisi" No. 10, Ankara 1959.*

-*İkinci baskı, 351 sayfa, 50 resim ve belge, T. İş Bankası yayınları, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1968.*

-*Üçüncü baskı, 354 sayfa, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Atatürk dizisi No. 9, TTK Basımevi, 1981.*

-Dördüncü baskı, 1984.

13-Atatürk'ün Askerliğe dair Eserleri, T. İş Bankası yayınları, Atatürk ve Devrim serisi, No: 8, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara 1959.

14- Tarih Üzerine İncelemeler ve Makaleler, 444 sayfa, Akın Matbaası, Ankara 1960.

15-L'emencipation de la Femme Turquie, 70 sayfa, Unesco yayınları, Imprime par George Thone, Liege, (Belgique) 1962.

-The Emancipation of the Turkish Women, 63 sayfa, Unesco yayınları, Netherlandes Amsterdam 1962.

-Atatürk et L'emancipation de la Femme, Unesco "Le Courrier. XVI. Annee (Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Rusça, Almanca, Arapça, Japonca, İtalyanca) Decembre 1963.

16- Taymis'ten Üsküdar'a, From tehe Thames to Scutari, İngilizceye çeviren Prof. Dr. Engin uzmen, Londra BBC Türkçe yayınlarında konuşmalar, 88 sayfa, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu yayınları, No. 8. TTK Basımevi, Ankara 1964.

17-Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, Tarih Boyunca Türk kadınının Hak ve Görevleri, 169 sayfa, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Atatürk serisi No. 10, İstanbul 1964.

-İkinci baskı, ilavelerle 185 sayfa. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968.

-Üçüncü baskı, ilavelerle 280 sayfa, belgeler ve resimler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975.

-Dördüncü baskı, ilavelerle 293 sayfa, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1982.

18- Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, 557 sayfa, Türk Tarih Kurumu yayınları, Dizi XVI. Sayı 9, TTK Basımevi, Ankara 1969.

19- Atatürk'ten Yazdıklarım, 60 sayfa metin, 26 sayfa el yazısı, 7 resim, Küçük boy, altınok Matbaası, Ankara 1969.

20- Kayseri Gevher Nesibe Şifaiyesi, 28 sayfa, 24 resim ve plan. Hacettepe Üniversitesi yayınları No. 8. (1954-1968) yılları arasında bu konuda yazdıklarından özetlenmiştir. (Hacettepe Üniversite Gevher Nesibe Tıp Fakültesi Temel Tıp Bilimler Enstitüsü'nün Kayseri'de temel atma töreni münasebetiyle. 20 Nisan 1969) Güzel İstanbul Matbaası Ankara 1969.

21- *Tarih'ten Bugün'e, 23 Nisan 1920 Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılışının Ellinci Yıldönümü için Konferans ve Makaleler, 240 sayfa, T. İş Bankası Kültür Yayınları, TTK Basımevi, Ankara 1970.*

22- *"Mesud'um Çünkü Muvaffak Oldum", Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Milli Eğitim yayınları (1000) temel eser, No: 55, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.*

23- *"Devletçilik" İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânı 1933, Türk Tarih Kurumu yayınları, Dizi XVI. Sayı 14, TTK Basımevi, Ankara 1972.*

24- *İkinci Beş Yıllık Sanayi Plânı, 1936 Raporları, Önsöz, TTK Dizi XVI. Sayı 21 TTK Basımevi, Ankara 1973.*

25- *Ellinci Yılda Tarih'ten Geleceğe, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 130 sayfa, Atatürk dizisi No. 20, TTK Basımevi, Ankara 1973.*

26- *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi, 180 sayfa, resimli ve haritalı, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü yayınları, No. 10, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973.*

- *İkinci Baskı, Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi, 222 sayfa, resimli ve haritalı, Dizi XVI. Sa. 34, TTK Basımevi, Ankara 1977.*

- *History of the Turkish Revolution and Turkish Republic.*

Basım Yayın Genel Müdürlüğü tarafından Prof. Dr. Ahmet Uysal'a İngilizceye çevirisi yaptırılmış ve 1981'de Pars Matbaasında basılmıştır.

27- *Cumhuriyetin 50. Yılı için Köylerimiz, 118 sayfa, TTK dizi XVI. Sayı 36. Ankara 1978.*

28- *Atatürk'ten Mektuplar, 103 sayfa, Dizi XVI. Sayı 42, TTK Basımevi, Ankara 1981.*

29- *İzmir İktisat Kongresi, (17 Şubat-21 Mart 1923) 104 sayfa, Dizi XVI. Sa. 46, TTK Basımevi, Ankara 1982.*

30- *Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları, 71 sayfa, el yazıları, TTK Dizi XXIII. Sa. 7, 1983.²²⁰*

²²⁰ "Kayıplar; Prof. Dr. Afet İnan (30 Ekim 1908-8 Haziran 1985)", s.983-986.

II. BÖLÜM

AYŞE AFET İNAN'IN MESLEK HAYATINDAKİ TARİH, DİL VE ARKEOLOJİ ALANINDA ÇALIŞMALARI

2.1. Yurt Bilgisi ve Medeni Bilgiler

Afet Hanım “*Türklerin cihan tarihinde en eski çağlardan beri gerçek yeri nedir ve uygarlığa hizmetleri neler olmuştur ?*” araştırmaya başlamıştır. Bu konuya dair çok istekli olduğundan dolayı konuyu derin ayrıntılarıyla incelemektedir. Öğretmenliğe 1929-1930 yıllarında bugünkü konservatuvar okulu olan Ankara Musiki Muallim Mektebi’nde tarih ve yurt bilgisi dersleri vererek devam etmektedir. Onun Yurt bilgisi için okutacağı kitabı Atatürk yeterli bulmamıştır. Bu yüzden öncelikle Afet Hanım’ın Fransız lisesindeyken okuduğu “*Instruction Cibique*” kitabından çeviriler yapmasını da istemiştir. Bununla beraber o dönemde genel sekreter olan Tevfik Bey’de (Bıyıklıoğlu) bu konuyu araştırarak Almancadan bazı çeviriler yapmıştır. Atatürk de Fransızcadan ve Türkçeden okuduğu bazı konuları bu çevirilerden de yararlanarak, kendisi yazmış bazen de Afet Hanım’a ve Tevfik Bey’e söyleyerek onlara yazdırmıştır. Afet Hanım’ın bu dönemde ki görevi Atatürk’ün isteğiyle bu konulara ait kitapları arayarak bulup okumak ve gerekirse çeviriler yapıp notlar almaktı.²²¹

Yurt bilgisi konuları bu şekilde hazırlanmış ve Afet Hanım da bu bilgileri kendi ders planına göre düzenlemiş ve bir kısmını ise öğrencilerine dağıtmak için broşür olarak bastırmıştır. Atatürk de bu konuya dair toplantılara katılanlar arasında tartışmalar yaptırmış ve konu daha da popüler hale gelmiştir. Bu toplantılarda; devlet adamları askerler, erkân, hukukçular ve aydın kişiler vardır. Meclislerde açılan konuya dair herkes özgür bir şekilde istediği fikri ve düşüncüyü söyleme fırsatı bulmuştur. Tartışmalar bizzat Atatürk’ün kendisi tarafından yönetilmiş eğer meşgul ise görevi yakın bir arkadaşına devretmiştir. Bu toplantılara katılanlar arasında Afet Hanım da vardır. O her zaman elinde kâğıt ve kalem ile toplantılara katılmış ve burada konuşulan ve tartışılan hemen hemen her şeyi not etme fırsatını yakalamıştır. Afet Hanım’ın anlattığına göre Atatürk bu meclislere dair belirlenen konularda derinlemesine araştırma yapılması için toplantıya katılanlara sorular yazdırıp ertesi akşamki toplantıya katılacakların hazırlıklı gelmesini

²²¹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.104

sağlamıştır. Bu konularda devlet adamları çoğu zaman Atatürk'ün özel kütüphanesinden araştıracağı konulara dair kitaplarından ödünç almıştır. Ayrıca bu meclislerde devlet teşkilatı ve kanunlar üzerinde de konuşulmuş günün ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak, Medeni bilgilerin sosyal yapımızdaki faydalı kısımları düşünülüp tartışılmıştır. Bunun yanında meclislerde günün veya dönemin siyasi olaylar, ülke sorunları ve tarihi konular üzerine de konuşmalar yapıldığı olmuştur.²²²

Atatürk'ün çevresinde yapılan bu konulara dair tartışmalar her zaman ilgi çekici olmuştur. Fakat oluşturulan Medeni Bilgiler kitabının öğretim için uygun hale getirilmesi lazımdır. Dili her kesimin öğreneceği tarzda, özellikle öğrencilerin anlayabileceği gibi sade değildir. Bu bakımdan Afet Hanım'ın dili sadeleştirip okullarda okutulması için bir takım çalışmaları olsa da zamanını o dönemde tarih çalışmalarına ve Cenevre'de üniversite öğrenimine verdiği için bu işi sonuçlandıramamıştır.²²³

2.2. Tarih Çalışmalarının Başlaması

2.2.1. Türk Ocaklarının VI. Kurultayı

Afet Hanım Musiki Muallim Mektebi'nde tarih ve yurt bilgisi öğretmenini olarak görev yaptığı sıralarda tarih çalışmaları ile de uğraşmaktaydı. Atatürk bu sırada kendisi de çalışıyor ve Afet Hanım ile kendi çevresindekileri de tarih konusunda çalışmalara yönlendiriyordu. Atatürk Türkler tarihte neler yapmıştır, medeniyet için ne bırakmışlardır, Türklerin tarihteki yeri neresidir öğrenmek istiyordu. Bu sebeple 23 Nisan 1930 tarihinde Ankara'da 6. Türk Ocakları kurultayı toplanmıştı.²²⁴ Afet Hanım'da bu kurultaya Aksaray delegesi olarak katılmıştı. Bu vesileyle daha önceden kitaplarını okuyarak, isimlerini duyduğu şahsiyetlerle de tanışma fırsatı bulmuştu. Bu kişiler yaşları ilerlemiş, ülkenin bilim, edebiyat, tarih vb. alanlarında tanınmış kişileri idi. Afet Hanım kurultaya katılarak konuşmaları dinleyinceye kadar Türk Ocakları'nın o zamana kadar ki çalışmaları hakkında bilgi sahibi değildi. Henüz Türk Ocakları'na yeni üye olmuştu.²²⁵

Osmanlı Devletinin çöküşü sonrasında çok uluslu yapılar yıkılmış ve yeni ulus devletleri oluşmaya başlamıştı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti de bir ulus devleti olma yolunda gelişim göstermekteydi. Atatürk Türk milletinin yeni araştırmalar

²²² Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.104

²²³ Arı İnan, *a.g.e.*, s.104

²²⁴ Kocatürk, *a.g.e.*, s.710.

²²⁵ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Haz. Arı İnan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 14. Basım, İstanbul 2015, s. 258. ; Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.106-107.

yapılarak, tarihi temelinin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktaydı. O henüz savaş yıllarındayken bu çalışmalara başlamıştı. Ulus devleti yaratma fikrinde tarih ve dil çalışmaları baş aktörü oynamaktaydı. Yeni ulus devlet anlayışında tarih milletlerin kaderinde önemli bir yere sahipti. Aynı şekilde dil ise milletlerin kimliği için vazgeçilmezdi. Kültür tarihsel süreçte oluşuyor ve dil ise ulus-toplumunun ve kültürün oluşmasında yapıcı başrolü oynuyordu. Ayrıca o dönemde bir takım uydurma kaynaklarda bulunan, Türkleri barbar olarak tanımlayıp bunun yanında uygarlığa da hiçbir faydası olmadığına dair yazan yazılara da bir cevap vermek gerekmekteydi. Bunun için tarih çalışmaları çok önemi bir yeri işgal ediyordu. Ayrıca Osmanlı devrinde Türkçe'nin yazı ve konuşma dili olarak ikiye ayrılması bir karışıklığa sebep olduğundan ve Türkçe'nin gelişimini sekteye uğratarak dile verilen önemi azaltmasından dolayı dil çalışmaları da ayrı başlık altında incelenmekteydi.²²⁶

Atatürk ulusları oluşturan üç ana öğeden birinin “*zengin bir hatıra mirasına sahip olma*” koşulu olduğunu, yani tarihin araştırılarak halka öğretilmesi gerektiğini vurgulamaktaydı. Türk ulusunun oluşturulmasında tarihsel yakınlık büyük bir etkendi. Atatürk tarihi devleti sağlam temellere oturtmak için manevi bir güç olarak kullanmayı amaçlıyordu. Devletin kuruluş yıllarında Türk halkının benliğini bulabilmesi için en güvenilir vasıtayı tarihte bulmuştu. Esasen de milletler devletlerin kuruluş aşamasında varlıklarını korumak ve manevi kıymetlerine dayanarak geleceğe emniyetle yürümek için kendilerini ve derin köklerini tanımak ve anlamak ihtiyacını duymuşlardır. Milletler bir ulus olma yolunda bu ortak nokta ile birbirlerine kenetlenirler.²²⁷ İşte bu hedef ile Atatürk'ün çevresinde bulunanlar da çalışmalara koyulmuştur. Başta Afet Hanım'ın “*tarihte Türklerin vücuda getirdiği medeniyetler nelerdir ?*” sorusu ile Atatürk çok yakından ilgilenmiştir. Henüz Afet Hanım tarih çalışmalarına (1929/1930) yeni başladığı yıllarda Atatürk 1933'te İstanbul Üniversitesi ismini alacak olan İstanbul Darülfünunu tarih öğretim üyelerinin notlarını okumaktadır. Bu konu üzerine eğilerek çevresindeki tarihçileri, hukukçuları, edebiyatçıları toplamış ve konunun tartışmalarını yaptırmıştır.²²⁸ Ayrıca Atatürk bu konuya dair gerçeğin sadece ana kaynaklara ulaşarak

²²⁶ Şerafettin Turan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Türkiye'nin Bilim, Eğitim ve Kültürel Yaşamındaki Yeri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, DTCFY, Ankara, 2003, s. 205.

²²⁷ Özlü, a.g.m., s.167-169.

²²⁸ Afet İnan, “M. Kemal Atatürk'ün Türkiye Tarihi'nin İncelenmesi İçin Düşünceleri,” *VII. Türk Tarih Kongresi (25-29 Eylül 1970)*, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1973, s. 866.

öğrenilebileceğini tarihçilere söylemiştir. Tarih yazımında taklitçi ve nakilci bir şekilde değil ama orijinal bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğinin esas olduğunu her zaman vurgulamıştır. Onun okuduğu kitaplar özellikle Türk medeniyet tarihi araştırmalarına dikkat çekmekte ve bu alana dair yanlış açıklamalara cevap verebilecek düzeydedir. Bu sebeple de konunun bilimsel araştırmalarına ağırlık vermiş, çevresindeki insanlara ve özellikle yakınında bulunan genç tarihçi Afet Hanım'a da bu konuyu araştırması için onu teşvik etmiştir.

2.2.2. Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin kurulması

Tarih çalışmalarının başlamasından kısa süre önce Türk Ocağı kendi bünyesinde bir “*Hars Heyeti*” oluşturmuştu. Ve oluşturulan bu heyet ile Türk tarihinin, dilinin ve kültürünün araştırılması hedeflenmekteydi. Fakat Tarih çalışmalarının ayrı bir çalışma grubunca daha iyi yürütüleceğinin düşünülmesi üzerine yeni bir heyete ihtiyaç duyulmuştu.²²⁹ Nihayetinde 23 Nisan 1930 tarihinde Ankara’da 6. Türk Ocakları Kurultayı toplanmış ve Aksaray delegesi olan Afet Hanım da bu toplantıya katılmıştır.²³⁰ Kurultayda dönemin Türk Ocakları başkanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver) ve Dr. Reşat Galip arasında eleştiri ve tartışmalar olmuştur. Afet Hanım bu durum hakkında “*birinin güzel hitabesini, diğerinin sükûnetle açıklamalarını dinliyorduk*” demektedir. O Bir gün konferanstan çıktıktan sonra orman çiftliğinde bulunan Marmara Köşkü’ne gitmiştir. Elinde Türk Ocakları yasası ve bir takım kitaplar da vardır. Atatürk Afet Hanım’a kurultayda ne konuşulduğunu sorar ve daha sonra ona “*Sen bir faaliyet göstermeyecek misin*” der. Bu soru üzerine Afet Hanım da “*Türk Ocaklarında hanım üyelerin çoğalması ve kadın haklarımız için bu toplulukta da taraftar kazanmak*” cevabını vermiştir. Çünkü Afet Hanım 3 Nisanda aynı salonda ilk konferansını kadın hakları üzerine vermiştir.²³¹ Atatürk Afet Hanım’ın bu sözüne yanıt vermeden önce ondan Türk Ocakları yasasını istemiştir. Bu yasanın ikinci ve üçüncü maddelerini ona göstererek bu maddelerden ne anladığını ve Türk Ocaklarında bunların gerçekleşmesi için ne yapmak gerektiğini sormuştur. Bu sırada Afet Hanım’ın okumakta olduğu tarih dersleri yardımına koşmuştur. O yasanın esasları kısmındaki iki maddeyi not etmiştir, bu maddeler ;

²²⁹ Celal Metin, “Tarihin Merkezindeki Türk, Atatürk’ün ‘Türk Tarih Tezi’”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Bahar 2005, Yıl. 1, S.I, s. 84.

²³⁰ Afet İnan, “26 Eylül Türk Dil Bayramı” *Türk Dili*, Ekim 1983, Yıl 32, C.XLVII, S.382, s. 342-343.

²³¹ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.11. ; Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 258-259.

Madde 2- *Türk Ocağı'nın maksadı, Milli şuurun kuvvetlenmesi medeni ve sıhhi tekamül ve milli iktisadın inkişafıdır.*

Madde 3- *Cumhuriyet, Milliyet muasır medeniyet ve halkçılık mefkûrelerini (ülkülerini) takip eden Türk ocağı, bu mefkûreleri tahakkuk ettirmekte olan Cumhuriyet Halk Fırkası ile devlet siyasetinde beraberdir. Türk Ocağı bu mefkûreleri neşir ve telkin için ilim, hors (kültür) ve içtimiat (Sosyoloji) sahasında mücadele ve mücahele eder.*²³²

Atatürk Afet Hanım'a: "Bunları tahlil edecek ve uygulamasını kurultaydan isteyeceksin" demişti. Fakat o bu gibi işlerde henüz çok tecrübesizdi. Nasıl konuşması gerektiğini kestiremiyordu. Üstelik kurultayda ondan daha yaşlı ve tecrübeli kişiler mevcuttu. Afet Hanım Atatürk'ün emrini dinlerken bu durumu düşünmüştü.

Afet Hanım öğretmenliğe yeniden başlamıştı ve henüz ilk yıllarındaydı. Musiki Muallim Mektebi'nde Tarih ve Yurt Bilgisi derslerini sabit bir kitaptan okutmuyordu. Her ders için yeni kitaplar okutarak, çıkan notları Hakimiyet-i Milliye'de (Ulus Gazetesi matbaası) bastırıyor. Ve derslerine de o bastırıldığı notlarını götürüyordu. Atatürk ona bu notların yardımcı olacağını söylemişti. Afet Hanım'a zamanın azlığını ve kurultayın bitmek üzere olduğunu hatırlatması üzerine Afet Hanım: "hiçbir şey söylememeyi yeğlerim" demiş ve bunun üzerine Atatürk'ün kesin emri ile karşılaşmıştı. Atatürk: "bu mesele üzerine çalışacak ve Türk tarihinden bahsedeceksin" demişti.²³³ Artık ona vazife verilmişti. Bu durum üzerine acilen çalışmalara koyuldu. O Türk'ün medeniyete dair faydası üzerinde oldukça hassastı. Bu sebeple bu konu üzerinde çok kapsamlı bir araştırma yapmıştı. Vereceği nutkun hazırlıklarını büyük bir titizlikle yapıyordu. Bu Nutuk'ta Atatürk'ün Afet Hanım'a bizzat yazdırdığı kısımlar da bulunmaktaydı. Atatürk kurultayda bulunan birkaç kişiyi Çankaya köşküne davet etmiş ve eski köşkün yemek salonunu kurultayın bir komisyonu haline getirmişti. Afet Hanım konuşmasına

²³² Madde 2: *Türk Ocağı'nın amacı ulusal bilincin kuvvetlenmesi, uygar ve sağlıklı olgunlaşma ve ulusal ekonominin gelişmesidir.*

Madde 3: Cumhuriyet, ulus, çağdaş uygarlık ve halkçılık ideallerini izleyen Türk Ocağı, bu idealleri hayata geçirmekte olan Cumhuriyet Halk Partisi ile devlet siyasetinde beraberdir. Türk Ocağı bu idealleri yaymak ve propagandasını yapmak için bilim, kültür ve sosyoloji alanlarında mücadele ve uğraşı verir. ; Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, s. 259.

²³³ Arı İnan, Prof. Dr. Afet İnan, s.107-109. ; Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, s. 259-260.

hazırlanırken ilk Nutuk'unu burada okumuş ve dinleyiciler de kendi fikirlerini söylemişlerdi.²³⁴

Sonunda 23 Nisan 1930 tarihinde Ankara'da 6. Türk Ocakları kurultayı toplanmıştı. 28 Nisan 1930 tarihindeki toplantıda Aksaray delegesi Afet Hanım söz alarak Nutkunu okumuştur. O bu konuya dair Türk araştırmalarının eksikliklerinden bahsetmiş ve Türklerin kurduğu büyük uygarlıkları konu alan bir konuşma yapmıştı. Afet Hanım konuşmasının ardından "*Türk tarihi ve medeniyeti ilmi bir suretle tetkik etmek için daimi bir heyetin teşkiline karar verilmesi ve bu heyetin azasını seçmek salâhiyetinin merkez heyetine bırakılmasını*" teklif eden 40 imzalı bir önerge vermiştir. Sarı ırk meselesini bertaraf ederek Türk ırkının ikinci sınıf bir ırk olmadığına dair yaklaşım iki sene boyunca yapılacak olan çalışmalarla devlet düzeyinde çözümüne karar verilmiştir.²³⁵ Afet Hanım verdiği nutkunda şu iki önemli gerekçe üzerinde durmuştur:

- *Türk Ocakları yasının ikinci ve üçüncü maddelerinin açıklanması*
- *Yeni yayınlara göre medeniyet tarihinde Türklerin yeri nedir ve ne olmalıdır.*

Onun yasanın ikinci ve üçüncü maddeleri üzerinde durmasının sebebi Türk tarihinin yeni metot ve belgelere göre incelenmesi ve yeni nesillere de bu yönde bilgi verilmesi gerekliliğidir. O "*Türk tarih ve medeniyetini ilmi bir suretle tetkik etmek için, hususi ve daimi bir heyet teşkiline karar verilmesini ve bu heyetin azasını seçmek salâhiyetinin merkez heyetine bırakılmasını teklif ederiz.*" demiştir.²³⁶

Afet Hanım'ın bu önergesi daha sonra yasa encümenine sevk edilmiş ve encümen raporunda Türk Ocakları yasının 84. Maddesinde şu şekilde bir hüküm eklenmesi önerilmiştir. "*Merkez heyeti, Türk tarihi ve medeniyetini ilmi bir suretle tetkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Türk Tarih Tetkik Heyeti teşkil eder*" bu önerge ile Türk Tarih Kurumu'nun çekirdeği olan Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti Türk Ocakları yasının bu maddesi gereğince kurulmuştur.²³⁷ Haziran 1930'da Türk Ocakları Merkez Heyeti başkanı Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) başkanlığında toplanmış ve idare heyeti seçimini yaparak işe başlamıştır.²³⁸ Bu heyetin ilk üyeleri: Afet Hanım (İnan), Tefik (Bıyıklıoğlu), Vasıf (Çınar), Yusuf (Akçura), Samih Rifat, Halil

²³⁴ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.12.

²³⁵ Özlü, *a.g.m.*, s.170.

²³⁶ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.110.

²³⁷ Özlü, *a.g.m.*, s.170.

²³⁸ "Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşuna ve Yedi Yıllık Çalışmalarına Dair Bir Hulâsa", *İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937)*, TTKY., İstanbul 1943, s.XXXII.

Ethem (Eldem), Yusuf Ziya (Özer), Sadri Maksudi (Arsal), Dr. Reşit Galip, Reşit Saffet (Atabinen), İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Ragıp Hulusi (Özden), Mükrimin Halil (Yımanç), Zakir Kadiri (Ugan), Hamit Zübeyr (Koşay) ve Mesaroş'tur. Türk Tarih Heyeti'nin 4 Haziran 1930 da ilk toplantısında Afet Hanım'da üye olarak bulunmuştur. Bu onun için çok önemli, gurur verici bir durumdur. Heyete başkan olarak Tevfik Bıyıklıoğlu atanmıştır. İkinci başkanlığa Yusuf Akçura ve Samih Rıfat, genel sekreterliğe de Dr. Reşit Galip seçilmiştir. Heyet 4 Haziran 1930'dan 29 Ekim 1931'e kadar sekiz toplantı yapmıştır. Bu toplantılar boyunca Türk tarihi üzerine konular yoğun çalışmalarla devam etmiştir.²³⁹

Tarih çalışmalarının devam ettiği sıralarda Afet Hanım Atatürk'ün yanında Yalova'dayken önemli bir olaya da şahit olmuştur. Bu olay şudur dönemin Paris Büyük Elçisi Fethi (Okyar) Bey izinli olarak Yalova'ya Atatürk'ün yanına gelmiştir. Ve Atatürk'ün sofraya Meclislerinden birisinde devletin demir yolu siyasetinden dolayı tartışmalar çıkmıştır. Yurdu demir yollarla örme planları konuşulmuştur. Daha sonra ise devletin demokratik yapısı da tartışmaya açılmış ve Atatürk Fethi Bey'den hükümeti denetlemek için bir siyasi parti kurmasını istemiştir. Afet Hanım Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulma safhasına bu sayede şahit olmuştur.²⁴⁰

2.2.3. Afet İnan ve Tarihin Ana Hatları Kitabı

1930 yılında oluşturulan Türk Tarihi Tetkik heyetinin üyeleri, çalışmalara koyulmuştu. Atatürk bu heyete ve Afet Hanım'a Türklerin medeniyete hizmetlerinin araştırılması konusunda “*her kavmin siyasi ve askeri tarihi, esas meseleleri teşkil ederse de, asıl medeniyet müesseselerinin teferruatı ile incelenmesi ve bilinmesi lazımdır*” demiş ve çalışmaların da belli bir plan üzerinde yapılmasını istemiştir.²⁴¹ Çalışmalar sonunda Türk tarihinin üzerine müsvedde bir metin hazırlamıştı. Atatürk bu metni bizzat kendisi incelemiş ve metin üzerinde düzeltmeler ve eklemeler yapmış bazen de yanında bulunanlara kendi söylediklerini notlar aldırılmıştı. Bu çalışmalar “*Türk Tarihi'nin Ana Hatları*” adıyla 606 sayfa ve 11 bölüm olarak 1930 yılının sonunda devlet matbaasında 100 adet basılmıştı. Atatürk'ün “*Türk Tarih Tezi*” nin ilk taslağı olan bu çalışma Atatürk tarafından pek beğenilmemiş fakat daha sonraki çalışmalar ve ders kitapları için bir rehber

²³⁹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s110-111.

²⁴⁰ A. Afetİnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 14-15. Bkz.; A. Afetinan, “Tâ Vana (Tatvan) Trenle Gidiyoruz”, *Sümerbank Dergisi*, Kasım 1964, C. 4, S. 41, s. 190-191.

²⁴¹ A. Afetinan, *Tarih'ten bugüne*, s.141.

rolünü üstlenmiştir.²⁴² Kitapta ülkede bulunan yabancı tarih kitaplarının çoğunda ve özellikle Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki yerini küçümseyenlere karşı bir cevap olarak bu kitaplarda yazarların yanlış bilgilere dayandığı anlatılmaya çalışılmıştır. Kitabın önsözünde heyetin amacı şu şekilde belirtilmiştir: “... *Türklüğün ecdat hakkında böyle yanlış malûmat alması, Türklüğün kendini tanımlamasında, benliğini inkişaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapla istihdaf olunan asıl gaye, bugün bütün dünyada tabii mevkiini istirdat eden ve bu şuurla yaşayan milletimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktır. Aynı zamanda bu, son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için milli bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımdır...*”

Kitap 11 büyük fasla ayrılmıştır, bu fasıllar; 1-Beşeri tarihe methal, 2- Türk tarihine methal, 3-Çin, 4-Hint, 5-Kalde, Elam ve Asur, 6-Mısır, 7-Anadolu, 8-Ege havzası, 9-Eski İtalya ve Etrüskler, 10- İran, 11-Orta Asya’dır.²⁴³ Bütün bu çalışmalar Türk halkına genel bir tarih şuuru vermeyi amaçlamaktadır. Kitabın Türkiye Tarihini göstermenin yanında bir tarih tezi sunmaya yönelik olması ideolojik bir biçim almasına yol açmıştır. “Göç” olgusu “Medeniyet” vurgusu kitaba ve daha sonraki tarih çalışmalarının büyük bölümüne serpiştirilmiştir. Kitap 1931 yılı başında “*Türk Tarihinin Ana Hatları Methal*” başlığı ile 30.000 adet basılarak okullara dağıtılmıştır.

1931 yılında Türk Ocaklarının faaliyetlerinden memnun olmayan Atatürk, Türk Ocaklarının Cumhuriyet Halk Fırkasına katılmasına karar vermiştir. Türk Tarihi Tetkik Heyeti üyeleri bu durum üzerine 15 Nisan 1931 de dâhiliye vekâletine başvurmuş ve bir cemiyet statüsü kazanmıştır.²⁴⁴

1931 yılı Ağustos ayında bu cemiyet Atatürk ile birlikte İstanbul’a taşınmış ve Dolmabahçe sarayında çalışmalarına başlamıştır.²⁴⁵ Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti yine Ağustos ayında Dolmabahçe sarayında liseler için tarih kitapları yazmaya başlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda liseler için tarih I, II, III ve IV ciltten oluşan tarih kitapları yazılmış ve basılmıştır.²⁴⁶ Atatürk 16 Ağustos 1931 de Yalova’dan bu cemiyet üyelerine yazdığı mektupta “*Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa,*

²⁴² Metin, *a.g.m.*, s.84-85.

²⁴³ “Türk Tarih Kurumu’nun Kuruluşuna ve Yedi Yıllık Çalışmalarına Dair Bir Hulâsa”, *İkinci Türk Tarih Kongresi*, s. XXXII-XXXIII.

²⁴⁴ Metin, *a.g.m.*, s. 85.

²⁴⁵ Uluğ İğdemir, “Atatürk’ün Tarih Anlayışı”, *Türk Dili*, Kasım 1983, Yıl 32, C: XLVII, S. 383, s.406.

²⁴⁶ Özlü, *a.g.m.*, s. 170-171.

değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.” Demiştir.²⁴⁷ Afet Hanım bu dönemde Türk Tarih Tetkik Cemiyeti’nin bir üyesi olarak daha yoğun çalışmalar içerisine girmiştir. Türk Tarihinin Ana Hatları ve Türklerin medeniyete dair hizmetleri konusundaki çalışmalar ona birçok kimseyi tanıma ve beraber çalışma fırsatını vermiştir. O bu dönemden şu şekilde bahsetmektedir: *“Bu benim için yeni bir öğrenim durumu olmuştu. Türkiye’de o devrede tanınmış kişiler bir araya geliyor, tarih çalışmalarında sadece yazmakla değil, Atatürk’ün başkanlığında veya ayrıca toplanarak eleştiriler yapıyordu. Onun için bu devreyi hayatımda en faydalı ve öğretici olarak anırım.”*

Afet Hanım o dönemde öğretmenlik görevine Ankara Kız Lisesi’nde devam etmektedir. Yurt içinde tarihi yerleri ve müzeleri tanımak için gezmekte ve gördüklerini de makaleler halinde yayımlamaktadır.²⁴⁸ 14 Şubat 1932 yılına gelindiğinde Atatürk Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nden Türk Tarih Ana Hatları Kitabı’nın yeniden yazılmasını ve birinci Türk Tarih Kongresinin yeniden toplanmasını istemiştir. Cemiyet üyeleri de derhal işe koyularak Tarihin Ana Hatları kitabının yeniden yazılması için bir program hazırlamış ve eser için kaynakları toplayarak iş bölümü yapıp kitabın üçer aylık dört devrede yazılmasını kararlaştırmışlardır. Eser için üç devrede oluşturulan müsveddeler belirli sayıda basılarak üyelere dağıtılmıştır. Ayrıca bu ilk ürünler Atatürk’ün de bir kaçına katıldığı toplantılarda okunarak tartışmaya açılmıştır. Büyük bir eser olması planlanan bu kitabın kısa zamanda basılamayacağı ve önemli birçok konunun yüzeysel bir şekilde geçilemeyeceği anlaşılacak şimdilik büyük bir kitabın oluşturulmasından vazgeçilmiştir. Daha sonraki çalışmalarda konu alanında birikimler ilerledikçe kitabın genişletilmesine karar verilmiştir. Daha sonra Türk Tarih Kurumu Maarif Vekilliği ile beraber Ankara da²⁴⁹ 2 Temmuz 1932 tarihinde Halkevinde Türk Tarih Tetkik Cemiyeti günlük çalışma programı çerçevesinde çalışmalarına başlamış ve çalışmalar 11 Temmuz 1932 günü akşamına kadar sürmüştür. Bu kongrenin ilk konferansını Afet Hanım vermiştir. Toplamda iki konferans vermiş olan Afet Hanım, konferansının ana temasında şu konu üzerinde durmuştur: *“Orta Asya’nın otokton halkları Türk ve dilleri Türkçedir; bunlar kuraklık dolayısıyla göç yolu ile dil, kültür ve tarihlerini Orta Asya dışına, özellikle Anadolu’ya tarihin en eski devirlerinden beri taşımışlar ve taşımaya devam*

²⁴⁷ İğdemir, a.g.m, s.406.

²⁴⁸ A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s. 19-20.

²⁴⁹ “Türk Tarih Kurumu’nun Kuruluşuna ve Yedi Yıllık Çalışmalarına Dair Bir Hulâsa”, *İkinci Türk Tarih Kongresi*, s. XXXIV.

etmektedirler.” Afet Hanım’ın konferansı sonrasında lehine ve aleyhine konuşmalar ve tartışmalar olmuştur.²⁵⁰ Konferans süresince Atatürk’ün yakın ilgisi ile ve onunla beraber çalışmalar Ankara İstanbul ve Yalova’da da devam etmiştir. Yalova’daki çalışmalar sırasında Atatürk İslam Tarihi için hazırlanan bölümü yeterli bulmamıştır. Bu sebeple Afet Hanım’a İslam Tarihi’ne ait kitapların toplanmasını ve Yalova’ya yanlarında götürülmesini buyurmuştu. Bunun sonucunda bir sandık kitap da Yalova’ya götürülmüş, farklı kişilere bu kitapları okuyarak not almaları istenmişti. Afet Hanım da bu kitaplardan bir kısmını bu vazife ile okumuştur.²⁵¹

2.2.4. Afet İnan ve Türk Tarih Tezi

Henüz 1928 yılında Afet Hanım okulundaki bir Fransızca ders kitabında Türklerin sarı ırktan ikinci dereceden bir insan tipini oluşturduğunu okumuş ve bunu Atatürk’e göstermişti. Atatürk de bu durumu kabul etmemiş ve Türk tarihine dair çalışmalara odaklanmıştı. Bu durum sonucunda da Tarih çalışmaları önem kazanmıştı.²⁵² Afet Hanım Atatürk ile tarih çalışmalarına henüz 1929-1930 yıllarında başlamıştı. Atatürk o dönemde 1933 yılında Üniversite reformu ile daha sonra ismi İstanbul Üniversitesi olacak olan ve 1924 de adı İstanbul Darülfünunu olarak değişen Türkiye’nin ilk üniversitesi, İstanbul Darülfünunu Tarih öğretim üyelerinin notlarını okumaktaydı. Ve Afet Hanım ona “*Tarihte Türklerin Vücuda getirdiği medeniyetler nelerdir ?*” sorusunu sormuş, Atatürk de bu konu ile çok ilgilenmişti.²⁵³ Bu çalışmalar zamanla öyle bir boyuta gelecekti ki insanlığı oluşturan medeniyetin kaynağının kökenini Türklere bağlama amacını taşıyacak ve bu konuya dair birçok çalışma yapılacaktı²⁵⁴ Bu hususta Atatürk çevresindeki aydın, bürokrat, hukukçu ve benzeri kişiler ile bu konu üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Orta Asya’da ve çeşitli coğrafyalarda Türklerin kurduğu medeniyetler başlıca araştırma konusu olmuştu.²⁵⁵

Bu çalışmaların yanında ulus oluşumunda kültür için dil çalışmaları da önemli bir yer teşkil etmekteydi. Atatürk ulus oluşumunda ana etken iki temel olarak tarih ve dil çalışmalarının üzerinde önemle durmuştu. Bu sebeple tarih çalışmaları için Türk Ocakları

²⁵⁰ Metin, a.g.m., s.86-87.

²⁵¹ Metin, a.g.m., s.84.

²⁵² Metin, a.g.m., s.84.

²⁵³ Afet İnan, “M. Kemal Atatürk’ün Türkiye Tarihi’nin İncelenmesi İçin Düşünceleri,” s. 866.

²⁵⁴ Metin, a.g.m., s.84.

²⁵⁵ Afet İnan, “M. Kemal Atatürk’ün Türkiye Tarihi’nin İncelenmesi İçin Düşünceleri,” s. 866.

çatısı altında bir *Hars Heyeti* ve de dil çalışmaları için *Alfabe-Dil Encümeni* oluşturulmuştu. Fakat bu heyetlerin yeterli olmadığı düşünülmüş nihayetinde 15 Nisan 1931’de *Türk Tarihi Tetkik Encümeni* ve 1932’de de *Türk Dili Tetkik Encümeni* kurulmuştu. Bu kuruluşlar daha sonraları Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu adlarını alacaklardı.²⁵⁶ Atatürk Tarih çalışmaları konusunda Anadolu’nun eski medeniyetlerini ortaya çıkarmak, bugün yaşayan Türkiye halkının tarihten günümüze kadar birbirleriyle ilişkilerini araştırmak, Türklerin tarihini ve medeniyetini yeni metotlar ile araştırıp ortaya çıkarılması amacını hedefliyordu.²⁵⁷ Ayrıca ona göre Türkler türedi bir millet değildi. Bu hususta birçok medeniyete kaynaklık yapan köklü bir millettir. Türklerin dünya sahnesinde oynadığı rol küçük bir bölgeye sığamayacak kadar büyüktü.²⁵⁸

Bu kapsamda Avrupa’ya ve Amerika’ya öğrenciler de gönderilmişti. Bu alanlarda araştırmaların rahat yapılabilmesi ve de yeni uzmanların yetişmesi için 1936 yılında Ankara da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Atatürk’ün talimatı ile kurulacaktı.²⁵⁹ Bunun yanında halkta milli bir tarih şuuru oluşturarak yabancı kaynaklarda Türkleri küçümseyen görüşleri çürütürerek milli birlik ve benlik duygusu çerçevesinde yeni bir tarih kitabı olan Atatürkçülük’ün Tarih Tezini tam olarak ortaya koyduğu Türk Tarihinin Ana Hatları kitabı yazılacaktı.²⁶⁰ Afet Hanım’ın Atatürk’ün fikirleri ile özdeşleşen Milliyetçilik yaklaşımı bu çerçevede çalışmalar ile devam etmekteydi. Bu yönde tarih çalışmaları belirleyici bir rol oynamaktaydı. Bu durumun daha iyi anlaşılması için Afet Hanım’ın Milliyetçilik konusunda kendi görüşlerini veya kendisinin içerisinde bulunduğu projeler sonucunda ortaya çıkan ideolojik görüşleri belli başlıklar altında incelemek daha anlaşılır bir duruma katkı sağlayacaktır.

2.2.5. Türk Tarih Tezi’ nin Resmi Metni “Tarih’in Ana Hatları” ve Milliyetçilik

Afet Hanım’ın da yazarları arasında bulunduğu Türk tarihinin ana hatlarını belirleyen bu çalışma kendisinden sonra gelecek diğer çalışmalar için bir kılavuz niteliği taşımaktaydı. Bu çalışmanın ilk odak noktası milli bir tarih yazmak ve Türkleri küçümseyen Avrupa merkezli tarih görüşünü çürütmektir. Bu çalışma ile Atatürkçülük

²⁵⁶ Turan, *a.g.m.*, s.205.

²⁵⁷ Afetinan, *Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953, s. 4.

²⁵⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Atatürk, Dil ve Tarih” *Türk Dili*; Kasım 1983, Yıl 32, C.XLVII, S.383, s.458-459.

²⁵⁹ Afet İnan, *Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu*, s. 4.

²⁶⁰ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.1.

fikrinin ilk resmi tarih tezi oluşturulmuştu. Daha sonraki yapılacak olan tarih çalışmaları için kitap bir kılavuz olarak, bu ideoloji çerçevesinde yazılacak olan kitapların miladı durumundaydı. Nitekim 1931 yılında liseler için basılan tarih I,II, III ve IV. Ciltleri Türk Tarihi'nin Ana Hatları kitabından büyük oranda faydalanılarak yazılmıştı. Bunun yanında bu kitap sadece Atatürkçü yönetiminin tarih tezlerini barındırmıyordu. Diğer ideoloji üzerine yapılan çalışmalar için de belirleyici bir kaynak konumundaydı. Atatürk bu kitabı başta yetersiz bulmasına rağmen üzerinde incelemelerde bulunmuş ve bizzat kendisi düzeltmeler ve eklemeler de yapmıştı. Bu kitabı ideolojik açıdan başlıklar halinde analiz etmek anlaşılması açısından daha fazla fayda sağlayacaktır.²⁶¹

2.2.5.1. Büyük Türk İmajı

Türk Tarihinin Ana Hatları kitabının ilk giriş kısmında Bu *Kitap Niye Yazıldı* başlığı altında kitabın yazılma amacı şu şekilde anlatılmıştır “ *Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehz olan Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki rolleri şuurlu veya şuursuz olarak küçültülmüştür. Türklerin ecdat hakkında böyle yanlış malumat alması Türklüğün kendini tanınmasında, benliğini inkişaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapla istihdaf olunan asıl gaye, bugün bütün dünyada tabii mevkiini istirdat eden ve bu şuurla yaşayan milletimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktır. Aynı zamanda bu son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk Milleti için milli bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış bir adımdır...*” bu kısımdan da anlaşılacağı üzere kitap bir tepki niteliğinde yazılmıştır. Türk ırkının köklerinin çok derinlerde olduğuna vurgu yapılarak milli tarih yazımında yüceltmeler yapılmıştır.²⁶² Türk tarihinin batılı tarih anlayışı ile küçümsenmesi bu hususta Türk milletinin tarihte dünya medeniyetine sağladığı faydanın bulunabilmesi sebebi ile Çin'den Etrüsklere kadar kitapta geçen bütün uygarlıklarda Türk'ün medeniyete faydası aranmıştır. Bu husus batı karşıtlığı veya batı emperyalizminin sebep olduğu eziklik karşısında bir millete yeniden özgüven aşılama amacını taşımaktadır. Kitap Türk Milleti'ne dünya tarihinde önemli bir yer bulma amacını bütün bölümlerde hissettirmektedir. Bu amaçla İslamiyet öncesi Türk toplumlarında var olmayan ileri özellikler oluşturmaya çalışmış en eski devirlerden beri var olan bir Türk

²⁶¹ Afet vd., *Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul, 1930, s.18-19.

²⁶² Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 2014, s.1.

toplumu yaratılma amacı güdülmüştür.²⁶³ Örneğin henüz cilalı taş devrinde Türk kavimlerine ziraat ile uğraşarak toprağı işledikleri, hububat ve buğday tarımını bildikleri, Keten ziraatı ile uğraştıkları ve ketenin liflerini dokuyarak kumaş yaptıkları ve bu kumaşlardan kendilerine elbise diktikleri, hayvanları ehlileştirerek at, köpek, koyun, öküz gibi hayvanları besledikleri ve benzeri özellikler yüklenmiştir. Ayrıca çiftçilik ve çobanlık yapan bu ilk Türk kavimlerinin cilalanmış taşlardan ve de kemiklerden silah ve takı gibi bir takım aletler yaptıkları bilgilerinin yanında bu aletleri yapmak için imalathanelerinin dahi bulunduğu bilgileri de yer almaktadır. Bunun yanında ilk Türk kavimlerinin kile de şekil vererek pişirip eşyalar oluşturdukları bilgisi de mevcuttur. Bu özellikler o kadar abartılmıştır ki zamanla ticareti de öğrenen ilk Türk toplulukları, Cilalı Taş devrini ilk yaşayan kavim de olmuşlardır.²⁶⁴ Ayrıca kitapta Türklerin henüz 7 bin yıl öncesinde Altın, Demir, Bakır gibi madenleri işledikleri bilgisi de mevcuttur. Bunun yanında Türklerin bakır ve kalayı karıştırarak tuncu bulduğu ve tunçtan daha sağlam silahlar yaptığı da yazmaktadır.²⁶⁵ Irk tartışmaları mevzuu kitaba da işlenmiştir. Bu durumda Baykal Gölünden başlayarak, Altaylar, Orta Asya, Hazar Denizi ve Karadeniz havzalarından Tuna Boylarına kadar geniş bir sahada binlerce yıldır beyaz renkli olan Türkler yaşamaktaydı. Buna göre beyaz ırk sarı saçlı, mavi gözlü uzun boylu insanlardı.

Ayrıca Doğu Asya'da ise Avrupalıların *Mongol* ve *Mongoloit* dedikleri derisi sarı, saçları siyah ve sert, boyları kısa olan Moğolistan, Çin, Hindîçin, Japonya gibi milletler mevcuttu. Kitaba göre bu ırkın bir kısmı da Amerika'ya geçmişti. Bu bilgilerin verilmesinden sonra ayrıca insanların renk yönünden ayrı ırklarda tanımlanmasının yanlış olduğu fakat yeryüzünde insanların birbiri ile karıştığı ve bir tanımlama yapmak gerektiğinde toprağın tabakaları altında kalan iskeletlerden bir takım ölçümler sayesinde daha doğru tanımlama yapılabileceği bilgisi de yazmaktaydı. Bu hususta kitap Türk ırkının kafatası şeklini *brakisefal* olarak tanımlamıştı. Görüldüğü gibi uygarlığın merkezinde Türk Milletini bir yere yerleştirme ve bir yüceltme söz konusudur. Bu hususta son birkaç yüzyılda Avrupa karşısında güçsüz bir konumda kalışın ve de bunun sonucunda küçük görülmenin sonucu olarak Millete bir tarih bilinci verilerek daha önce de söylenildiği gibi özgüven aşılanmaya çalışılmıştır.²⁶⁶

²⁶³ Afet vd., *Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, İstanbul 1930, s.21-22.

²⁶⁴ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 2014, s.19.

²⁶⁵ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 2014, s.21.

²⁶⁶ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 2014, s.23-24.

2.2.5.2. Batı (Avrupa) Meselesi

Tarihin Ana Hatları kitabı Avrupa merkezli tarih anlayışına karşıdır. Bu kitap milli bir tarih şuuru oluşturma babında kaleme alınmıştır. Aynı zamanda kitap emperyalist sisteme de karşıttır. Bu durumda Türk tarihine dünya tarihinde bir yer aranmaya çalışılmış aynı zamanda Avrupa etkisinden de arındırılma amacı güdülmüştür. Kitapta neredeyse bütün dünya ele alınmasına rağmen Avrupa hemen hemen yoktur. Sadece ege havzası ve İtalya'da Etrüskler bölümünde Avrupa'nın küçük bir kısmı mevcuttur. Kitapta: Çin, Hint, Kalde, Elam ve Asur, Mısır, Anadolu, Ege Havzası, Eski İtalya ve Etrüskler, İran, Orta Asya bölümleri ele alınmıştır. Atatürk'ün fikirlerini benimseyen bu kadro Dünya uygarlığını Roma-Atina merkezli bir ideoloji çerçevesinde ele almamış Asya-Afrika merkezli olarak ele almışlardır. Fakat yine de sadece isim olarak bu konuya değinilmiştir. İçerik olarak bu durum Türk merkezli bir sisteme dönüşmüştür. Bütün uygarlığın kaynağında Türklerin medeniyete katkısı aranmış ve bu çoğu yerde abartıya kaçılarak yazılmıştır. Bu durum batı emperyalizminin karşısında bir milleti yeniden dirilmeye çalışmak için takip edilen bir yol niteliğindedir.²⁶⁷ Tarihin ana hatları kitabında Avrupa her fırsatta küçümsenmiştir. Örnek vermek gerekirse yontma taş devrini doğu kavimlerinin 12 bin yıl öncesinden atlayabilmelerine karşın Avrupa kavimlerinin bu dönemi 5 bin yıl daha yaşamaya devam ettiği yazmaktadır. Ayrıca Sumer de Tunç devrinin Mısır ve Avrupa'dan önce başladığı, demir devrinde bu bölgede yazının icat edilmesine karşın Avrupa'nın yazı bilmeden dört devir geçirdiğinin bilgisi bu konuya dair ele alınmıştır.²⁶⁸ Bunun yanında Cilalı taş devrinde insanlar çeşitli aletler yaptığı sırada Avrupa'da insanların yeni yeni görülmeye başlandığı, bu insanların menşeinin Asya olduğu, bunların Avrupa'nın vahşi haldeki vaziyetini değiştirdikleri bilgileri ele alınmıştır. Bu insanların mensup olduğu kavimlerin Asya ve Akdeniz havzasında bulunan Türk kavimleri olduğu bilgisi de verilerek hem Avrupa medeniyeti küçük görülmüş, hem de bu medeniyeti oluşturan kavimlerin Aska Kökenli Türkler olduğu görüşü ile Türklük vurgusu yüceltilerek abartılı bir içerik ile işlenmiştir.²⁶⁹ Bu yüceltme ve Avrupa'nın küçük görülmesi kitabın farklı bölgelerinde de devam etmektedir. Örneğin demir devri Türkler tarafından Orta Asya'da keşfedilmesine karşın buradan Tuna'ya ve Tuna boylarından da Avrupa'ya yayıldığı, Avrupalıların henüz göl kasabaları ve dolmenler inşa

²⁶⁷ Afet vd., *Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, İstanbul 1930, s.20-21.

²⁶⁸ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 2014, s.17-18.

²⁶⁹ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 2014, s.19.

ettiği sırada Türklerin çeşitli el sanatları ile uğraştığı ve altın ile bakırı işlediği bilgileri yer almıştır.²⁷⁰ Avrupa'yı küçümseme öyle bir boyuta ulaşmıştır ki kitapta “*Bugünkü Avrupa'nın büyük millet kütleleri doğrudan doğruya bir ırka mensup olmadıkları gibi, bu cemiyetlerin ekserisinde bariz vasıflarını muhafaza etmiş bir ırk da mevcut değildir.*” Bilgisi yazmaktadır. Buna göre Avrupa kavimleri farklı ırkların birleşmesi ile oluşmuş yeni birer kavimdirler.²⁷¹

2.2.5.3. Din Meselesi

Atatürk Milliyetçiliği ya da ileride Kemalizm olarak anılacak olan fikirler her daim dini toplumda kendisi şekillendirmek için çalışmıştır. Bu hususta Tarihin Ana Hatları Kur'an'ı Tevrat'ın bir devamı olarak görmüştür. Evrenin ve insanın veya diğer canlıların yaratılışına dair olan kısmı çürütmek ve bunun yerine de akıl ve bilimi koymak amacıyla her daim çalışmalarda bulunmuşlardır. Cumhuriyetin yetiştireceği yeni kuşakların dinin batılığından kurtulması için dinin gerçekteki kökenini Babil efsanelerine bağlayarak ilahi açıklamaların karşısına doğa bilimleri ile çıkmayı amaçlamışlardır. Bu hususta doğaüstü bir varlık bulunmadığını kanıtlamak istemişler bu doğrultuda tarih, sosyoloji ve siyaset bilimlerinin yardımını alarak açıklamalarda bulunmuşlardır.²⁷² Bu doğrultuda Atatürkçü fikre sahip kadro, İslam'dan Önceki Türk topluluklarını yücelterek İslam'ın Türklere zarar verdiğini ve Türk medeniyetini geriletmiş olduğunu savunmuştur.²⁷³

Bu hususta ilk olarak dinin kökenlerine dair yaklaşım olarak şu ifadeleri benimsemişlerdir; din, ilk insanların hemen her şeyden korkması sonucunda doğmuştu. İnsanların mağara duvarlarına bıraktığı resimler Güneş'e, Ay'a, yıldızlara veya ağaç, dağ gibi doğa cisimlerine taptıklarını göstermekteydi. Bu durumda henüz dini fikirler başlamamıştı. Fakat ölümlerini evlerinin dibine ve yakın bir yerlere gömen bu toplumlarda ölen kişilerin bireylerin rüyalarına girmesi, onların korkmasına sebep olmaktaydı. Ayrıca ölümlerinin yanına mezarın içine çizimler koymaları ya ölümden sonraki hayata inandıkları ya da onların ölmediğini sanmalarının sonucuydu. Ölen aile büyüğünden eş dahil, çocuklar her zaman korkuyorlardı. Ölen cetlerinden korkan eş olsun çocuk olsun, ne onun oturduğu yere oturabiliyor ne de bu kişinin eşyalarına dokunabiliyordu. İnsanların bu cet

²⁷⁰ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 2014, s.21.

²⁷¹ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 2014, s.27.

²⁷² Afet vd., *Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, İstanbul 1930, s.20.

²⁷³ Afet vd., *Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, İstanbul 1930, s.22.

korkusu zamanla doğadaki hayvanların korkusuna karışmıştı. İşte Tarihin Ana Hatları kitabı ilk dinlerin bu şekilde kabileler içerisinde doğmaya başladığını açıklıyordu.²⁷⁴ Ayrıca bu konunun devamında hasat mevsiminde ilk kurbanların verilmeye başlandığı ve bunun sonucunda da zamanla ilk rahipler sınıfının ortaya çıktığını belirtiliyordu.²⁷⁵ Nitekim Tarihin Ana Hatları “*Din fikri, insanları kendilerini gayrisaf unsurlardan ve her türlü fenalık ve zarardan kurtaracak, sevk ve himaye eyleyecek bir kuvvette itaat etmeye müheyya bir hale getirir*” demektedir. Fakat bu durumda da “*İnsanların bu deruni ve müphem temayülleri mağrur, zeki, mahir yahut hilekar birtakım insanların sihirbaz, rahip, hükümdar vaziyetlerini almalarına meydan açtı.*” Diyerek halkı uyarmayı ve bilinçlendirmeyi de bir vazife görmekteydi.²⁷⁶ Dini Yahudilerin efsanelerinden gelen bir uzantı olarak gören Tarihin Ana Hatları din konusuna açıkça girmeden önce bilimsel açıklamalar ile evrenin ve insanın yaratılışına ayrıntılı bir şekilde değinmişti.²⁷⁷ Bu hususta Güneş sistemini; Dünya ve tabiata dair açıklamalar bilimsel yöntemler ile açıklandıktan sonra insan zekası da övülerek bilimin önemi dile getirilmişti.²⁷⁸ Tarihin Ana Hatları dünyada ilk canlıların denizlerde oluştuğunu, daha sonra karada sadece yosun ve ağaçların var olduğunu ardından hem karada hem de denizde yaşayabilen canlıların oluşmaya başladığının bilgisini vermiştir.²⁷⁹ Hayatın dünyada hiçbir müdahale olmadan bilimsel olarak fiziki, kimya gibi doğa bilimleri ile kendiliğinden oluştuğunu ifade ederek modern insanın oluşum aşamalarını sıralamış ve onun yüksek zekâsının milyarlarca nesilden geçerek hazırlandığını savunmuştur. Görüldüğü gibi Atatürkçü sistem akıl ve bilimin yolunda din ile hesaplaşmak istemiştir. Bu doğrultuda bütün görüşlerini mantık çerçevesine oturtturarak ispatlama amacını gütmüş ve de akıl ve bilimi her zaman üstün tutmuştur.²⁸⁰

2.2.6. Türk Dil Kurumu’nun Kurulması

1932 yılında Tarih kongresi üzerine yapılan çalışmalar Atatürk’ün Çankaya Köşkü’ndeki kütüphanesinde yapılmaktaydı. Çalışmalar sırasında kullanılması terk edilen çeşitli eski yazılar ve diller üzerinde sorunlar da ortaya çıkmıştı. Eski Türk yazıları

²⁷⁴ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara, 2014, s.28-29.

²⁷⁵ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara, 2014, s.31.

²⁷⁶ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara, 2014, s.32.

²⁷⁷ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara, 2014, s.1.

²⁷⁸ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara, 2014, s.7-8.

²⁷⁹ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara, 2014, s.9-10.

²⁸⁰ Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara, 2014, s.11-12.

ve Türkiye’de kullanılmış yazı ve dillerin tarihi kaynak olarak bilimsel yollar ile incelenmesi öne sürülmüştü.²⁸¹ Türk dilinin sadeleştirilmesi ve halkın konuşma dili ile yazı dili arasındaki düzenin kurulması gerekliydi. Türk kültürünün araştırılması için önemli bir konu da dil çalışmalarıydı.²⁸² Bunun yanında Halk Edebiyatında ve farklı yörelerde kullanılan sözcüklerin de derlenmesi ön plana çıkmıştı. Bu sebepten dolayı Türk dilinin geliştirilmesi gerektiği ve yeni sözcüklerin yeni türetilen köklerden Türk gramer kurallarına göre telaffuzu düzgün kelimeler olarak oluşturulması düşünülmüş bu sebeple de 1932 yılında “*Türk Dil Kurumu*” kurulmuştur.²⁸³

2.2.7. Afet İnan’ın Mısır ve Yunanistan Gezisi

1933 yılına gelindiğinde tarih çalışmaları ilerleyerek devam etmekteydi. Afet Hanım Yunanistan, Mısır, Suriye ve Filistin’e tarih çalışmaları için bir seyahate çıkmıştı.²⁸⁴ Yanında Ruşen Eşref Ünaydın ve eşi Saliha Hanım’da vardı. İlk gittikleri yer Yunanistan, Selanik’te Atatürk’ün doğduğu evdir. Evde o sırada Türkiye’den gelen dört aile oturmaktadır. İnan Ankara’ya döndüklerinde Atatürk’e evi olduğu gibi çizerek anlatacaktır. Daha sonra ise gezilerine Girit’te devam ederler. Girit’in tarihi yerlerini ve müzelerini gezerler. Ekip bundan sonra Mısır’da İskenderiye’ye vapurla gider. Buradan da Kahire’ye giderek Nil nehri boyunca da anıtları, müzeleri, burada bulunan üniversiteyi ve Cami’ül Esher’i ve buradan dönüşte ise Kudüs, Telaviv, Beyrut ve Şam’ın tarihi yerlerini gezer.²⁸⁵ Bu yolculuk bir takım sebeplerden ötürü tehlikeli olabileceği için Atatürk Afet Hanım’a küçük bir tabanca vermiş ve “*Herhangi bir tehlikede düşünme, vur. Arkanda ben varım*” demiştir. Bu tabancayı yatarken bile yastığının altına koyması gerektiği emredilen Afet Hanım tabancanın varlığından pek hoşlanmamıştır. Ayrıca bu yolculuk sırasında Afet Hanım’ı bir koruma da izlemiş ve o bu durumdan da son derece rahatsız olmuştur. Ruşen Eşref Afet Hanım’ın bu gezi esnasındaki heyecanından bahsederken “*O kadar gençti ki, tehlikelerin farkında değildi. Sadece gördüğü tarihi eserlerin heyecanını yaşıyordu.*” Demiştir.

²⁸¹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 120.

²⁸² A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.72.

²⁸³ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 120.

²⁸⁴ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.73.

²⁸⁵ A. Afetinan, *Atatürk’ten Mektuplar*, s. 21.

Afet Hanım bu seyahatte gördüklerini notlar halinde defterine aktarmıştır. Ayrıca gideceği yerlerle ilgili yazıları da önceden okuyarak bazı bilgiler elde etmiştir. Daha sonra bu bilgileri Çankaya Köşkü'nde Türk Tarih Kurumu üyelerine ve Atatürk'ün arkadaşlarına buralardan aldığı tarihi yerlerin resimlerini de göstererek konuşma yapmıştır. Bunun sonucu olarak da daha sonra kurulacak olan Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Prof. Şemsettin Günaltay'ın kürsüsünde konuyla alakalı ders verirken, medeniyet bölümüne ağırlık vererek Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti kitabını yayımlamıştır.²⁸⁶

2.2.8. Türk Tarih Kurumu'nun Çalışmaları

Afet Hanım Atatürk'ün çalıştığı konularda notlar almakta ve çeviriler yapmaktadır. Ayrıca yurt dışında olduğu gibi yurt içinde de tarihi yerleri gezmeyi ihmal etmemektedir. O ülkenin tarihi ve de özellikle arkeolojik çalışmalarını Türk bilim adamlarının yapması gerektiğini savunmaktadır. O dönemde yurdumuzda arkeoloji başta olmak üzere antropoloji, filoloji, coğrafya gibi ilimler yabancı uzmanlar tarafından yapılmaktadır. Özellikle yurdumuzda arkeolojik çalışmalarının yabancı uzmanlar tarafından yapılması duruma farklı bir boyut kazandırmaktadır. Türkler bu işte seyirci durumuna düşmekte ve önemli bilgileri yabancılardan öğrenmiş olmaktadır. Yabancılar bizim kaynaklarımızı incelemekte, yabancı metinleri okuyarak analiz etmekte ve yayınları ile de ilim dünyasına tanıtmış olmaktadır.²⁸⁷

Nitekim Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin 1931 de kabul edilen 4. Maddenin C fıkrasında amaçlarından birisi de “*Türk Tarihini aydınlatmaya yarayacak vesika (belge) ve malzemeyi elde etmek için icap eden yerlere taharri (araştırma) hafır (Kazı) heyetleri göndermek*” olarak belirtilmekteydi.²⁸⁸ Afet Hanım'ın isteği de aynı şekildeydi. Fakat onun çok saydığı İstanbul Müzeleri Genel Müdürü Halil Ethem (Eldem) Bey onun bu isteğine şu şekilde cevap vermişti: “*Kızım, bu işler, mütehassıs kişilerin teşkil edeceği heyetlerle olur, bizde şimdiye kadar bu konularda yetişen olmamıştır.*” Ve bu cevap üzerine Afet Hanım mahcup olmuş fakat yine de savunduğu bu görüşte ısrar etmiştir. Yönetmeliğin geleceğe ait olduğunu ve elbet pek yakında bizde de bu alanda yetişmiş uzmanların iş başı yapacağını söylemiştir. Onun bu görüşüne Yusuf Akçura da hak

²⁸⁶ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 126-128.

²⁸⁷ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.74.

²⁸⁸ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.21.

vererek ileride bu alanda cemiyetin yönetmeliği doğrultusunda uzmanların yetişeceğini ve kendilerinin göremese bile onların bunu görebileceklerini dile getirmiştir.²⁸⁹ Nihayetinde tüm bu mücadelenin sonucunda Mayıs 1933 yılına gelindiğinde Ankara çevresinde Ahlatlıbel bölgesinde kazı çalışmaları yapılmıştır. Dönemin müzeler müdürü Dr. Hamit Zübeyir Koşay ve İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu bu kazının başında bulunmuşlardır. Bu kazı yerini Atatürk, Ankara ovasına hâkim olduğundan dolayı önemsemiştir. Kazı sonucunda bölgede düz bir iskân yeri olarak eserler çıkarılmıştır.²⁹⁰

Afet Hanım 1933 ve 1935 yılları arasında Ankara Kız Lisesi'nde Tarih öğretmenliğine devam ederken Türk Tarih kurumunda çalışmalarına devam etmektedir. Afet Hanım Türk medeniyetine katkıda bulunan önemli şahsiyetlerin hayatını konu alarak çalışmalara koyulmuştur. Büyük Türk Amirali Piri Reis'in hayatı ve de onun eserleri çalıştığı konulardan birisidir.²⁹¹ 1935 yılına gelindiğinde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin adı "Türk Tarih Kurumu" olarak değiştirilmiş ve Türk Tarihi ve medeniyetini araştırma çabalarına ağırlık verilmiştir.²⁹² 1935 yılında Afet Hanım Türk Tarih Kurumu'nun yönetim kurulunda asbaşkanlık görevine seçilmiştir. Yusuf Akçura'dan sonra başkan Hasan Cemil Çamlıbel'dir.²⁹³ Atatürk bu dönemde Türk Tarih Kurumu üyelerine Florya'da yeni çalışma programına dair yeni maddeler belirlemiştir. Afet Hanım'nın isteğiyle kurumun ilk tüzüğünde bulunmasını istediği Türk heyetlerinin kendi ülkemizde arkeolojik kazılar yaparak bu kazıların da raporlarını tutmalarınıdır. Bu dönemde o İzmir'e tarihi yerleri gezmeye gittiği zaman harabeleri gezdiği sırada ona rehberlik eden öğretmen Orhan Saygın yalnız mimari yerleri gezdirmiş ve "*Biz diğerleriyle ilgilenmeyiz, onlar için yabancılar gelir ve çalışırlar*" demiştir. Afet Hanım bu konu üzerine çok eğilmiş ve bu sayede de yurt dışına bu konuları öğrenip uzmanlaşmaları için öğrenciler göndermiştir. 1935 yılında Türk Tarih Kurumu kazı çalışmaları için bünyesinden bir miktar para verilebileceğini hesaplamış ve bunun sonucunda da Çorum'un Alacahöyük bölgesi seçilerek Dr.Hamit Zübeyir Koşay, Remzi Oğuz Arık ve sonradan da Mahmut Akok'un katıldığı bir çalışma heyeti ile kazı işlerine başlanılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda da altın takımlar, güneş kursları ve farklı eşyalar bulunmuş yeni mezarlar da gün ışığına

²⁸⁹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 19.

²⁹⁰ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 22

²⁹¹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 128.

²⁹² A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.23.

²⁹³ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 120

çıkarılmıştır. Afet Hanım dönemin Kültür bakanı Saffet Arıkan ve kurumdan bir heyet ile kazı yerini görmeye gitmiş ve yeni bulunan eserleri mezarlarında birebir görme fırsatını yakalamıştır.

Afet Hanım tarih çalışmalarına TTK ile devam ettiği sıralarda arşiv meselesi ortaya çıkmıştır. Tarih kurumu Yazın İstanbul da bulunan Dolmabahçe Sarayı'ndaki binasında çalışmalarına devam etmektedir. İşte bu sıralarda da arşiv meselesi üzerinde durulmaya başlanılmıştır. Eski Osmanlı belgelerinin son halleri, nerelerde ve ne durumda oldukları merak edilmektedir. Aslında farklı yerlerde yığılmış vaziyette bulunan birçok belgenin varlığı TTK üyelerince bilinmektedir. Ve TTK ile birlikte Afet Hanım da bu belgelerin bulunarak düzenlenip tasnif edilmesi ve de üzerinde çalışılması gerektiğini düşünmektedir. Bu yüzden de kısa zamanda işe koyulmuşlardır. Ayrıca çalışmalar devam ederken Cumhuriyet Dönemi için yeni bir Arşiv binasının kurulmasını gerektiği anlaşılmış ve bunun üzerine de Ankara'da yeni binanın yeri için aramalar başlanılmıştır. Bunun sonucunda yeni arşiv binasının yerinin Ankara'da kale içerisinde olması kararlaştırılmıştır. Halil Ethem (Eldem) Bey ile bu amaç için kaleye çıktığı vakit, o burasının yaşlılar için uygun olamayacağını söylemiştir. Gerçekten de yaşlıların buraya çıkması, yükseklik sebebiyle sıkıntılı olacaktır. Fakat sonuç olarak burasının bu yer için uygun olacağı kararlaştırılmıştır. Daha sonra Arşiv binası için yapılan öneriler sebebiyle Macar arşiv uzmanı Fekete bu iş için yurda getirilmiş ve çalışmalar sonucunda da İstanbul'da bu amaçla düzenlemeler yapılmıştır.²⁹⁴

Ayrıca 1935 yılında TTK kuruluş amacını ve çalışmalarını halka duyurmak için günlük gazeteler çıkarmaya da başlamıştır. Bu gazetelerde yapılan tarih çalışmaları üzerinde önemle durulmaktadır. 3-12 Eylül 1935 tarihleri arasında TTK üyeleri ile birlikte Afet Hanım Atatürk'ün bizzat tahsis ettiği Ertuğrul yatı ile Marmara ve Ege bölgelerindeki tarihi abideler ile birlikte kazı yerlerini görmeye gitmiştir. Yapılan bu seyahat günlük gazetelerde büyük yer bulmuştur.²⁹⁵ Ayrıca Afet Hanım bu gezide TTK üyeleriyle Gelibolu ve Çanakkale'ye de gitmiş ve Çanakkale savaşının yapıldığı yerleri yakından görme fırsatı bulmuştur. Bu gezide o mermi parçalarını, kurşun kovanlarını ve ayakkabı içerisinde kalan insan kemiklerini görmüş ve bu manzaradan çok etkilenmiştir. Ayrıca o bu gezide mütevazı sayılacak Mehmetçik anıtını ve yabancıların kendi askerleri

²⁹⁴ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.122-123.

²⁹⁵ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s.23.

için yapmış olduğu görkemli anıt ile mezarları görmüş ve geri döndüğü vakit Atatürk'e neden Türkiye'ye ait büyük bir anıtın bulunmadığını sormuştur. Atatürk ise ona haklı olduğunu böyle bir anıtın yapılması gerektiğini ve bunun bir zaman meselesi olduğunu ama yine de bu toprakların Türkiye sınırları içerisinde kalması ile Mehmetçiğin şimdiye kadarki en büyük anıtı bizzat oluşturduğunu söylemiştir.²⁹⁶

2.2.9. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin açılması

Afet Hanım'ın anlatımıyla 11 Mart 1935 Tarihinde Çankaya Köşkü'nde Atatürk'ün sofraya meclislerinden birisinde masadan erken saatte kalkmış ve de yan tarafta bulunan büyük salona geçilerek ülke meseleleri üzerine tartışılmaya burada devam edilmişti. Bu sırada Atatürk birden dönemin Milli Eğitim Bakanı Abidin Özmen'den not defterini çıkarmasını isteyerek söylediklerini not almasını emretmişti. Konu Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin açılışına dairdi. Bu konu Atatürk'ün çevresinde uzun zamandır konuşulmakla birlikte kararın verildiği akşamın gündüzünde yapılan bir otomobil seyahati esnasında tarih kurumunun çalışmaları hakkında konuşulurken bir fakültenin açılması gerektiği üzerinde de durulmuştu. O akşam alınan karar Afet Hanım'a ani bir karar gibi gelmişti. Atatürk otomobil turu esnasında ona "*Bir fakülte mi açmak, yoksa Avrupa ve Amerika'ya öğrenci mi göndermek daha hayırlı olacaktır ?*" diye sormuş ve Afet Hanım fakülte açmanın Ankara Üniversitesi'nin kurulmasına önderlik edeceğini, fakat öğrencilerin diğer ülkelere yerleştirilmesinin de paralel yürütülmesi gerektiğini söylemiştir.

Esasen Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün kurumlarının Ankara'da olmasının daha iyi olacağını düşünmekteydi. Ve fakülte konusunda "*Bu işe tarih, coğrafya ve dil öğrenimiyle başlamalı*" demektedir. Afet Hanım da bu konu üzerine bir edebiyat fakültesinin kurulmasının daha doğru olacağını söylemiştir. Arıca Atatürk bir fakülte açılırsa isminin de dikkat çekmek ve konunun önemini anlaşılması için "*dil*", "*tarih*" ve "*coğrafya*" kelimelerinin fakülte adı olarak kullanılmasının daha faydalı olacağını dile getirmiştir. Çünkü I. TTK'nin (1932) toplantısında tarih ve dil konularının birbirini tamamlaması gerektiği özellikle belirtilmiştir.²⁹⁷

Afet Hanım'ın görüşü şu şekildeydi, fakültenin o dönem için açılması yapılan çalışmalar ve de İnkılaplar yönünden son derece önemliydi. Türk tarihi ana kaynaklarının

²⁹⁶ A. Afetinan, "Mustafa Kemal Çanakkale Savaşlarında", *Sümerbank Dergisi*, Kasım 1965, C.5, S. 53, s. 22-23.

²⁹⁷ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.73.

araştırılmasında sıkıntılar yaşanmaktaydı. Tarihe yardımcı bilimlerden coğrafya, filoloji, arkeoloji, antropoloji, etnoloji sahalarında Türk tarihi alanında yeni çalışmalar yapılmasına rağmen bütün bu alanlarda yetişmiş eleman veya uzman sıkıntısından dolayı yabancılar araştırma yapıyorlar ve yurdun arkeolojik zenginliklerini bize ve de dünyaya onlar aktarıyorlardı. Afet Hanım yabancıların milli değerlerimizi dünyaya ve bilim dünyasına kendilerinin anladığı veya anlamak istediği şekilde aktarmalarına son derece karşıydı. O bu konu hakkında “*Asıl bu yurda sahip olan biz Türkler, bu işte seyirci ve başkalarından öğrenir durumda kalamazdık*” demektedir ve de yurdumuzun arkeolojik zenginliklerini bilimsel metotlarla gün yüzüne çıkaracak ve yeni nesilleri de bu hassas konularda yetiştirecek bir fakültenin varlığına ihtiyaç duyulduğunu belirtmekteydi.

Atatürk o dönemde dil konusuna da ayrıca önem vermekteydi. Türk dilinin tarihi seyir içerisinde bugünkü durumunun incelenmesi gerekmekteydi. Aynı şekilde Afet Hanım da coğrafya ve tarihin sıkı ilişkilerinden dolayı ikisinin de paralel olarak yürütülmesi gerektiğini savunuyordu. Ona göre dil konusunda Türk ve dünya tarihine kaynak olabilecek bütün eski diller öğrenilmeli ve de yeni yetişen uzmanlara öğretilmeliydi. Bunun için ayrı kürsüler ve araştırma enstitüleri kurulmalıydı. İşte bu sebeple Orta Asya Türkleri ile ilgili Sinoloji, Hindoloji, Ön Asya için Sümeroloji, Hititoloji ve klasik dillerden Latince, Yunanca, Arapça ve Farsça kürsüleri fakültenin kuruluş programında yer almıştır.²⁹⁸

İstanbul’da bulunan Antropoloji Enstitüsü daha geniş bir program ile Ankara da açılacak yeni fakültede de yer almalıydı. Ve Antropoloji konusunda da gençlerimizi yetiştirecek olan bir merkezin bulunması dönemin şartlarınca çok gerekliydi. Atatürk Orta Asya Türk tarihi ile yakından ilgileniyor ve Türk tarihine dair gerekli bir takım dillerin bilinmesi hususunda uzmanların gerekli olduğunu düşünüyordu. Ve dil çalışmalarının da devam ettiği bu dönemde Türk tarihine ait asıl kaynakların bugünkü dilimize çevrilmesi çalışmalar için gereklilik arz ediyordu. Türk dilinin bugünkü ve dünkü durumunun bilinmesi şarttı. Atatürk son dönemde yabancı kaynaklarını okumakta ve de bu kitapları tartışmaya açmaktaydı. Güneş dil teorisi de bu durumun sonucu olarak doğmuştu. Bunun yanında Atatürk yaşayan yabancı dillerin öğrenilmesi konusunda da hassastı. Çalışmalara katılacak olan uzmanların bu dilleri bilmelerini istemekteydi. Afet Hanım bu dönemde konuya dair: “*Çünkü, medeni ve beynelmilel dillerin yardımlarına*

²⁹⁸ A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 25.

her bakımdan ihtiyaç olduğu kabul edilerek, bu fakültede yüksek öğrenime yardımcı olması gerekli idi, çünkü asrımızın beynelmilel kültür dillerini sadece bir lisan bilme olarak değil, o dilin üniversite çapında ilmi esaslarını, edebiyatını, hatta filolojisini bilmenin zaruretine inanarak bütün bunların ilk programda yer alması düşünülmüştür” demektedir. ²⁹⁹ Bu sebeple de yeni kurulacak fakültede filoloji eğitimine ayrı bir yer verilmiştir. Abidin Özmen’den sonra (11 Haziran 1935) maarif vekili ya da diğer ismiyle Kültür Bakanı olan (Milli Eğitim Bakanlığı’nın o dönemdeki isimleri)³⁰⁰ Saffet Arıkan Atatürk’ten her zaman kurulacak olan bu fakülteye dair yeni emirler almıştır. Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesi’nin ilk fakültesi olarak 14 Haziran 1935 tarihinde 2795 sayılı yasa ile kurulmuştur.³⁰¹

Fakülteye dair hazırlıklar 1936 yılının başına kadar tamamlanmıştır. Yeni fakülte binası yapılıncaya kadar Evkaf Apartmanı fakültenin ilk yerleştiği bina olmuştur. Bu yeni fakültenin öğretim kadrosuna ise Dil ve Tarih kurumlarında çalışan üyelere görev verilmiştir. Afet Hanım o dönemde de Ankara Kız Lisesi’nde Tarih öğretmenliğine devam etmektedir. Ona Maarif Vekilliği fakültede ders vermesi için teklif götürmüştü fakat o burada görev almak için öncelikle yurt dışı üniversitelerinde incelemeler yapmak istemiş ve bu vesileyle de 1935 yılının İlkbahar aylarında Yugoslavya, İtalya, İsviçre, Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, Almanya, Avusturya ve Romanya Üniversite ile yine farklı ülkelere ait çeşitli müze çevreleriyle temaslarda bulunmuştur. Bu konuya dair kendisinin yetersiz olduğunu hissetmiş ve o yurda döndüğü vakitte yeni fakültede görev yapabilmek için formasyonunu bir batı ülkesinde tamamlamak istemiş ve bu vesile ile İsviçre’de Cenevre Üniversitesinde Sosyal ve Ekonomik İlimler Fakültesi’nin Modern ve Yakın Çağlar bölümüne kaydolmuştur.

Afet Hanım henüz 1935 yılının yaz aylarında Avrupa Üniversitelerinin tarih programlarında hangi derslerin okutulduğunu incelerken Atatürk’e bu konuya dair gördüklerini, incelediklerini ve öğrendiklerini anlatmaktadır. Ayrıca bu sırada Türk Tarih Kurumundaki çalışmalarına da devam eden Afet Hanım, Kurumun Alacahöyük kazılarına başlayabilmesi için yönetim kurulunda bir takım kararlar da almaktadır. Daha

²⁹⁹ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s. 75-77.

³⁰⁰ Dönemin bazı belgelerinde Maarif vekilliğine Kültür Bakanlığı dendiği görülmektedir. Bu durum 1935 yılında dönemin Türkçeleştirme politikalarından dolayı kaynaklanmaktadır. Bu sebeple ayrıca bir kültür bakanı yoktur. Kültür Bakanlığı Maarif vekilliği ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Örnek belge olarak Bkz. BCA,30-18-1-2/ 78-72-5; (17.08.1937).

³⁰¹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s. 140.

sonra Alacahöyük kazılarında önemli buluntuların çıkması Türk Tarih Kurumu'nun üyelerini cesaretlendirmiştir. Afet Hanım 1935'te kurumun üyeleri ile birlikte Ege'nin arkeolojik tarihi yerleri ile birlikte henüz başlanmış kazı yerlerini görmeye gitmiştir. Bu seyahate katılanların birçoğu yeni açılan fakülteye atanan öğretim üyeleridir.

Ayrıca bu fakültenin kadrosunda dış ülkelerde eğitimini tamamlayarak yurda dönen yetişmiş elemanlara ve uzmanlara da yer verilmiştir.³⁰² Afet Hanım Fakültede öğretim görevlisi kadrosunda eğitim vermek için ayrıca öğretmen okulu mezunları olan ilkokul öğretmenlerinden de bir mektup almıştır. Bu mektupta “...*Öğretmen okulları mezunlarının kapasiteleri, kültür alanındaki olgunlukları, yıllarca yavruları arasındaki tecrübeleri göz önüne alınarak, Dil Tarih Fakültesine devamlarının şu günlerde fakültede mevzubahis olacağını duyduk, Gönülleri açtığınız dili tarih bilgilerinin heyecanıyla çarpan biz öğretmen mezunlarını bu haktan mahrum bırakmayınız. Memlekete yararlı olmaktan başka emelleri olmayan çok sevdiğiniz öğretmen okulları mezunlarının içten gelen bu duygularına her zaman katılacağımıza güvenimiz vardır. Bunu bir meslek işi bilerek size başvuruyor ve yalvarıyoruz...*” demektedir.³⁰³

Afet Hanım öğretmen okulu mezunu olan sınıf öğretmenlerinin bu ricasını Atatürk'e bildirmiş ve Atatürk de bu konuda dair Kültür Bakanı'na direktif vermiştir.

2.2.10. Afet İnan'ın Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde ilk dersi

Afet Hanım yükseköğrenimi için gittiği İsviçre'den 1936 yılının yılbaşında yarıyıl tatili için yurda dönmüştür. O sırada fakültenin açılış programı da hazırlanmaktadır. Maarif Vekili Saffet Arıkan, Afet Hanım'a fakültenin açılışında ilk dersi vermesini teklif etmiştir. Afet Hanım ise bu konuda tereddüt etmiş ve henüz Cenevre'de öğrenciyken yeni fakültede ders vermek istememiştir. Fakat Atatürk'ün emri doğrultusunda görevi üzerine alarak derhal çalışmalara koyulmuş ve de ilk dersi Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı ünvanıyla hazırlamıştır.³⁰⁴

9 Ocak 1936 Perşembe günü Ankara Halkevinin büyük salonunda Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin açılış töreni yapılmıştır. Bu törende Atatürk, Başbakan ve hükümetin bütün üyeleri, yabancı elçiler, milletvekilleri, profesörler, öğretmenler ve

³⁰² A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s. 77.

³⁰³ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.92.

³⁰⁴ *Afet İnan Atatürk'ün kendisine ilk ders için dikta ettirdiği ve de bizzat kendi el yazısı ile üzerinde düzenlemeler yaptığı bölümü o dönemde yayımlanmamış fakat 1959 yılında yayımlanmıştır.* Bkz. A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.92.

öğrenciler hazır bulunmuşlar ve ayrıca o sırada Türkiye’yi ziyarete gelen Afganistan Dışişleri Bakanı Fazzi Muhammed Han ve Afgan Sefiri de Atatürk’ün yanında törene katılmıştır. Maarif Vekili Saffet Arıkan’ın açılış konuşmasının ardından Afet Hanım ilk dersini “*Tarihe Giriş*” konusu üzerine vermiştir.³⁰⁵ “*Tarihe Başlarken Kısaca Metod Bilgisi*” başlığı ile verdiği bu derste Afet Hanım ilk olarak öğrencilere bu ders ile ilgili yardımcı olabilecek kitapların ismini söylemiş. Daha sonra tarih biliminin hangi konuları ne şekilde ele aldığından bahsederek tarihin belgeler ile geçmişi incelediğini ve buna örnek olarak “*Tarihi kitabeler, tabletler, nuseb cetvelleri, salnameler, hal tercümeleri, hatıralar*” gibi benzeri kaynakların olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bunun yanında sözlü olarak söylenen “*Efsaneler, hikâyeler de belge olabilir. Bundan başka her türlü abide, işlenmiş bir taş parçası dahi tarih belgesidir*” diyerek tarih bilimine yardımcı olabilecek diğer kaynakları eklemiştir. Afet Hanım bu belgelerin önemini belirttiğinden sonra, herhangi bir konunun başlangıç aşamasında öncelikle ilgili belgelerin nasıl ve ne şekilde bulunması gerektiğini ve bunların nerelerde bulunulabileceğini öğrencilerine aktarmıştır. Daha sonra da tarih bilimine yardımcı diğer bilim dallarını sıralayarak, konunun önemini ve zorluğunu şu şekilde anlatmıştır: “*Bu noktada açık söylemek lâzım gelirse denilebilir ki her ilim gibi tarih de hemen hemen bütün ilimlere bağlıdır. Hakikat böyle olunca, bir tarihçinin ne kadar ağır ve mesuliyetli bir vazife karşısında bulunduğu kolaylıkla anlaşılır. Çünkü tarih ilmi, insan cemiyetlerini yalnız muayyen bir zamanda ve statik halde değil, onların dinamik halde olarak zaman içindeki tekâmüllerini tetkik ve mütalâa etmeye mecburdur. Hususiyetle insan cemiyetlerinin sosyal, siyasal ve ekonomik müesseselerindeki değişiklikleri hakkiyle kavramak ne kadar önemlidir. Onun için çalışılacak tarihi mevzuun mahiyet ve hususiyetine göre çalışma vasıtasını ve çalışma tarzını tayin etmek lazımdır.*”

Ayrıca Afet Hanım Türk Tarih Kurumu’na değinmeden de geçmemiştir. Kurumun çalışma şekli ve çalışmaları hakkında bilgi vermiş ve farklı ülkelerde de Tarih Kurumuna benzer kuruluşların olduğunu, bunların birbirleriyle ilişki içerisinde bulduklarını anlatmıştır. Türk Tarih Kurumu’nun çalışmaları sonucunda ise “*Türk Tarih Tezi*” nin ortaya çıktığını ve bu tezin konusunun ise “*Türklerin ana yurdu Orta Asya’dır. Oradaki Türkler iklim müsait olduğu devirlerde cilalı taş ve maden kültürlerini inkişaf ettirmişlerdir. Fakat iklim değişikliği neticesi dünyanın diğer kıta ve bölgelerine çeşitli*

³⁰⁵ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s. 78.

tarihlerde göç etmeye mecbur olan ceterimiz bu kültür bilgilerini başka yerlere de götürmüşlerdir.” Diyerek açıklamıştır. Ve sonra farklı bilim adamlarının bu tez üzerine çalışmalarını sürdürmekte devam ettiğini, Hititler ’in ırki karakter olarak, Sumerler’ in ise dil grubu ve kültürleri bakımından doğuda Asya’dan Anadolu’ya ve Mezopotamya’ya sonradan geldiklerini fakat bu Asya’dan ilk geldikleri yerin tam olarak tespit edilemediğini dile getirmiştir. Afet Hanım Hititlerin (Etiler) tarih sürecinde Anadolu’da olduklarını ve farklı isimler alarak yaşadıklarını, bugün Anadolu’da yaşayan halkın onların torunlarını olduğunu söylemiştir.³⁰⁶ Daha sonra Türk Tarih Kurumu’nun “*Alacahöyük*” te yaptığı çalışmalardan bazılarının Ankara Müzesi’nde ve bazılarının ise fakültenin Antropoloji laboratuvarında bulunduğunu ve hiç çalışılmamış olan belgelerin çalışılması üzerine fakültenin yeni öğrencilerine emanet ettiğini dile getirmiştir. Afet Hanım daha sonra fakültede öğrenim görecekt olan yeni öğrencilerden araştırmalarına yol göstermesi açısından tarihi olgu ve olaylar üzerine bir takım örnekler vermiştir. Ayrıca o öğrencilerine nasihat olması için konuya dair “*Tarih metodunda en önemli belge bilmelisiniz ki hadisatı yaşamış olan canlı belgelerdir. Bu canlı belgeler bütün bir millet olursa onun değeri ölçüsüzdür. Ancak büyük bir kütleden hakikati anlamak yolu metotlu bir çalışmaya ve ince dikkate ihtiyaç gösterir.*” Demektedir. Dersin bitişine doğru Afet Hanım öğrencilerine kendi değimiyle bir üniversite Profesörünün kendisine söylediği şu sözleri söyleyerek dersini bitirmiştir: “ *Ben hocanız, ancak sizin taze, temiz dimağlarınızdan çıkacak bilgi aydınlıkları karşısında, hocalık görevini yapabilirim. Onun için beraber çalışmamızda hareket noktası, benim için ve sizin için bu olmalıdır. İlim arkadaşı olarak, ilim yolunda beraber yürüyeceğiz. Sizin bu yolda yüksek amaca varmanıza bütün varlığımla yardıma çalışacağım, bundan emin olarak çalışmanızı beklerim*”³⁰⁷

³⁰⁶ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.88-90.

³⁰⁷ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.144-146.

III. BÖLÜM

TÜRK MİLLİ KİMLİĞİ VE MİLLİYETÇİLİĞİNİN İNŞASI SÜRECİNDE AYŞE AFET İNAN

3.1.Millet (Ulus)

İngiliz dilinde “*Ulus*” anlamına gelen “Nation” kelimesi, Latince doğmak anlamında kullanılan “*nasci*” kelimesinden türemiştir. Yine Latince’de “*nationem*” kelimesi soy veya ırk kelimelerini çağrıştırarak kan birliği ve soy kavramlarına karşılık gelmektedir.³⁰⁸ Ayrıca Latince “*natio*” kelimesi yüzeysel olarak doğum ve doğum yeri ile alakalı olan bir terimdir. Bu sebeple ki birbirine doğum ile birlikte bağlı insanlara söylenen bir kelime anlamı taşımaktadır. Yine de bu terim Milliyetçilik kavramının kelime anlamı için yeterli değildir. Etimolojide aynı köke bağlı Millet, Milli karakter, Milli Çıkar vb. kavramlara da karşılık gelmektedir. Bu sebeptendir ki Ulus (Nation), Millet (Nationality) ve de Milliyetçilik (Nationalism) kavramları birbirlerine karşılık gelen iç içe geçmiş kelimelerdir.³⁰⁹ Kelime 13. Yy. sonlarında bugünkü anlamda ortak kan ile alakalı topluluklar için kullanılmaya başlanılmıştır.³¹⁰ Köken itibariyle düşünce boyutunda Herder ve Fichte ve bazı yazarlara göre Kant ve Rousseau ya kadar gittiği öne sürülen Milliyetçilik,³¹¹ 17. Yy’ da etnik unsurlardan bağımsız olarak ulus anlamında bir ülkede oturan insanları belirtmek için kullanılır duruma gelmiştir.³¹² Ulus sözcüğü modern anlamda, 1884 yılında İspanyol Kraliyet Akademisi’nin hazırlanmış olduğu sözlükte yerini almıştır. Yine de kelimenin sosyal bilimlerde bir unsur olarak ele alınması 1920-1930’lu yılları bulmaktadır. Fransız ve Alman düşünürleri Ulus sözcüğünün açıklanmasında karşı karşıya gelmişlerdir. Fransız düşünürler insanları ortak bir kültürde bireysel bağlılıkları kabul eden evrensel bir oluşum içerisinde görmüştür. Alman

³⁰⁸ Murat Kılıç, “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Bir Aydın Profili: Tekin Alp”, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007, s. 97-98.

³⁰⁹ Oben Öncel, “Türkiye’de Ulus Kimliğinin İnşa Sürecinde Milliyetçilik Söyleminin Yansımaları” *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2011, s. 7.

³¹⁰ Kılıç, *a.g.t.*, s.98.

³¹¹ Öncel, *a.g.t.*, s.9.

³¹² Kılıç., *a.g.t.*, s. 98.

düşünürler ise ortak bir dil³¹³ ve hatta etnik ayrıca kültürel bir grubun içerisinde doğrudan dâhil olma gerekliliği içerisinde bir unsur olarak ele almıştır.³¹⁴

Milletin oluşumunda birçok tanım vardır. Ernest Renan din, dil, ırk, coğrafya gibi etkenleri reddeder. Ona göre Sağlam duygulu, yumuşak kalpli insanların bir araya gelmesiyle manevi bir bilincin sonucunda millet oluşur. Bu hususta o zengin bir hatıra mirasına sahip olunması, geçmişte yaşanılmış ortak acılar ile beraber kazanılan zaferlerin insanları birbirine bağladığını ve bunun yanında birlikte yaşama arzusu ve geleceğe bol miktarda miras bırakma isteğinin de milleti oluşturduğunu savunur. Seton-watson ise bir toplumda belli sayıdaki insanın bir araya gelip millet oluşturduğunu varsayması ve bu hususta millet gibi hareket etmesi sonucunda milletin kendiliğinden oluştuğunu belirtir. Sadri Maksudi millet oluşumunu tanımlarken insanı bir sosyal atoma benzetir ve bu sosyal atomların bir araya gelmesiyle milletin oluştuğunu söyler. Ortaya çıkan sosyal atomların oluşturduğu bütünlerin ruhani ve maddi yönlerinin birbirlerinden farklı olduğunu savunarak kendilerine has karakterleri, milli psikolojileri ve hayat görüşleri olduğunu bu sebeple de bu grupların farklı milletlere dönüştürülmesinin imkânsız olduğunu vurgular. Walter Bagehot ise “*Ulus, bize sorulmadıkça ne olduğunu bildiğimizden kuşku duymadığımız, ancak açıklayıp tanımlamamız istendiğinde bocalayıp sustuğumuz bir olgudur*” der.³¹⁵ Walter Sulzbach milli egemenliğin ilk başlara az sayıda toplumu etkileyen fikir adamlarınca ortaya çıkarak zamanla kitlelerde taraftar bulduğunu savunur. Mirosloal Hroch ulus inşasının entelektüel aydınların eseri olmadığını ve milliyetçi fikirlerin de kendiliğinden yayılmadığını söyler. Bu hususta o entelektüellerin bir toplumda ulusun oluşması için gerekli bir takım önkoşulların bulunması sonucunda milli toplumların oluşabileceğini belirtir. Karl Deutsch ise milletin eski çağlardan beri farklı formlarda var olduğunu fakat bunun yapılarının farkına varılmadığını ve Avrupa’da sanayinin gelişmesiyle yeni bir siyasal varlık olarak farklı coğrafyalarda fark edilmeye başlanıldığını savunur.³¹⁶ Görüldüğü gibi millet oluşumunda dair tek bir tanım yoktur. Bu sebeple farklı görüşler tarafından yorumlanmıştır.

³¹³ Öncel, *a.g.t.*, s. 9.

³¹⁴ Ali Şahin, “Kemalizm’in Ulusçu İdeolojisi Bağlamında 1930-1944 Dönemi İrkçi Turancı Hareketin Düşünsel Yapısı” *İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Anabilim Dalı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 9.

³¹⁵ Özcan Yeniçeri, *Bağımlılık Paradigmaları ve Türk Milliyetçiliği*, Kripto Yayınları, Ankara, 2011, s. 127-128.

³¹⁶ Yeniçeri, *a.g.e.*, s. 125-126.

3.2. Milliyetçilik ve Vatanseverlik İlişkisi

Ulus oluşumu temel yapı itibarıyla türdeş olmayı gerektirir. Bir değerlendirme yapmak gerekirse Ortak Kültür, Ortak dil, ortak tarih, ortak duygu ve ortak amaçlar ve ortak yaşam alanı için toprak parçası ulus oluşumunu için gereklidir. Bu durumda dil, din, kültür, etnisite gibi kavramlar harmanlanarak ortak bir paydada birleşir. Ulus bu birleşim sonucunda milliyetçilik aşamasına gelir ve milliyetçilik ile vatanseverlik özdeş bir hal alır. Fakat aslen Milliyetçilik vatanseverliği kendi bünyesi içerisine almıştır. Aslında Vatanseverlik Milliyetçiliğin etkisinde politik bir araç olamayacak kadar önemlidir. Bu aşamada Milliyetçilik ile Vatanseverlik birbirlerinden ayrılmaktadır. Çünkü vatanseverlik birlikte yaşanan bir toprağa karşılık gelir. Bu hususta farklı dil, din, etnik toplulukları reddetmez ve hepsini kucaklayarak ortak yurttaşlar olarak kabul eder. Ve vatanseverler bu durumda özgürlük, dayanışma ve ortak çıkar konusunda birleşirler. Fakat milliyetçilikte biraz daha karışık olarak kültürel, etnik, dini, dilsel ve de ırksal homojenleşme mevcuttur. Diğer farklı unsurları ideolojik olarak ayrıştırıp ötekileştirebilir.³¹⁷

3.3. Modern Türkiye’de Milletın Oluşum Seyri

19.yy’ın ikinci yarısından itibaren Milliyetçilik kavramı devleti bir ulus kimliğine dayandırma amacını gütmekteydi. Bu doğrultuda her ulusun ayrı birer devlet kurma hakkına sahip olduğu düşüncesi meşrulaşmaktaydı. “Ulus- devlet” ideolojide siyasal örgütlenmenin en uygun hali olarak düşünülüyordu. Bu haliyle Ulus kendi kaderini belirleme hakkına da sahipti. Ulusal kimliğin inşasında çok farklı tanımlamalar yapılmaktaydı. Yine de milliyetçi ideolojide ulus oluşurken genellikle “ortak kültür” ve “dil” kaçınılmaz olarak kullanılmaktaydı. Bu unsurlara ek olarak tarih, gelenekler, din ve etnisite unsurları ulus oluşumunda etkiliydi. Bu durumda insanlar harmanlanarak bir aidiyet duygusu ile birbirlerine perçinleştiriliyor ve bu haliyle de uluslar oluşuyordu.³¹⁸

Bu noktada Türk ulusunun Modern Türkiye Cumhuriyeti sonrasında da oluşum aşaması benzer bir şekildeydi. Henüz Meşrutiyet döneminde ulusu oluşturmaya çalışanlar ve modern Türkiye’nin kuruluş aşamasında da bu ulusu oluşturan ve adını koyanlar Türk ulusunun mimarları İttihat ve Terakki üyeleri idi. Bu hususta bu meseleye

³¹⁷ Öncel, a.g.t., s.11.

³¹⁸ Öncel, a.g.t., s.51-52.

çözüm arayan düşünürlerden, İttihat ve Terakki'yi de ideolojik olarak etkileyen Ziya Gökalp fikirleriyle ilk sırada yer almaktaydı.³¹⁹ Ona göre dil ve din iki temel unsur olarak başköşeyi işgal ediyordu. Bu noktada Türk olmak için Türk kanı taşımak yani biyolojik olarak aynı soydan gelmek şart değildi. Kültür olarak Türk kültürü ile yetişmiş ve Türk ülküsü için çalışan bir kişi ırksal olarak farklı olsa bile yabancı bir milletten sayılamazdı. Millet için gerekli olan unsurlarca bu kişi de Türk sayılmalıydı ayrıca bu hususta Türk diline uygun olarak Türkçe konuşan ve dini de Türk dinine uyan bireyler Türk sayılmalıydı. Çünkü Türk halkına göre Türkçe konuşan Müslüman kişi Türk olarak kabul ediliyordu.

Nitekim millet oluşumunda din ve dilin gerekli iki kavram olduğu konusuna başlarda Atatürk de katılmıştır. Irk, dil ve dinin millet oluşumundaki etkisini belirterek çeşitli dilleri konuşan, farklı görüşlere sahip olan insanların millet halinde oluştuğunu belirtmiş ve buna örnek olarak da Yahudi kavmini vermiştir. Bu hususta Atatürk'e göre de din millet oluşumunda etkili unsurlardandır fakat yeterli değildir. O bazı milletlerin içerisinde de farklı dinlere mensup insanların bulunduğunu belirterek milletin tam tanımının basit olmadığını söylemiştir. Dahası Atatürk'ün ideolojisinde din istenmeyen bir kavramdır.³²⁰ Bu konuda Atatürk'ün milliyetçilik anlayışını ayrıntılı bir şekilde ele almak en doğrusu olacaktır.

3.4. Atatürk Milliyetçiliği

Atatürk Milliyetçiliği, vatandaşların toprak bağı ve kültür ile devlete bağlı kaldığı Fransız tarzı bir milliyetçilik anlayışı ile etnisist, Alman tarzı denilebilecek bir tarz arasında dengeye kavuşturulamayan bir milliyetçilik anlayışdır. Bu durumda Ziya Gökalp'in kültürel kimliği öne çıkarmayı amaçlayan anlayışı ile Orta Asya, Kırım ve Kafkasya kökenli Türk aydınların oluşturduğu ezeli-ebedi Türklük boyutunu öne çıkaran bir anlayış arasında hassas bir terazide yer almaktadır.³²¹ Atatürk Milliyetçilik ilkesi sayesinde Modern Türkiye Cumhuriyeti'ndeki mevcut bireyleri bir bütün haline getirerek milli bir benlik duygusu yaratıp bu sayede milleti bilinçlendirmek istemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra toplumda oluşan “*ben kimim ?*” sorusunu bu sayede yanıtlamıştır. Buna göre : “*Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye Halkına Türk Milleti*

³¹⁹ Kılıç, *a.g.t.*, s. 97-98.

³²⁰ Kılıç, *a.g.t.*, s.100-101.

³²¹ Tanıl Bora, “Türkiye’de Milliyetçilik Söylemleri” *Birikim*, Kasım 1994, S.67, s.12.

denir.” Fakat bu tanım asıl millet tanımı yanında sönük kalmaktadır.³²² Bu hususta Atatürk *Medeni Bilgiler*’de Millet’in en net tanımını yapmıştır. Ona göre millet demek: “Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, Beraber yaşamak konusunda istek gösteren ve bu müşterek arzuda samimi olan ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden meydana gelen topluluğa millet adı verilir.”³²³ Yine Atatürk Türk Milletini oluşumunda etkili olan unsurları; a)Siyasal varlıkta birlik, b)Dil birliği, c)Yurt birliği, d)ırk ve köken birliği, e) tarihi yakınlık f), Ahlaki yakınlık şeklinde sıralamıştır. Bu hususta Atatürk bir üniter devletin varlığına işaret etmektedir.³²⁴

Osmanlı devletinde yaşayan farklı dinlere mensup farklı milletlerin oluşturduğu yapı sonrasında Modern Türkiye’nin oluşumunda milliyetçilik etnik boyutta ön plana çıkmıştır. Türklük bu aşamada vatandaş olmanın ön şartı olarak kabul edilmiştir.³²⁵ Fakat akademik ve popülist söylemde bu durum aynı kültürde bireyleri eriterek dil, din, ırktan bağımsız olarak kendisini Türk kabul eden ve bir vatan bilincine sahip insanların oluşturduğu grubu temsil etmektedir. Kemalizm’in etnik boyutu bu durumda onun medeniyetçi yapısına zarar verebileceği düşüncesiyle gizlenmiştir.³²⁶ Kemalizm³²⁷ millet ve devlet üyeliğini birbirinden ayırmış devlet üyeliğini vatandaşlık boyutunda millet üyeliğine bağlamıştır. Yani devleti oluşturan vatandaş olma şartını millet olmakta şart tutmuştur. Devlete üye olmak için vatandaşlık için gereken hakları kullanmak gerekmekte ve millete dâhil olabilmek içinse Türk olmanın şartlarını koruyabilmek gerekmektedir. Bu durumda Türk olmak hem fiili hem de etnik boyutta kan bağıyla soya dayanan bir hal almaktadır.³²⁸Aslında söylemde Atatürk Sübjektif milliyetçilik anlayışını benimsemiştir. Millet oluşumunda geçmişte yaşanmış olan ortak acıları, başarıları, ortak amaç uğruna girişilen mücadeleleri, herhangi bir tehlike anında birlikte karşı konulması gibi faktörleri

³²² Gürbüz D. Tüfekçi, “Atatürk Milliyetçiliği”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 1985 C.1, S.3, s. 913.

³²³ Tüfekçi, *a.g.m.*, s. 915.

³²⁴ Kılıç, *a.g.t.*, s.113.

³²⁵ Ahmet Yıldız, “Kemalist Milliyetçilik”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce; Kemalizm*, C.2, 6. Bas., İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 210.

³²⁶ Yıldız, *a.g.m.*, s. 210.

³²⁷ Prof. Dr. Sadi İrmak, Kemalizm’in her türlü enternasyonalizm’in (Uluslararasılaşma; milliyetçiliği aşan uluslar arasında daha büyük siyasi veya ekonomik işbirliğini savunan yapı.) Baş gösterdiği dönemde dahi Milliyetçilik konusunda ısrar ettiğini ve duruşundan taviz vermediğini savunur. Ayrıca Kemalizm’in milliyetçiliğinin yanında insani bir yapısının da olduğunu ve bu sebeple kendi milletini de aşarak dünyada örnek bir durumu teşkil ettiğini aktarır. Bu yüzden de Kemalizm’in bir Cihan hareketi olduğunu dile getirir. ; Sadi İrmak, “Bir Cihan Hareketi Olarak Kemalizm”, *Ulus*, 10 Kasım 1947. s.2.

³²⁸ Yıldız, *a.g.m.*, s. 213.

millet oluşumunda etkili görülmüştür. Atatürk millet tanımında ırka yer vermemiştir. Fakat daha önce de belirtildiği şekilde milleti oluşturan unsurlarda ırk ve köken birliği ayrı bir şekilde yer almıştır. Yine de Atatürk geçmişte farklı şekillerde Millete kendisini ayırtıran unsurların dayatıldığını ve bu ayırtıcı malzemelerin devlete zarar verdiğini dile getirerek bu tarz unsurların yanlışlığına değinmiştir.³²⁹

Yeni Türk devleti Milliyetçilik temeli üzerine kurulmuştur. Atatürk Milliyetçiliği Milli menfaatleri her şeyin üzerinde tutmuş ve toplumda birlik ve dayanışma yaratmayı amaçlamıştır. ³³⁰Atatürk'ün Fransız ekolüne yakın ortak kültürü temel alan milliyetçilik anlayışı 1924 Anayasası içerisinde ve hatta dönemin tek partisi olan CHP'nin resmi belgelerinde de mevcuttur. Milliyetçilik CHP'nin ilk açıklanan ve temelini teşkil eden ilkelerinden birisi olmuştur. CHP 1927 yılındaki yayımladığı nizamnamesinde Milliyetçi olduğunu belirtmiş ve 1931 yılındaki ilk programında milleti ilk kez tanımlayarak “*dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyet*” olarak tanımlamıştır.³³¹ Bu dönemin Atatürkçü aydınlarından bazıları Cumhuriyetin kuruluş aşamasında Atatürkçülüğü daha rahat yayabilmek için CHP'den milletvekili seçilmişlerdir. Ziya Gökalp, Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Memduh Şevket Esendal, Mehmet Emin Yurdakul, Hüseyin Rahmi Gürpınar bu isimlerden bazılarıdır.

Yine Türk Ocakları'nın ittihat ve Terakki'nin mirası gibi algılanması ve iktidara alternatif görüşler üretmesi, CHP'ye göre kendi aydını dışında entelektüel başka grupların da buluşma yeri olması gibi sebeplerle kapatılması sonucunda Halkevleri açılmış ve devrimleri halka benimsetmek için çalışmalarda bulunmuştur. Halk evlerinin hemen ertesi yılı 1933 yılında Ülkü Mecmuası çıkarılmaya başlanılmış, 350'ye yakın yazar dünya ve Türkiye'ye dair gelişmeleri izleyerek kendi görüşlerini yansıtan makaleler yayımlamışlardır.³³² Bu dönemin belli başlı aydınlarını ve icraatlarını saymak gerekirse Yunus Nadi, Cumhuriyet Gazetesi'ni 1924 yılında yayımlamaya başlamış ve Kemalist ideolojinin yayılmasında basın gücünü kullanmıştır. Falih Rıfkı Atay ise Mustafa Kemal

³²⁹ Murat Kılıç, “Liberalleşme Sürecinde Türk Milliyetçiliği ve Türk Milliyetçiler Derneği (1945-1953)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2011, s. 14-15.

³³⁰ Şahin, *a.g.t.*, s.105.

³³¹ Kılıç, “Liberalleşme Sürecinde Türk Milliyetçiliği ve Türk Milliyetçiler Derneği (1945-1953)”, s. 17.

³³² Evren Altınkaş, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aydınlar: Kurucu İdeolojinin Seçkinleri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*; Güz 2011, Yıl 7, Sayı 14, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 122-123.

Atatürk'ün isteği ile *Yeni Mecmua*'yı yeniden yayımlamaya başlamış, döneminde Milliyet, Ulus gazeteleri gibi gazetelerde başyazarlık yapmış, Kemalizm'i tamamlanmamış bir ideoloji olarak kabul ederek sistematikleştirilmesi gerektiğini savunup, Kominizim ve Faşizme cephe alarak Kemalizm'i yüceltmıştır. Mahmut Esat Bozkurt İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin "*Sol Cenah*" ına yakın bir duruş sergilemiş ve 1924-1930 yılları arasında Türk Hukuk Devrimi'ni gerçekleştirerek, devletçiliği bir devlet sosyalizmi olarak görüp köylülere önem verilmesi gerektiğini savunmuştur. Afet İnan Cumhuriyet döneminin önemli sosyolog ve tarihçilerindendir, Cumhuriyetin sosyal devrimcilerinin bir örneği, milliyetçi tarih yazımının ana kaynağı olan Tarihin Ana Hatları kitabını kaleme almıştır. 1930 yılında yazdığı Medeni Bilgiler Kitabı ile resmi ideolojinin aydını olduğunu açıkça ortaya koyarak bu kitabında devleti yüceltmıştır. Necmettin Sadık Sadak ise sosyoloji alanındaki çalışmalarının çoğunda Kemalizm'in temellerini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Nimetullah Öztürk Osmanlı karşıtı eserler vermiş, pozitivist, İslamcılık karşıtı ve Türkçülüğü savunan bir söylemi olmuştur. Hasan Ali Yücel her zaman Batılaşmayı savunmuştur. Bunun yanında edebiyat alanında kalemlerini konuşturan aydınlar Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar, Reşat Nuri Güntekin, kültürel sorunları liberalizm ile çözmek gerektiğini savunan ve farklı bir Kemalizm tonu benimseyip gericiiler ile yenilik yapma taraftarı arasında ortanın Kemalist yönüne kayan Adnan Adıvar, Kadro dergisi ile yönetimi etkilemeye çalışan, Kapitalizm ile Sosyalizm arasında üçüncü bir yol arayan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin, dönemin Kemalist fikirlerini benimsemiş aydınlardır.³³³

Dini vicdanlara ve de mabetlere hapis eden Atatürk Milliyetçiliği laik, dilde, kültürde, ülkede birlik gösteren cumhuriyetçi bir tanımla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve Türkçe konuşan, Türk kültürü ile yetişen Cumhuriyet rejimine sadık olan herkesi Türk kabul etmiştir.³³⁴ Milli Mücadele döneminde ulus inşasında ayırım yapmadan ulusun oluşumunda Türk, Kürt, Çerkez, Laz gibi etnik unsurları İslamiyet ile birbirine bağlamayı amaçlayan Atatürk Milliyetçiliği bu dönemde yoğun dini söylemler geliştirmiş ve yabancı işgallere karşı halkı tek yumruk olma yolunda birleştirmeye çalışmıştır. 1922 yılından sonra ise milliyetçilik Müslüman unsurlardan Türkiye Halkı'na doğru kaymaya

³³³ Altınkaş, *a.g.m.*, s. 119-126.

³³⁴ Yıldız, *a.g.m.*, s. 224.

başlamıştır. Mustafa Kemal “*ırken veya dinen ve harsen mültehit Türkiye Halkı*” ndan söz etmiştir. Bu dönemde de tek bir milletten söz edilmemiş ve ulusu oluşturan farklı etnik grupların korunacağı ifade edilmiştir.³³⁵ 1929-1938 arası dönemde Türk milli kimliğini, farklı bir söylem olarak zamanla etnik-soya dayalı bir hale getiren Atatürk Milliyetçiliği, ırkçı-kurucu bir özellik taşısa da, bu sistematik ırkçılık değildir.³³⁶ Zaten Atatürk’ün söylemlerinde üstün ırk içerikli sözler bulunmamaktadır. Onun söylemlerine Milletler arası eşitlik ve dünya barışı ön plana çıkmıştır.³³⁷ Bu hususta Atatürk Milliyetçiliği ya da ileride Kemalist milliyetçilik adını alacak olan fikirler ırkçı olmamış milleti etnisist boyutta tanımlamıştır. Milleti, topluluğu etnik boyutta Türklük olarak tanımlamış, etnik farklılıkları milli farklılıklara dönüştürmüş, milli kimliği inşa ederken de etno-kültürel farklılıklardan bağımsız olarak tanımlamaya çalışmıştır. Bu hususta o etno-soy’a dayalı bir proje geliştirerek Anadolu halklarının Türklüğünü temele alan Türk Tarih Tezi’ni geliştirmiş ve farklılıkları yok etmek için asimilasyon politikaları doğrultusunda milli biz tanımını genişletmiştir.³³⁸ Atatürk Milliyetçiliği Osmanlı Devleti’nin parçalanmasının yarattığı tecrübe ile etnik ve de kültürel çoğunlukları ulus inşasına zararlı olarak algılamıştır.³³⁹ Milleti İslam ve Osmanlı kültüründen arındırarak milli bir kimlik oluşturma aşamasında Türklerin Orta Asya kökenini öne çıkarıp, Anadolu’da hak iddia eden Rum ve Ermeni milliyetçilerinin tezlerine karşı Anadolu’nun ezeli-ebedi Türklüğünü ispat edilmeye çalışılmış ve bu hususta Anadolu’nun ilk sakinlerinin Türkler olduğu kanıtlanmak için uğraşmıştır. TTK bu hususta Anadolu’da arkeolojik çalışmalarda bulunarak Türklerin Anadolu’da kökenlerine dair izler aramış ve bu hususta Türklerin büyük bir kavim olduğunu öne çıkarmak istemiştir.³⁴⁰ Bunun yanında Hristiyan ve Musevi unsurları da dil ve amaç birliğine uydukları oranda Türk olarak kabul etmiş ve bu unsurların devlet dairelerinde veya günlük hayatta Türkçe konuşmalarını teşvik etmiştir³⁴¹ Yine benzer bir şekilde dil de millet oluşumunda önemli bir unsur olarak görüldüğü için Güneş dil teorisi, Arap Alfabeti yerine Latin alfabesi,

³³⁵ Adem Çelik, “Kemalizm”, *Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler*, Der. Ömer Çaha - Bican Şahin, Orion Kitabevi, Ankara, 2013, s. 644-645.

³³⁶ Yıldız, a.g.m., s. 228.

³³⁷ Afetinan, “Atatürk’te Vatan Mefhumu ve Millet Sevgisi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Aralık 1949, C. VII, S. 4, s. 512.

³³⁸ Yıldız, a.g.m., s. 228.

³³⁹ Çelik, a.g.m., s. 648.

³⁴⁰ Yıldız, a.g.m., s. 228.

³⁴¹ Çelik, a.g.m., s. 648-649.

ezan ve ibadet dilinin Türkçeleştirilmesi gibi çalışmalar dil reformu ile yapılmıştır.³⁴² Bu hususta 1932 yılında kurulan TDK 23 Eylül 1932 yılındaki ilk kongresinde Güneş dil teorisini ortaya çıkarmıştır. Bu teori Türk Tarih Tez'inin bir gereği olarak doğmuştur. Buna göre Türkçe bütün dillerin anası olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmalar Türklerin batıya karşı büyük ve köklü bir millet olduğunu ispatlama ve geçmişe özlem duygusunun da bir sonucudur.³⁴³

Türk milleti kavramını Türk kavmi 'ne aidiyet bağı ile bağlı olma şartına bağlayan Atatürk Milliyetçiliği Ziya Gökalp'in milliyetçilik tanımından³⁴⁴ etkilenmiştir. Buna göre Ziya Gökalp milletin tanımını şu şekilde yapmaktadır: "*Millet, ne ırkî, ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasi, ne de iradi bir zümre değildir. Millet, lisanca, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir. Türk köylüsü onu 'dili diline uyan, dini dinine uyan' diyerek tarif eder. Gerçekte bir adam kanca müşterek bulunduğu insanlardan ziyade, dilde ve dinde müşterek bulunduğu insanlarla yaşamak ister. Çünkü insani şahsiyetimiz, bedenimizde değil, ruhumuzadır. Maddi meziyetimiz ırkımızdan geliyorsa manevi meziyetimiz de, terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor. Büyük İskender diyor ki, "Benim hakiki babam Filip değil, Aristo'dur. Çünkü birincisi maddiyetimin, ikincisi maneviyatımın doğuşuna sebep olmuştur." İnsan için, maneviyat, maddiyetten önce gelir. Bu itibarla milliyette şecere aranmaz. Yalnız terbiyenin ve mefkurenin milli olması aranır.*"³⁴⁵ Atatürk Milliyetçiliği yine de Ziya Gökalp'in Millet tanımından küçük bir farkla ayrılmaktadır. Bu fark din unsurudur. Gökalp'in milliyetçilik anlayışında din de birleştirici bir etken olarak yer almıştır. Gökalp bu görüşünü şu sözleri ile belirtir: "*Kavmi saflık, hiçbir cemiyette bunmamakla beraber, eski cemiyetler, kavmiyet mefkuresini takip ederlerdi. Bunun sebebi dini idi. Çünkü o cemiyetlerde, mâbud (Tanrı), cemiyetin ilk ceddinden ibaretti. Bu mâbud, yalnız kendi zürriyetinden bulunanlara mâbudluk etmek isterdi. Yabancıların kendi mabedine girmesini, kendisine yapılacak ibaretlere iştirak etmesini, kendi mahkemelerinde kendi kanunlarına göre muhakeme olunmasını arzu etmezdi. Bundan dolayı, cemiyetin içinde muhtelif tebenni (evlat edinme) yollarıyla girmiş birçok fertler bulunmakla beraber bütün cemiyet, yalnız mabudun zürriyetlerinden*

³⁴² Yıldız, a.g.m., s. 228.

³⁴³ Yıldız, a.g.m., s. 229

³⁴⁴ Yıldız, a.g.m., s. 226.

³⁴⁵ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Nilüfer Yayıncılık, Ankara 2008, s. 22-23.

mürekkep sayılırdı."³⁴⁶ Görüldüğü gibi Gökalp'in milliyetçilik tanımında din unsuru da kavimleri birleştiren bir etken olarak yer almaktaydı. Bu etken Atatürk Milliyetçiliği ile bir ayırım oluştuyordu. Kemalizm veya Atatürkçülük bu ayırımı laiklikle sağlamaktadır. Çünkü Kemalizm açık bir şekilde dine cephe almıştır.³⁴⁷ Atatürk'ün millet tanımında din yer almamıştır. Atatürk bu durumu şu şekilde açıklamıştır: "*Türkler İslam Dinini kabul etmeden önce de büyük bir millet idi. Bu dini kabul ettikten sonra, bu din, ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ne de sairenin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine tesir etmedi. Bilakis, Türk Milletinin milli bağlarını gevşetti, milli heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabii idi. Çünkü Muhammed'in kurduğu dinin amacı bütün milletlerin üzerinde hepsini kapsayan bir ümmet siyaseti idi.*" Bu görüş çerçevesinde Atatürk din ve millet unsurlarını tamamen zıt cephelerde görmekteydi. Atatürk dinin birleştirici olmadığını düşünmekteydi. Bu sebeptendir ki milleti oluşturan unsurları sayarken dini bu kriterlerin arasına almamıştı.³⁴⁸

Atatürk Milliyetçiliği Milli topluluğa dayalı siyasi sınırlarını tanımlamış ve siyasi liderliğini de pekiştirdikten sonra sosyo-kültürel ve ekonomik reformlara girişmiştir.³⁴⁹ Bu hususta dini toplumdaki soyutlamayı amaçlayan Kemalizm Türk kimliğinin inşasında dini istenmeyen adam ilan etmiş fakat izlerini bir anda silemediği için tasfiyesini zamana bırakmıştır.³⁵⁰ Yine de dinin siyasi ve sosyal görünümü sıfırlanarak onu vicdanlara ve de mabetlere sıkıştırmış ve sıkıştırılan dini, Kemalizm kendisi şekillendirmeye çalışmıştır. Bu hususta dinin toplumdaki arındırılması ile ortaya çıkan boşluk Milliyetçilik unsuru ile doldurulmaya çalışılmış, Cumhuriyet laik bir şekle büründürülmüştür.³⁵¹ Devletin dini İslam'dır ibaresi Anayasadan çıkarılmıştır. Kemalizm kapsamlı bir din reformuna girişmiş ve İslam'ın ibadetler dışındaki bütün hükümlerini sınırlandırmıştır. Henüz ilk aşamada bu duruma Ezanın Türkçeleştirilmesi işlemi ile başlamıştır. Batılama çabalarının yanında Türklük bilinci ön plana çıkarılarak halk bu konuda eğitilmiştir.³⁵²

Vatan dini boyuttan arındırılarak tarih tezi aracılığı ile milli bir sembole dönüştürülmüştür. Vatan kelimesi uğruna seve seve can vermeye milletin hazır olduğu

³⁴⁶ Gökalp, *a.g.e.*, s. 19.

³⁴⁷ Yıldız, *a.g.m.*, s. 226.

³⁴⁸ Kılıç, "Liberalleşme Sürecinde Türk Milliyetçiliği ve Türk Milliyetçiler Derneği (1945-1953)", s. 15-16.

³⁴⁹ Yıldız, *a.g.m.*, s. 216.

³⁵⁰ Yıldız, *a.g.m.*, s. 220.

³⁵¹ Yıldız, *a.g.m.*, s. 221.

³⁵² Falih Rifki Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2017, s.457, 515.

bir işleve büründürülmüştür.³⁵³ Milleti oluşturan bireylerin meslekleri, büyüdükları şehirler, doğdukları yerler, ayrı olsa da vatanları birdir. Siyasi partileri ayrı olsa bile bayrakları aynıdır. Meslek ve mezhepleri de aynı olsa da millet birdir. Kemalist bir aydın olan Prof. Dr. Turhan Fevzioğlu bir milleti oluşturan bireyleri aynı gemide yolculuk yapan insanlara benzetmiş ve geminin su alması halinde bu yolculukta herkesin tehlikeye düşeceğini bildirmiştir. Yine o ilk bakışta ayrı görünen parmakların, aynı ele, aynı kola bağlı olup ortak işler yaptığını, kazmayı, küreği, kalemi beraber tuttuğunu söylemiş ve yurttaşların da doğum yerleri, geçim kaynaklar, meslek ve siyasi partileri farklı olmasına rağmen aynı milleti oluşturduklarını söylemiştir.³⁵⁴

Atatürk Milliyetçiliği sınıf kavramına karşıdır. Atatürk toplumu oluşturan bütün meslek ve zümrelerin aynı milletin unsuru olduğunu bu sebeple de sosyal adalete uygun ve ahenkli bir şekilde iş birliği yapmaları gerektiğini savunmuştur. Bu hususta toplumda bir dayanışma olmalıdır. Sınıf çatışması veya sosyal çatışma gibi unsurlar toplumdan soyutlanmalıdır. Ayrıca toplumda milletin huzuru için bir iş bölümü olmalı ve bireyler görevlerini en hakiki şekilde yerine getirmelidir.³⁵⁵

Atatürk Milliyetçiliği ile kuruluşunda modern Türkiye'nin sembollerinden birleştirici güç olarak destanlar etnik boyutta milli sembollere dönüşmüş ve Türeyiş destanı ile Türk milletini esaretten kurtaran Bozkurt figürü dönemin para ve pullarında, marşlarında hatta mimarisi gibi birçok alanda dahi kullanılmıştır. Bu hususta Atatürk bütün milletin kurtarıcısı olarak "*Bozkurt*" olmuştur. Bunun yanında Atatürkçülüğün veya kemalizm'in kurucu ideolojisi olarak da Atatürk Milliyetçilik ile kaynaşarak kutsal bir yapıya bürünmüştür.

Sınırlar konusunda Misak-ı Milli sınırlarını kabul eden Atatürk Milliyetçiliği³⁵⁶ bu sınırların dışındaki akraba Türk toplulukları ile de ilgilenmektedir. Fakat dönemin şartları gereği gerçekçi ve de akılcı bir tarzda ana vatani tehlikeye düşürecek maceracı ütopyalardan uzak durmuştur.³⁵⁷ Misak-ı Milli sınırları içerisindeki halkın tanımlamasını yaparken Ziya Gökalp'in ortak kültür tanımına benzer bir tanım kullanmış fakat bu

³⁵³ Yıldız, *a.g.m.*, s. 211

³⁵⁴ Turhan Fevzioğlu, "Atatürk ve Milliyetçilik", Atatürkçü Düşünce El Kitabı, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1995, s.63.

³⁵⁵ Fevzioğlu, *a.g.m.*, s.71.

³⁵⁶ Yıldız, *a.g.m.*, s. 211

³⁵⁷ Fevzioğlu, *a.g.m.*, s.76.

tanımda İslam'ı saf dışı bırakarak ortak geçmişe yer vermiştir. Bu geçmiş ise İslam Öncesi Türk Tarihi ile zenginleştirilen, Osmanlı'yı zedelenen gururu onarmak için tasfiye eden ve Türk kültürüne ağırlık veren bir hale büründürmüştür.³⁵⁸

Günümüzün Kemalist ideolojisine³⁵⁹ sahip o dönemin seçkinleri, meşruluklarını Milli Mücadele dönemindeki konumlarına borçludur. Cumhuriyet öncesinde laik durumun tam tersi olan din boyutlu hanedan esintilerine sahip duruşlarını taktik olarak benimsemişler ve Milli Mücadele sonrasında iktidar koltuklarını sağlamlaştırdıkça da İttihat ve Terakki ideolojisi etkilerini de içeren yöntemlerini açığa çıkarmışlardır. Bu hususta Atatürk Milliyetçilik ve de Medeniyetçilik kriterlerini iki ana etmen olarak görmüştür. Medeniyetçilikten kasıt ise o dönemde çağın ilerisinde olan Batı ülkelerini ifade eden batıcılıktır.³⁶⁰ Osmanlı-İslam geçmişinin dışlanması, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorileri, Türklerin Orta Asya Kökenlerinin öne çıkarılması, Saltanat ve Hilafetin saf dışı edilmesi, Tekke ve Zaviyelerin kapatılması, dini mahkemelerin ve medreselerin kapatılması, Meclisin açılması, batılı kanunların kabulü, batıya dönüldüğünün göstergesi ve Atatürk Milliyetçiliğinin fikirleri doğrultusunda atılmış adımlardır.³⁶¹

3.5. İkinci İrk Meselesi Üzerine

Afet Hanım 1928 yılında İstanbul Fransız Kız Lisesi'ne³⁶² (Notre Dame de Sion) yatılı olarak girmiştir. Burada 1929 yılına kadar eğitimine devam etmiştir.³⁶³ Bu okulda eğitimine başladığı andan itibaren farklı bir ortamla karşılaşmıştır. Öğretmenlerinin çoğu ve okul yöneticileri rahibedir.³⁶⁴ Burada Afet Hanım daha önce de bahsi geçen konu üzerine bir takım yabancı kitaplarda Türklerin dünya tarihindeki rolünün asıllı asılız şekilde ele alınmasına karşı çıkmıştır.³⁶⁵ O ders kitabı olan Fransızca bir Coğrafya kitabında³⁶⁶ insanların renklerine göre sınıflandırıldığını ve buna göre de Türk ırkının beyaz ırk değil de sarı ırk kategorisine yerleştirildiğini görmüş ve bu duruma karşı tavır

³⁵⁸Yıldız, *a.g.m.*, s. 212.

³⁵⁹ İdeoloji: Siyasal ya da toplumsal bir öğretiyi oluşturan, bir hükümetin, bir siyasi partinin, bir toplumsal sınıfın davranışlarına yön veren politik, hukuksal, bilimsel, felsefi, dinsel, ahlaki, estetik düşünceler bütünü.; bkz; www.tdk.gov.tr

³⁶⁰ Yıldız, *a.g.m.*, s. 222.

³⁶¹ Yıldız, *a.g.m.*, s. 223.

³⁶² Afet vd., *Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, 1930, s.17.

³⁶³ Kocatürk, *a.g.m.* 715.

³⁶⁴ Fatma Gürses, "Kemalizm'in Model Ders Kitabı: Vatandaş İçin Medeni Bilgiler", *Gazi Akademik Bakış*, Kış 2010, C.4, S.7, s.234.

³⁶⁵ Afet vd., *Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, 2014, s. 1.

^{366*}Georges weulersse – *Asie Insulinde, Afrique Programmes de 1924 Cours de geographie*, Paris , s.136.

takınmıştır. Kitapta ayrıca Türklerin ikinci sınıf bir ırk³⁶⁷ ve de barbar bir kavim olduğu bilgileri mevcuttur. Bunun yanında bu kitapta Türklere ait olarak gösterilen resimler de onun gözünden kaçmamıştır. Kitaptaki resimlere “*bizlerin tipine hiç benzemeyen kişiler Türk olarak tanıtılmış*” diyerek itiraz etmiştir.

Afet Hanım kitaptaki bilgilerin devamında Türklerin sarı ırka mensup olduğunu yazdığını ifade ederek kitapta Türklerin Asya kıtasında yaşadıklarını ve bu bölgeye Küçük Asya dendiğini söyler. Buranın bir zamanlar çok zengin olmasına rağmen şimdi fakirleştiğini, bunun sebebinin ise Türklerin olduğunu ve de bu bölgelerin yeniden zenginleşmesi için Avrupalıların yardımına ihtiyaç duyulduğunu, kitabın yazdığını aktarır³⁶⁸ Milli hislerine dokunan bu durum onu çok üzer. Derhal sınıf öğretmenine “*ne münasebet! Biz böyle değiliz ! Niçin ikinci derecede bir ırk olalım?*” diyerek karşı çıkar. Öğretmeni ise “*evet işte*” der fazla bir şey söyleyemeden “*bu umumi bir kanaat...*” diyerek ekler. Bu durum onun çok gücüne gitmiştir. O yaz tatilinde kitabı yanında yurda getirerek Ankara’da görüşmek için anlaştığı Atatürk’e gösterir.³⁶⁹ Atatürk bu kitabı gördüğü vakit “*Hayır olamaz, bunun üzerinde meşgul olalım*” der.³⁷⁰ Atatürk o dönemde İstanbul Üniversitesi tarih hocalarının kitaplarını okumakta ve bunlar üzerinde de notlar almaktadır. Bu hususta Atatürk “*evet bu böyle değil! Biz hakikaten Türklerin medeniyetleri hakkında esaslı tetkikler yapmalıyız, bu böyle olamaz!*” demiştir. Özellikle Afet Hanım’ın tarihçi olmaya karar vermesinde Atatürk’ün de etkisi vardır. Fakat Afet Hanım’ın yabancı tarih kitaplarında milli değerlere, Türklerin medeniyete hizmetlerine dair yeteri kadar kaynak bulamaması onun bu hususta tarihçi olmasında etkili rol oynamıştır. Özellikle onun çocukluk döneminde yaşadıkları milli değerlere karşı hassas bir duruş sergilemesinde sebebi büyüktür.³⁷¹

Atatürk Afet Hanım’ın kendisine gösterdiği Fransızca coğrafya kitabının sonucunda “*Türkler bir aşiret olarak Anadolu’da imparatorluk kuramaz, bunun başka türlü izahı olması lazımdır. Tarih ilmi bunu meydana çıkarmalıdır.*” Şeklinde talimatı ile

³⁶⁷İğdemir, a.g.m., s.405.

³⁶⁸Gürses, a.g.m., s. 234-235..

³⁶⁹Kocatürk, a.g.m., s.715. ;

Afet İnan Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı olduğu dönemde henüz 1935 yılında Ankara Kız Lisesi’nde Tarihsel Belgelerin Toplanması için açılan köşeye özellikle Selçuklu dönemine ait bir insanın kafatasını koydurtmuş ve ayrıca bunun brakisefal yapıda olduğunu 1934-1935 Ankara Kız Lisesi Yıllığı’nda belirtmiştir. Bkz, Afet, “Tarihsel Belgeleri Toplayalım !” Ankara Kız Lisesi Yıllığı 1934-1935, s. 41.

³⁷⁰Metin, a.g.m., s.84.

³⁷¹Kocatürk, a.g.m., s. 715.

1928 yılından sonra tarih çalışmalarına yeni bir sistem halinde başlanmıştır.³⁷² Atatürk yeni kurulan devletin temellerine oturması ve de Türk halkının benliğini bulabilmesi için “*Tarih*” ilmini birleştirici bir güç olarak kullanmıştır. Milletler umutsuzluğa düştüğü anda kendilerini kökleri ile birbirlerine bağlayan bir dayanak noktası ararlar. Bu sebeple milletler kendi benliklerini bulma ihtiyacı güderler, bu hususta Tarih ilmi ile kendi öz kültürlerine bir köprü kurarak ulaşabilirler. Ayrıca geçmişlerinden güç alarak geleceğe emin adımlarla yürüme ihtiyacını da tarihte bulurlar. İşte Atatürk de çevresinde topladığı tarihçiler ile yeni ulus devleti inşasında Türk tarihinin geliştirilmesi için bu alanda yoğunlaşmıştır.

Fransız Lisesi’nden 1929 yılında ayrılan Afet Hanım göreve başladığı Ankara Musiki Muallim Mektebi’nde ders kitabı olarak tarih ve yurt bilgisi derslerini okutacağı kitap için Atatürk’ün emri doğrultusunda “*Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*” adlı kitabı yazmıştır. Bu kitap Atatürkçü veya Kemalist sisteminde modern vatandaş eğilimi oluşturma çabasıdır. Vatandaşın devlet ve hükümet ile ayrıca diğer vatandaşlar ile arasındaki münasebetleri konusunda görevlerini ve haklarını öğretir. Tüm bu bilgiler devlet teşkilatının yapısını öğreten medeni bilgiler başlığı altında toplanmıştır.³⁷³

3.6. Vatandaş İçin Medeni Bilgiler Kitabının Oluşumu

Afet Hanım daha önce de bahsi geçtiği gibi 1929-1930 yılları arasında Ankara Musiki Muallim Mektebi’nde öğretmenlik görevini sürdürmeye başlamıştı. Bu okulda o Yurt Bilgisi ve de Tarih dersleri veriyordu. Esasında yeni kurulan devletin temelleri yavaş yavaş oturmaya başlamıştı. Devlet de yönünü Batı’ya doğru çevirerek her konuda çağdaş medeniyete kavuşma peşinde koşan modern bir görünümdeydi. Geçmişte yaşanmış savaşlarda alınan yenilgiler halkın bu yenilgiler sonucunda fakirleşmesi ve de Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’ni modern, batılı ve büyük devletlerin seviyesine ulaştırma hayalini amaç olarak körüklüyordu. İşte bu hayalle kavuşmak için geçmişten ders alınması gerekli idi. Artık çağa ayak uydurmalı ve demokrasinin kuralları ile yönetilen batılı modern bir devlet olmak için halk da bu duruma teşvik edilerek eğitilmeliydi.³⁷⁴ Halkın bu konuda eğitim görmesi yeni düzen için çok önemli bir mevzuuydu. Çünkü bu yeni sistem eğitim sayesinde ve bu konuları özümseyen

³⁷² Melek Delilbaşı, “*Geçmişten Günümüze Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı*”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı, AÜDTCF Yayınları, Ankara, 2003, s. 297.

³⁷³ Özlü, a.g.m., s.168-169.

³⁷⁴ A. Afetinan, *Tarih’ten Bugüne*, s.115.

halk tarafından yaşatılacaktı. Bu sebeple Atatürk'ün Afet Hanım'a Musiki Muallim Mektebi'nde konuya dair derslerini verirken nasihati şu olmuştu: “*Karşında ders verdiğin öğrencileri, bugünkü yaşları ve seviyeleri ile görmeyeceksin, onlara geleceğin şöhretli olacak büyük insanları ve başarılı sanatkârları olarak gör ve her birine buna göre muamele et, ben öğretmenlerimden en çok hatırladığım ve derslerinden istifade ettiklerim, bana büyük muamelesi yapanlardı.*”³⁷⁵

Afet Hanım Musiki Muallim Mektebi'nde esasen tarih öğretmeni idi. O dönem Milli Eğitim Bakanlığının yerinde olan Marif Vekâletinin Yurt Bilgisi'ne dair kabul ettiği kitaba ek olarak kendisi de bir takım notlar oluşturarak bastırmış ve de bunu derslerinde kullanmıştı.³⁷⁶ Bu konuda Afet Hanım Yurt Bilgisi dersinde kullandığı kitap dâhilinde “*medeni vatandaş oluşturma*” gayesi ile okulda dersler vermeye devam etmekteydi. Fakat yine de Atatürk'ün nazarında bu kitap yeterli değildi. Atatürk birçok kitap okuyarak araştırmalar yapmakta ve de kafasındaki fikirlere tam anlamıyla yakın bulduğu konuları halka benimsetme amacındaydı. Zaten Modern Türkiye'nin mevcut sistemleri gereğince bu en temel, gerekli mevzu idi. İşte bu sebeple de Atatürk, Afet Hanım'ın Fransız lisesindeyken okuduğu “*Instruction civique*” kitabından bazı tercüme yapmasını istemişti. Ayrıca bizzat Atatürk'ün kendisi de bu konuya dair kitapları görüşleri doğrultusunda toplatarak okumuş, önemli yerlerini bizzat not almıştı. Bu durumda Afet Hanım'ın o dönemdeki görevi de aynı şekildeydi. O da yoğun bir araştırma içerisine girmiş ve konu ile alakalı kitapları bulup okumuş, yabancı kitaplar ise bunları tercüme etmiş ve bu konuya dair notlar almıştı.³⁷⁷ Bu konuya dair çalışmalar Atatürk'ün çevresinde önemli bir şekilde devam etmiştir. Daha sonraki kitabın basımlarında dilinin sadeleştirilmesi gerekmektedir. Afet Hanım bu konuya dair bir girişimde bulunmuşsa da Cenevre Üniversitesi'ndeki eğitimi ve de tarih çalışmaları dolayısıyla bu mesele yarım kalmıştır.

Bu mevzuya dair önemli bir konu üzerinde durulması gerekmektedir. Kitabın yazarı Afet İnan olarak gösterilmektedir. Fakat kitap bizzat Atatürk'ün fikirlerinden oluşmaktadır. Ayrıca dikkat edilecek olursa kitabın üslubu da bizzat Atatürk'e aittir. Daha önce de söylenildiği üzere Afet İnan'ın bu meseleye dair görevi kaynak kitapları bulup

³⁷⁵ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugüne*, s.221.

³⁷⁶ Afetinan, *Atatürk'ten Hatıralar:2 Atatürk'ü Anarken*, s. 122.

³⁷⁷ Afetinan, “*Atatürk'ün Vatandaşlık Hak ve Vazifeleri Üzerindeki Düşünceleri*”,s.558

okumak, notlar almak ve kitaplar yabancı ise bunları Türkçeye çevirmektir.³⁷⁸ Atatürk genel sekreteri Tefvik Bıyıklıoğlu'na bu konuya dair kitapları araştırtarak Almandan çeviriler yaptırtmış bunun yanında Fransızcadan ve Türkçeden okuduğu konuları yaptırttığı çevrilerden de yararlanarak kendisi yazmış ya da Afet İnan ve Tefvik Bıyıklıoğlu'na yazdırtmıştır. Ayrıca Atatürk'ün sofra meclislerinde çevresinde bulunan devlet adamları, askerler, hukukçular ve diğer aydın kişiler arasında bu konu tartışmaya açılmış ve herkes kendi görüşüne göre fikirlerini özgürce ortaya sunma fırsatı bulmuştur. O dönem yemek odasında bulunan karatahtaya, isteyen fikirleri doğrultusunda görüşlerini yazarak izah edebilmiştir. Konuşmalar da çoğu zaman Atatürk'ün bizzat kendisi tarafından yönetilmiştir. Afet İnan bu tartışmalarda birçok şey öğrenme fırsatına sahip olmuştur. O elinde her zaman kâğıt ve kalem ile beklemiş ve hangi konuda ne konuşuluyor ise aynen not almaya çalışmıştır. Bunun yanında bu toplantılarda uzayan konular ertesine bırakılmış ve tartışmaya katılanlar da bir sonraki toplantıya hazırlıklı gelebilmek için Atatürk'ün özel kütüphanesinden ödünç kitaplar almışlardır.³⁷⁹ Dolayısıyla bu kitapta toplantılara katılan aydınların fikirleri de mevcuttur. Örneğin kitapta İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, dönemin bakanlarından Cemal Hüsnü Taray'ın askerlik ile ilgili görüşleri de yer almıştır.³⁸⁰

Daha sonra çeşitli isimler altında basılacak olan “*Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*” kitabının yazılması için Afet İnan'ın görevlendirilmiş olması onun yaşamı ile çok yakından ilişkilidir. Mustafa Kemal Atatürk gibi Makedonya kökenleri bulunan Afet İnan çocukluğunun bir dönemini balkanlarda geçirmiş ve daha sonra da Anadolu'ya ailesi ile geçerek savaş dönemlerinde zor koşullar altında yaşam mücadelesi vermiştir. Bir Orman memuru olan babası yurdun çeşitli yerlerinde görev almış ve Afet İnan'ı da her seferinde bir şekilde yanına almayı başarmıştır. Milliyetçi duygulara sahip olan babası İsmail Hakkı Uzman bir ara Milli Mücadele için çalışmalarda bulunmuştur. Makedonya bölgesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin o dönemdeki faaliyetleri düşünöldüğünde babası İsmail Hakkı Uzman'ın İttihatçı bir gelenek ile temas ederek bu doğrultuda yetiştiği düşünölebilir. Ayrıca Balkanlarda bulunan Türklerin azınlık durumuna düşerek farklı gruplarca hor görölüp aşağılanması ve çeşitli yağma tecavüz olaylarının da etkisi hesaba

³⁷⁸ A. Afet İnan, *Tarihten Bugüne*, s.115.

³⁷⁹ Arı İnan, *Prof. Dr. Afet İnan*, s.102.

³⁸⁰ Gürses, *a.g.m.*, s.238.

katıldığında Afet İnan'ın ve ailesinin Milli duygularının ne derece ön planda olduğu muhakkak tahmin edilmelidir. Bu sebeple de henüz küçük yaşlardan itibaren babası onu Milliyetçi bir gelenek ile yetiştirmiş ve ona farklı kitaplar hediye ederek, çeşitli kitapları okumasını sürekli teşvik etmiştir. Bu sayede o henüz küçük yaşlarda bilgi yönünden donanımlı bir şekilde yetişmiştir. Afet İnan 1925 yılında Atatürk ile tanışmıştır. Akrabalarının II. Meşrutiyet döneminde bir komitacılık faaliyetinde Atatürk'e yardım ettiğini Atatürk'ün hatırlaması ve İstanbul Fransız kız lisesinde okuduğu bir coğrafya kitabında Türklerin sarı ırktan geldiği meselesi üzerine itiraz ederek bunu Atatürk'e bildirmesi onun Vatandaş için Medeni Bilgiler kitabının yazarı olarak seçilmesinde etken durumlardandır.

İlk başlarda “*Malumatı Vataniye*” veya “*Vatani Malumat*” adları ile basılan ve 1943 yılından sonra ise yurttaşlık bilgisi dersi için yazılıp basılan Vatandaş için Medeni Bilgiler kitabı 1931 yılında iki cilt halinde yayımlanmıştır.³⁸¹ Afet İnan'ın yazdığı kitaba ek ikinci kitap olarak düşünülebilecek olan yine Atatürk'ün fikirleri dâhilinde Kütahya Milletvekili Recep Peker tarafından yazılan kitaptır. Bu kitapta Türkiye Cumhuriyeti Devlet teşkilatının işleyişi, vatandaşların devlete karşı ödevleri, bu hakları nasıl kullanacakları yer almaktadır.³⁸² Daha sonra Afet İnan bu kitabı Atatürk'ün ölümünün otuzuncu yıl dönümünde onun anısına elindeki bütün notları da birleştirerek Vatandaş için Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları ismi ile yeniden yayınlamıştır.³⁸³

3.6.1. Medeni Bilgiler 'de Atatürk Milliyetçiliği

Vatandaş için Medeni Bilgiler kitabı bir takım bölümden oluşmaktadır. Bunlar: Millet, Devlet, Cumhuriyet, Türkiye'de Cumhuriyet Nasıl Oldu ?, İlk Hak İlk Görev ve Hak ile Görev ilişkileri, Devletin Vatandaşa Karşı Görevleri, Hürriyet, Bağlılık, Çalışmak-Meslek, Vatandaşın Devlete Karşı Başlıca Vazifeleri, Seçim (seçim hakkında genel bilgiler), Vergi Hakkında Genel Bilgiler, Askerlik Vazifesi, Seçim (Türkiye'de Milletvekili seçiminin yapılış biçimi), Vergi, Askerlik ve Hürriyettir. Biz bu mevzuda kitabın daha çok millet kısmını ele alacağız.³⁸⁴ Fakat milliyetçilik bölümünü ele almadan önce bu konuda var olan fikirlerin genelinin Mustafa Kemal Atatürk tarafından oluşturulduğunu yinelemek yerinde olacaktır. Yine de Afet İnan'ın bu kitabın yazarı

³⁸¹ Gürses, *a.g.m.*, s.234-235.

³⁸² Gürses, *a.g.m.*, s.236.

³⁸³ Gürses, *a.g.m.*, s.234-235.

³⁸⁴ Gürses, *a.g.m.*, s.240.

olmasının yanında onun hayatı boyunca bu fikirleri benimseyerek bunları yayma hususunda Atatürk Milliyetçiliğine bağlı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Afet İnan Kemalizm'e bir ömür adanmış ve bu hususta vazifelendirilmiş bir simgedir. Yazdığı tüm yazılarda ister tarih olsun ister siyaset bilimi ya da kadın hakları olsun hemen hemen her konuda Kemalizm ve genç Cumhuriyetin modern değerlerini savunmuş ve işlemiştir. O Cumhuriyetin temel değerlerini oturtmak için bilimsel ve gerçekçi bir yöntemle, kimi zaman halka Medeni Bilgilerde vatandaşın görevlerini kimi zaman da devletin vatandaşa karşı görevlerini öğretme amacını gütmüştür. Ayrıca o Kemalist ideolojiye veya fikirlere sadık ve bu rejim sayesinde birçok şeyi elde etmiş olduğundan, rejime borçlu kadın imajını da temsil etmektedir. Gerçekten de Afet İnan kariyerini ve de birçok şeyi rejime borçludur. Dolayısıyla hem bir bilim adamı hem de modern bir cumhuriyet kadını olarak her daim kendisini rejime ve Atatürk'e borçlu hissetmiş bu hususta da ömrü boyunca bu borcu ödemeye çalışmıştır. O Dönemin egemen milliyetçilik anlayışından itibaren ömrü boyunca her daim rejime sadık kalmıştır.³⁸⁵ Afet İnan'ın gerek kişisel olsun gerek dönemin politik bakış açısında olsun duruşunu net bir şekilde sergilediği metin, dönemin kabul görmüş metni olan *Medeni Bilgiler*'dir. Bu kitaba Atatürk'ün ölümünden sonra onun kişisel notlarını ve el yazmalarını da eklemiştir. Onun hayatı boyunca ideolojisini oluşturan Kemalizm ve Atatürk'e karşı duyduğu vefa borcu en çok bu metinde belirginleşmiştir. Ona göre Modern Türkiye'de kadın haklarından, siyasi haklara, medeni haklardan kılık kıyafete kadar birçok şey varlığını Atatürk'e borçludur. Ayrıca ona göre Atatürk Türk milletinin yetiştirdiği ve onun bağrından çıkmış olan milletin en büyük evladıdır. O Medeni Bilgilerde millet, devlet, halk ve cemiyet terimlerini birbirlerini bütünleştiren sözcükler olarak görmüştür. Bu kavramlar birbirinden ayrılamaz bir bütünü oluşturmaktadır.

Ayrıca Medeni Bilgiler kitabında yer alan bilgilerde Afet İnan'ın da muhakkak etkisi vardır. Çünkü okuyarak araştırdığı kitaplarda belirlediği notlar bu hususta ele alınmış konulara dair bilgiler içermektedir. O bu öğretileri hayatı boyunca yayacak ve bu konuları neredeyse bütün kitaplarında işleyecektir.³⁸⁶

Afet İnan Medeni Bilgiler Kitabı'nın Millet bölümünde milleti "*dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasal ve sosyal bir birliktelik*"

³⁸⁵ Görül, a.g.m., s.220.

³⁸⁶Görül, a.g.m., s.222.

şeklinde tanımlamıştır. Bu hususta bir milletin oluşumu için dil, kültür ve ortak bir amaç birliğine dikkat çekmiştir. Ayrıca Türk milletini de yücelterek Türk Milletinden büyük ve ondan daha eski başka bir kavim bulunmadığını belirtmiştir. Türk Milleti kadar temiz yüce bir millet bulunmadığını ve de insanlık tarihinde de görülmediğini ifade etmiştir. Modern bir devletin içerisinde oluşturulmaya çalışılan Ulus-Millet inşasında öncelikle halkın Türk milletinin kökenine bakarak diğer devletlerden daha büyük bir kavim olduğu öğretisi vatandaşa yerleştirilmek istenmiştir.³⁸⁷ Bu durumda önemle belirtmek gerekir ki savaştan yeni çıkan ve de son yüz yılını neredeyse cephede geçirerek birçok bölgede toprak kaybetmiş ve nihayetinde tüm halkı ile canla başla Milli Mücadele savaşı vermiş bir halk mevcuttur ve bu halk yüceltilmek istenmiştir. Kemalist fikirlerde diğer ulusal devletlerde olduğu gibi Türk milleti için de ortak düşman emperyalizm olmuştur. Bu durum Türkiye'ye 16. Yy dan itibaren kara Avrupası'ndan gelen bir tehlikedir. Fakat bunun yanında doğuda Orta Asta Türk kavimleri ve Osmanlı'nın doğu ve kuzey toprakları Rusya tarafından tehdit edilmiştir. Bu durumda da Osmanlı denge siyaseti güderek batıdan yardım istemiştir. Yine de Anadolu Türkleri için tehdit Osmanlı'nın son yüzyıllarında batıya karşı verilen ve 1919-1923 yıllarında son safhası gerçekleştirilen Milli Mücadele dönemidir. Bu dönemde emperyalizm ile savaş Anadolu Türkleri için batı karşısında geri çekilmenin son safhasını teşkil etmektedir. Çünkü Batı karşısında Türkler geri çekilmemiş ve batıya üstün bir mücadele vererek galip gelmişlerdir. Batı karşısında onca savaş ve mücadele verilmesi sonucunda dahi belki de bu galip gelişin getirdiği güven ile Modern Türkiye yönünü Batı'ya çevirmeye devam etmiştir.³⁸⁸ Bu durumda Modern Türkiye'de özellikle Milliyetçilik ve Batıcılık kavramları birbirleri ile çelişmeden bir bütün olarak ortak bir ideoloji oluşturmuştur.³⁸⁹

Bu hususta ulus kimliğinin ve yurttaş olma bilincinin inşasında millet olma bilinci halka yerleştirilerek “biz” vurgusu üzerinden bütünlük sağlanmak istenmiştir. Bu durumda diğer kavimler ile bir karşılaştırma yapılmış ve Türk Milleti kendisini oluşturan kriterler ile diğer milletlerden üstün tutulmuştur. Bunun yanında oluşturulan Ulus-Millet bilincinde milletin besleneceği bir “öteki” duygusu yaratılmak istenmiş ve halkın taze acılarının da etkisiyle birliktelik sağlanarak bir millet inşası düşünülmüştür. Ulusal

³⁸⁷ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, S.26.

³⁸⁸ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Boğaç Babür Turna, 4. Baskı, arkadaş yayınevi, Ankara 2010, s. 655-656.

³⁸⁹ Lewis, *a.g.e.*, s. 657.

dayanışmanın rolü bu durumda önemli bir etkidir.³⁹⁰ Ayrıca henüz 15 yy. dan itibaren batılı tarihçiler medeniyetin başlangıcı olarak Yunan Medeniyetini ele almışlar Türkleri ise Orta Asya'dan gelen barbar, savaşçı, göçebe bir kavim olarak tanıtmışlardır. Bu durumda Atatürk milli bilinci oluşturma yoluna giderek ulus devleti inşasında tarih çalışmalarını odak noktası olarak görmüş ve bunu dil çalışmaları ile birleştirerek ulusu yüceltme yoluna gitmiştir.³⁹¹ Ayrıca Modern Türkiye'nin oluşumunda yeni rejimin temelleri doğrultusunda Afet İnan Medeni bilgiler kitabında:

-Türk Milleti, halk yönetimi olan Cumhuriyetle yönetilen bir devlettir

-Türk devleti laiktir. Her ergin insan, dinini seçmekte serbesttir.

İbareleri ile millete demokrasi bilincini yerleştirerek, dinin toplum hayatındaki etkisini kırarak dini hoşgörülü toplum ve laiklik bilincini topluma aşlamak istemiştir.³⁹² O Türk milletini oluşturan etkenleri ayrı başlık altında şu şekilde sıralamıştır:

3.6.1.1.Türk Dili

Türkçe dünyanın diğer dilleri ile karşılaştırılarak en üstün konuma getirilmiştir. Türk dili “*en zengin ve de en kolay*” dil olarak tanımlanmıştır. Bu durumda millete diğer milletlerin dillerine oranla Türk dili bir övünç gurur kaynağı olarak gösterilerek millet bu konuda eğitilmek istenmiştir. Bunun yanında bu öyle bir durumdur ki haklı sebepler ile konu ele alınarak Türk Milleti'nin geçmişte başından geçen birçok tehlikeli durumda ahlak ve geleneklerini, hatıralarını ve milleti oluşturan diğer her şeyin özünü Türk dili olan Türkçe ile koruduğu keskin bir biçimde ifade edilmiştir. Kısaca millet özünü oluşturan her şeyi Türkçe sayesinde muhafaza etmiştir. İşte bu yüzden de bir nasihat biçiminde bundan sonraki dönemlerde de Türk Milletinin diline sahip çıkacağı Modern Millet-Ulus inşasında önemle belirtilerek bu konuya dair duyarlı olmaları gerektiği bir öğreti halince açık bir şekilde ifade edilmiştir.³⁹³ Afet İnan şu sözü ile Türk dilinin milli birlik için ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır: “*Dil, bütün milletlere ilerleyen medeniyet elemanlarına göre gelişen bir durumdadır. Türk dili de buna uyacaktır elbette,*

³⁹⁰ Gürses, *a.g.m.*, s.244.

³⁹¹ Gürses, *a.g.m.*, s. 239.

³⁹² A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, S.26.

³⁹³ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, S.27.

*Milli birliğimizin en kuvvetli dayanağı olan dilimizi her konuda zengin benliğine kavuşturmak gerekli idi. Çünkü milliyetçiliğimizin esas unsuru bu birliktedir.”*³⁹⁴

3.6.1.2. Türk Yurdu

Türk Yurdu, Türk milletinin yaşadığı coğrafya modern Türkiye için Anadolu olarak ele alınmıştır. Anadolu geniş bir coğrafya ve de dünyaca tanınmış bir yurt olarak belirtilmiştir. Yurt veya vatan Atatürk Milliyetçiliğinde olmazsa olmaz kriterlerdendir. Çünkü vatansız milletin olamayacağı vurgusu, millet ulus inşasında halka öğretilmeye çalışılan baş aktörlerdendir.

Bunun yanında ayrıca geçmişe de vurgu yapılmıştır. Ve geçmişte Türk yurdunun büyük bir coğrafya olduğu da belirtilerek, milletin geçmişteki gücü hatırlatılmıştır. Türk milletinin birçok bölgede, hatta Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında dahi devlet kurduğu bilgisi verilmiş ve milletin yüksek bir medeniyete sahip kavimden geldiği bazen gizil bazen de açık bir dille ifade edilmiştir. Buradaki yurt vatan tabirleri devlet ile eş anlamlıdır.

Ayrıca, Türk Milleti için; “öyle bir kavimdir ki yurt kurduğu topraklarda muhakkak teşkilatlı bir devlet yapısı kurmuştur”, mevzusu kapalı bir dille aktarılmak istenmiştir. Bunun yanında Anadolu’dan yani Türkiye Cumhuriyeti’nden bahsedilmiş ve ataların şu anki toprakları yeni nesillere miras bıraktığı ve bu sebeple de bu topraklara sahip çıkılması gerektiği öğütlenmiştir. Bu duruma dikkat çekmek gerekir ise geçmişe özlem duyulmadan elimizdeki olanaklar ile geleceğe sağlam basmak gerektiği millete anlatılmaktadır. Geleceğe bakmak elimizdeki olanakları geliştirmek birinci gaye olarak gösterilmiştir.³⁹⁵

Medeni Bilgilerde Vatan sınırları için: “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yurdu burada yaşayan halkın cetlerinden kalma eski ve derin tarihinin medeniyet eserlerinin bulunduğu 1923’te siyasi sınırları ile çevrili vatanıdır.” Demektedir.³⁹⁶ Halka vatan bilinci verilmek istenmektedir. Medeni Bilgilerde “vatan hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir kütledir” ifadesi ile vatan bütünlüğü ve yurda sahip çıkılması gerektiği halka aşılacak istenmiştir. Bu durumda “bugünkü Türk milleti, varlığı için

³⁹⁴ A. Afetinan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, Ankara, 1973, s. 148.

³⁹⁵ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El Yazmaları*, S.27.

³⁹⁶ A. Afetinan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, 1973, s. 155.

bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü derin ve şanlı geçmişin, büyük, kudretli atalarının kutsal mirasını bu yurttan da koruyabileceğinden ve o mirasları, şimdiye kadar olduğundan çok çok zenginleştirebileceğinden emindir.” İfadesiyle de Türk milletinin adına konuşulmuş ve şu anki durumlarından memnun olduğu belirtilmiştir yinelemek gerekir ise ulus-devlet inşasında vatandaşın her zaman ileriye bakarak çalışması ve devletini yüceltmesi gerektiği ona teşvik edilmeye çalışılmıştır.³⁹⁷

3.6.1.3. Türklerin Kökenine Dair Yaklaşım

Milli bir ulus oluşturma sürecinde Vatandaş İçin Medeni Bilgiler sözleşmecisi ulus yapısı oluşturmaya çalışmıştır. Farklı etnik kökene sahip olan insanları bir yapıda bütün olarak birleştirmeye uğraşmıştır. Bunu yaparken vatan konusunda, ortak bir maziye veya tarihe sahip insanları sınırları belirli ve istikrarlı bir toprak parçası veyahut vatan üzerinde birleştirmek istemiştir. Fakat daha sonra konu köken oluşumuna gelince bu durum Türklerin anavatanı Orta Asya'ya kaymıştır. Bu durumda bir etnik oluşum söz konusudur. Sözleşmecisi toplum veya ortak paydada bütünleşmiş toplum bu durumda ayrılmaktadır. Çünkü ulus oluşturma aşamasında diğer grupların kökeni başka bölgelere başka türlü sebepler ile kayabilmektedir.³⁹⁸

Bu durumda Türklerin kökenini ulusun özümsemesi ve milli gurur kaynağı olması için yüceltilmektedir. Türklerin Köken olarak Mezopotamya ve Mısır'da hatta Orta Asya, Rusya, Kafkasya, Anadolu, Yunanistan, Girit ve Romalılardan önce de İtalya, Akdeniz kıyılarına kadar yayıldığı başka iklimlerde başka milletler ile kaynaştığını belirten Medeni Bilgiler Türk milletinin küçük farklılıklarla da olsa genel olarak birbirine benzediklerini, bu farklılıkların başka toplumlar ile karışma sonucunda oluştuğunu belirtir. Konu bu durumda diğer Anadolu da ortak paydada birleşen grupların dışında sadece Türk Milletine dönmüştür. Bu gayede yine Türk Milletinin Dünyanın çeşitli yerlerinde hatta bilinen tarihten önce Orta Asya'da yaşaması onu tarihsel köken itibariyle köklü bir millet yapar. Ayrıca birçok önemli medeniyete ev sahipliği yapan Mezopotamya'da dahi daha önceden yaşamış olmaları bilgisi, gizil bir şekilde Türk Milletini yücelterek onun önemli bir kavim olarak medeniyete hizmet etmiş olduğunu göstermektedir. Nitekim yazıyı kullanan medeniyetlerin var olduğu Mezopotamya, mısır ve Akdeniz medeniyetlerinin yaşadığı coğrafyalarda bulunmuş olmaları batılı tarihçiler

³⁹⁷ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, S.27.

³⁹⁸ Gürses, *a.g.m.* s.240.

tarafından alçak görülmüş Türk imajını bertaraf ederek millete önemli bir kavim olduğunu aşılama amacı taşımaktadır.

3.6.1.4. Ahlak ve Milli Duygunun Millet Oluşumundaki Yeri

Ahlakın ulus oluşumunda Türk toplumlarına faydası övgü boyutunda ele alınmaktadır. Öncelikle bütün Türk topluluklarında Türk ahlakının birbirine benzediğini savunur. Fakat bunu yaparken de Türk Ahlakını diğer milletlerden üstün bir boyuta taşımaktadır. Ahlak kuralları kitaplarda yazan ve de hocaların öğrettiğinden çok daha üstün bir boyut taşımaktadır. Çünkü bu görüşte ahlak kuralları topluma özgüdür ve de toplumda deneme yanılma yöntemi ile kabul görmüştür. Toplumda ahlak zorunludur ve bireylerin isteklerine de uygun olmak zorundadır. Yani toplumu oluşturan bireylerin de aynı zamanda memnun olacağı kurallar büyük çoğunluğun isteğiyle toplumsal ahlak kurallarına dönüşmüştür. Bu gayede Türk milletine ahlakın önemini işleyerek, ahlaklı bir Türk ulusu oluşturulması istenmiştir.

Bu durumda Milli Ahlak milletin toplumsal düzeni, milli refahı, bu refahın korunması, milletin medeniyette ilerlemesi için millet kendi ilgisi, amacı ve hakkından vazgeçerek ve gerektiği zaman seve seve canını feda etmeyi istemesi milli ahlaktır. Ve milletin mükemmel boyuta ulaşması için milli ahlakı gerektiren şeylerin, o milleti oluşturan bireyler tarafından neredeyse hiç yargılanmadan kabul edilerek vicdani duygusal bir yaklaşımla yerine getirmesi en büyük milli duygudur.³⁹⁹ Bu durumda milli aidiyet duygusu ölçsüz bir şekilde bireye empoze edilmek istenmiştir. Milli Ahlak öğretisi gerektiğinde kendi canını ortaya koyarak mücadele edeceği ve milli çıkarı ön planda tutacağı Milli duyguya dönüşmüştür. Birey bu öğretilerde çekirdekten yetiştiği zaman vatan savunması onun milli vazifesi olacaktır. Devletin bekası her şeyin üzerinde görüşü ile ilerleyecek ve devleti kutsal bir kurum olarak görecektir. Bu sayede de devlet temelleri sarsılmadan uzun süreler yaşayacaktır. Ayrıca gerektiğinde her şeyden vazgeçme öğretisi yani milli duygu boyutu diğer devletler babında caydırıcı bir üslup olarak devletin milli dili haline gelecektir.⁴⁰⁰ Milli duyguyu bir temele oturtmak ve de onu sürekli olarak yaşatmak için ise toplum büyükleri, gerek anne, baba veya okul öğretmenleri her yerde her zaman milletin bütün çocuklarına azimle ve canla başla milli terbiye verecektir. İşte bu his de milli duyguyu sağlamlaştıracaktır. Eğitim bu durumda

³⁹⁹ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, S.28.

⁴⁰⁰ Gürses, *a.g.m.*, s.241.

bir araçtır ve topluma milli duyguyu aşılacaktır. Bu öğretilerde ahlak kutsal bir boyut almıştır. Çünkü ahlak temellerini toplumdan almıştır yani ahlakı oluşturan toplumun kendisidir.

3.6.1.5. Dinin Etkisini Toplumdan Soyutlama

Vatandaş için Medeni Bilgiler dinin etkisinin kırıldığı bir ulus oluşturma çabasıdır. Bu hususta din birliğinin de millet oluşumunda etkili olduğunu söyleyenler olmasına rağmen bu durumun Türk milleti için geçerli olmadığını savunur. İşte bu yüzden yeni oluşturulan Ulus Milleti inşasında din duygusu bertaraf edilmeye çalışılmıştır.⁴⁰¹ Yeni kurulan modern devlette Türk Milleti'nin laik olduğunu ve istediği dini seçmekte serbest olduğunu⁴⁰² öncelikle vurgular. Modern Devlet öncelikle yönünü batıya çevirmiştir. Bu devlet gerek yönetimde olsun, gerek toplumda ve de kültürde, batı ve özellikle de Avrupalı bir yaşam tarzını benimsemiştir. Bu durumda bu amacın geri dönülemez bir boyutta olduğunu yeni devrimlerle de ispatlamak istemiştir. Laiklik bu devrimlerin en önemli olanlarından⁴⁰³ Bu durumda Türkiye Cumhuriyeti'nde her din özgürdür. Bu amaçla tekkeler, zaviyeler, türbeler kısaca dini simge taşıyarak halkın din duygularını istismar eden yerler kapatılmıştır. Şeyhlik, dervişlik, halifelik gibi dini içerikli unvanlar kaldırılmıştır. Modern devlet oluşumunda laiklik devletin her kesiminde egemen konuma getirilmeye çalışılmıştır. Kemalizm ülkede din söylemini arındıran bir ortam yaratmanın peşindedir. İnsanın vicdani hisleri ile oynanmaması gerektiğini her daim dile getirir. Bu durum Milliyet oluşumunda da kendisini büyük ölçüde göstermektedir. Osmanlı'nın millet sistemini din ile tanımlamasına karşı olan Kemalizm Milliyetçilikte de dini arınmaya gitmiştir.⁴⁰⁴

O Türklerin İslam'dan önce büyük bir millet olduğunu fakat İslam'ı kabul ettikten sonra bu dine mensup olan ne Arapların ne İranlıların ne de Türklerin birleşerek bir ulus oluşturmadığını ifade eder. Öyle ki dinin Türk milletinin milli bağlarını gevşeterek, milli duygularını ve milli heyecanını uyuşturduğunu, bunun doğal bir durum olduğunu savunur. Buna göre İslam dininin amacı bütün milletlerin üzerinde olan ümmet siyasetidir ve bu durumda da din milliyetçiliği sindiren bir yapı oluşturmuştur.

⁴⁰¹ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, S.29.

⁴⁰² A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, S.26.

⁴⁰³ Lewis, *a.g.e.*, s. 658.

⁴⁰⁴ Gürses, *a.g.e.*, s. 245.

3.6.1.6.Medeni Duygu

Türk Milleti Milli duygu ve İnsanlık duygusunu birleştirmiş ve insancıl duygunun şerefli yerini korumasıyla övünmüştür. Bu durumda yine Millet olarak bir yüceltme söz konusudur. Türk Milletine bu hususta nasihat, gelişebilmek için milletin medeniyet ile bağımsız ve aynı zamanda medeni milletlerle paralel bir şekilde yürümesi gerektiğidir. Bunun yanında Türk Milletine diğer milletlerle karşılıklı insani ve medeni ilişki yürütmesi de tavsiye edilmiştir. Yani medeni milletler ile eşit şartlarda yol almalı ve medeniyete keşifleri ile katkıda bulunan milletler de takdir edilmelidir.⁴⁰⁵ Bu durumda diğer devletlere halkı kışkırtmadan gerektiğinde onlara saygılı bir şekilde davranılması gerektiği bilinci verilmiştir. Dönemin şartları düşünüldüğünde kutuplaşmaların giderek arttığı görülmektedir. Böylesi hassas bir ortamda milleti dizginleyerek bütünleştirici ve barışçıl bir yapı oluşturulmak istenmiştir.

Bu bölümde Türk Milletini oluşturan unsurlar: *Siyasi varlıkta birlik, dil birliği, Yurt birliği, ırk ve köken birliği, Tarihi yakınlık, Ahlaki yakınlık* olarak verilmiştir. Bu özellikler bir araya gelerek Türk milletini oluşturmuştur. Fakat diğer milletlerde millet oluşumunda bu yapıların hepsinin bir arada bulunmadığı savunulmuştur.⁴⁰⁶ Bu durumda Türk Milletinin oluşumu diğer milletlerden farklıdır. Ayrıca bir topluluğa millet denilebilmesi için de bu yapıların ya tamamının ya da bir kısmının bir arada bulunmasının şart olduğu vurgulanır. Diğer milletlerin oluşum şekli de aynı şartlar altında olmadığına göre onları ayrı ele alarak incelemedikçe millet fikrinin de tam tanımının güç olduğu söylenmiştir. Buna dayanak olarak da İngilizler ve Amerikalıların aynı dili konuşmalarına rağmen farklı milleti oluşturdukları, Güney Amerika da beyaz ırkla, kızıl derililerin de aynı coğrafyada yaşamalarına rağmen Amerikalıları oluşturduğu vurgulanmıştır.

Ayrıca millet oluşumunda toprağın rolünü reddedenlere çok katı biçimde karşı çıkmıştır. Bunun yanında Medeni Bilgiler Millet oluşumunda savaşı, “*Kavimlerin birleşmesinde en kuvvetli bir etken*” olarak görmüştür. Çünkü Türklerin hemen hemen bütün devirlerde milli benlik ve birliklerini korumalarını, her daim savaş halinde olmalarının bir sonucu olduğunu söylemiştir. Hatta modern ulus milletinin oluşumunda

⁴⁰⁵ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, s.29-30.

⁴⁰⁶ Gürses, *a.g.e.*, s. 242.

da Milli Mücadele'nin rolü yadsınamaz bir gerçektir. Oluşturulan dış düşman veya öteki karşısı bir iç birliktelik vurgusu, her daim söylem olarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Medeni Bilgiler milletin tanımlarını yaparken Türk Milleti üzerinden yola çıkar. Bu aynı zamanda siz artık bir millet oldunuz bunun değerini bilin vurgusudur. Bu tanımlar başka siyasal kesimlerle kader ortaklığına dayanan, dil, ırk, köken birliğine sahip yakın ve uzak tarih ve ahlak yakınlığı bulunan diğer Türk toplulukları ile olan bağıdır. Buna göre başlarından hangi badireler geçerse geçsin bu bağı korumak gerekmektedir. Ayrıca kendilerine kürtlük fikri, Çerkezlik fikri, Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri gibi bazı fikirlerin propaganda yolu ile ayrıştırılmak istenen vatandaşlara gönderme yapılır. Bu durumda Osmanlı Dönemi'ne özellikle istibdat dönemine vurgu yapılarak geçmişin despotluk devri ürünü olan bu tür söylemlerin düşmanın âleti olanlar tarafından uydurulan yanlış adlandırmalar olduğu vurgulanır. Buna göre bu ve benzeri kavimler aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlaka ve hukuka sahiptirler ve dolayısıyla da Türk Milleti'ni oluştururlar. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti içinde bulunan Hristiyan, Musevi vatandaşlarla da kader ortaklığı yapılarak, Türk milleti ile ortak amaçlar doğrultusunda talihlerini bağladıktan sonra kendilerine de Türk Milleti gözüyle bakılması gerektiği ifade edilir.

3.6.1.7. Milletin Tanımı

Milletin genel tanımı konusunda, her millete uyabilecek bir yaklaşım ile milletin tanımını Vatandaş İçin Medeni Bilgiler şu şekilde vermiştir:

-Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan,

-Birlikte yaşamak hususunda ortak arzu ve bunu kabulde samimi olan

-Ve sahip olunan mirasın korunmasına birlikte devam hususunda istek ve dilekleri ortak olan insanların birleşmesinden oluşan topluma millet adı verilir.

Bunun yanında Medeni Bilgiler milletin en kısa tanımını yapmıştır. Buna göre; *bir kültürden insanların oluşturduğu topluma millet denir.* Bu durumda gizil bir şekilde oluşturulmak istenilen Türk Milleti imajı genel bir tanım halinde verilmiştir. Buna göre geçmişte ortak bir zafer, gelecekte ortak bir amaç, birlikte sevinen birlikte üzülen ve birlikte ortak ümitlerde birleşen bütünleştirici bir millet prensibi başrolü oynamıştır.⁴⁰⁷

⁴⁰⁷ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, s.31-34. ; Ayrıca Milletin Tanımı için Bkz. A. Afetinan, *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*, Altınok Matbaası, Ankara, 1969, s. 12-13.

Afet İnan Türk Milletini oluşumunda etkili gördüğü doğal ve tarihi unsurları şu şekilde sıralamış ve açıklamıştır: “ *dil birliği, tarihi anılar, ahlaki örf ve adetlerde ortak karakter, yurt ve siyasi varlıkta birlik. Bu şartların Türk milletinde vardır. İşte bunlara göre müşterek milli fikir etrafında toplanan, ahlak his heyecan anılar ve ananelerin millet fertlerinde kökleşmesini sağlayan, birlikte yaşanmış tarihin, vicdanları zihinleri doğrudan doğruya birleştiren, ortak dilin millet varlığında en önemli unsurlarıdır. Ortak kültür mirasına sahip fertlerin teşkil ettiği milli birlik ise, bütün bu unsurların kuvvetli bağları ile millet birliğini meydana getirir.*⁴⁰⁸

Milliyet Prensibinin tanımını ise Medeni Bilgiler şu şekilde tanımlamıştır: *bir milletin öteki milletlere oranla, doğal veya kazanılmış, özel karakterler sahibi olması, öteki milletlerden değişik organizma oluşturması, çoğunlukla onlardan ayrı olarak onlara paralel gelişmede emeği bulunması niteliğine milliyet prensibi denir.* Bu hususta millet kendine has karakterlere sahip olarak çağdaş medeniyet seviyesine erişmek için azimle çalışmalıdır. Modern devletin inşasında da gerekli olan mevzu çağa ayak uydurarak modern devletlerin seviyesine çıkmaktır. Fakat bu durumda da kendi has kültürünü ve karakterini millet korumak zorundadır. Yine de millet içerisinde birey kendi topraklarında bizzat özgür olmalıdır. Bireyin özgür olması milletin özgürlüğünü de getirecektir. Bu durumda ancak kendi topraklarında özgürlüğe kavuşabilen toplumlar millet olabilirler. Tüm bunlara ek olarak Türk Milliyetçiliği: *İlerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası temas ve ilişkilerde, bütün çağdaş milletlere paralel ve onlarla bir ahenkte yürümeyle beraber Türk sosyal topluluğunun özel karakterini ve başlı başına bağımsız kimliğini korumaktır.*⁴⁰⁹

3.6.2. Modern Vatandaş Oluşturma

Afet İnan bütün çalışmalarını Atatürk'ün fikirleri doğrultusunda daha sonra bir okul kitabı haline getirerek “*Medeni Bilgiler*” adı altında bastırmıştır. Bakanlık da bu durumu onaylayarak 1931 yılında “*Medeni Bilgiler*” i ders kitabı olarak resmen kabul etmiştir. O konuya dair “*bugün mekteplerde Yurttaşlık Bilgisi “Inscruction Civique” derslerini ilgi göstererek öğrenen bir talebe, istikbalin iyi bir vatandaşı, hak ve vazifelerini müdrük bir fert olur. Çocuğa mektepte ne kadar ilgi ile bu ders verilirse ve tatbikatı yapılırsa, fert o nisbette gelecekteki vatandaşlık hayatına hazırlıklı olur.*”

⁴⁰⁸ A. Afetinan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, 1973, s. 155.

⁴⁰⁹ A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, s.33-34.

Demektedir. Afet İnan bu bilgileri öğretirken toplumun en küçük yapı taşı olan aileye nüfuz etmeye de çalışmıştır. Bu derslerin eğitimini alan çocuğun aile içerisinde bu fikirleri ifade edebilmesini amaçlamıştır. Bunun sonucunda çocuk aileyi etkileyerek daha sonra da ailenin zamanla toplumu bu konulara dair bilinçlendirmesini de hedeflemiştir. Yani kısaca bireyden başlanılarak topluma fikirleri yaymak amaçlanmıştır.

Ayrıca bu derslerde çocuğa Birleşmiş Milletler Teşkilatının yapısına dair bilgiler verildiğini de ifade eden Afet İnan dünya barışına da katkıda bulunmayı istemiştir. Bunu ise Kemalizm'in "Yurtta sulh cihanda Sulh" sloganıyla halka benimsetilmesi ile gerçekleştirmek istemiştir. Bu sayede oluşturulan vatandaş imajı dünya barışına katkı sağladığı gibi sadece ülkesinde değil evrensel olarak dünyada var olan gelişmelere de kayıtsız kalmayacaktır. Bu durumda dünyadaki diğer devletlerle de barış birliği yapılacak ve daha yaşanılabilir bir gezegende, insanlık refah sürecektir. İnsanlar böyle bir düzende birbirlerine sevgi, saygı ve yardımlaşma duygusu ile yaklaşacaklardır. Vatandaşlar arasında iş birliği gelişecek, birbirlerinin fikirlerine saygılı olacaklardır. Bu durum da kaos bertaraf edilecek ülkenin düzeni ise istikrar ve refah çerçevesinde sürdürülecektir. Afet İnan tüm bunların sonucunun da ekonomiye yansiyarak ülkenin gelişeceğini savunmuştur.⁴¹⁰

3.7.Türk Tarih Tezi Etkisi Doğrultusunda Türklerin Kökeninin Anadolu Uygarlıklarına bağlanması

3.7.1. Anadolu Uygarlıklarında Türk İzleri Arama

1930 yılında Tarih çalışmalarına yeni başlanıldığı vakit Atatürk Türk Ocağı Türk Tarih Heyeti üyelerinden şu soruların cevaplarının araştırılmasını istemişti:

1-Türk kavminin tarihi nerelerde cereyan etmiş ve mensup olduğumuz Türk Milletinin medeniyet müesseselerindeki yeri ve değeri nedir ?

2-Anadolu-Trakya'da bugünkü Türkiye hudutları içindeki tarihi safhaları ve medeniyet eserlerinin mahiyeti nedir ?⁴¹¹

Bu durumda Afet İnan Atatürk'ün Mondros Mütarekesi ve Serv anlaşması gibi devleti parçalayabilecek tehlikeli durumlara karşı milletin tarihi temellerini sağlamlaştırmak istediğini aktarır. Bu hususta o Atatürk'ün Türk milletinin Türk

⁴¹⁰ Afetinan, *Atatürk'ten Hatıralar: 2 Kemal Atatürk'ü Anarken*, s.123, 125.

⁴¹¹ Afetinan, *Atatürk'ten Hatıralar: 2 Kemal Atatürk'ü Anarken*, s.197-198.

topraklarındaki medeniyetine haklı olarak sahip olduğunu, bunu tarih ilminin yeni metotlarıyla ortaya koymak istediğini vurgular. Afet İnan Anadolu'ya farklı dönemlerde göçler ve çeşitli istilalar olduğunu, bu göçler halkasının araştırılarak Türkler ile ilgisinin bulunması gerektiğini savunmuştur. Bu hususta Türklerin Anadolu'daki tarihi temellerinin derinlerde aranması gerektiğini söyleyerek, bu çalışmalara yardımcı bir ilim heyetinin ve fakültenin kurulmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır.⁴¹² İşte TTK ve DTCF'nin kurulması bu çalışmaların birer sonucudur. İnan özellikle Atatürk'e "*Tarihte Türklerin vücuda getirdiği medeniyetler nelerdir ?*" sorusunu sormuş ve bu sebeple de Tarih çalışmaları Atatürk'ün çevresinde yoğunluk kazanmıştır. Afet İnan'ın fikir cephesi Atatürk eksenli bir çerçeve ile şekillenmiştir. O Atatürk'ün fikir cephesinde, Anadolu'nun en eski devirlerden itibaren çeşitli milletlerin yerleşim yeri olduğunu, çok eski dönemlerden prehistorik dönemlere kadar bu durumun uzandığını bildirir. Ayrıca Doğudan Batıya, Balkanlardan Kafkasya'ya kadar Anadolu'da başlı başına orijinal medeniyetler oluştuğunu ve Orta Asya'dan da çeşitli dönemlerden çeşitli sebeplerle göç eden halkın Anadolu da var olan siyasi yapının hâkimiyetine ya tabi olduğunu ya da tabi olmayarak başlı başına farklı siyasi oluşumlar meydana getirdiğini bildirir. Bu durumda Atatürk'ün fikir cephesinde Türkiye'nin tarih boyunca medeniyetinin bu yurda yerleşmiş olanlar tarafından geliştirildiği ve Türk kavimlerinin de göçlerle veyahut feth yolu ile Anadolu ya gelişlerinin Türkiye'nin bugünkü halkını teşkil ettiği söylemi öne çıkmıştır. Afet İnan Atatürk'ün görüşünde en eski siyasi varlık olarak Türkiye'de yaşam sürmüş olan Proto Hitit, Hitit, hurri ve Urartuların oluşturduğu medeniyetlere klasik devirlerin dâhil bugün Türkiye'de yaşayan Türk Milletinin sahip olduğu görüşünü bildirmiştir.⁴¹³

Bu doğrultuda Afet İnan'ın fikirleri de aynı yöndedir. O mümkün olduğu derecede Türk tarihinin araştırılmasını istemiş ve bunun en eski devirlerden itibaren ele alınması gerektiğini savunmuştur. Türkiye topraklarında şimdiye kadar gelmiş geçmiş bütün medeniyetlerin ortaya çıkarılarak bilinmesi gerektiğini ve bunun yeni tarihi yöntemlerle medeniyet tarihi açısından bilinmesinin doğru olacağını vurgulamıştır. Ona göre Anadolu medeniyetlerin gelip geçtiği bir köprü değildir. Bu yanlış bir tutumdur. O Anadolu'nun başlı başına orijinal bir medeniyet olduğunu, Türk kavimlerinin fetih yolu ile veya

⁴¹² Afet İnan, "Atatürk'ün Kurduğu Türk Tarih Kurumu, 25 Yaşında", s.2

⁴¹³ Afet İnan, "M. Kemal Atatürk'ün Türkiye Tarihinin İncelenmesi İçin Düşünceleri", s. 866-867.

göçlerle bu topraklara gelerek Türkiye'nin bugünkü halkını teşkil ettiğini söylemiştir.⁴¹⁴ Bunun yanında o Anadolu'nun XI. Asırdan itibaren Türkleşmeye başladığı görüşüne karşı çıkmıştır. Bu hususta saten Anadolu'da aynı etnik kökene sahip yapının yine aynı köke dayanan ve Asya'dan dalga halinde kopan nüfusun eklenerek var olanı tazelediğini savunmuştur. Bu sebeple de İnan Anadolu'dan “*ezeli Türk yurdu*” olarak bahsetmiştir.⁴¹⁵

Bu göçler halkasının tamamlanarak Türk kavimleri ile ilgisinin bulunmasının şart olduğunu ve de bugün Türkiye'de yaşayan halkın Anadolu'da şimdiye kadar kurulmuş olan medeniyetlerin varisi olduğunu savunmuştur. Bu sebeple de Türk Milletinin tarihi temellerinin Anadolu'da derinlerde aranması gerektiğinden yanadır.⁴¹⁶ Örneğin o Hititler ve Urartuların Anadolu'dan başka bir yere göç etmediklerini söylemiştir.⁴¹⁷ Ayrıca Afet İnan Sumerler'in dil grubu ve kültürlerinin, Hititlerin ırki karakteri ve medeniyetlerinin doğuda yaşam sürmüş bir kökten Mezopotamya'ya geldiklerini savunmaktadır. Fakat yine de o doğuda, Asya'da olan bu yerin henüz tespit edilemediğini aktarmaktadır. Nitekim İnan Türk Tarih Tez'ini şu şekilde açıklamıştır: “*Türklerin Anayurdu Orta Asya'dır. Oradaki Türkler iklim müsait olduğu devirlerde cilalı taş ve maden kültürlerini inkişaf ettirmişlerdir fakat iklim değişikliği neticesi dünyanın diğer kıta ve bölgelerine çeşitli tarihlerde göç etmeye mecbur olan cetlerimiz bu kültür bilgilerini başka yerlere de götürmüşlerdir.*”⁴¹⁸

İnan M.Ö. II binden önce ve sonra Anadolu'da yaşayan kavimlerin, Hitit ve Urartu devletlerini kuran halkın Anadolu'dan başka bir yere göç etmediğini ve bu halkın bugünkü Türklerin cediti olduğunu ve bu medeniyetlerin varislerinin bugünkü Anadolu Türkleri olduğunu her fırsatta yinelemiştir.⁴¹⁹ Bu medeniyetlerden her zaman ecdadımız diye bahseder. Örneğin Etilerin veya Hititlerin Anadolu'da bugüne kadar türlü siyasi şekiller ve adlar aldıklarını söyler.⁴²⁰ İnan bu konuda şöyle demektedir: “*...Anadolu, Türk ulularının anası, beşiği Anadolu, bu günkü tarihin pozitif gösteremediği üzelerde, Türkün*

⁴¹⁴ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s. 7-8.

⁴¹⁵ Afet İnan, “Türk-Osmanlı Tarihinin Karakteristik Noktasına Bir Bakış”, *İkinci Türk Tarih Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1943, s. 757.

⁴¹⁶ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.22.

⁴¹⁷ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s. 7-8.

⁴¹⁸ A.Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.90.

⁴¹⁹ A. Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 3. Basım, İstanbul 1975, s.5.

⁴²⁰ A.Afetİnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.90.

*taze ve gür kökünün yaratkan toprağıdır. Bu topraklarda ilk iye, Türk Etileridir, Biz, bugünkü Türk Cumhuriyet kurucuları ve çocukları, işte bu Etilerin soyaklarıyız...*⁴²¹

O eski çağlarda Anadolu'da yaşayan bu halkların Proto-Hititler, Hititler, Luviler, Hurriler ve de Urartular olduklarını siyasi hâkimiyetlerinin sona erse bile Anadolu'da başka halklar ile karıştıklarını her yerde savunmuştur. O buna rağmen dönemin eserlerinde devrin üslubu ve hatta dili ve yazısı da değişik olmasına rağmen çoğu yerde farklı kaynaklarda halk dili ve yer isimlerinin korunduğunu söylemektedir. İnan bu durumda Hititlerden önceki M.Ö. III. Bin'e ait Proto-Hitit dilinin de Hurri dili ve Urartu dili, Sumerce ve Ural-Altaik (aglutinan) diller grubundan olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında Hititlerin, Arî dil gruplarından olan İndo-Öropeen ve Selçuklular ile de aynı olan Farişi dilini resmi belgelerde kullandıklarını ifade etmiştir.⁴²² Bu sebeple de o resmi dil belgelerinin her zaman Türk varlığı için delil olmadığını belirtir. Bunun yanında o Hititlerin ırki karakterlerinin ise Alpin tipi olduğunu söylemiştir. Ayrıca İnan Hititlerin Anadolu'da ilk yazılı devreyi temsil ettiklerini aktarmıştır.⁴²³

İnan 1937 yılında açık Eti Mabedi 'ne hocası Prof. Pittart ile giderken mabedin bulunduğu yerin isminin Gâvurkale olmasına tepki göstermiş ve bu yerin açık Eti Mabedi olduğunu belirtmiştir. Bu durumda Etilerin Türk kökenli olduklarını, yabancı bir kavim olmadıklarını izah etmek istemiştir.⁴²⁴ O mabede giderken Ankara yolundaki höyüklerin küçük eti şehirleri olduklarını ve imparatorluğun menzilleri konumunda bulduklarını söyler. Ayrıca açık Eti Mabedine giderken “*ecdadımızın binlerce yıllık izlerinde yürüyoruz*” diyerek bu durumu içselleştirdiğini bizlere gösterir.⁴²⁵ Anadolu'da tarih öncesinde yaşayan çeşitli isimler altında medeniyetler kuran, farklı kültürlerde yaşayan kavimlerin bu yurdun insanları olduklarını savunmuştur. O bu konuda şöyle demektedir: “*Mesela Hitit medeniyetini meydana getiren insanlar Anadolu'dan başka bir yere göç etmedikleri gibi, Roma hâkimiyeti devrinde oradan buralara bir halk göçü olmamıştır. Esasen bütün roma İmparatorluğu sınırları içindeki büyüklük düşünülürse buna imkân olmayacağı anlaşılır. Diğer devirlerde de aynıdır. Onun için Türkiye sınırları içindeki*

⁴²¹ Afet, “Türk, Öğün, Çalış, Güven!”, *Ankara Kız Lisesi Yıllığı 1934-1935*, s.5.

⁴²² A.Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.12,

⁴²³ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.185.

⁴²⁴ Afet, “Arkeoloji Gezileri; II, Açık Eti Mağbedi'nde”, Haziran 1938, *Ülkü (Halkevleri Dergisi)*, C. XI, S. 64, s. 299.

⁴²⁵ Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.106.

bütün arkeolojik kalıntılar burada yaşayan insanların cetlerine aittir ve o devirler üslubuna uymakla beraber, yapıcıları bu günkü Türk Milletine aittir.” Demektedir.⁴²⁶

İnan Anadolu’da en eski devirlerde yaşayan atalarımızda kadın erkek eşitti diyerek eski Anadolu medeniyeti uygarlıklarını Türk soyunu bağlar. Helen kültürünün mitolojilerinin de Anadolu uygarlıklarından onlara geçtiğini kabul eder. Helen kültürünün mitolojilerinin Anadolu kökenli olduğunu savunur. Bu doğrultuda dolaylı olarak Helen Kültürünü de Türk soyu ile özdeşleştirir. Hitit İmparatorluğunun sosyal hayatında kadının çalışma hayatındaki yerini incelerken özgür olduğunu ve böylesi “*cetlerin*” olduğu bir toplumda amazon efsanelerinin çıkmasının normal olduğunu söyler.⁴²⁷ Hititlerde yazılı belgelerde yer almasa bile kadının heykel ve kabartmalarında Hitit kadının kıyafetleriyle tanıdığını ve çeşitli süs eşyalarını arkeolojik kazılarda bulduklarını aktarır. Ve bu devirde bile Anadolu’da bazı bölgelerde Hitit dönemindeki kadın kıyafetlerini andıran bölgesel kıyafetlerin bulunduğunu belirtir. O bu durumda yüzyıllar boyunca bunun gibi yaşayan gelenekleri görmenin imkân olduğunu söyler. Bu doğrultuda Anadolu’daki “*uzak cetleri*” meşrulaştırarak gözle görülür bir kanıt yaratma peşindedir.⁴²⁸ Yine kadın hakları konusunda Avrupa’da kadınlara seçim haklarının verilme tarihlerini karşılaştıran İnan Finlandiya’dan bahsederken Finlandyalıların soyunun Altaylardan geldiğini ve Türk soyuna dayandıklarını ifade eder.⁴²⁹

Afet İnan Ağustos 1951 tarihinde Doğu Üniversitesi tetkik komisyonu üyesi olarak 15 kişinin içinde Ankara’dan Van’a ve oradan da Tilki Tepe Höyüğüne gittiği vakit, höyükte yaşamış olan insanlardan ilk cetler olarak bahseder. O şu açıklamalarda bulunur, onların ne yazıyı kullandıklarını, ne analları olduğunu, ne kral listelerinin bulunduğunu, ne de bizlere zafer abideleri bıraktıklarını yazar. Onların bize bir kral ismi ve menkıbesi öğretmediğini ve bizim bu durumdan mahrum kaldığımızı belirten İnan bu konu hakkında şöyle söyler: “*Biz, bir zamanlar bu yurdun şu köşesinde, gölün engin sularına bakıp, dağların haşmetine hayran olarak bu yeri seçtik, yaşadık, yaşattık ve öldük*” diyorlar. *İsimsiz cetlerimiz, burasını neye terk ettiler, nereye gittiler veyahut bir felaket neticesinde burada mı yokluğa karıştılar? Onu da bilmiyoruz? İlk cetlerin*

⁴²⁶ A. Afetİnan, *Tarih’ten Bugün’e*, s.233.

⁴²⁷ Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.34. ; “Türk Kadını”, *Ankara kız lisesi 1935-37 Yıllığı*, s. 7. ; Afet, “Türk Kadını”, *ulus*, 14.2.1937, s.5.

⁴²⁸ A.Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, s. 15.

⁴²⁹ Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.17.

yerleşmek, köylerini kurmak için seçtikleri bu göl kıyısı düzlüğü, bu günde hava alanı olarak müsait görülmüş der.⁴³⁰ Bunun yanında Afet İnan Urartularını da köken itibarıyla Türk soyuna bağlar, M.Ö. I. Binden M.Ö. VI. Yy' e kadar siyasi varlık olan Urartuların yazılı belgelerinde, bize Turani kökten gelen bir dilin örneklerini verdiğini söyler. Çivi yazısı ile kayalara oyulan kitabelerin Türk Dil Grubu'nun Anadolu'da bulunan en eski örnekleri olduğunu belirtir.⁴³¹ Yine farklı kaynaklarda yayımladığı, üzerinde birçok araştırma yaptığı Kayseri'de bulunan Gevher Nesibe Şitaiyesinden bahsederken Doğu kısmındaki medresenin giriş kapısında, Taşların üstünde Orhon yazılarına benzeyen işaretler bulunduğunu söyler, yine de bunların taş ustalarının işaretleri olabileceğini, fakat geçirdiği bir tamirden sonra bu işaretlerin silindiğini belirtir.⁴³² O Türkiye tarihinin klasik devirlerden önce Ön Asya medeniyet merkezlerinden birisi olduğunu, klasik devirlerin Avrupa'da medeniyetlerinde XIII. Ve XVI. Asırda hümanizma dönemini açtıysa, bu klasik döneme kaynaklık edebilecek olan faktörün Ön Asya medeniyeti olduğunu savunur.⁴³³ Afet İnan bu sebeplerle Türk ve Türkiye Tarihi'nin en eski devirlerden itibaren siyasi varlık kurmuş olan medeniyetlerinin incelenmesi gerektiğini söyler. Bunun ise milli varlığımızın temelini sağlamlaştıracağını, bu yöntem ile yükselecek tarih görüşümüzün ve bilgilerimizin Türkleri dünya medeniyeti içerisinde maddi ve manevi kaynaklara önem veren bir kavim olarak tanıttığını belirtir. Ve tüm bunların sonucunda o bizim milli tarihimizin kaynaklarına inerek dünya medeniyetleri arasındaki yerimizi sağlamlaştıracağını ifade etmiştir.⁴³⁴ Ayrıca o tarih boyunca kavim ve kabile isimleri ne olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti olarak birleşen vatanın sahiplerinin, bugün tarihi bağlarını kuvvetlendirmeleri gerektiğini söylemiştir.⁴³⁵

3.7.2. Arkeoloji Faaliyetleri

Afet İnan Tarihi devirlerde çeşitli coğrafyalarda hâkimiyet gösteren Türk kavimlerinin daha eski arkeolojik devirlerde köklerinin olmamasını imkânsız olarak görüyordu. O Türk kavimlerinin anayurttan çıkarak çeşitli coğrafyalara dağıldığını belgeler ile ortaya koymak gerektiğini düşünüyordu.⁴³⁶ Bu sebeple o Türkiye'de yaşayan

⁴³⁰ Afet İnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.122.

⁴³¹ Afet İnan, "iki büyük zafer" *Milliyet*, 30 Ağustos 1971, s.2.

⁴³² A. Afet İnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.36.

⁴³³ Afet İnan, "M. Kemal Atatürk'ün Türkiye Tarihini İncelenmesi İçin Düşünceleri", s. 868.

⁴³⁴ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugün'e*, s. 8.

⁴³⁵ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.185.

⁴³⁶ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.184.

Türk halkının yer üstü ve yer altı eserlerinin bulunup, incelenerek muhafaza edilip tanıtılmasını istiyordu. Ayrıca bugün bile Türkiye halkının giyim kuşamında, örf ve adetlerinde eski medeniyetlerin izlerinin olduğunu savunmuştu.⁴³⁷ Bu hususta da Atatürk'ün fikirleri ile özdeşti. Atatürk'te Türk kavminin birden bire ortaya çıkmış bir kavim olmadığını düşünüyor, en eski kültürlerden itibaren tarih halkalarının tamamlanmasını istiyordu. O halde İnan Tarihi devirlerde Türk kavimlerinin bazen devlet kurmuş, bazen kabile akını halinde başka devletlerin içine girmiş bir halde vaziyetleri bilirse daha önceki devirlerinin de tespit edilebileceğini düşünmekteydi.⁴³⁸ O özellikle tarihi devirlerde Türk akınlarının Anadolu'ya doğru olduğunu ve bunun belgelerinin açık bulunduğunu belirtmekteydi.⁴³⁹

Afet İnan arkeoloji ile neden ilgilendiğini şu cümleleri ile anlatmıştı: “*Türkiye’de en eski çağlardan itibaren günümüze kadar mevcut tarihi eserleri bulup çıkarmak, onlar üzerinde incelemeler yapmak ve dünya medeniyetine tanıtmak, daha çok biz Türklere ait olmalıdır. Bu maksatla yetişecek kürsülere ihtiyacımız vardır.*” İşte bu sebeptir ki o Türk Tarih Kurumu’nun ilk yönetmeliği oluşturulurken arkeolojik çalışmaların yapılabilmesi için bir maddenin yönetmeliğe eklenmesini teklif ettiğinde Halil Ethem Eldem bu işlerin kolay olmayacağını söylemiştir. İnan “*hakikaten ben o zaman çok genç ve bu işlerde bilgim olmadığı gibi, tecrübesizdim de. Fakat daha çok milli heyecanımın tesiri altında idim. Bu yurda sahip olan bizler, kendi yurt tarihimizi sadece yabancıların araştırması ve incelemesiyle öğrenmemeliydik*” Demektedir⁴⁴⁰ İnan tarih kurumuna arkeolojik kazıların yapılmasını teklif etmesi sonucunda Yusuf Akçura sakalını tutarak ona bakmış ve “*böyle bir fikri koyalım, biz belki göremeyiz amma, sizler görürsünüz*” demişti.⁴⁴¹ İnan Türkiye’de daha önce arkeolojik faaliyetlerin bulunduğunu fakat bunların yabancılar tarafından yapıldığını söylemekteydi. Yabancılar tarafından yapılan kazılarda çıkarılan ürünlerin yurt dışına kaçırıldığını belirten İnan, bunları dış ülkelerde öğrenimi yaptığı dönemde müzelerde de gördüğünü ve bu durumun milli hislerini etkilediğini belirtmiştir.⁴⁴²

⁴³⁷ Afet İnan, “M. Kemal Atatürk’ün Türkiye Tarihinin İncelenmesi İçin Düşünceleri”, s. 867.

⁴³⁸ A. Afetinan, *Tarih’ten Bugün’e*, s.185.

⁴³⁹ A. Afetinan, *Tarih’ten Bugün’e*, s.185.

⁴⁴⁰ A. Afetinan, *Tarih’ten Bugün’e*, s. 186.

⁴⁴¹ Afet İnan, “Atatürk’ün Kurduğu Türk Tarih Kurumu 25 Yaşında”, s.2.

⁴⁴² A. Afetinan, *Tarih’ten Bugün’e*, s.185.

Nihayetinde İnan Türk Tarih Kurumu'nun yönetmeliğine çabaları ile arkeolojik kazı yapılabilmesi için bir madde koydurtmuştur.⁴⁴³ O ön Asya medeniyetlerinde daha eski tarihlere giden örneklerin olduğunu, bu medeniyetlerin meydana çıkarılması sonucunda yeni bir hümanizmaya kaynak olabilecek değerlerin ortaya çıkacağını ifade eder. Bunun kanun, sanat, edebiyat gibi Türk ve Türkiye tarihinin en eski devirlerinden itibaren medeniyet unsurları yönünden incelenmesinin milli varlığımızı güçlendireceğini belirtir. Bunu milli varlığımızın temel taşlarından birisi olarak görür. Bu durumda Türk soyunu eski Anadolu uygarlıklarına bağlama yolunda arkeolojik çalışmaların anahtar rol üstlendiğini vurgulamak istemiştir. Çünkü bu sayede bu uygarlıklara ait kalıntılar bulunacak ve de Türk kavimleri ile ilişkileri elde edilen bulgular sayesinde ortaya çıkarılacaktır. İşte bu sebeple o Türkiye tarihinin yeni tarih metotları ile ve yeni zihniyetle incelenmesinden yanadır⁴⁴⁴

1933 yılında DR. Reşit Galip Ankara'da Dikmen sırtlarında ona kazı çalışmaları yapılabilecek yerleri göstermiştir. 5 Mayıs 1933'te bu yerde çalışmalara başlanmış fakat buraya iki yüz metre uzaklıktaki Ahlatlıbel civarında bir takım düz taşların tespit edilmesi sonucunda Ahlatlıbel'de kazılara başlanılmıştır.⁴⁴⁵ Daha sonra 1935 tarihinde TTK'nin bütçesinden ayırdığı para ile Alacahöyük'te kazı çalışmaları yapılmış ve bu heyet tamamen Türklerden oluşmuştur.⁴⁴⁶ Alacahöyük'ten bulunan mezarlardan keramik, bakır, gümüş, altın ve elektrondan eşyaları çıkarılmıştır. İnan bu mezarlıklardan çıkarılan eşyaların Bakır Çağı'nın altı bin yıl öncesine uzanan Mısır ve Mezopotamya medeniyetlerindeki gibi çok büyük bir medeniyetin varlığına işaret ettiğini savunur. O Ur'daki kral mezarlarını, Kich, Mari ve Turuva'nın ikinci kazılarında çıkarılan ürünleri dönemin Mısır kültürüne benzerliğine de vurgu yaparak, tüm bu medeniyetlerin merkezinin Orta Asya olduğunu belirtir.⁴⁴⁷

Bu yerden sonra Gölbaşındaki Karaoğlan Höyüğü ile Trakya Tümülüsleri kazılmış ve de başka yerlerde de araştırmalar yapılmıştır. Buralardan çıkan eserler müzelere sergilenmeleri için verilmiştir. 1937 yılında Tarih Kongresi sebebiyle Dolmabahçe sarayında büyük bir sergi açılmış ve daha da yeni araştırmalar ile kazıların

⁴⁴³ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.232.

⁴⁴⁴ Afet İnan, "M. Kemal Atatürk'ün Türkiye Tarihinin İncelenmesi İçin Düşünceleri", s. 868.

⁴⁴⁵ Afetinan, *Atatürk'ten Hatıralar: 2 Kemal Atatürk'ü Anarken*, s. 150-151.

⁴⁴⁶ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.187.

⁴⁴⁷ Afet İnan, "Türk Tarih Kurumu'nun Arkeoloji Faaliyeti", *İkinci Türk Tarih Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1943, s. 12-13.

rahat yapılabilmesi için Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Arkeoloji kürsüsü açılmıştır.⁴⁴⁸ Afet İnan kendisi bizzat arkeolojik kazı çalışmalarında bulunmamasına rağmen Türk heyetlerinin çalışmalarını büyük bir heyecan ile takip etmiştir. O Anadolu da çeşitli medeniyetler oluşturan, çeşitli isimler altında siyasi hâkimiyet kuran ve farklı mimari eserler oluşturmuş kavimlerin bu yurdun insanları olduğunu dile getirmiştir. O Türkiye sınırları içerisinde bulunan bütün arkeolojik kalıntıların bugünkü Türk Milletinin cetlerine ait olduğunu savunmuştur.⁴⁴⁹ O diğer medeniyetlerde olduğu gibi örneğin Urartulardan bahsederken Van civarında yapılan kazılarda ortaya çıkan ürünlerin değerlendirilmesi sonucunda Türk kökünden gelen dille konuşan ve de yazan cetlerimizle bağlantı kuruyoruz diyerek eski çağ medeniyetlerinden Urartuları da Türk soyuna bağlamıştır. Nitekim arkeolojiyi bu amaca ulaşmak için yöntem olarak görmüştür.⁴⁵⁰

3.7.3. Osmanlı ve Din Karşıtlığı

Afet İnan Türklüğün sadece altı yüz senelik bir geçmişe sahip olmadığını ve de Osmanlının dört yüz çadırılık bir halktan türedi söylemlerinin gerçeği yansıtmadığını vurgular.⁴⁵¹ O Osmanlı Türklüğü 'nün, Selçuklu Türklüğünün bir varisi olduğunu söyler. Bu durumda Osmanlının Anadolu'daki Türklük geleneklerini belli bir süre yürüttüğünü, fakat Selçuklu tarihi ve medeniyetine ait eserleri tanıtmayarak göz ardı ettiğini belirtmiştir. Bu durumda Türk tarihinin süreklilik gösterilen bir yönünün ihmal edildiğini savunur.⁴⁵² İnan Osmanlı Eğitim sistemi ile yetiştiği için bu devirden önce Türklere ait dönemler olduğunu küçük yaşlarında bilmediğini, fakat babasının görevi sırasında Alanya'ya gittiğinde tanıştığı bir fener bekçisinin Alanya'nın Selçuklular devrinde parlayarak Osmanlı döneminde söndüğünü söylemesi ile tarih bilgisinin değiştiğini söyler. O her Alanya Kalesini gezdiği vakit bu yapının Osmanlı çadırlarından çok önce inşaat edilmesi ve Türklere ait olması ile gurur duyduğunu ifade eder.⁴⁵³

O Osmanlının kuruluş dönemindeki gücünü sadece silah gücüne değil dönemin askeri, siyasi, fikri ve iktisadi müesseselerinde medeni bir seviyede ve üstün bir durumda olmasına bağlar. O Osmanlı devrinde İslam tarihinin esas alındığını ve bu durumun İslamiyet öncesi Türk tarihine ve Türklerin İslam medeniyetine olan katkılarına zarar

⁴⁴⁸ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.187.

⁴⁴⁹ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.233.

⁴⁵⁰ Afet İnan, "Van-İran Demiryolu Açılırken...",s. 2.

⁴⁵¹ Afetİnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.97.

⁴⁵² A.Afet İnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.26.

⁴⁵³ Afetİnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.98-99.

verdiğini belirtir. Ayrıca bu tarih anlayışının Türk Milletine milli bir tarih anlayışı vermekten uzak kaldığını ifade eder. İnan Osmanlı tarihinin Tanzimat'tan sonra eğitim kurumlarında halka verilmeye başlanılmasına rağmen Avrupa'da Türk tarihinin incelenmesine Osmanlı'dan daha fazla önem verilerek Orhun Abidelerini okuduklarını ve yeni Türk Medeniyetini ortaya çıkardıklarını belirtir. Ayrıca ona göre yabancı seyyahların Türk eserlerini tasvir ederek buluntuları tarihi bakımdan incelemeleri sonucunda Türk kültür âlemi yeniden doğuşu yaşamıştır. Ve Osmanlının ise bu tarz gelişmeleri yabancı dil öğrenen aydınların sayesinde XIX asrın sonlarında girdiğini ve özellikle II. Meşrutiyet döneminde umumi Türk tarihi yazıldığını söyleyen İnan Osmanlının İslam ve Hanedan tarihinden başka öğretebileceği Milli bir tarihin bulunmadığını belirtir.⁴⁵⁴

Ayrıca İnan Osmanlı'nın son yıkılış döneminde ıslahat hareketleri ve diğer taraftan da teokratik yönetimin baskısı altında kadının ezildiğini, bunun yanında Türk örf ve adetlerinin de gevşediğini belirtir. O yeni öğretim kurumlarının açılması ve buralarda verilen eğitim sebebiyle kadınlar arasında aydın okumuş bir kesim oluştuğunu ve bu devirden önce okumuş kabul edilen kadınların dini öğretimin etkisinde kaldığını ifade eder.⁴⁵⁵ Ayrıca o Osmanlı Türklerine peçe ve yaşmak modasının İran ve Bizans'tan geçtiğinin rivayet edildiğini aktarır. Anadolu'ya gelen ilk Müslüman Türklerde bu âdetin olmadığını belirtir. Ve bu kapalılığın Osmanlı döneminde kadını İslam'ın tanıdığı haklardan dahi mahrum bıraktığını, cemiyet hayatından uzaklaştırdığını söyler. Ayrıca İnan tarihi kaynaklara göre Müslümanlığın ilk dönemlerinde kadının örtünme zorunluluğunun da bulunmadığını belirtir. O dine karşı açık cephe almıştır. Türklerin öz kültürüne İslam Öncesi çağlarına dönmesi gerektiğine inanmakta ve bu yönde de çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca Osmanlı döneminde Köylü kadının Şehirde yaşayan kadın kadar İslam'ın etkisinde kalmadığını, daha çok Türk kültürüne bağlı bir şekilde yaşadığını ve iş hayatı açısından gerek aile içerisinde gerekse tarlada işinde daha verimli çalıştığını ifade etmiştir.⁴⁵⁶ Bu durumda Türk köylüsü özünü muhafaza etmiş, erkekler kadınları din yolu ile itaat altına alamamışlardır. O Türk kadınının ezelden beridir çalışkan, toplumsal, zeki, neşeli ve güzel olduğunu söyler. Fakat Osmanlı döneminde

⁴⁵⁴ A. Afet İnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s. 6-7

⁴⁵⁵ A. Afet İnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.61.

⁴⁵⁶ A. Afet İnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s. 60.

kadının sönük durumda kaldığını belirtir. Ve ona göre Anadolu kadını hiçbir zaman şehirlerde olduğu gibi yüzünü kapamamış ve başını da sadece güneşten korunmak için örtmüştür.⁴⁵⁷ O cumhuriyet döneminde kadının öğreniminin her alanında etkin olduğunu bütün mesleklerde iş sahibi olduğunu ve mecliste kadınlara yönelik yeni kanunlar çıktığını ifade eder. Bu manada Cumhuriyet dönemini yüceltme ön plandadır. Osmanlı'ya karşı Cumhuriyet kurtarıcı bir rol üstlenmiştir.⁴⁵⁸ O Osmanlı'nın 600 yıllık tarih ile yetinirken Cumhuriyetin Türkiye Cumhuriyeti devrinin Türkün ve Türk yurdunun binlerce yıllık tarihinin temellerinde yükseldiğini vurgular ve *“Türk çocuğu ezelden beri bu yurda sahip oluşundan hız ve kuvvet alır”* der.⁴⁵⁹ İnan Cumhuriyet döneminde Türk Milletinin Türkiye sınırları içerisinde birleştirici bir zihniyetle medeniyet yolunda hızla ilerlemesini hedef tutmuştur. Bu durumda Halk Evlerini de medeniyet yolunda milli kültürü geliştiren kurumlar olarak görmüştür. Ayrıca o milletin çalışma gücünü Atatürk'ün gösterdiği hedeflere doğru yöneltmesi gerektiğini ve bu sayede de maddi ve manevi değerleriyle daha ileri bir toplum elde edileceğine inandığını belirtmiştir.⁴⁶⁰ O Cumhuriyetin ilk devirlerinde Milli tarihimizin manevi kuvvetimize büyük destek olduğunu düşünmüştür. Onun, Türklüğün Osmanlı Türklüğünden ibaret olmadığı fikri Atatürk'ün düşünce yapısıyla aynıdır. Nitekim Atatürk'te : *“Bizim milletimizin hayatı esasını düşünelim, bu düşünce bizi ebedette altı yedi asırlık Osmanlı Türklüğünden, çok asırlık Selçuk Türklerine ve ondan evvel bu devirlerin her birine muadil olan büyük Türk devrine kavuşturur.”* Demiştir.⁴⁶¹

3.7.4. Türk Milletini Yüceltme

İnsanların maddi ve manevi yönlerine değinen İnan, bu hususta ikisinin de paralel yürümesi gerektiğini belirtir. Bu konuda her ikisinin de medeniyetin gelişmesine yardımcı olduğunu söyler. Ayrıca Türk Milletinin moralini yüksek tutması gerektiğine inanır. Bu hususta az gelişmiş bir millete sahip olduğu için boynu büyük fertlerin maneviyattan yoksun olacaklarını bu sebeple de maddi gelişmelerde de huzur ve enerjilerini kaybedeceklerini vurgular. Gençlerden umutludur. Onların, az gelişmişlik deyimini kabul etmeden yurdun zengin ve doğal kaynaklarını değerlendireceklerine

⁴⁵⁷ Afetİnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.33, “Türk Kadını”, *Ankara kız lisesi 1935-37 Yıllığı*, s.7; Afet, “Türk Kadını”, *Ulus gazetesi* 14.2.1937, s.5

⁴⁵⁸ A.Afet İnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.62.

⁴⁵⁹ Afetİnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.98-99.

⁴⁶⁰ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugüne*, s.166-167.

⁴⁶¹ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s. 6-7

inanır.⁴⁶² Türk milletini yücelterek en büyük gelişmiş bir millete sahip olduğumuzu söyler. Bunun yanında “biz millet olarak soylu, köklü bir tarihe malik olmakla Türk inkılaplarının, Atatürk prensiplerinin ışığı ve hedefi etrafında toplandıkça çalışmalarımıza güvenerek mesut ve müreffeh insanların topluluğu olarak dünya milletleri arasında yerimizi, eşit şartlarla almış bulunuyoruz” diyerek hem Türk Milleti’nin kökünü derinlere bağlar, hem de asil millet vurgusu yaparak diğer milletlerden üstün bir yapıyı oluşturma gayreti gösterir. Fakat aynı zamanda da medeniyet yönünden diğer milletler ile eşit konumda olduğunu da belirtir. Buradaki dünya ülkelerinden kasıt batılı modern ülkelerdir.⁴⁶³

Türk milletinin zengin bir medeniyet tarihi olduğuna vurgu yapan İnan, Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce geçirilen karanlık dönemlerin ve de zor günlerin hatırlanması gerektiğini, bunun bize hız ve kuvvet vereceğini söylemiştir. O milletçe vatan bütünlüğünü korumak için birbirimizden güç alırsak zorlukları yenerek başarıya ulaşacağımızı ifade eder. Bu hususta Türk milletinin zor günlerinin tarih aracılığı ile bilinmesi gerektiğini düşünür. Bunun bugün ile gelecekteki milli varlığımız açısından etkisinin önemli olduğunu belirtir.⁴⁶⁴ O Türk Milletinin geçmişine dair yeni nesillere şöyle seslenmektedir: “Geçmişindeki kültürün, tarihindeki önceliğin, sana derin bir övünme kaynağıdır. Adın, yüksekliklerin yüceliklerinden alındı. İnsanlık tarihinde ilk kültür ışıklarını sen yaltırdın. Doğuda güneşe eş oldun. Ana kök, dünyayı sarmak için güreldi. Güneş önünde döne gelen dünya yüzünü şuvağlarla aydınlattı, ısıttı, aydınlatır, ısıtır. Sen, doğudan koştun, dünya yüzünde döndün dolaştın. Her vardığın yerde kültür şuşlesi oldun ve olacaksın. Bu senin hem hakkın hem de ödevindir. Koca kütükten üreyen dallar dünyayı güzeyine aldı. İnsanlara benlik ve sıfat verdi. Türkün asal, kültürel yüceliğini kavrayabilen, yalnız o kadar değil, belki onu salt düşünebilen büyük olmuştur. Bu kadar da değil bu yüce hadiseyi rüyasında görmüş olanın bile büyük devlet yarattığı tarihte okunmuyor mu ? Otman ! Türk Otman İmparatorluğu... Fakat Anadolu’nun batısında kurulan bu devlet, bir rüyanın yorumu değildir. Anadoluda üzelden kökleşmiş bir hadisenin yeni ad ve sanda açılışdır...”⁴⁶⁵ Ayrıca ona göre Türk tarihi sadece Türkler

⁴⁶² A.Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.14

⁴⁶³ A. Afetinan, “XXXI. Ölüm Yıldönümünde M. Kemal Atatürk İçin”, *İş Bankası Dergisi*; Kasım 1969, S.40, s. 30.

⁴⁶⁴ A. Afet İnan, “Cumhuriyetimiz Milli Birliğin Dayandığı Tarihi Olaylar ve Belgeleri, Türk Devriminin Esasları”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi; Dün/ Bugün/ Yarın*, Ekim 2002, S.69, İstanbul, s. 23.

⁴⁶⁵ Afet, “Türk, Övün, Çalış, Güven!”, s.5.

tarafından bilinmemelidir. Dünyada da Türk milletinin tarihi en çok bilinmeye layık olan bir mevzudur. Türk dünya kültürüyle öyle derin bağlanmış ki Türk cevherini bulmak ve anlamak bu derinlik içerisinde insanlığa düşen görevdir.⁴⁶⁶

Afet İnan Milli Mücadele’de kuvay-ı Milliye’nin birleştirici gücüne inanır. O Türk milliyetçiliğinin doğup büyümesinde ve de düşmana karşı tek yumruk olarak karşı koyulmasında Kuvayı Milliye ruhunun millette uyandırdığı psikolojik nedenlerin milletçe kurtuluş ve özgürlük fikrinde birleştiğini ifade eder.⁴⁶⁷ Ayrıca Türkün cömertliği ve nezaketini överek, Türklüğün binlerce yıllık tarihinin okullarda öğretilmesi gerektiğini belirtir. Ona göre eski cetlere layık olmak için çok çalışmak gereklidir. Nitekim bu durumda geçmişe bir özlem vardır. Bu özlem geçmişte büyük ve saygın bir medeniyetin özlemidir. Bu özlem bir hedef haline gelmiştir. Bu durumda bu hedefe ulaşarak eski parlak dönemlere dönebilmek için çok çalışmak gereklidir. Bu sayede atalara saygı babında, cetlere yaraşır bir fert yaratılmaya çalışılmıştır. Ayrıca geçmişe özlem sadece Osmanlı’nın parlak dönemleri değildir. Bu dönem tarihte Türklerin kurduğu diğer büyük medeniyetleri ile özdeş bir hal almıştır.⁴⁶⁸

O her zaman Türk kavimlerinin yabancı kaynaklarda barbar istilacı olarak tanıtılmasına karşı çıkmıştır. Osmanlı’nın güçlü dönemini över ve bunu Türk-Osmanlı ordusu üzerinden yaparak vurgular. Osmanlı’nın zamanında Viyana kapılarına dayanabilmesini, zamanının diğer devletlerine karşı koyabilmesini üstün vasıflı bir teşkilatlanmaya sahip olmasına bağlar. Fakat bu teşkilatlanmayı ağırlıklı olarak askeri sistem üzerinden yapar. Bu durumda ordunun teşkilat yapısını Türk Medeniyetinin bir parçası sayar. Yine Türk medeniyetini överek Osmanlı döneminde Macaristan’da hâkimiyet kurmuş olan Türklerin, orada muhafaza edilmekte olan arşiv belgeleri incelenir ise bu dönemde Tuna üzerinde seferler yaptığı ve burada gümrük uygulamasının da bu dönemde başladığını ifade eder. O Türk-Osmanlı hâkimiyetinde kalan devletlerin incelenerek Türklerin istilacı değil, medeni ve teşkilatlı bir devlet kurabilen büyük bir kavim olduğunun anlaşılmasını ister.⁴⁶⁹ Ayrıca o Türklüğün küçümsenmesine son derece karşıdır. Örneğin 1936 yılında Macaristan, Budapeşte de şehrin müze ve kütüphanelerini

⁴⁶⁶ Afet İnan, “Türk-Osmanlı Tarihinin Karakteristik Noktalarına Bir Bakış”, s. 756.

⁴⁶⁷ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugüne*, s.157.

⁴⁶⁸ Afetİnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.39.; “Türk Kadını”, Ankara kız lisesi 1935-37 *Yıllığı*, s. 9. ; Afet, “Türk Kadını”, *Ulus gazetesi* 14.2.1937, s. 5.

⁴⁶⁹ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.127.

gezerken bir tepede yapılmış olan arşiv binasına eski belgeleri görmek için gider. Bu binada merdivenlerden çıktığı anda Osmanlı ordusu ile Macaristan ordusunun savaş sahnesini görür. Tabloda Yeniçeriler mağlup olarak gösterilmiştir. O bu duruma son derece üzülen bakar fakat bir şey söyleyemez. Bu durumu anlatırken Osmanlı ordusunu *Türk-Osmanlı ordusu* vurgusu üzerinden yapar.⁴⁷⁰ Ayrıca ona göre “*Türk her işte olduğu gibi iktisat aleminde de en yüksek kabiliyetle temayüz etmiş bir varlıktır. Avrupa sanayinde Türklerden intikal etmiş eserler mevcuttur*” Fakat Türkler Osmanlı döneminin sonunda sanayiden mahrum kalmış, buhar ve makine döneminden Cumhuriyet dönemine kadar bu durumun cezasını çekmişlerdir. İnan bu durumda Türk Milletinin yüksek seviyelerde olması için medeniyetin oluşturduğu teknolojik gelişmeler dâhil bütün gelişmelere uymak gerektiğini belirtir.⁴⁷¹

3.7.5. Yer isimlerinde Türk İzleri arama

Afet İnan seyahatlerinde harita üzerinde yer isimleri aramaktan hoşlanmaktadır. O Anadolu’daki yerleşimlerin kökenlerini Orta Asya Türk yerleşimlerinin isimlerine bağlama amacını gütmüştür. O Türk Kavimlerinin çeşitli nedenler ile ana yurttan göç ettiğini ve dünyanın dört bir yanına dağıldığını vurgulayarak, Türk ismini Amerika adalarında, Missisipi’ye dökülen bir nehir kolunda, Ankara adının Baykal Gölü’nden çıkan bir nehir adında bulunduğunu ve bunun Anadolu’ya kadar getirilmesinde güçlük çekilemeyeceğini vurgulamıştır. Aynı şekilde Aras isminin de benzer durumda olduğunu vurgulayan İnan, Dünya haritasında birbirine benzeyen yer isimlerini takip ederek bunların bizi nereye götüreceğinin hayret edileceğini vurgulamıştır. O Ankara’nın Kıbrıs ismindeki köylerinden birisine gittiğinde köyün yaşlı erkeklerinden birisine köyün isminin ne zamandan beri bu ismi taşıdığını sorduğunda adamın “*Atay dedelerimizden beri köyümüzün adı Kıbrıs’tır temeli böyle atılmış*” dediğini aktarır. O tüm bu yer isimlerindeki benzerliğin tesadüf olmadığını, bu yerlerin isimlerinin tarihin yaşayan izleri olduğunu ve toponiminin bize daha fazla bilgi vereceğini söyler. Türk Dil Kurumu’ndan Türk’ün yerleştiği yerlerde onun verdiği Türkçe isimlerin yaşadığının ve bunun araştırılarak bulunması gerektiğinin vurgusunu yapar.⁴⁷² Ayrıca bugün Anadolu’da

⁴⁷⁰ A. Afetinan, *Tarih’ten Bugün’e*, s. 15.

⁴⁷¹ Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.24.

⁴⁷² Afetinan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s. 115-116.

Peçeneklerin devlet kuramamasına rağmen izlerini yaşattıklarını söyleyen İnan⁴⁷³1937 yılında hocası Prof. Pittard ile birlikte açık Eti Mabedi 'ne gittiği vakit burasının isminin Gâvurkale olmasına tepki göstermiş ve burasının Eti (Hitit) uygarlığına ait olduğunu söyleyerek bu uygarlığın Türk kökenli olduğunu izah etmek istemiştir.⁴⁷⁴

3.7.6. Türk Kültüründe izler arama

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra milleti derin köklere bağlama ve de Anadolu topraklarında 1071'den de önce Türk milletinin var olduğunu kanıtlama yolunda Afet İnan halkın görünüşlerinde, giyiminde, gelenek ve göreneklerinde dahi bu uygarlıkların izlerini aramıştır. O Hititlerde yazılı belgelerde olmasa bile kadın heykel ve kabartmalarında kadın kıyafetlerinin ve kullandığı süs eşyalarının arkeolojik çalışmalarla belirlendiğini ve bugün dahi Anadolu'da bu kıyafetleri andıran bölgesel giysilere sahip kadınların bulunduğunu ifade eder. O böylelikle yüzyıllar süresince yaşayan bu geleneklerin gözle görülebildiğini belirtir. Hititlerden Anadolu'da uzak cetlerimiz olarak bahseden İnan⁴⁷⁵ 1937 yılında hocası Prof. Pittard ile açık Eti Mabedi'ne gittiğinde Ankara'nın Karaoğlan köyünde köy sakinleri ile karşılaşır. Çevresinde bulunan köylülerin kıyafetlerini Eti(Hitit) kıyafetlerine benzetir.⁴⁷⁶ Yine Ankara'nın Peçenek adındaki köylerinden birisine gittiği vakit, kapının önündeki güneşlenen bir köylü kadının ördüğü çoraptaki motife gözü takılır. Bu motifi kadının nereden aldığını soran İnan'a kadın "*ninelerimizden*" cevabını verir. Bunun üzerine o tarih kurumunun Alaca Höyük kazılarında Antropoloji üzerine çalışan arkadaşına "*binlerce yıl önceki bulduğumuz altın avaninin motifleri nasıl ve nerelerde yer alıyor. Jeometrik resimlerin en muntazamı bu gelinin elinde binlerce senelik ceddinin yaşadığını ispat etmez mi ?*" der.⁴⁷⁷

Afet İnan her şehirde iklim özelliklerine göre bir ev mimarisinin bulunduğunun ve bu evlerde kullanılan eşyaların ev yaşantısının ve el sanatlarının çok güzel örneklerini verdiğini⁴⁷⁸ ve halkın kendi el emeği ile ortaya koyduğu ekonomik, sosyal ve kültürel eser ve eşyaların etnografik malzeme olarak bu evlerde sergilenmesi gerektiğini söyler. Bunlara örnek olarak yerli giyim eşyalarını, ev süslerini, işlemeli dokunmuş eşyaları,

⁴⁷³ Afetinan, Herkesin Bir Dünyası Var, s. 31., "Türk Kadını", *Ankara kız lisesi 1935-1937 Yıllığı*, s. 6.; Afet, "Türk Kadını", *ulus gazetesi* 14.02.1937, s. 1.

⁴⁷⁴ Afet, "Arkeoloji Gezileri; II, Açık Eti Mağbedi'nde", s. 299.

⁴⁷⁵ A.Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, s. 15.

⁴⁷⁶ Afet, "Arkeoloji Gezileri; II, Açık Eti Mağbedi'nde", s. 299.

⁴⁷⁷ Afetİnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.111.

⁴⁷⁸ A.Afetİnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.102 ; Afet İnan, "Türk Kadınının Siyasal Hakları ve Görevleri", 20 ağustos 1972 Milliyet s. 2.

seccade, baş örtüsü, evlenme, loğusa, sünnet düğününde kullanılan eşyalar ve her çeşit mutfak eşyaları gibi bir çok ürünün sergiletebileceğini söyler. O bu sayede milli ve tarihi hatıralara değer verilerek, milletin mahalli karakteri ve medeniyet seviyeleri ile bir ev kültürünün oluşacağını ifade eder.⁴⁷⁹ Ayrıca Türk kadınının dokuma, örme ve işlemeli ürünler gibi el sanatları vermesi gerektiğini belirterek el sanatlarının Türk kültür hayatında önemli bir yerinin olduğunu savunur. Bu el sanatlarının geleneğimize dayanan milli sanat zevkimizi temsil ettiğini söyler.⁴⁸⁰ Ayrıca o gelişen teknoloji ve sanayileşmenin de etkisi ile milli kültürün özelliklerinin yeni hayat tarzı karşısında yok olduğunu ve bu duruma karşı koyabilmek için milli ev kültürü ile el sanatlarını toplamak gerektiğini vurgular. Bu durumda milli kültüre ait bütün örneklerin bölge özellikleri ile toplanarak yeni nesillere aktarılmasının geleneksel kültüre faydalı olacağını söyler. Ayrıca bu yerlerin turistik olarak ilgi çekeceğini de ifade eder.⁴⁸¹ O Türkiye'nin geçmişte birçok uygarlığa kaynak olduğunu ve bu uygarlıkların kültürünün günümüzde Anadolu'da pek çok gelenekte yaşadığını savunur. Bu değerlerin etnokrafik belgeler niteliğinde olduğunu Anadolu'da yaşayan Türk halkının pek çok değere sahip olduğunu ve bu değerlerin çoğunun da kadınların el emeklerinden meydana geldiğini vurgular. Ayrıca o milli değerler konusunda Türküler, Atasözleri ve manilerin de derlenerek bunlara sahip çıkılması gerektiğini söyler. Bunun yanında geleneklerimizi, adetlerimizi ve eşyalarımızı birer tarihi hatıra olarak görmemiz gerektiğini bu sayede de milli varlığımızla derin bir köke sahip olduğumuzun ortaya çıkacağını belirtir.⁴⁸² Afet İnan Avrupa'da bu tarzda pek çok etnokrafik müze bulunduğunu ve bizim kendi kültürümüze ait olan motiflerin bu müzelerde sergilenirken bizimkilerin ise ya sandıklarda beklediğini ya da yangınlarda yok olduğunu söyler.⁴⁸³ Bu hususta Türk Kültürünü yüceltme amacı güden bunu yaparken de yeni nesilleri bilgilendirmeyi hedef alan Afet İnan Türklerin bir çadır kültüründen değil esaslı bir ev kültürü ile temizliğe önem veren medeni bir kavim olduğunu ifade eder.⁴⁸⁴

⁴⁷⁹ Afet İnan, "Etnoğrafya Müzeleri ve Halk Eğitimi", *Unesco Haberleri Dergisi*; Haziran 1958, seri III, S. 1, s. 5.

⁴⁸⁰ Afet İnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.75.

⁴⁸¹ A. Afetinan, "Eşit Hak Eşit Görev", *Sümerbank Dergisi*, Kasım 1964, C. 4, S. 41, s. 135.

⁴⁸² A. Afetİnan, *Tarih 'ten Bugün 'e*, s.235-236.

⁴⁸³ Afetİnan, *Herkesin Bir Dünyası Var*, s.76.

⁴⁸⁴ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s. 115.

3.7.7. Tarih Görüşünde milliyetçilik

Afet İnan Millet oluşumunda Atatürk'ün ideolojisi doğrultusunda tarihin büyük bir rolü olduğunu kavramıştır. Atatürk'ün Türk tarihinin en eski devirlerinden itibaren günümüze kadar araştırılarak Türk medeniyetinin eserlerini ve Türk kültürünü dünya alemine tanıtmaya ve bu sayede de Türklerin uygar, büyük bir kavim olduğunu ispatlama fikri çerçevesinde Afet İnan da çalışmalarda bulunmuştur.⁴⁸⁵ Bu doğrultuda onun düşünceleri Türkiye tarihinin en eski devirlerinden en yeni zamanlarında kadar geçen sürede siyasi medeniyetlerinin varlığı ismi ne olursa olsun bu yurda yerleşmiş olanlar tarafından oluşturulmuştur. Ve Türk topluluklarının fetih ile veya göçlerle bugünkü Türkiye topraklarına gelişleri Türkiye'nin bugünkü halkını meydana getirmiştir. Ve bu sebeple de bugün Anadolu'da bütün medeniyet eserleri burada yaşayan Türk milletine aittir.⁴⁸⁶ Bu sebeple de o medeniyet tarihinin araştırılması gerektiğine inanır. Çünkü devletin temelini teşkil eden halkın her konuda vücuda getirdiği sosyal, kültürel ve ekonomik unsurlar millet oluşumunda etkilidir. O medeniyet tarihini Türk ve Türkiye tarihi üzerinden araştırmayı prensip kabul eder. Fertlerin oluşturduğu her eserin onların medeniyet tarihinde yeri olmasını sağlar.⁴⁸⁷ Tarihte Türk milletinin birlik fikri ile çağdaş medeniyette yerini alması için gerektiği fikirlerin son dönem tarihimizde etkisinin büyük olduğunu ve bunlara da Kemalizm veya Atatürkçülük dendiğini vurgular.⁴⁸⁸ Cumhuriyet döneminde tarih alanında büyük bir değişim yaşandığını söyleyen İnan, Türk ve Türkiye tarihinin yeni metotlar ile incelenmesinin sadece siyasi veya askeri değil medeniyet alanında da yapılmasının Türklerin tarihteki durumunun ortaya çıkmasına fayda sağladığını belirtir. Bu sebeple İstiklal savaşı ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde milli tarihimizin manevi kuvvetimize büyük destek olduğunu savunur.⁴⁸⁹ Ayrıca Tarihte milletin gerek bireysel gerek tamamen faaliyetlerinin bütün müesseselerin incelenmesi ile ortaya çıkacağını söyler. Bu durumda o tarihte belgelerin kanıt olacağını ve milletin tarihinin ele geçen belgeler ile yazılabileceğini vurgular.⁴⁹⁰

⁴⁸⁵ Afet İnan, "iki büyük zafer", s.2.

⁴⁸⁶ Afetinan, "Kurtuluş Savaşı'nın Bazı Belgeleri ve Atatürk'ün İnkılâp Prensipleri" *Belleten*, Ekim 1968, C. XXXII, s. 128, s. 564-565.

⁴⁸⁷ A. Afetinan, *Tarih'ten Bugün'e*, s.237.

⁴⁸⁸ A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.14.

⁴⁸⁹ Afetinan, "Kurtuluş Savaşı'nın Bazı Belgeleri ve Atatürk'ün İnkılâp Prensipleri" s. 562.

⁴⁹⁰ Afetinan, "Atatürk'ün 'Plan' Fikrine Verdiği Değer", *Sümerbank Dergisi*; Kasım 1963, C. 3, S. 29, s. 143.

O tarihin medeniyet bakımından incelenmesi ile insanlığın kültürel mirasından olan medeni kurumlar, fikirler kısaca her şeyin sanat eserlerine de yansıtacağını bu sayede sanat konusunda hassas ve bilgili bireylerin yetişeceğini savunur.⁴⁹¹ Bu durumda da milli ve uluslararası tarih görüşüne sahip olan vatandaşların ülkesi için faydalı bireyler olacağını belirtir.⁴⁹² Afet İnan tarihte Türklerin üstün bir kavim olduğunu kanıtlamak için hayatı boyunca çalışmalarda bulunmuştur. Türklerin Tarihte medeniyete hizmetlerinin açığa çıkarılması için bu çalışmaları kaynak olarak kullanmış ve milleti bu hususta bilgilendirmiştir. O Dil Tarih Coğrafya fakültesinde bir “*Türk Tarihi*” kürsüsünün yer almasını çok istemiştir. 2. Aralık 1946 tarihinde Afet İnan’ın teklifi ile özellikle ilk çağlardaki Türk Tarihinin araştırılmasının ağırlıklı olacağı “*Umumi Türk Tarihi Kürsüsü*” kurulmuştur. Bu kürsü 1961 yılında “*Genel Türk Tarihi*” adını almıştır. Görüldüğü gibi Afet İnan tarihi Milliyet oluşumunun temel taşlarından birisi olarak görmüş ve yeni nesillere bu hususta millet fikrinin aşılması için büyük çalışmalarda bulunmuştur.⁴⁹³

3.8.Güneş Dil Teorisi ve Milliyetçilik

Afet İnan’ın Türk Dil’i konusunda milliyetçilik anlayışına girmeden önce dil çalışmalarının cumhuriyet döneminde geçirdiği evreleri ve bu çalışmaların amacı hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Ulus devletinin oluşumunda henüz 1928 yılında Harf İnkılabı gerçekleştirilmişti. Osmanlı kavramı halkın resmi yazı işlerinden uzaklaştırılacak ve devletin batıcı olduğu vurgulanarak, halkın okuma yazma yönünden gelişmesi sağlanacaktı.⁴⁹⁴

Dil devrimi ayrıca laik Cumhuriyet’in dilini Arapça ve farsça ile özleştirilen İslam’ın etkisinden kurtarmayı da amaçlıyordu. Cumhuriyetin dil devriminde esas aldığı iki konu vardı. Bunlar Türkleşmek ve de sekülerleşmektir.⁴⁹⁵ Bunun yanında 1930’lara gelindiğinde Kemalist millet anlayışı dil çalışmalarına büyük bir önem vermişti. Bu dönemde “*dil*” ve “*ulus*” kavramları eşitleyen bir söylem geliştirilmişti. Bu durumda ulusun tanımlanmasında en büyük etken dil idi.⁴⁹⁶ Atatürk dil davası ile çok ilgilenmişti. Onun 1932-1936 yıllarında uğraştığı bütün işlerde dil meselesine dair izler

⁴⁹¹ Afetinan, *Tarih İlminin Dinamik Karakteri*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1956, s.9.

⁴⁹² A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s. 10.

⁴⁹³ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s. 109-110.

⁴⁹⁴ Özlem Şendeniz, “*Erken Cumhuriyet Dönemi Dil Politikaları: Güneş Türk Dil Teorisi'nin Türk Basınına Yansımaları, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Güz 2014,Yıl 10, S.20, Ankara, s.309.

⁴⁹⁵ Şendeniz, *a.g.m.*, s.312.

⁴⁹⁶ Şendeniz, *a.g.m.*, s.309.

bulunmaktaydı.⁴⁹⁷ O Türk milliyetçiliğinin temelini dil birliğinin korunması ile sağlanacağını düşünmekteydi.⁴⁹⁸ Afet İnan Atatürk'ün dil konusundaki amacının Türk dilinin yabancı deyimlerden arınması ve halk dili ile edebiyat dilinin bir olmasını sağlamak olduğunu söyler.⁴⁹⁹ Bunun yanında Ayrıca dil çalışmalarında kullanımı terk edilen yazı ve diller üzerinde sorunlar çıkmış, eski Türk yazıları ve Türkiye'de kullanılmış yazı, dillerin ve belgelerin bilimsel metotlarla incelenmesi gerektiği ileri sürülmüş, edebiyatta çeşitli yörelerde kullanılmış olan sözcüklerin derlenmesi gerektiği düşünülmüştü. Bu hususta Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin 12 Temmuz 1932 de kurultayı yapılmıştır.⁵⁰⁰ Çalışmaların rahat yürümesi için daha sonra bu cemiyet Türk Dil Kurumu'na dönüştürülmüştür.⁵⁰¹ 1936 yılına gelindiğinde ise üçüncü Türk Dil Kurultayından sonra ortaya atılan⁵⁰² İbrahim Necmi Dilmen'in Güneş Dil Teorisi, Türk Tarih Tezi'nin açıklamasını kapsıyor ve onunla özdeşleşme yoluna gidiyordu. Bu teori Türkçe'nin merkezi bir dil olduğunu vurguluyordu. Ayrıca Türk dili dünya milletleri ile akraba olduğu mantık çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılıyor bu durum da Türk Tarih Tezi'nin dayanak noktası oluyordu.⁵⁰³ Tarih ve Dil tezleri asırlar boyunca hor görüldüğü iddia edilen Türk ulusuna moral verme amacını gütmekte ayrıca da onun asil, yüksek ve köklü bir ulus olduğunu ispat etme amacını güdüyordu.⁵⁰⁴ Dil teorisi Atatürk'ün vefatından sonra sönmeye başlamış ve ileride dil çalışmaları da bu dönemde olduğu gibi yoğunluk kazanamamıştır.⁵⁰⁵ Bu dönemde Atatürk'ün çevresinde bulunan aydın şahsiyetler de tarih konusunda olduğu gibi dil çalışmalarına katkıda bulunmuşlardır.

Afet İnan'da bahsi geçen şahsiyetlerden birisidir. O dil konusunda “*dil çok geniş bir hazinedir. Tarihte olduğu gibi sadece geçmişin varlığı değil günümüzün konusu ve geleceğin aydınlığını verir bizlere.*” Demektedir. İnan Atatürk'ün bu konuya önem vermesini sayesinde konunun değerlendirildiği ve bu durumun Türk dili için olumlu olduğunu söyler. Henüz Afet İnan Cenevre'deyken Atatürk'ün dil konusu üzerine çalışmalarında ona yardımcı olmuştur.⁵⁰⁶ Dil teorisi konusunda Atatürk'ün gönderdiği örnekleri

⁴⁹⁷ Agâh Sırrı Levend, “Atatürk ve Dil Dâvası”, *Türk Dili*, Kasım 1983, Yıl 32, C.XLVII, S.383, s.408.

⁴⁹⁸ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s. 150.

⁴⁹⁹ Afet İnan, “Atatürk ve Dil Bayramı”, s. 75.

⁵⁰⁰ Afet İnan, “26 Eylül Türk Dil Bayramı”, s. 343.

⁵⁰¹ A.Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.72.

⁵⁰² Şendeniz, *a.g.m.*, s.312.

⁵⁰³ Metin, *a.g.m.*, s.89.

⁵⁰⁴ Şendeniz, *a.g.m.*, s.319.

⁵⁰⁵ Şendeniz, *a.g.m.*, s.319.

⁵⁰⁶ Afet İnan, “26 Eylül Türk Dil Bayramı”, s. 344.

incelemiş, hocalarına bu konuya dair sorular sormuş ve hatta bölüm derslerinin yanında dil ile alakalı olan derslere girmiştir. Dil ile alakalı kitapları okuyarak çalışmalarını Atatürk'e ileten İnan Cenevre de bulamadığı kitapları da Paris'ten ısmarlamıştır.⁵⁰⁷ O Atatürk'ün kendisine gönderdiği broşür ve yazıları almış⁵⁰⁸ dil ile alakalı çalışmaların Fransızcasını Atatürk'ten hocasına anlayabileceği şekilde sorabilmek için istemiştir.⁵⁰⁹ O Tıpkı Atatürk gibi milletlerin istiklalinde dil birliğinin önemine inanmıştır.⁵¹⁰

Dil çalışmalarında önemli bir nokta da tarihi araştırmalara kaynaklık yapmak içindir. Eski dillerin metotlu bir şekilde incelenmesi ve Türk dili ile karşılaştırılması da bu çalışmaların önemli sebeplerindendir. Bu amaç ile Ankara da Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi de kurulmuştur.⁵¹¹ Afet İnan bu fakültede Sumerce gibi Türk dili ile akraba olduğu düşünülen dillerin araştırılması ve bu sahada uzmanlar yetiştirilmesini istemiştir. Ayrıca o Türk ve Türkiye tarihine kaynaklık edebilecek eski dillerin de öğretilmesi için kürsüler kurulmasının gerektiğini savunmuştur.⁵¹² O eski Anadolu uygarlıklarından Proto-Hititler, Hititler, Luviler, Hurriler, Urartular gibi kavimlerin siyasi hakimiyeti sona erse dahi halkının başka yerlere göç etmediğini, dönemlerindeki araştırmalarda kullandıkları dil veya yazının farklı olsa bile çoğu zaman sonraki kaynaklarda halk dilinin ve yer isimlerinin Anadolu'da korunduğunu savunmuştur. O Hititlerden önce yaşayan Proto-Hitit dilinin de Hurri ve Urartu dillerinin Sumerce ve Ural-Altaik diller grubundan olduğunu söylemiştir. Ayrıca yine Hititlerin Arî dil grubundan İndo-öropeen ve Selçuklular ile aynı gruptan olan Fars dilini resmi belgelerde kullandıklarını belirtir. Bunun yanında birçok dil çalışmalarında Ural-Altaik (aglutinan) diller ile Arî dilleri arasında köken itibariyle bir akrabalığın bulunduğunu dile getirir.⁵¹³ Ayrıca o resmi dil belgelerinin her zaman için Türk varlığına kanıt olmayacağını savunmakla birlikte bu durumu şöyle açıklar. Buna göre Selçuklu Türkleri Türk olmalarına rağmen Farsî veya Fars dilini edebi metinlerde kullanmıştır. Bu durum Hititlerde de aynı şekildedir. Yani dil bakımından belgeleri âri köküne dayanmasının yanında ırki karakterlerini Alpin tipine dahil olduğunu söyler.⁵¹⁴ Yine Anadolu uygarlıklarından olan Urartuların yazılı

⁵⁰⁷ A. Afetİnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 44-45.

⁵⁰⁸ A. Afetİnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 46.

⁵⁰⁹ A. Afetİnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 47.

⁵¹⁰ A. Afetİnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 47.

⁵¹¹ Afet İnan, "26 Eylül Türk Dil Bayramı", s. 343.

⁵¹² A. Afetinan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.75.

⁵¹³ Afet İnan, "M. Kemal Atatürk'ün Türkiye Tarihi'nin İncelenmesi İçin Düşünceleri" s.867.

⁵¹⁴ A. Afetİnan, *Tarih'ten Bugün'e*, s185.

belgelerinden anlaşıldığı üzere dilinin Turani kökten geldiğini savunur. Çivi yazısı ile kayalara yazılmış kitabelerinin Türk Dil grubunun Anadolu'daki en eski örnekleri olduğunu⁵¹⁵ ve Urartu hükümdarı Menuas'ın (M.Ö. 820-875) Ural Altay kökünden gelen bir dili kullandığını belirtir.⁵¹⁶ Aynı şekilde İnan sadece Anadolu uygarlıklarının değil Mezopotamya uygarlıklarından Sumerler'in dilinin de en eski Ural- Altay dil grubundan olduğunu, bunun onların yazılı belgelerinden anlaşıldığını belirtir.⁵¹⁷ Sumerler uygarlığın beşiği olarak görülmektedir. Çünkü yazı ilk Sumer döneminde ortaya çıkmış ve kullanılmıştır. Bu durumda yazı da medeniyetin oluşumu ile aynı doğrultuda düşünülebilir. Gerçek tarihin kökeni de yazı ile vücut bulur. İşte sadece Anadolu'daki uygarlıkların araştırılmayıp, Mezopotamya uygarlıklarına dair çalışmaların yapılmasının da en büyük sebeplerinden birisi budur. Afet İnan bunun yanında İtalya'daki Etrüskler'in dillerine dair çalışmalarında enteresan bilgiler bulduğunu söyler. Bu hususta İtalyan lügatlarında “*Eturski*” dendiğini aktarır. Bu adlandırma “*Türk*” vurgusu ile özdeşir. Kavimlerin adını oluşturan kelimelerin benzerliğinden akraba olabilecekleri durumuna vurgu yapılmıştır. Ve bu sebeple bu alanda çalışılacak çok bölüm olduğunu söyler.⁵¹⁸

Görüldüğü gibi dönemin milliyetçi yapısı ile Anadolu'daki Türk varlığını daha eskilere dayandırarak Türk Irkının uygar, köklü bir kavim olduğunu kanıtlanması için yapılan çalışmalar tarihe olduğu gibi dile de yansımıştır. Bu dönemde diğer devletlerde de benzer amaçla yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu durumda milliyetçilik anlayışının fırtına gibi estiği ayrıca diğer milletlerden üstün olma yarışının atak yaptığı bir dönem yaşanmaktadır.

3.9. 64 Bin Denek Üzerinde Yapılan Antropolojik Anket

Henüz Atatürk'ün tarih çalışmalarına eğilmeye başladığı dönemde, o çevresindeki tarihçileri de bu yönde çalışmalara teşvik etmiştir. 1931 de kurulan TTK'nin amacı Türk Tarih Tezinin irki bir karaktere bağlanmasıdır. Bunun için de tarihteki göçler üzerinde durulmuştur. Henüz Afet İnan genç yaşlarından itibaren bazı coğrafya ve tarih kitaplarında Türk ırkının küçümsenerek sarı ırk olarak belirtilmesine karşı çıkmıştır.⁵¹⁹ O

⁵¹⁵ Afet İnan, “İki büyük zafer”, s. 2.

⁵¹⁶ A. Afet İnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.29. ; Afet İnan, “Van-İran Demiryolu Açılırken...”, s.2.

⁵¹⁷ A. Afet İnan, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, s.57. ; A. Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, s. 16-17.

⁵¹⁸ A. Afet İnan, *Atatürk'ten Mektuplar*, s. 64.

⁵¹⁹ Afet Uzman, “Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri Üzerine Büyük Anket ve Umumi Neticeleri” *Belleten*, II. Kanun 1940, AKDYYK TTK Basımevi, C.IV, S.13, Ankara 1994, s. 43.

medeniyetin kaynağının Orta Asya'dan gelen Türkler tarafından oluşturulduğunu dolayısıyla uygarlığın kaynağında Türkler olduğunu ifade eder. Onun yaşadığı dönemde birçok millet üstün ırk vasıflarını kendileri ile özdeşleştirerek bu temellendirmeyi kendi milletine büründürmeye çalışmıştır. Modern Türkiye'nin kuruluşunda da ulus devlet oluşumunda Millete ezilmişlik duygusunun bertaraf edilerek morallerini düzeltip geleceğe emin adımlarla bakarak daha çok çalışmaları için büyük millet vurgusu aşılana çalışılmıştır. Ayrıca bu husus diğere taraftan yeni devletin yönünü çevirdiğı Batı'ya karşı da kendini ispatlama çabası içerisinde, kökleri ile övünerek sıradan bir millet olmadığının anlatılmaya çalışılmasıdır.

Bu durumda Afet İnan'ın görüşü şudur o, Paleolitik dönemin başlangıcında dünyadaki bütün kıtalarda *Neandertal insani*'nin var olduğunu ve bu dönemin sonlarında ise *muhtelif tipte* insanların ortaya çıkmaya başladığını savunur. O Afrika, Asya'nın güney kıyıları ve Avrupa'da yayılan yeni bir insan türünün, birbirinden küçük farklar olmasına rağmen kısmen *dolikosefal* olarak adlandırılan insan türü olduğunu söyler. Bu insanların Avrupa'ya Paleolitik ve mezolitik döneme ait yontma taş tekniğini getiren insanlar olduğunu ve bu sıralarda Orta Asya'da ise yeni bir ırk oluştuğunu bu insan tipinin *Brakisefal* denilen insan tipi olduğunu savunur. Bu insanların ise Neolitik dönemden sonra Maden devrine geçerek tarım yapıp hayvanları ehlileştirdiklerini, Mezolitik ve Neolitik dönemde, brakisefallerin dünyanın farklı bölgelerine göç ederek farklı ırklarla karışmaya başladığını ve bu durumda Brakisefallerin Dolikosefal uygarlığına baskın çıkarak üzerlerinde egemenlik kurup yükseldiğini söyler. Bu durumda o Brakisefal insan tipinin kaynağının Orta Asya'nın yerli halkı olduğunu ve bu insanların da dolayısıyla Türkler olduğunu belirtir. Bunun yanında bu bölgede yaşayan Türklerin diğere ırklarla doğal engeller sayesinde karışmadığını ve saf olarak kaldıklarını vurgular. Bu durumdan çıkarılan husus uygarlığın kaynağının Orta Asya yani Türklerin öz yurdu olduğu ve Türklerin çeşitli sebepler ile farklı bölgelere özellikle de batıya göçü ile Avrupa'ya ve diğere dünya uygarlığına birçok buluş kazandırdıklarıdır.⁵²⁰

Afet İnan 1935 yılında Türkiye Antropoloji Tetkikat Merkezi aracılığıyla Fiziki Antropoloji alanında Doktora yapması için Cenevre'ye gönderilmiş ve 1939 yılında ise Cenevre Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Bilimler Fakültesi, Modern ve Yakın Çağlar

⁵²⁰ Remzi Demir, "Afet İnan ve Türk Antropoloji Tarihindeki Yeri", *Bilim ve Ütopya*; Kasım 2009, S. 185, s.44.

Bölümü'nde İsviçreli antropolog Eugene Pittard'ın (1867-1962) yanında doktorasını tamamlamıştır.⁵²¹ O henüz Cenevre'de 1935-1937 yıllarında hocası Prof. Pittard'ın yanında antropoloji dersleri ile ilgilenirken “*Modern ırk tasvirlerinde Türk ırkını nereye yerleştirmek gerekir*” sorusunun cevabını aramaktadır. Bu sebeple de Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde antropolojik ölçümler yaparak Türk ırkının karakterini belirlemek istemiştir.⁵²² 1936 yılında bu konuyu Atatürk'e açmış, Atatürk de bu durumu onaylamış ve Hükümet'e bildirmesini istemiştir. Afet İnan dönemin Başbakanı İsmet İnönü'den de onay almıştır. Bunun üzerine ilk olarak 1937 yılının ilkbaharında Ankara çevresinde 200 kadın üzerinde antropolojik ölçümler yapmıştır. Ve bu ölçümün sonuçları Bükreş Antropoloji kongresine duyurulmuştur. Afet İnan'ın bu ölçüm çalışmalarına Dr. Refik Saydam, İstatistik umum müdürü Celal Aybar, Antropoloji Profesörü Ş. Aziz Kansu da yardımcı olmuştur.⁵²³ Onun bu çalışması “*Une étude anthropométrique sur 200 femmes turques en Turquie*” (Türkiye'de 200 Türk kadını üzerinde Antropometrik bir inceleme) adını taşımaktadır.⁵²⁴ Bu çalışma 1937 yılında Bükreş'te 17. Uluslararası Arkeoloji ve Prehistorik Antropoloji Kongresi'nde TTK'den Asbaşkan Afet İnan ve üyeler Prof. Yusuf Ziya Özer ve Ankara DTCF etimologlarından Prof. Hasan Reşit Tankut ile Bayan Gürer'den oluşan bir heyetle, Afet İnan'ın TTK'nin arkeoloji faaliyetleri hakkındaki konferansın ardından “*200 Türk kadını üzerinde Antropometrik tetkikler*” adıyla bildiri halinde komisyona sunulmuştur.⁵²⁵

Aslında İnan'ın hocası Pittard, henüz 1928 yılında Anadolu'ya gelmiş ve o da Ankara'da bulunan orduların da yardımıyla 200'den fazla Türk vatandaşı üzerinde antropolojik ölçümler yapmıştır.⁵²⁶ Onun bu araştırma gezisine Nurullah Ataç refakat etmişti.⁵²⁷

⁵²¹ Demir, a.g.m., s.42.

⁵²² Demir, a.g.m.,45.

⁵²³ Afet Uzmay, “Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri Üzerine Büyük Anket ve Umumi Neticeleri” s. 43.

⁵²⁴ Demir, a.g.m., s.44.

⁵²⁵ “*Bükreş'te 1-8 Eylül 1937 tarihinde toplanacak olan 17'inci Beynel'milel antropoloji ve preistorik arkeoloji kongresine Profesör Bayan Afet'in başkanlığı altında gidecek olan Profesör Saylav Yusuf Ziya, Bayan Gürer ve daktilo Bayan Mizdattan Mürekkep heyete siyasal pasaport verilmesi; maarif vekilliğinin 14/8/937 tarih ve 4/3178 sayılı teskeresiyle yapılan teklifi üzerine icra vekilleri heyetince 17/8/937 tarihinde onanmıştır. 17/8/937 REİSİCUMHUR*”; BCA, 30-18-1-2/ 78-72-5; (17.08.1937); BCA, 30-18-1-2/ 78-74-5; (24.08.1937). Bkz. Muzaffer Göker, “Tarih Kurumu'nun İlmî ve İdari Faaliyeti” *İkinci Türk Tarih Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1943, s. 18.

⁵²⁶ Eugene Pittard, “Antropoloji ve Prohistoryayı Diriltten bir Devlet Başkanı: Kemal Atatürk” *Bilim ve Ütopya*, Kasım 2009, Çev. Nurmelek Demir, S.185, s.52.

⁵²⁷ Demir, a.g.m.,s.42.

Bu sefer benzer bir araştırmayı öğrencisi Afet İnan yapıyordu. 200 Türk kadını üzerinde yapılan ölçümün ardından daha büyük bir ölçüm yapılmasına karar verilmişti. Bu Afet İnan'ın doktora tezi olacaktı. 1937-1938 yıllarında Celal Bayar hükümeti tarafından da desteklenen araştırma için Türkiye on bölgeye ayrılmış, bunun için bir de on ayrı ekip kurulmuştur. Ayrıca bu iş için İsviçre'den de on takım ölçü aleti getirtilmiştir. DTCF öğretim üyelerinden Prof. ř. Aziz Kansu (1903-1983) 10 Haziran 1937 ile 19 Haziran 1937 tarihleri arasında 20 kişiye çalışma yöntemlerine dair ders vermiştir. Ayrıca bu çalışma için oluşturulan ölçümün yapıldığı anket fişinde, en büyük baş uzunluğu, en büyük baş genişliği, en büyük alın genişliği, yüz genişliği, alt çene açı genişliği, iç ve dış göz açıları genişliği, burun ve ağız genişliği, ofrion çene yüksekliği, ofrion dudak kenarı yüksekliği, nazion dudak kenarı yüksekliği, nazion çene yüksekliği, burun yüksekliği, kulak yüksekliği, kulak genişliği, boy, kulaç, gövde, kulak deliği-bragma yüksekliği, ağırlık, cilt rengi, göz rengi, saç rengi, burun profili (düz, dalgalı, kavisli), göz formu, kafanın arka kısım profili gibi kriter endisler yer almıştır. Nihayetinde 19 Haziran 1937-31 Aralık 1937 tarihleri arasında 64.000 denek üzerinde ölçümler yapılmıştır.⁵²⁸ Bu ölçümlerin yer aldığı fişler dönemin İstatistik Umum Müdürlüğu'ne devredilmiştir. Prof. Pittard tasnif planı ve fişlerde yer alan ensislerin hesaplanması için yardımlarda bulunmuştur. Toplam 64.000 fiş içerisinde yanlışlık yapılan fişler çıkartılmış ve bunun sonucunda da 59.728 adet fiş kalmıştır. Bunların 39.465'i erkek 20.263 tanesi de kadınlara aittir.⁵²⁹ Pittard yapılan bu ölçümün önemli derecede büyük olduğunu fakat dünya üzerinde bundan daha büyük ölçümler yapıldığını örneğin Amerika'da Gould'un istatistik araştırmalarının daha büyük olduğunu söyler. Fakat o yine de Anadolu'da yapılan bu çalışmada inceleme altına alınan insanların en belirgin karakter özelliklerine sahip olanlarının seçildiğini vurgular. Bu durumda o araştırmada çok sayıda kadına yer verilmesinin cinsler arasında bir karşılaştırmanın yapılmasına olanak sağladığını ve antropoloji tarihinde cinsler arasında ilk defa karşılaştırmaya yönelik bu kadar bol malzemeye sahip bulunduğunu söylemiştir. Bu hususta o Atatürk'ün bu çalışma için bizzat kendisinin talimatı olmasa verilerin parça parça toplanacağını ve de bu durumun uzun yıllara mal olacağını belirtir.⁵³⁰ Ayrıca Türkiye'de bu çalışmadan önce ve sonra antropometrik ölçüme dayanan çok sayıda araştırma yapılmasına rağmen bu

⁵²⁸ Demir, *a.g.m.*, s.45.

⁵²⁹Afet Uzmay, "Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri Üzerine Büyük Anket ve Umumi Neticeleri" s. 49.

⁵³⁰Pittard, *a.g.m.*, s.53.

araştırmaların neredeyse tamamı ya çok küçük bir bölgede yapılmış ya da çok az sayıda denek üzerinde gerçekleştirilmiştir.⁵³¹

Afet İnan'ın doktora tezi olan bu araştırmanın sonucunda o Türklerin, leptorien olduğunu söyler. Kadınların burnunun çoğunlukla küçük, boylarının ortadan biraz kısa olduğunu ve erkekler ile boy farkının fazla, göz şekillerinin düzgün yapıda bulunduğunu, çekik gözlerin fazla olmadığını ve Türklerin burun şekli olarak çoğunlukla düz bir yapıda olduğunu açıklar. Ayrıca kafalarının arkasının düz olduğunu, ciltlerinin renginin beyaz olup, koyu esmer olanlara az rastlanıldığını belirtir. Göz renklerinin açık olduğunu ifade eden Afet İnan, Türklerde mavi, gri ve yeşil gözlerin çok fazla bulunduğunu söyler. Trakya'da koyu renk gözün neredeyse hiç rastlanılmadığını, koyu renge sahip insanların çoğunlukta doğuda yaşadığını belirtir. Saçlarına gelince; Türklerin saçlarının kestane renkli olduğunu, sarışın ve çok koyu siyah saçların az sayıda bulunduğunu ifade eder. Kısaca o bu araştırmanın sonucunu şu şekilde aktarır: *“Türkler boy itibarıyla vasatiden biraz yukarı, ekseriyetle makroskel, umumiyetle brakisefal ve leptorinien, saçları ve gözleri daha çok orta renkte, bunlara nazaran, Türkler, aralarında dinarık tipte fertler olmakla beraber Avrupa'da, Homo-Alpinus, namile anılan beyaz ırka mensuptur.”*⁵³²

Afet İnan bu çalışmada şu hususları ortaya çıkarmak istemiştir. Buna göre Türkler günümüz medeniyetinin kurucularından olan Avrupa kavimlerinin de dâhil olduğu beyaz ırka mensup bir kavimdi. Ve ona göre açık da olmasa ortaya koymak istediği görüş Türkiye'de bir ırk birliğinin mevcut olmasıydı. Bugün Türkiye'de yaşayan mevcut insanların durumu bilimsel yöntemler ile ortaya konulmaya çalışılmıştı. Artık elde edilen veriler ile arkeolojik çalışmalar sonucunda ortaya çıkan tarih öncesi devirlerden kalan iskeletlerin antropolojik değerleri birbirleri ile karşılaştırılabilecek ve bu sayede de Türklerin şimdiye kadar dünya coğrafyasına yayılımı da belirlenerek Türk tarihinin bilinmeyen yönleri bu sayede aydınlığa kavuşturulacaktı. Yine de iskeletlere ulaşılmasında bazı sorunlar ortaya çıkabilirdi. Çünkü o dönemde en eski iskeletler sadece Hitit medeniyeti dönemine aitti ve belli sayıdaydı. Bunun yanında çalışmada da bir takım pürüzler vardı. Araştırma Türk Tarihinden daha çok benzer özelliklere sahip Brakisefallerin tarihine kaynaklık ediyordu.⁵³³ Yani Orta Asya Türk tarihinden daha çok

⁵³¹Demir, a.g.m., s.44.

⁵³² Afet Uzmay, “Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri Üzerine Büyük Anket ve Umumi Neticeleri”, s. 51.

⁵³³ Afet İnan'ın bu çalışmasının 1947 yılında TTK tarafından basılması sonucunda, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi hocalarından Halil Demircioğlu, elde edilen iskelet kalıntılarının sayılarının yetersiz olduğunu ve

Avrupa'ya Brakisefal kavimlerin göç yolları veya yaşadıkları coğrafya üzerinde duruluyor bu durum Türk tarihine de kaynaklık etse de Türk tarihinin bazı kısımları atlanarak Brakisefallerle Türk kavimlerinin özdeşleştirilmesi yoluna gidiliyordu. Oysa Avrupa ile özdeşleşen Batı'nın yanında farklı bölgelere, büyük medeniyetlere doğru göç eden Türk kavimleri de vardı. Bunun yanında Anadolu'nun ilk sakinleri ile günümüz sakinlerinin aynı ırka mensup olduğu söylemi konusunda İnan da açık yargı vermekten kaçınmıştı.⁵³⁴ Fakat yine de bu ölçümü yapmasındaki amacı saten eski Anadolu uygarlıkları ile günümüz Türkiye'si Milletinin aynı kökenden gelip gelmeyeceğinin araştırılmasıydı. Bu hususta Uluslaşma sürecine giren modern devlette farklı etnik grupları aynı kökte birleştirmek sorun yaratacaktı. Çünkü bu durum sadece Orta Asya'dan gelen göçlere bağlanıyor daha öncesine gidilemediği için günümüzde Anadolu'da yaşayan diğer milletlerin Türk kavimleri ile ortak yönlerini bulmak sorun yaratıyordu. Çünkü Türkler bile farklı kavimlere ayrılarak farklı coğrafyalarda farklı milletlerin etkisi altında kalmış ve bir takım kültür farklılıklarının yanında dillerinde de farklı yabancı kelimeleri sahiplenmeye başlamışlardı. Tarihte bu durumun birçok örneği vardı. Bu sebeple bu araştırmada yüzeysel kalınmamalıydı. Yüzeyselden kasıt son bin yıldan daha öncelerine birkaç bin yıl öncesine gidilerek ortak kökten gelen özelliklerin bulunması lazımdı. Çünkü Afet İnan'a göre Anadolu'da eski çağlardan beridir var olan bütün halkları oluşturan kavimler bir anda yok olamazlardı. O bu halkların günümüz halkı olduğunu ve bu kavimlerin kökeninin de Türk unsuruna sahip olduğunu vurgulayarak günümüz Türkiye Cumhuriyeti Milletini ortak bir paydada birleştirmek istemişti.⁵³⁵ Nitekim Atatürk Milliyetçiliğinin de gayesi bu doğrultudadır. İnan ortak kökten gelen bir Millet oluşturmak için Antropolojik anket yapma mecburiyetini şu şekilde açıklamıştır: *“Türk ırkının bu ülkeye sahip olduğu ise, tarihin en eski devirlerinden başlar. Protoeti ve Eti bu sahipliğin başında gelir. Ondan sonraki göç dalgaları, Türkiye topraklarına aynı ırdan olan, Türk kardeşlerini getirmiştir. Bu yurdun muhtelif tarihi devirlerinde, siyasi varlığında değişiklik ve adında başlıklar görülmüştür. Fakat ırkı vasfı hep Türk cevherini muhafaza etmiştir. Bu sözlerimin müeyyidesi ikidir: biri, topraklar altında*

çalışmanın bilimsel olmayıp bir ön teori niteliği taşıdığı söyleyerek itiraz etmiştir. Ayrıca o bu çalışmanın ne Antropoloji ile ne de Tarih ile bir ilgisinin bulunmadığını söyleyerek eleştirmiştir. Afet İnan bu konuya karşı cevap olarak “Türkiye Tarihi ve Antropolojisi Üzerine” isimli makalesini yayımlamış ve Halil Demircioğlu'nun eleştirilerine cevap vermiştir. Bkz. Afet İnan, “Türkiye Tarihi ve Antropolojisi Üzerine”, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Mart 1949, C. VII, S. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s. 203-215.

⁵³⁴ Demir, a.g.m., s.46.

⁵³⁵ Demir, a.g.m., s.47.

binlerce yılın sakladığı ced iskeletleri; diğeri, bugün yaşayan ve bu yurda hakkıyla sahip olan Türk milleti, bizler... Bunu görüp anlamak, bizim için en kolay bir iştir. Fakat ilim âlemine tanıtmak da ayrıç bir borçtur. İşte onun içindir ki Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinden, bütün memlekette bir antropometrik anket yapılmasını rica ettim. Bu iş üzerine çalışan heyetler bize en kati ilim vesikaları vereceklerdir.”⁵³⁶ Bu açıklamada da görüldüğü gibi o tarihin köklerinden gelen ortak bir millet oluşturmak istemiştir. Bu doğrultuda tarihi ve antropolojiyi yöntem olarak seçmiş ve bu amaca ulaşmak için devlet destekli çalışmalarda bulunmuştur. İnan araştırmasının sonuçlarını özet şeklinde belleten dergisinde “Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri üzerinde Büyük Anket ve Umumi Neticeleri” başlıklı makalesinde yayımlamıştır. Atatürk’e ithaf ettiği doktora çalışması “Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri ve Türkiye Tarihi, Türk Irkının Vatanı Anadolu (64.000 kişi üzerinde anket)”, 1939 yılında Fransızca⁵³⁷ “L’Anatolie le pays de la “Race” turque, Recherches sur les caracteres anthropologiques des populations de la Turquie (Enquête sur 64.000 individus)”adıyla Cenevre’de bastırmıştır. Bu çalışma 1947 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından Türkçe olarak yayımlanmıştır.⁵³⁸

⁵³⁶ Afet İnan, “Türk Tarih Kurumu’nun Arkeoloji Faaliyeti”, s. 12-13.

⁵³⁷ Demir, a.g.m, s.44.

⁵³⁸ Demir,a.g.m., s.42.

SONUÇ

Ayşe Afet İnan Osmanlı'nın son dönemlerine tanık olan, Balkan savaşlarından sonra Anadolu'ya ailesiyle birlikte zor şartlarda göç eden ve de Milli Mücadele dönemine yakından şahit olan bir isimdi. Babası İsmail Hakkı Uzmay ve anneannesinin ikinci eşi olan Hüsamettin Efendi Makedonya'da İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde belli dönemlerde yer almış ve babası İsmail Hakkı Uzmay İttihatçı fikirler doğrultusunda II. Meşrutiyet'in ilanı ve de Milli Mücadele için önemli çalışmalar içerisine girmişti. Onca zorluğu henüz çocukluk döneminde yaşayan Afet İnan bu sebeple milliyetçi duygular ile yetişmiş ve de Atatürk ile 1925 yılında İzmir'de tanıştıktan sonra hayatında büyük değişimler yaşamıştır. Nitekim Kemalist Modern Türkiye'de Ulus- Devlet inşasında Afet İnan'ın rolü çok önemli bir yer kaplamaktadır.

Afet İnan Milli devletin oluşumunda çok önemli bir rol oynayan, yaptığı çalışmalar ile Ulus-devlet inşasını sağlam temellere oturtan bir Cumhuriyet kadını imajını temsil etmektedir. Afet İnan'ın çoğu şeyini Atatürk'e borçlu olduğunu söyleyen kesimlere rağmen, birçok kazanımını Atatürk vefat ettikten sonra kendi çabaları ile elde etmiştir. Afet İnan'ın Yurt Bilgisi ve Medeni Bilgiler kitabının yazarı olması bir tesadüf değildir. Onun akrabalarının Selanik'te bir komitacılık faaliyeti esnasında Atatürk'ü çiftliklerinde saklamış olması ve Atatürk'ün Afet İnan ile tanıştıktan sonra anneanesi aracılığıyla yardım gördüğü insanların Afet İnan'ın akrabası olduğunu öğrenmesi, Atatürk gibi Selanik kökenli ve de onunla uzaktan akraba olması, babası İsmail Hakkı Uzmay'ın Makedonya bölgesinde çeşitli cemiyetlerin içinde Makedonya'nın bağımsızlığı için çeşitli hürriyet hareketlerine katılması, Milli Mücadele dönemini yakından görmesi, İstanbul Fransız Kız Lisesinde okuduğu sırada karşılaştığı bir coğrafya kitabında Türkleri aşağılayan ikinci sınıf ve sarı ırka mensup olarak gösteren coğrafya kitabına karşı çıkarak bu durumu derhal Atatürk'e bildirmesi gibi etkenler onun bu kitabı kaleme almasında önemli bir etkendir. Nitekim kitap sadece Atatürk'ün fikirlerini kapsamamaktadır; onun sofrası meclislerinde tartışılan konularda, o meclise katılan önemli isimlerin ve de Afet İnan'ın bizzat okuyup araştırdığı kitapların fikirlerini de içermektedir. Medeni Bilgiler sözleşmecî toplum yapısını oluşturmak amacıyla. Fakat daha sonra etnik farklılıkları tek bir yapıda eriterek birleştirmek istemiş konu köken ve etnik durumda Orta Asya'ya kaymıştır.

Yine Ulus Devlet İnşasında Tarihin Ana Hatları kitabının yazarlarından olan Afet İnan Türk Tarih kurumu, Türk Dil Kurumu, Dil Tarih Coğrafya Fakültesinin kurulması, ilk arkeolojik çalışmaların başlanması, çeşitli antropolojik çalışmaların yapılması gibi önemli çalışmalara öncülük etmiş bir isimdir. Tüm bu değerler ulus oluşumu için yapılan çalışmalardır.

Ayrıca özellikle Türk Tarihinin Ana Hatları kitabında görülen *Büyük Türk Milleti* vurgusu Afet İnan'ın en büyük ideolojisini oluşturmaktadır. Ona göre Türkiye tarihinin en eski devirlerden en yakın dönemlerine kadar geçen sürede siyasi medeniyetlerin varlığı ismi hangi isimde olursa olsun bu yurda yerleşmiş olanlar tarafından oluşturulmuştur. Tarihte Türk topluluklarının fetih ile veya göç ile Anadolu'ya gelişleri şundaki Anadolu'da mevcut olan yapıyı yani şundaki Türk milletini oluşturmuştur. Tarihte Anadolu'ya farklı dönemlerde göçler olduğunu ve bu göçler halkasının araştırılarak Türkler ile ilgisinin bulunması gerektiğini savunan Afet İnan Türklerin tarihi temellerinin ise Anadolu'da derinlerde aranması gerektiğini ve bu çalışmalara yardımcı bir ilim heyeti ile fakültenin kurulması gerektiğini savunmuştur. DTCF ile TTK bu amaç doğrultusunda kurulmuştur. Anadolu medeniyetlerin sadece gelip geçtiği bir köprü değildir. Anadolu pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış bir yer olup Türk kavimleri fetih ile ya da göçlerle bu topraklara gelerek bugünkü Türkiye halkını oluşturmuştur. Bu sebeple de o Anadolu'da Türklüğün 9. Yy da veya 1071 Malazgirt savaşı ile başladığı görüşüne karşı çıkmıştır. Ve ona göre de bugün Anadolu'da bulunan bütün eserler burada yaşayan Türk Milletine aittir. Bu sebeptendir ki Afet İnan her zaman Medeniyet tarihinin araştırılmasını, fakat bunun özellikle Türk ve Türkiye tarihi üzerinden yapılmasını istemiştir.

Medeniyet tarihinin yeni tarih araştırmalarıyla yapılması, Türklerin tarihteki durumunu gün yüzüne serecek ve tarihe büyük hizmetleri olan büyük bir Türk milleti ortaya çıkarılacaktır. Özellikle Osmanlı devletinin son dönemlerde aldığı yenilgiler ve bilim teknolojideki gelişmelerden geri kalış, özellikle de bu durumun sebebinin dinin yanlış anlaşılmasına bağlanması, onun fikirlerinde de Osmanlı ve dini suiistimal edenlere karşı bir yapıyı oluşturmuştur. Yine de Osmanlı'nın ilk kuruluş aşamasında daha çok Türklük özelliğini koruması sebebiyle Afet İnan Osmanlı Devletinin ilk yıllarını övmüştür. Onun sitemi Osmanlı'nın son dönemlerinedir. Bu dönemde oluşan düşük Türk profilini Atatürkçü kesim bertaraf etmek için elinden geleni yapmıştır. Afet İnan tarihte Türk Milletinin birliktelik fikri ile bağlanarak çağdaş medeniyette yerini alması

gerektiğini, bu fikirlerin ise son dönemki Türk tarihine etkisinin büyük olduğunu ve de bunlara Kemalizm veya Atatürkçülük dendiğini vurgulamıştır.

Afet İnan'ın tarihçi olmasında Atatürk'ün de etkisi vardır fakat daha çok Türklerin Medeniyete dair hizmetlerini içeren yeteri kadar kaynak bulamayışı onun tarihçi olmasında büyük sebeptir. Ve onun sayesinde 1928 yılında yeni bir tarih yöntemiyle tarih çalışmaları başlamıştır. Modern Türkiye'de tarih ile millet kaynaştırılmaya çalışılmıştır. Afet İnan bu sebeple de Türk kavimlerinin Anayurttan çıkarak çeşitli coğrafyalara dağıldığını belgeleri ile ortaya koymak gerektiğini düşünmüştür. Ve bunun için de Türkiye'nin yer altı ve yer üstü eserlerinin bulunarak muhafaza edilip dünyaya tanıtılması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü Anadolu'da en eski devirlerden kalma eserler dahi onun görüşünde Türk milletine aittir. Bu durumda o da Kemalist çerçevede eski Anadolu uygarlıklarının Türk olduklarını vurgulamaktadır. Ezeli ve de Ebedi Türk Anadolu vurgusu yaparak Anadolu'da bulunan eserleri dünyaya tanıtip Türklerin büyük bir kavim olduğunun duyurulması gerektiğini savunmuştur. Ona göre bugün dahi Türk insanının giyim kuşamında, gelenek ve göreneklerinde eski medeniyetlerin izleri vardır. Tüm bunların açığa çıkarılması için ise Arkeolojiyi yöntem olarak görmüştür. Ayrıca arkeolojik çalışmalar yabancılar tarafından değil bizzat Türkler tarafından yapılmalıdır. Onun sayesinde Türk Tarih Kurumu'nun yönetmeliğine arkeolojik çalışmaların yapılması yönünde bir madde koyulmuştur. O Eski Anadolu uygarlıklarına ulaşarak bunu Türk soyuna antropoloji aracılığıyla bağlayacaktır. Bu sayede bulunan iskeletler ve de günümüz Anadolu halkı karşılaştırılarak benzerlikler çerçevesinde ortak bir yapı oluşturulacak ve eski Anadolu uygarlıklarının Türk olduğu kanısına varılacaktır.

Ayrıca Afet İnan Ön Asya tarihinin incelenecek olursa ortaya çıkarılan bulguların da kültür, sanat ve edebiyatta yeni bir hümanizmaya kaynak olabileceğini düşünmektedir. Bu demektir ki Türklerin en eski devirlerde yaptığı eserler yeryüzüne çıkarılarak sergilenir ise insanlık aydınlanacaktır. Bu durumda bir kayıp Mu kıtası veya Atlantis efsanelerinde olduğu gibi en eski devirlerde çok ileri bir medeniyet kurulmasına rağmen bunun bir şekilde yok olduğu fakat yeniden gün ışığına çıkarılacak olursa Türklerin ne denli üstün bir kavim olduğunun anlaşılacak diğer kavimlere bilim ve sanatta dahi öncülük edeceği vurgusu yapılmaktadır.

Özellikle bu sebeple de Türklüğün 600 yıla ve 400 çadırılık bir aşirete sığdırılmasına şiddetle karşı çıkmaktadır. Türkler türedi bir millet değildir. O Türklerin köklü bir millet olduğunu ve dünya tarihindeki rolünün küçük bir bölgeye sığamayacak kadar büyük olduğunu savunmaktadır. Türkleri Osmanlı ve İslam tarihi ile sınırlandırmak İslamiyet öncesi Türk tarihine büyük zarar vermektedir. O ayrıca Osmanlıda İslam tarihinin ele alınarak millet vurgusunun din üzerinden yapıldığını ve bunun için de Türklüğü zedelediğini savunmaktadır. Ayrıca yine bu durum Türk milletine milli bir tarih şuuru vermekten de çok uzaktır.

Kadın haklarına büyük hizmetleri olan Afet İnan'a göre Türk köylü kadını yanlış İslam'ın etkisinde kalmamış, kendi anlayışınca İslam'ı yaşamış ve öz Türklüğünü korumuştur. Erkek Arap kültüründeki gibi din yoluyla kadını etkisi altına alamamış ve kadının yetiştirdiği çocuklar ve sonrasında yeni nesiller Türk kültürüyle yetişmiştir. El sanatlarının dahi Türk gelenek ve göreneklerini yaşattığını savunan Afet İnan milli ev kültürü ve el sanatlarının toplanarak yaşatılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca gelenek göreneklerimizde yaşatan eşyalarımızın birer tarihi hatıra olarak görülmesi gerektiğini bu durumun milli varlığımızı derin köklere bağlayacağını da bildirmiştir.

Afet İnan Atatürk'ün desteğiyle 1935 yılında yükseköğrenimi için yurt dışına gönderilmiştir. Lisans öğreniminden sonra Fiziki Antropoloji alanında doktorasına Cenevre Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Bilimler Fakültesi Modern ve Yakın Çağlar bölümünde İsviçreli Antropolog Prof. Dr. Eugene Pittard'ın yanında başlamış ve doktora çalışmasını 19 Haziran 1937-31 Aralık 1937 tarihleri arasında Anadolu'da 64.000 denek üzerine antropolojik ölçüm yaparak temmuz 1939 yılında tamamlamıştır. O Modern "*Irk tasvirlerinde Türk Irkını nereye yerleştirmek gerekir*" sorusunu kendisine sormuş ve bu sebeple de doktora tezi olan "*Türk Halkının Antropolojik karakteri üzerinde büyük anket ve umumi neticeleri*" çalışması için 64.000 denek üzerinde ölçümlerde bulunmuştur. Afet İnan bu çalışmasında Türkleri beyaz ırka sahip üstün bir kavim olarak çıkarmıştır. O doktora çalışmasında şu durumu ortaya koymak istemiştir. Türkler günümüz medeniyetinin kurucularından olan Avrupa kavimlerinin de dâhil olduğu beyaz ırka mensup bir kavimdir. Afet İnan'ın açık da olmasa ortaya koymak istediği görüş Türkiye'de antropolojik sosyal bir uyum olduğudur. Anadolu uygarlıklarının Türklüğü ve Türk kavimlerinin Anadolu coğrafyasında en eski devirlerden beridir var olduğunu ispatlama amacıyla olan Afet İnan bu sayede antropolojik ölçümler sonucunda ortaya

çıkan veriler ile eski Anadolu uygarlıklarına ait, arkeoloji çalışmaları sırasında bulunan iskeletlerin antropolojik değerlerini birbirleri ile karşılaştırabilecek ve bu sayede de Türklerin dünya tarihindeki yerini ortaya çıkararak tarihte hangi coğrafyalara yayılım olduğunu belirleyebilecektir. Bu durumda bulunan iskeletlerin ölçümlerini doktora çalışması sırasında yaptığı ölçümler ile antropolojik açıdan karşılaştırmıştır. Yine de bu çalışmalar sırasında bir takım hatalar bulunmaktadır. O brakisefal tarihi ve onların göç yolları üzerinde yoğunlaşmış Türk tarihinden ziyade brakisefal tarihi üzerinde yoğunlaşarak bu durumu Türk tarihi ile özdeşleştirmiştir. Fakat farklı bölgelere göç eden Türk kavimleri de mevcut bulunmaktadır. Yine de zaten antropoloji çalışmasının yapılma amacı eski Anadolu uygarlıkları ile günümüz Anadolu halkını antropolojik açıdan karşılaştırılarak aynı kökten gelip gelinmediğini araştırmaktır. Uluslaşma sürecinde farklı etnik grupları ortak bir yapıda birleştirmek gerekmiştir. Yakın dönemde konu sadece Orta Asya'dan gelen Türk kavimlerine kayıyor ve daha eskilere gidilemediği için farklı etnik gruplarla ortak bir yapıyı bulmak zorlaşmaktadır. Çünkü Türkler bile tarihte farklı milletlerin kültürleri ile etkileşime girerek farklı boyutlarda ayrılmıştır. Yine de bu çalışmada yüzeysel kalınmaması gereklidir. Yani bulunan iskelet kalıntılarının birkaç bin yıldan daha eskiye dayanması lazımdır. Afet İnan Anadolu uygarlıklarının her zaman Türk olduğunu siyasi hâkimiyetin değişse de Anadolu'da halkın her zaman aynı kaldığını vurgulamıştır. O tarihi ortak kökten gelen bir millet oluşturmak istemiş ve bu doğrultuda arkeolojiyi bir araç, tarih ve antropolojiyi de bir yöntem olarak seçmiştir. Bu amaca ulaşmak için devlet destekli antropoloji çalışmalarında bulunmuştur.

KAYNAKÇA

A- Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA,30-18-1-2/ 78-72-5; (17.08.1937)

BCA, 30-18-1-2/ 78-74-5; (24.08.1937).

BCA, 30-18-1-2-/ 85-91-15; (26.10.1938)

BCA, 30-18-1-2/ 87-67-10; (07.07.1939)

BCA, 490-1-0-0/ 1597-519-1; (11.09.1939).

BCA, 490-1-0-0/ 1050-1033-3; (26.03.1946)

BCA, 30-11-1-0/ 214-18-12; (16.6.1950).

BCA, 30-1-0-0/ 123-784-4; (15.05.1953)

İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv; Taha Toros Arşivi Kataloğu
(<http://earsiv.sehir.edu.tr>)

B- Kitaplar

AFET vd., *Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.

AFET vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

ATAY, Falih Rıfkı, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2017.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt 1-2: 1914-1995)*, Alkım Yayınevi, 16. Basım, İstanbul 2007.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam; Mustafa Kemal (1922-1938)*, C.3, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

AYDEMİR Şevket Süreyya, *Tek Adam; Mustafa Kemal 1922-1938*, C. 3, Remzi Kitapevi, y.y 1999.

COPEAUX, Etienne, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

ÇELEBİ, Evliya, *Tam Metin Seyahatname*, C. 8, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1993

ERSANLI, Büşra, *İktidar ve Tarih, Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

- GÖKBİLGİN, Tayyib, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul Yayınları, İstanbul, 2008.
- GÖKALP, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Nilüfer Yayıncılık, Ankara 2008.
- İNAN, A. Afet, *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*, Altınok Matbaası, Ankara, 1969.
- İNAN, A. Afet, *Tarih'ten Bugüne*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Y.Y, 1970.
- İNAN, A. Afet, *Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1973.
- İNAN, A. Afet, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, Ankara, 1973.
- İNAN, A. Afet, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977.
- İNAN, A. Afet, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 3. Basım, İstanbul 1975.
- İNAN, A. Afet, *Atatürk'ten Mektuplar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.
- İNAN, Afet, *Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953.
- İNAN, Afet, *Atatürk'ten Hatıralar:2, Kemal Atatürk'ü Anarken*, 2.bas. Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1956.
- İNAN, Afet, *Tarih İlminin Dinamik Karakteri*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1956.
- İNAN, Afet, *Herkesin Bir Dünyası Var*, Türk Tarih Kurumu basımevi, Ankara, 1958.
- İNAN, Afet, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, 3. Baskı, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015.
- İNAN Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Haz. Arı İnan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 14. Basım, İstanbul 2015.
- İNAN, Arı, *Tarihe Tanıklık Edenler*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1997.
- İNAN, Arı, *Prof. Dr. Afet İnan*, Remzi Kitapevi, 3. Basım, İstanbul, 2006.
- KARAKÖSE, Hasan, *Siyasi Düşünce Tarihi*, Nobel Yayınları, 2. Baskı, 2007.
- LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Boğaç Babür Turna, 4. Baskı, arkadaş yayınevi, Ankara 2010.

ÜSTEL, Fusun, “*Makbul Vatandaş*” in *Peşinde II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2014.

ORUÇ, Zülküf, *Balkanlarda Türk Olmak*, Vadi Yayınları, Ankara, 2003.

YENİÇERİ, Özcan, *Bağımlılık Paradigmaları ve Türk Milliyetçiliği*, Kripto Yayınları, Ankara, 2011.

C- Makaleler

“1967 Yılıının Kütüphane Dostları”, *Türk Kütüphaneciler derneği Bülteni*, C.XVI, S.4, Ankara 1967, ss. 270-272.

“Afet Hanım; Cumhuriyet Halk Fırkasına Kaydedildi”, *Akşam*, 4 Nisan 1930, s.2

“Fener Bekçisi”, *Ankara Kız Lisesi 1935-1937 Yıllığı*, ss.18-19.

“Haberler, Prof. Afet İnan vefat etti.”, *Milliyet*, 09.06.1985. s.7.

“Türk Kadını”, *Ankara kız lisesi 1935-37 Yıllığı*, ss.6-9.

“Türk Tarih Kurumu’nun kuruluşuna ve Yedi Yıllık Çalışmalarına Dair Bir Hulûsa”, *İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937)*, TTKY., İstanbul 1943, ss.XXXII-XXXVI.

AFET, “Türk, Öğün, Çalış, Güven!”, *Ankara Kız Lisesi Yıllığı 1934-1935*, s.5.

AFET, “Türk Kadını”, *ulus*, 14.2.1937, s.5.

Afet, “Atatürk ve Tarih Tezi” *Belleten*, 1 Nisan 1939, C. 3, S. 10, s. 244.

AFET, “Arkeoloji Gezileri; I Uğurlar Olsun”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C.XI, S. 64, Haziran 1938, ss. 295-298.

AFET, “Arkeoloji Gezileri; II Açık Eti Mağbedi’nde”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. XI, S. 64, Haziran 1938, ss.299-301.

ALTINKAŞ, Evren, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aydınlar: Kurucu İdeolojinin Seçkinleri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 7, Sayı 14, Güz 2011, Ankara, ss. 114-132.

ANAMERİÇ, Hakan, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Afet İnan’da Kalan Kitapları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXI, S. 63, Kasım 2005, ss.1116-1140

BOLAT, Bengü Şalman, “1930 Kadınlara İntihap (Seçme Seçilme) hakkı verilmesine yönelik tutumlar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 10, S.19, Bahar 2014, ss. 27-50.

BORA, Tanıl, “Türkiye’de Milliyetçilik Söylemleri” *Birikim*, S.67, İstanbul, Kasım 1994, ss. 9-24.

ÇAKIROĞLU, Perihan, “Ata’nın Manevi Çocukları”, *Milliyet*, 13.11.1985, s.13.

ÇELİK, Adem, “Kemalizm”, *Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler*, Der. Ömer Çaha - Bican Şahin, Orion Kitabevi, Ankara, 2013, ss.

DEMİR, Remzi, “Afet İnan ve Türk Antropoloji Tarihindeki Yeri”, *Bilim ve Ütopya*, S. 185, Kasım 2009, ss. 41-48.

DELİLBAŞI, Melek, “Geçmişten Günümüze Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, AÜDTCF Yayınları, Ankara, 2003, ss.297-305.

FEYZİOĞLU Turhan, “Atatürk ve Milliyetçilik”, *Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, AKDHYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1995, ss. 31-80.

GİRİTLİ, İsmet, “Kemalist İdeoloji ve Nitelikleri”, *Bildiriler ve Tartışmalar Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, Ankara 1984, s. 301.

GÖKER, Muzaffer, “Tarih Kurumu’nun İlmi ve İdari Faaliyeti” *İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1943, ss. 15-20.

GÖRAL, Özgür Sevgi, “Afet İnan”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce; Kemalizm*, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil, C.2, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, ss.220-227.

GÜRSES, Fatma, “Kemalizm’in Model Ders Kitabı: Vatandaş İçin Medeni Bilgiler”, *Gazi Akademik Bakış*, C.4, S.7, Ankara, Kış 2010, ss. 233-249.

“Haberler: Afet İnan Kitaplığı Açıldı”, *Türk Kütüphaneciliği*, C.20, S.3, Eylül 2006, ss. 237-255.

IRMAK, Sadi, “Bir Cihan Hareketi Olarak Kemalizm”, *Ulus*, 10 Kasım 1947, s.2.

İĞDEMİR, Uluğ, “Atatürk’ün Tarih Anlayışı”, *Türk Dili*, Yıl 32, C: XLVII, S. 383, Kasım 1983, ss. 405-406.

İNAN, A. Afet, “Tâ Vana (Tatvan) Trenle Gidiyoruz”, *Sümerbank Dergisi*, C. 4, S. 41, Kasım 1964, ss. 190-193.

İNAN, A. Afet, “Eşit Hak Eşit Görev”, *Sümerbank Dergisi*, C. 4, S. 41, Kasım 1964, ss. 134-135.

- İNAN, A. Afet, “Mustafa Kemal Çanakkale Savaşlarında”, *Sümerbank Dergisi*, C.5, S. 53, Kasım 1965, ss. 17-22.
- İNAN, A. Afet, “XXXI. Ölüm Yıldönümünde M. Kemal Atatürk İçin”, *İş Bankası Dergisi*, S.40, Kasım 1969, ss.4-5.
- İNAN, A. Afet, “Cumhuriyetimiz Milli Birliğin Dayandığı Tarihi Olaylar ve Belgeleri, Türk Devriminin Esasları”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi; Dün/ Bugün/ Yarın*, S.69, İstanbul, Ekim 2002, ss. 23-27.
- İNAN, Afet, “Başkumandanlık Meydan Muharebesinin Yıldönümünde, İki Teklif”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, C.2, S. 22, Ekim 1948, ss. 8-10.
- İNAN, Afet, “Türkiye Tarihi ve Antropolojisi Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. 1, Ankara, Mart 1949, ss. 203-235.
- İNAN, Afet, “Atatürk’te Vatan Mefhumu ve Millet Sevgisi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. 4, Ankara, Aralık 1949, ss. 507-514.
- İNAN, Afet, “Raporlar VII; Ankara’nın Güney Kısmında Bir Tarih Gezisi” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. 4, Ankara, Aralık 1949, ss. 703-704.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ün Karakter Hususiyetlerinden Birkaç Örnek ve Onun Son Günleri”, *DTCF Dergisi*, C. 8, S.3, Ankara, Eylül 1950, ss. 339-344.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ü Dinledim: Atatürk’ten Hatıralar ve Onun Anıt-Kabri İçin Düşünceler”, *Bellekten*, C. XIV, S. 54, Nisan 1950, ss.159-169.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ten Hatıralar; O’nun Anıt-Kabir’i İçin Düşünceler”, *Ulus Gazetesi*, 25 Haziran 1950, s. 4.
- İNAN, Afet, “Dumlupınar Zafer Tepesinde”, *Cumhuriyet*, 2 Eylül 1954, s.2.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ün Kurduğu Türk Tarih Kurumu, 25 Yaşında”, *cumhuriyet*, 24 Nisan 1956, s.2.
- İNAN, Afet, “Cemile”, *Yücel Dergisi*, S. 7, Mayıs 1956, ss. 10-11.
- İNAN, Afet, “Etnoğrafya Müzeleri ve Halk Eğitimi”, *Unesco Haberleri Dergisi*, seri III, S. 1, Haziran 1958, ss. 4-6.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ten Dinlediklerim; Atatürk ve Demokrasi”, *Bellekten (Atatürk Özel Sayısı)*, Kasım 1988, C.LII, S. 204, s. 829.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ün İnkılap ve Demokrasi Üzerindeki Fikirleri” *Ulus gazetesi*, 18 Haziran 1960, s. 2.

- İNAN, Afet, “Atatürk’ün Vatandaşlık Hak ve Vazifeleri Üzerindeki Düşünceleri”, *Bellekten*, S.108, C. XXVII, Ekim 1963, ss. 557-564.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ün ‘Plan’ Fikrine Verdiği Değer”, *Sümerbank Dergisi*, C. 3, S. 29, Kasım 1963, ss.142-144.
- İNAN, Afet, “Atatürk ve Dil Bayramı”, *Türk Dili Dergisi*, C. XV, S.170, 1 Kasım 1965, ss. 75-76.
- İNAN, Afet, “Ağaç Sevgisi”, *Halkevleri Dergisi*, S. 5, 1 Mart 1967, ss. 12,28.
- İNAN, Afet, “Kurtuluş Savaşı’nın Bazı Belgeleri ve Atatürk’ün İnkılâp Prensipleri” *Bellekten*, C. XXXII, s. 128, Ekim 1968, ss. 553-566.
- İNAN, Afet, “iki büyük zafer” *Milliyet*, 30 Ağustos 1971, s.2.
- İNAN, Afet, “Atatürk’ten Hatıralar; İğde Ağacı”, *Ulus*, 10.11.1947. s.5.
- İNAN, Afet, “Van-İran Demiryolu Açılırken...”, *Milliyet*, 27 Eylül 1971, s.2.
- İNAN, Afet, “50. Yıl Köyleri”, *Cumhuriyet*, 7 Haziran 1972, s. 7.
- İNAN, Afet, “Tarihsel Belgeleri Toplayalım !” *Ankara Kız Lisesi Yıllığı 1934-1935*, s.41.
- İNAN, Afet, “Türk Kadınının Siyasal Hakları ve Görevleri”, *Milliyet*, 20 ağustos 1972, s. 2.
- İNAN, Afet, “Türk Tarih Kurumu’nun Arkeoloji Faaliyeti”, *İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1943, ss. 8-15.
- İNAN, Afet, “Türk-Osmanlı Tarihinin Karakteristik Noktasına Bir Bakış”, *İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1943, ss. 756-765.
- İNAN, Afet, “Ellinci Yıl Korulukları”, *Cumhuriyet*, 28 Ekim 1972, s. 2.
- İNAN, Afet, “M. Kemal Atatürk’ün Türkiye Tarihinin İncelenmesi İçin Düşünceleri”, *VII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 25-29 Eylül 1970)*, C. II., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1973, ss.865-868.
- İNAN, Afet, “İdeal Cumhuriyet Köyü ve İki Örnek Köy”, *Milliyet*, 31 Ekim 1972 s. 2
- İNAN, Afet, “26 Eylül Türk Dil Bayramı” *Türk Dili*, Yıl 32, C.XLVII, S.382, Ekim 1983, ss. 342-344.
- İNAN, Afet, “Çağdaşlaşmada kadın Hakları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S.1, Kasım 1984, ss.331-334.

- İNAN, Afet, “Atatürk’ün Bazı Özellikleri” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S.,1, Kasım 1984, ss. 96-101.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, “Atatürk, Dil ve Tarih” *Türk Dili*, Yıl 32, C.XLVII, S.383, Kasım 1983, ss. 457-459.
- “Kayıplar; Prof. Dr. Afet İnan (30 Ekim 1908-8 Haziran 1985)” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S.1, Kasım 1984, ss.983-986.
- KILIÇ, Murat, “Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2007, S. 16, s. 113-140.
- KOCATÜRK, Utkan, “Prof. Dr Afet İnan’la bir konuşma”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S.1, Kasım 1984, ss. 711-739.
- LEVEND, Ağâh Sırrı “Atatürk ve Dil Dâvası”, *Türk Dili*, Yıl 32, C.XLVII, S.383, Kasım 1983, ss. 407-408.
- METİN, Celal, “Tarihin Merkezindeki Türk, Atatürk’ün ‘Türk Tarih Tezi’, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yıl 1, S.I, Bahar 2005, Ankara, ss. 75-91.
- OKUR, Mehmet, “Balkan Savaşları” *Balkanlar El Kitabı*, Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, C. 1, Akçay Yayınları, Ankara, 2013, ss. 595-606.
- ÖZBİR, Kamuran, “Atatürk Yeşil Renge Vurgundu,” *Yeni Sabah*, 10 Kasım 1963, s.5.
- ÖZLÜ, Hüsnü, “Afet İnan’ın Cenevre Günleri ve Tarih Çalışmaları”, *CTTAD*, X/22, Bahar 2011, ss. 165-187.
- ÖZTOPRAK, İzzet, “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Kitabı*, DTCF Yayınları, Ankara, 2003, ss.305-307.
- ÖZTÜRK, Yaşar, “Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi”, *Bütün Dünya*, Yıl 5, S.57, Şubat 2003, ss. 16-20.
- ÖZTÜRK, Yaşar, “Toplumda Kadınlara Yer Açan Öncü Kadın: Afet İnan”, *Bütün Dünya Dergisi*, Yıl 5, S.57, Şubat 2003, ss. 21-24.
- PİTTARD, Eugene, “Antropoloji ve Prohistoryayı Diriltten bir Devlet Başkanı: Kemal Atatürk” *Bilim ve Ütopya*, Çev. Nurmelek Demir, S.185, Kasım 2009, ss. 49-54.
- SADULLAH, Naci, “Profesör Âfet’ in Evinde Elim Bir Saat, *Tan Gazetesi*, 26.11.1938, s.7

ŞENDENİZ, Özlem, “Erken Cumhuriyet Dönemi Dil Politikaları: Güneş Türk Dil Teorisi’nin Türk Basımına Yansımaları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 10, S.20, Ankara, Güz 2014, ss.307-325.

TURAN, Şerafettin, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Türkiye’nin Bilim, Eğitim ve Kültürel Yaşamındaki Yeri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, DTCFY, Ankara, 2003, ss.203-227.

TÜFEKÇİ, Gürbüz D., “Atatürk Milliyetçiliği”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S.3, Temmuz 1985, ss. 913-919.

UZMAY, Afet, “Türkiye Halkının Antropolojik Karakteri Üzerine Büyük Anket ve Umumi Neticeleri” *Belleten*, II. Kanun 1940, C.IV, S.13, Ankara 1994, ss. 39-51.

ÜNALP, F. Rezzan, “Makedonya/Selanik Muhaciri Prof. Dr. Afet İnan ve Atatürk” *Yedinci Uluslararası Atatürk Kongresi*, C. 3, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, ss. 2329-2369.

YILDIZ, Ahmet, “Kemalist Milliyetçilik”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce; Kemalizm*, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil ,C.2,6. Bas., İletişim Yayınları, İstanbul 2009, ss.210-234.

D- Tezler

KILIÇ, Murat, “Liberalleşme Sürecinde Türk Milliyetçiliği ve Türk Milliyetçiler Derneği (1945-1953)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2011.

KILIÇ, Murat, “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Bir Aydın Profili: Tekin Alp”, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007.

ÖNCEL, Oben, “Türkiye’de Ulus Kimliğinin İnşa Sürecinde Milliyetçilik Söyleminin Yansımaları” *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2011.

ŞAHİN, Ali, “Kemalizm’in Ulusçu İdeolojisi Bağlamında 1930-1944 Dönemi İrkçi Turancı Hareketin Düşünsel Yapısı” *İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Anabilim Dalı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

E- Gazeteler

AKŞAM; 1930

CUMHURİYET; 1954,1956, 1972,

MİLLİYET; 1971, 1972, 1985

TAN; 1938

ULUS; 1937, 1947, 1950, 1960,

YENİ SABAH; 1963

EKLER

EK-1: Profesör Doktor Ayşe Afet İnan'ın Ankara'da bulunan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne Profesör olarak tayin edildiğini gösteren belge.

EK-2: Profesör Doktor Ayşe Afet İnan'ın Kopenhag merkezli Uluslararası Kadınlar Birliği toplantısı için, Pasaport ve Harcırah işlemleri konusunda Dış İşleri Bakanlığı'na yazılan belgeler.

EK-3: Bükreş'te 1-8 Eylül 1937 tarihinde toplanacak olan 17. Uluslararası Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Kongresine Bayan Afet Uzman başkanlığındaki heyetin pasaport işlemlerine dair belge.

EK-4: 1-8 Eylül 1937 tarihinde Bükreşte toplanacak olan 17. Uluslararası Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji konferansına, Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın başkanlığında gidecek olan heyetin harcırahının ve yevmiyelerinin ödenmesine dair belge.

EK-5: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın Ankara DTCF'ne tayin edildiğini gösterir resmi belge.

EK-6: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın dönemin Paris bölgesi öğrenci ispektörü (Müfettiş) Avni Başman ile birlikte Cenevre'de toplanacak olan 8. Maarif Konferansına katılmaları için görevlendirme belgesi.

EK-7: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın Atatürk vefat ettikten sonra, Çankaya Köşkü kütüphanesinde kalan ve daha sonra CHP'ye verilen yaklaşık 600 adet kitabını 1945 tarihinde CHP yönetiminden istediğini gösterir belgeler

EK-8: Atatürk'ün vasiyeti ile Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'a her ayın başında 800 lira ödeneğine dair belgeler.

EK-9: Fotoğraflar-1: Ayşe Afet Uzman 1937 tarihinde İkinci Türk Tarih Kongresi'nde "*Türk Osmanlı Tarihi'nin Karakteristik Noktasına Bir Bakış*" konulu Lisans tezini okurken. (26.09.1937)

EK-10: Fotoğraflar-2: Atatürk, Ayşe Afet Uzman ve Recep Peker ile görüşürken. İkinci Türk Tarih Kongresi 26.09.1937

EK-11: Fotoğraflar-3: Ayşe Afet Uzman, Doktora Hocası Profesör Eugene Pittard

EK-12: Fotoğraflar-4: Ayşe Afet Uzman, Doktora Hocası Profesör Eugene Pittard ve Türk Köylüleri. 1937-38.

EK-13: Fotoğraflar-5: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan, Hocası Prof. Eugene Pittard, eşi Helene Pittard, İsmail Müştak Mayakon, Fethi İsfendiyaroğlu, Şevket Aziz Kansu'nun da aralarında bulunduğu bir fotoğraf.

EK-14: Fotoğraflar-6: Profesör Doktor Ayşe Afet İnan'ın babası İsmail Hakkı Uzman'a ait bir fotoğraf.

EK-15 Fotograflar-7: Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı olarak Prof. Dr. Ayşe Afet İnan.

EK-16: Fotograflar-8: Afet İnan ve Atatürk adalara giderken.

EK-17: Fotograflar-9: Atatürk, İsmet İnönü ve Afet İnan.

EK-18: Fotograflar-10:Atatürk'ün manevi kızları.

EK-19: Fotograflar-11: Afet İnan ve annesinin yokluğunda her daim yanında olan anneanesi Ayşe Hanım.

EK-20: Fotograflar-12: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan, Mayıs 1962 tarihinde İngiltere'de BBC' radyosunda konuşma yaparken.

EK-21:Fotograf-13: Bir röportaj esnasında Prof. Dr. Ayşe Afet İnan.

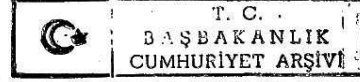
EK-22:Fotograf-14: Profesör Doktor Ayşe Afet İnan.

EK-1 Profesör Doktor Ayşe Afet İnan'ın Ankara'da bulunan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne Profesör olarak tayin edildiğini gösteren belge.

T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Üniversiteler Bürosu
Sayı.....

Ankara: 1 /194

Özet:

K A R A R

23388

1- 4936 sayılı Üniversiteler kanununun 28 nci maddesine göre Fakülte Profesörler Kurulunca seçilmiş ve Senatoca uygun görülmüş olan Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Eski Çağ Tarihi Profesörlüklerine Eski Çağ Tarihi Doçentlerinden Afet İnan ile Halil Demircioğlu'nun, İngiliz Dili ve Edebiyatı Profesörlüğüne aynı Kürsü Doçenti Orhan Burian'ın, Antropoloji Profesörlüğüne de bu Kürsü Doçenti Muzaffer Şenyürek'in tayini tensip edilmiştir.

2- Bu karar Millî Eğitim Bakanı yürütür.

16. Haziran 1950

CUMHURBAŞKANI

C. Zeynep

Başbakan

Millî Eğitim Bakanı

A. Menderes

A. Başman

030	11	1		214	18	12
-----	----	---	--	-----	----	----

T. C.
Millî Eğitim Bakanlığı
Üniversiteler Bürosu

Sayı : 15-B...

Ankara 30, Mayıs 1950

Özet Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi Doçentlerinden 4 ünün
profesörlüğe terfiî hk.

4363

Başbakanlık Yüksek Makamına

Açık bulunan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Eski Çağ Tarihi Profesörlüklerine Eski Çağ Tarihi Doçentlerinden Afet İnan ile Halil Demiroğlu'nun, İngiliz Dili ve Edebiyatı Profesörlüğüne aynı Kürsü Doçenti Orhan Burian'ın ve Antropoloji Profesörlüğüne de bu Kürsü Doçenti Muzaffer Şenyürek'in 4936 sayılı Üniversiteler kanununun 28 nci maddesi uyarınca terfiat tayinleri için düzenlenen müşterek karar ilişik olarak sunulmuştur.

Yukarda adları geçenlerin 80 er liralık Profesörlük kadrolarından 70 er lira aylık alacaklarını, gereğinin yapılmasına emirlerini saygı ile rica ederim.

M. Eğ. Bakanı

J.K.

Y. i. Mol.
2. 6. 1950

K 23388

A. Baymen

MI.RB. 15.V.1950 -
Ek : 4

25-950 / 368 4

539

EK-2 Profesör Doktor Ayşe Afet İnan'ın Kopenhag merkezli Uluslararası Kadınlar Birliği toplantısı için, Pasaport ve Harcırah işlemleri konusunda Dış İşleri Bakanlığı'na yazılan belgeler.

T. C. BAŞVEKÂLET HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ	Yazın memur	Dosya No
	Yazın tarihi	Gidiş No.
	Beyaz tarihi	Gidiş tarihi
		Eklere

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Dışişleri Vekâletine

Kopenhag'da merkezi olan Beynelmilel Kadınlar Alyansının 28/Mayıs/1953 tarihindeki kongresine iştirak edecek olan Beynelmilel Kadınlar Alyansı İdare Heyeti Âzası Ankara Üniversitesi Profesörlerinden Dr. Afet İnan'ın iştiraki için, beraberrinde bulunan 12 yaşındaki kızı Öra Ayşe ile birlikte servis pasaportu verilmesi hususunda gerekli muamelelerin yapılmasına müsaadelerini rica ederim .

Başvekil yerine
Müsteşar
Ahmet Salih Kerur

-2-

030 01 123 784 4

5/Mayıs/1953

Başvekilât yüksek katına

Kopenhagda merkezi olan Beynelmilel Kadınlar Alyansının idare heyetine Beynelmilel kongrece üç sene müddetle seçilmiş bulunuyorum. Sene içindeki işler muhabere ile yapılmakta ise de, yılda bir kerrede umumî bir toplantı tertip edilmiştir . Bu kerre 28 Mayıs 1953 de Kopenhagdaki toplantıya davet edilmiş bulunuyorum . Tekliflerimden birisi de (Erkek azaların alınması meselesi) gün deme konulacaktır . Bu merkezden bildirildiğine göre, bazı devletler bu teşek küldü vazife gören ve seçilmiş olan azalara, maddî ve manevî yardımlarda bulun maktadırlar . Bu vazifemî Türkiye namına yapabilmek için, Hükümetimizce servis pasaportunun , Devis müsaadesinin teminile, gereken harcırahının tahakkuk ettirilmesinê, derin saygılarımla rica ederim.

Beynelmilel Kadınlar Alyansı
İdare heyetâ azası, Ankara Üniversitesi Profesörlerinden
Dr. Afet İnan

Afet İnan
özel - tra - adnan zafiy e

*Deviz muradesi verilmiş
Servis pasaportu için
Dış işlerine yazılmış*

*t. İ - İnan S.
15 - V - 1953
OK*

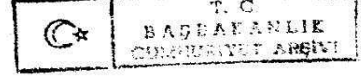
030 01 123 784 4

2 640

⁵⁴⁰ BCA , 30-1-0-0/ 123-784-4; (15.05.1953)

EK-3 Bükreş'te 1-8 Eylül 1937 tarihinde toplanacak olan 17. Uluslararası Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Kongresine Bayan Afet Uzmay başkanlığındaki heyetin pasaport işlemlerine dair belge.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayıs
2
7234

Kararname

Bükreşde 1-8 Eylül 1937 tarihinde toplanacak olan 17 inci Beynel'milel antropoloji ve preistorik arkeoloji kongresine Profesör Bayan Afet'in başkanlığı altında gidecek olan Profesör Saylav Yusuf Ziya, Bayan Gürer ve Daktilo Bayan Mızdattan mürekkep heyete siyasi pasaport verilmesi; Maarif Vekillığının 14/8/937 tarih ve 4/3178 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 17/8/937 tarihinde onanmıştır.

17/8/937

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

J. İnan

Ad. V.

S. Sarıca

M. M. V.

U. Draf

Da. V.

S. Köyü

Ha. V.

S. R. Ala

Ma. V. V.

S. Boş

Mi. V.

S. Arıkan

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

C. B. 3

S. İ. M. V.

S. R. Gaydary Rana Sarıca

G. İ. V.

Zr. V.

S. İnan

050 18 01 02 78 72 5

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
KÜLTÜR BAKANLIĞI

Yüksek Öğretim Genel Direktörlüğüne

Sıra: 4/3178

20

67

Ankara: 14/8. 1937

Özet: Bükreş'te toplanacak kongreye iştirak edeceklere diplomatik pasaport verilmesi hâk :

Başbakanlık Yüksek Orumuna

Bükreş'te 1 - 8/ eylül/1937 tarihlerinde toplanacak olan 17 inci beynelmilel antropoloji ve Preistorik arkeoloji kongresine profesör bayan Afet'in Başkanlığı altında iştirak edecek olan prof. Saylav Yusuf Ziya'ya Bayan Gürer'den mürekkep heyete diplomatik pasaport verilmesinin Bakanlar kurulunca karar altına alınmasına yüksek müsaadelerini, saygılarımla dilerim.

Ta

Kültür Bakanı

S. Arıkan

Tera V. H. ne

14. 8 - 937

Anay
17. 8. 937

RT.Ş. 13/8/1937

14. 8. 37 5734

12. 4. 927

EK-4: 1-8 Eylül 1937 tarihinde Bükreşte toplanacak olan 17. Uluslararası Antropoloji ve Prohistorik Arkeoloji konferansına, Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın başkanlığında gidecek olan heyetin harcırahının ve yevmiyelerinin ödenmesine dair belge.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayı:

2

7275

I-8 Eylül 1937 tarihinde Bükreş'te toplanacak olan 17 inci Beynel'milel Antropoloji ve Preistorik Arkeoloji kongresine Profesör Bayan Afet'in Başkanlığı altında iştirak edecek olan Profesör Saylav Yusuf Ziya ile Bayan Gürer'in yapacakları masraflara karşılık 661 inci Beynel'milel kongreler harcırahı faslından Prof. Bayan Afet, Prof. Yusuf Ziya, Bayan Gürer'e harcırah ve yevmiyeleri için ayrıca karar verilmek üzere hepsine 2500 lira avans ve 1937 takvim yılı döviz cetvellerinde Maarif Vekâleti hesabına Kongre Konferanslar ve Beynel'milel müesseselere yardım faslına konulan tahsisattan 2500 liralık döviz verilmesi; Maarif Vekillığının 14,16/8/1937 tarih ve 3177,3199 sayılı tezkereleri ve Maliye Vekillığının 23/8/1937 tarih ve 13248/4213 sayılı mutalânamesi üzerine icra Vekilleri Heyetince 24/8/1937 tarihinde çıkarılmıştır.

24/8/1937

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

Ad. V.

M. M. V.

Da. V.

[Signature]

[Signature]

[Signature]

[Signature]

Ha. V.

Ma. V. V.

Mi. V.

Na. V.

[Signature]

[Signature]

[Signature]

[Signature]

İk. V.

S. İ. M. V.

G. İ. V.

Zr. V.

[Signature]

[Signature]

[Signature]

[Signature]

030 | 18 | 01 | 02 | 78 | 74 | 5

542

⁵⁴² BCA, 30-18-1-2/ 78-74-5; (24.08.1937).

Ek-5: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın Ankara DTCF'ne tayin edildiğini gösterir resmi belge.

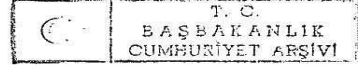
T. C.
B A Ş V E K A L E T
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayısı:

2

9780

Kararname

Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesinde yeniden ihdas olunan (Türk Tarih Tezi) kürsüsüne meslekî ihtisasına binaen, Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Bayan Afet'in diğer memuriyetler için bir hakkı mütesep teşkil etmemek üzere 70 lira aslî maaşla tayini; Maarif Vekilliğinin 1/10/938 tarih ve 4/3663 sayılı teklifi ve Maaliye Vekilliğinin 13/10/938 tarih ve 5874 sayılı mutaleanesi üzerine 1452 sayılı kanunun 7 inci maddesine tevfikan İcra Vekilleri Heyetince 18/10/938 tarihinde onanmıştır.

210
18/10/938

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

C. Baş

Ad. V.

B. Sarı

M. M. V.

M. M. V.

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

H. R. Atas

Ma. V.

M. V.

Mf. V.

M. V.

Na. V.

A. C. Atas

İk. V.

İk. V.

S. İ. M. V.

S. İ. M. V.

G. İ. V. ve Ma. V. V.

G. İ. V. ve Ma. V. V.

Zr. V.

Zr. V.

380 25 01 14 85 91 15

543

⁵⁴³ BCA, 30-18-1-2/ 85-91-15; (26.10.1938)

EK-6 Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın dönemin Paris bölgesi öğrenci ispekeri (Müfettiş) Avni Başman ile birlikte Cenevre'de toplanacak olan 8. Maarif Konferansına katılmaları için görevlendirme belgesi.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı :

Dosya işaretleri

2
11984

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

910
42

Evrakın	Numarası	2327	Kararname
	Tarihi	6-7-939	
	Yazan memur	H. Yaman	
	Yazı tarihi	7-7-939	
	Muavin	M. S. S. S.	
	Beyaz eden	1070	
	Beyaz tarihi	8	
	Karşılaştıranlar	M. S. S. S.	
	Sadıra No.	3955	
	Merbutatı	1	
Sevk tarihi	12-7-39		
Kaydeden			
Düşünceler			
4 5-815			

17/7/939 tarihinde Cenevrede toplanacak olan "Beynelmilel sekizinci Maarif konferansı" na Hükümetimiz ^{namında} ~~istitak edilmesi~~ ve halen İsviçrede bulunan Türk Tarih Kurumu As. Başkanı ~~B.~~ Afet ile Paris bölgesi talebe Baş ispekeri Avni Başman ın murahhas olarak istitak etmeleri; Maarif vekilliğinin 6/7/939 tarih ve 2327 sayılı ~~teklifi~~ üzerine İcra Vekilleri Heyetince 7. TEMMUZ 1939 tarihinde kabul olmuştur .

Maarif vekilliğine
Hançije "

Cenevrede toplanacak olan beynelmilel sekizinci maarif kongresine ~~istitak edilmesi~~ ile Türk tarih kurumu As. Başkanı Afetle Paris bölgesi ^{talebe} Baş ispekeri Avni Başmanın murahhas olarak ~~gönderilmelerine~~ ^{istitaklerine} dair olan İcra Vekilleri heyetinin kararnamesi sureti ilişik olarak gönderilmiştir .
maarif me Hançije vekilliklerine yazılmıştır .

Başvekil yerine
Müsteşar
N. Şamir

Emre mag

Devlet Matbaası

T. C.
MAARİF VEKİLLİĞİ
Yüksek Öğretim Genel Direktörlüğü
Sayı: 41031/51

2324 2324

Ankara; 6/ VIII/ 1939

Özet: VIII ci Beynelmilel
Maarif konferansı H.

1064

Baş Vekâlet Yüksek Makamına

17/Temmuz/1939 tarihinde Cenevre'de toplanacak olan (Beynelmilel VIII ci Maarif konferansı) na Hükümetimizde iştirake davet edildiği , İsviçre Sefaretinden vaki olan iş'ara atfen Hâriciye Vekâletinden bildirilmiştir.

Vekilligimizce bu konferansa Hükümetimiz adına, halen İsviçre'de bulunan Türk Tarih Kurumu As Başkanı Afet ile Paris Bölgesi Talebe Baş İspekteri Avni Başman'ın murahhas olarak iştirakleri uygun görülmüştür.

Tasvip buyurulduğu takdirde emri devletlerinin iş'arına müsaadelerini diler, en derin saygılarımı sunarım.

Ta.

Maarif Vekili

Tera N. N.

Gücel

4-4-1939

Rk.

Ka.
V. D.

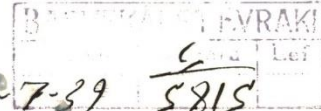
2

11484

4-4-39

EB.5/VII/1939

MB.

11484

17/7/1939 tarihinde Cenevrede toplanacak olan "Beynelmilel sekizinci Maarif Konferansı" na Hükümetimiz namına halen İsviçrede bulunan Türk tarih kurumu Asbaşkanı Afet ile Paris bölgesi talebe ^{baş}ispekteri Avni Başman'ın murahhas olarak iştirak etmeleri ; Maarif Vekillığının 6/7/1939 tarih ve 2327 sayılı teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 7. TEMMUZ 1939 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMHUR

İsmail İnönü

Bş. V.
D. P. Dayıoğlu

Ad. V.

M. M. V.

Da. V.

Ha. V.

M. M. V. *M. M. V. Saygı Özbek*

Ha. V. *H. V. Saygı*

Ma. V.

Mf. V.

Na. V.

İk. V.

S. İ. M. V.

Ma. V. *M. V. Saygı*

Mf. V. *Mf. V. Saygı*

Na. V. *N. V. Saygı*

İk. V. *İ. V. Saygı*

S. İ. M. V. *S. İ. M. V. Saygı*

G. İ. V. ve Ad. V. V.

Zr. V.

Ma. Mü. V.

Ti. V.

G. İ. V. ve Ad. V. V. *G. İ. V. ve Ad. V. V. Saygı*

Zr. V. *Zr. V. Saygı*

Ma. Mü. V. *Ma. Mü. V. Saygı*

Ti. V. *Ti. V. Saygı*

01 02 87 67 10

EK-7:Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın Atatürk vefat ettikten sonra, Çankaya Köşkü kütüphanesinde kalan ve daha sonra CHP'ye verilen yaklaşık 600 adet kitabımı 1945 tarihinde CHP yönetiminden istediğini gösterir belgeler.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara: 17.X.1944

Sayın Bay Memduh Şevket Esendal

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri

Kitapların hakkında, telefonla konuşmamızdan sora, bir neticeyi henüz alamadım. Meseleyi bir kere de yazı ile bildireyim:

Ben Atatürk zamanında, bilindiği gibi, kendimi okumağa, çalışmağa hasretmişim. Bu münasebetle muhtelif zamanlarda tahsilimi tamamlamak için İsviçreye gittim. Yine etüt maksadiyle Avrupaya Mısır, Suriyeye seyahatler yaptım. Atatürkle beraber Tarih üzerinde çalıştım. O zaman hocalık ediyordum. Şimdi de aynı yolda çalışıyorum. 1925 ten 1938 yılına kadarki zamanda bu çalışmalarına yardımcı dokunan hususî bir kütüphaneye malik olmuşum. Yeni köşke geçildiği vakit benim için ayrılan küçük kütüphanede bu kitaplarım toplu bulunuyordu. Sonraları yer kâfi gelmediği için bu küçük kütüphane yanından açılan mavi salon duvarına raflar ilâve ettirmişim; ve o rafları da bana ait olan kitaplarla doldurmuşum. Bu kitaplara şu suretle malik olmuşum: Lüzum gördükçe satın aldıklarım, hediye edilenler, seyahatlerde iken aldıklarım. Berlin seyahatinde ders malzemesi olarak aldığım projeksiyon camları ince kâğıtlara sarılı olarak kütüphanemde idi. Meselâ "Evolution de l'humanité" serisi Atatürk'ün kütüphanesinde olduğu halde ayrıca benim için de getirtilmişti.

Ben bu kitapları numaralatmamışım. Onun için üzerlerinde etiket yoktur. Ciltleri kırmızı açık ve koyu yeşil olarak, Atatürk'e ait olanlardan ayrı biçim ve renkte yapılmıştır. Okuduğum kitaplardaki işaretlemlerim kendime mahsustur.

Eski köşkte siyah kütüphanede ise bir kapalı dolap içinde neşredilmiş kitaplarımın muhtelif nüshaları ve bir konsol içinde müsvedde halinde el yazısı notları, zarflar içinde tertip etmiştim.

Bütün bu izah ettiğim kitap ve notlarıma şimdiki çalışma hayatımda şiddetle ihtiyaç hissetmekteyim. Meselâ Eski Mısır tarihi için yazılar hazırlarken, Oraya seyahatim esnasında kullandığım rehber kitap dahi elimde mevcut değildir. Sonra o kitapları şimdi bulmama da imkân yoktur.

Bu zaruret karşısında Reiscumhur Millî Şefinize bu durumu anlattım. Kitaplarımı alamamış olduğuma hayret ettiler ve Başvekilimize emir verdiler. Ertesi günü siz beni telefonla aradınız ve size de kısmen izah ettim. Şimdiye kadar kitaplarım gelecektir diye ümit ettim.

Atatürk'ün ölümünü müteakip bunları niçin almadığım sorulabilir. O sıralardaki teessürüm, kendime ait olan eşyaların ayrılması ve alınması için köşke gitmeme mani idi. Bana ait olanlar bilinir ve gönderilir dedim. Netekim bu kitaplarımdan mektepte okuduklarımda üzerinde isim ve numaram yazılı olanlar gönderilmiştir. Diğerleri için ise liste yapılmış ve Parti kasasında muhafaza edilmekte olduğu ve bu listeden ben ayırırsam verileceği merhum Fikri Tuzer zamanında haber verilmişti.

Parti Merkezine giderek merhum B. İskender delâletiyle bu listede işaretler yaptım. Müspet bir netice alamadım. Size telefonda B.Nafi Atuf Kansuya sorunuz demiştim. Çünkü bana o zaman bunlarla o meşgul oldu dediler ve benim kitaplarımda da ayrı sandıklara konduğunu haber almıştım.

Bunlara çalışmalarım için lüzum olmasa yine sizi rahatsız etmezdim.

Vaziyeti size izah ettim.sanırım. Arzettiğim kitap,ve notları bana göndertmenizi saygılarımla rica ederim.

Afetman

Eski Köşkte olanlar

Sayfa 1-10 = 241 cilt

180 - 189 = 118

190 - 193 = 32

391

185

576 cilt

391

- 1- Bu kitaplara ilahten Eski Köşkte
siyah kütüphane kısmında
dışteki dalapta benim nezrettiğim
Kitapların mü teaddit misâleleri ^{varlığı}
Bunlar: Askariye rapinesi. İntihap v. s.
Binde nat olarak basılmış bezirler.
- 2- Yine aynı yerde kapıdan girince
sağ taraftaki konsolda garfler
içinde tarih nakli, benim
el yazılarıma
- 3- Halkın kütüphanesinde
ayırdıkları 185 cilt

Afettin

400 01 1050/1033

Senilerden nakşen alınlar :

- 1- J. de Morgan - La préhistoire Orientale Tome II
- 2- Çiçeron - Tome VIII, IX.
- 3- H. Robert - Les Grandes procès de l'histoire
Tome III, IV.
- 4- La Géographie Universelle - Tome III, IV, VI², VII², VIII²,
XI², XII², XIII².
- 5- Tolstoy - Tome I.
- 6- Guiraud - Tome I, II, III, IV, VI, VII, VIII.
- 7- Silahat Tarihî - III^{üncü} Ciltten itibaren.
- 8- Cemil Bilal - Lazan eciet.

Birde, derslerimde talebeye gösterilmek üzere
Almanya'dan ismarlaştırdığım hünite bu seri halinde
alan tarihi resimlerin, projeksiyon için cam kalıpları.

Bunlardan gayri Köskete Ebedi Şef. Atatürk
zamanında İsmailiye ait Kütüphane'deki hünitelerden
çıkarmış evrak ve defterler.

Bu sayfada bildirdikleriminde verilmesini C. H. P.
sinden saygı ile rica ederim.

26, Mart, 1946

Afletman

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

Ankara
21.II.1945

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C.H.P. Genel Sekreterliği
Yüksek Katına

Ebedî Şef Atatürkden Partiye kalan kitaplar arasında Bn. Âfet İnan kendisine ait kitaplar olduğunu bildirmektedir.

Cumhurbaşkanlığı köşkünden getirilmiş ve Ankara Halkevinde saklanmakta olan kitaplar Muhasebeci Nijat Taşer, Ankara Halkevi Yarıbaşkanı Dr. Ragıp Tüzün, Muhasebe memuru Rauf Erim, Daire müdürü Sabri Keremciyi buldukları halde Bn. Âfet İnan tarafından birer birer gözden geçirilmiş ve bağlı sunulan listede yazılı kitapların kendisine ait olduğunu söyleyerek ayırmıştır.

Ayrılan kitaplar Ankara Halkevi kütüphanesinde bir vitrine konularak üzeri mühürlenmek suretiyle saklanmış bulunmaktadır.

Bir sonuçla bağlanmak üzere Genel İdare Kuruluna havale buyrulmasını dilerim.

Büro XII Şefi
Muğla Milletvekili

H. Kitaboğlu

*11.9.45
22. II, 1945
N. Karay*

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİM

S.No:	S.No	adet	Renzi	(11) değeri		Müellifin adı ve soyadı	Kitabın adı
				Lira	Kr.		
451	72	1		1			Kitabı Değerkorkurt
452	73	1		1			Berut Bombardımanı
453	74	1		1			D'Ashénes
454	75	1		1			Dehşet
455	76	1		1			La Question Du Bosphoreet De Dardanelles.
456	77	1		0,5			Istanbul Âsarı Atıks Müzeleri neşriyatı.
457	80	1		0,5			İstatistik
458	81	1		1			D' Instruction Civique.
559	82	1		0,5			Faculte Des Lettres
460	83	1		0,5			Istanbul Âsarı Atıks Müzesi.
461	84	1		1			Resimler.
462	85	1		1			Muées De Brxselles .Peinture de Fcinture.
463	86	1		1			Les Fouilles D'alaca Höyük;1935
464	87	1		0,5			Hafızlık ne zaman monedilecek.
465	88	1		1			Faculte Des Lettres Annuaire 197
466	89	1		0,5			Sisgois Neft 1
467	90	1		1			A Brigetiol Terre Sigilltek İrt
468	92	1		1			Les Races Humaines.
469	60	1			A.Cender		Heğeroğlî' çekimleri.
470	157	1			Halpheno		Les Berberes.
471	177	1			"		L' Esrare De L'Evrope.
472		28					Zerf içinde dosya.
473		12					Klasör
474		1					Çerçeveli resim
		62		15,0			

Adet:

46	1.inci Sayfa toplamı.
34	2. " " "
45	3. " " "
64	4. " " "
49	5. " " "
50	6. " " "
53	7. " " "
53	8. " " "
93	9. " " "
51	10." " "
62	11." " "
600	
===	

Ebedî Şer Atatürkden Pertiye Kelen kitaplar arasında ayırdığı
bensit. müfredatı her biri ayrı ayrı tarafından imzalı işbu
cetvelde yazılı (559) cilt kitap (28) adet dosya (12) adet klasör (1)
adet çerçeveli resim ki cemen (600) parçayı C.H.P. Genel Sekreterliğ
aldım.

Ancak bu kitaplar arasındaki
seri halinde olanlardan ilizik listedekiler
maksandırı Afetmen

Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı
Afet İnan

Afetmen

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1	Révolution Empire	A.Malet - J Isaac
2	" "	" "
3	XVII E - XVIII e Siècles	" "
4	" " "	" "
5	XIV e - XV e XVI e Siècles	" "
6	Histoire Romsine	" "
7	" Contemporaine	" "
8	Le Moyen -Age	" "
9	Gazi Mustafa Kemal Paşa	Maksim Svara 48
10	L'Asie Ancienne	André Berthelot
11	Dinler Tarihi	A.Hilmi Ömer Budde
12	Le Langaçe	J.Wenderyes
13	Ankaranın Floru	Dr. Phil Kurt Krause
14	Cahiers - Atlas de Geographie Modern	G. Pauly-R.Hausermann
15	Droit Public	A.Hedborn
16	Les Barbares	L. Halphen
17	Redyo konferanslarım	Selim Sırrı
18	Âdemoğlu	E.Ludwoig
19	Küçük Asyada Ölmüş Şehirler	Felix Sartieux-M. Rahmi
20	Mustafa Kemal	Jean Mélie

Türk Tarih Kurumu As.Başkanı Seyin Âfet İnönü'nün Çankaya'daki küçük köşkte bulunan kitedlerden evvelce ayırdığı yukarıdaki (20) adet kitabı kendisine ait olmadığı cihetle almayarak bırakmış ve bu kitedler 17.XII.1947 gününde Çankaya'daki köşkteki diğer kitedler arasına koydurulmuş ve bu muhtıra hazırlanmıştır.

Not:
Cumhuriyet Başbakanlığı
Kıtaablık Müdürlüğü Orhan ... a gönderilmiştir.

EK-8 Atatürk'ün vasiyeti ile Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'a her ayın başında 800 lira ödeneceğine dair belgeler.

CUMURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

Ankara : 9.9.1939

12
16985

11 Eylül 1939

Devlet Arşivi Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi
İş Bankası Ankara Merkezi
Direktörlüğüne

Bağlısı:

Merhum Atatürk'e ait Bankanızdaki 2213 sayılı nema cari hesabından (800) sekiz yüz liranın Bankanıza müracaat edecek olan Bayan Afet'e veraset vergisi kesilmek suretiyle ödenmesini ve parayı alırken bağlı senede beş kuruşluk pul yapıştırılıp üzeri kendisine imza ettirildikten sonra Partimize iadesini rica eder, saygılarımızı sunarız.

C.H.P. Muhasip Âza
Erzincan Mebusu

C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

Vasıf 11 Eylül 1939

490 01 1597 519 1

119

21 Aralık 1945

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

13
84057

Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü 17 Aralık 1945

Cumhuriyet Arşivi 20 Aralık 1945

YAZILDI

Âfet İnen

Millî Müdafesa

Caddesi No: 4

Ankara

Ebedî Şefimiz Atatürk'ün vasiyetnamesi gereğince Ocak 1946 dan Aralık 1946 sonuna kadar her ayın ilk gününde aylık ödeneğinizin size verilmesi Türkiye İş Bankası A.Ş. Ankara Merkez Müdürlüğüne 21 Aralık 1945 gün ve 12/8399 sayılı yazı ile bildirilmiştir.

~~Aybaşlarında Türkiye İş Bankası A.Ş. Ankara Merkez Müdürlüğüne başvurmanızı bildirir, saygılar sunarım.~~

C.H.P. Muhâsip Üye

Am. A.H.

le
-119-

400	01			1597	519	1
-----	----	--	--	------	-----	---

N

Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi
C. H. P. Genel Sekreterliği Yüksek Katına

Ödenecek veya gönderilecek paranın

Bütçe yılı : 1943
Fashi : Emanet
Maddesi : 2213
Tertibi : Nema carif hesabı
Mikdarı : 800 Lira Kuruş

Yalnız Sekizyüz Lira Kuruştur.

Para ödenecek makam veya şahsın öz ve soy adı { Bayan Afet İnan

Gideceği yer ve adresi : Ankara

Ne için gönderildiği : Fbedî Şefimiz Atatürk'ün vasiyetnamesi mucibince 10.VI.1943 Tarihinde ödenmesi lâzımgelen tahsisat olarak.

Yukarda yazılı (800) lira ve kuruşun ödenmesi için

XII. nci Büroya havalesine yüksek tensip ve müsaadelerini saygılarımla dilerim.

Büro XII Şefi

Mebusu

Uygun

XII. nci Büroya

5 / VI / 194 3

C. H. P. GENEL SEKRETERİ A.

26, V, 1944

Ankara

Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Sekreterliğine

Ehedi' Sefiriniz Atatürk'ün Vasiyet-
namesi mucibince aylık tahsisatım
olan (800) sekizyüz lirası, 7, XI, 1943 tarih
ve $\frac{73}{62089}$ Numaralı emirlerine göre
Mayıs 1944 sonuna kadar aldım.

Yeni mali' sereye ait tahsisati-
münde her ay bediye edilmesi
için T3 bankasına emir vermeyi
saygılarımla rica ederim.

Afet İnan

Milli Müdafaa Cad. N° 4

Jenizehir

Ü. H. P. Genel Sekreterliği	
Ş. N.	9918
1944	

XII
27 V 1944
Muhar. Mem. F.
28 10/1844 4

C. H. P. Genel Sekreteri
19160
EKR

30. XI. 1944

5 Ekim 1944

Cumhuriyet Halk Partisi
Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi
Genel Sekreterliğine

Ebedî Şefimizin Atatürk'ün Vasiyetna-
masına göre, aylık tahsisatın alan
(800) lirayı, 3. VI, 1944 tarih ve $\frac{12}{66966}$
Numaralı emirleri mucibince, İkinci
teşrin 1944 sonuna kadar aldık.
Bundan sonraki tahsisatlarında
her ay tediye edilmesi için, 4/3
bankasına emir vermeyiş
saygılarımızla rica ederim

Afet Han

XII

Millî Müdafaa Cad. N° 4

Yenisehir Ankara
9339

Muhaf. Mem. 6. XII. 1944

2

EK-9 Ayşe Afet Uzman 1937 tarihinde İkinci Türk Tarih Kongresi'nde "*Türk Osmanlı Tarihi'nin Karakteristik Noktasına Bir Bakış*" konulu Lisans tezini okurken. (26.09.1937)

547

⁵⁴⁷ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi), bağlantı: <http://hdl.handle.net/11498/30285>

Ek-10 Atatürk, Ayşe Afet Uzman ve Recep Peker ile görüşürken. İkinci Türk Tarih Kongresi
26.09.1937.

548

EK-11 Ayşe Afet Uzman, Doktora Hocası Profesör Eugene Pittard.

549

⁵⁴⁸ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi), bağlantı: <http://hdl.handle.net/11498/30285>

⁵⁴⁹ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi), bağlantı: <http://hdl.handle.net/11498/31364>

EK-12 Ayşe Afet Uzmay, Doktora Hocası Profesör Eugene Pittard ve Türk Köylüleri. 1937-38.

550

EK-12: Ayşe Afet Uzmay ve Türk köylü kadınları.

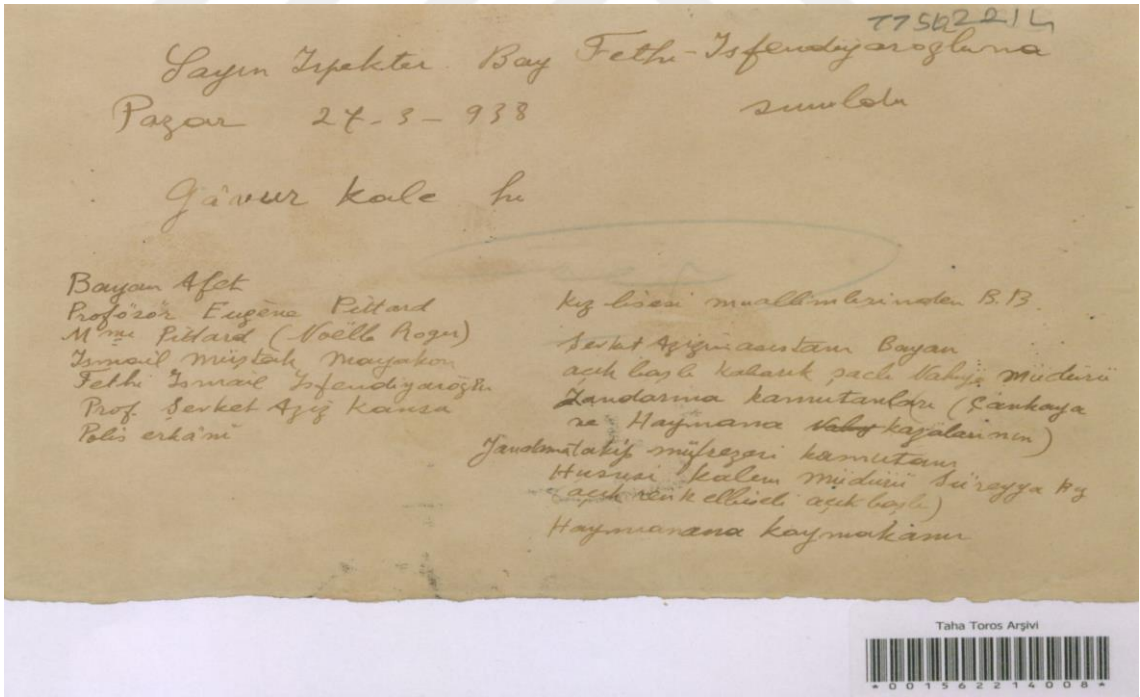

551

⁵⁵⁰ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi), bağlantı: <http://hdl.handle.net/11498/31364>

⁵⁵¹ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros arşivi), <http://hdl.handle.net/11498/31363>

EK-13: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan, Hocası Prof. Eugene Pittard, eşi Helene Pittard, İsmail Müştak Mayakon, Fethi İsfendiyaroğlu, Şevket Aziz Kansu'nun da aralarında bulunduğu bir fotoğraf. (27.03.1938)

552

⁵⁵² İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi), bağlantı: <http://hdl.handle.net/11498/30366>

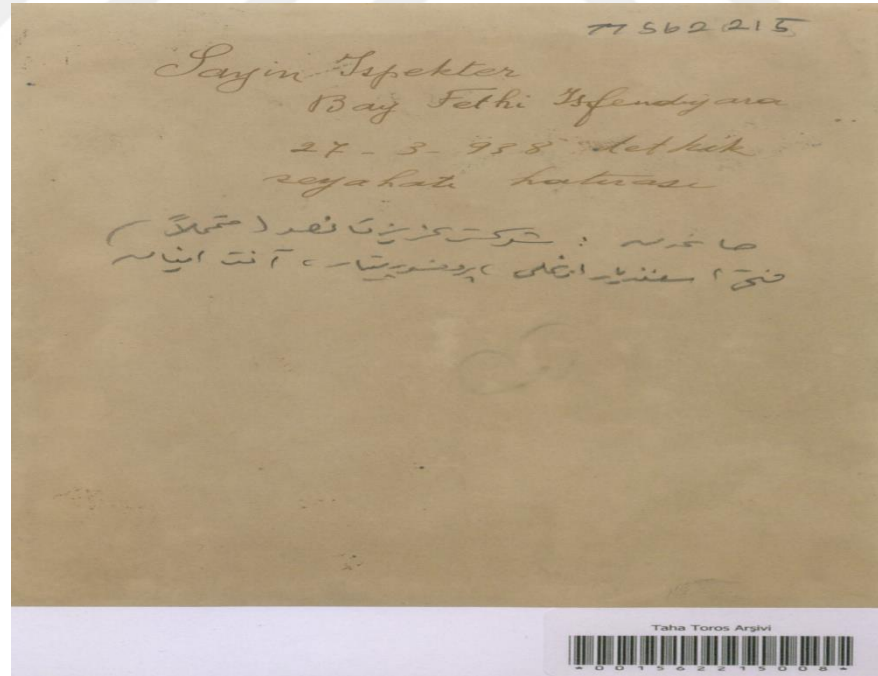
Ek-14: Profesör Doktor Ayşe Afet İnan'ın babası İsmail Hakkı Uzman'a ait bir fotoğraf.

553

⁵⁵³ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv (Taha Toros Arşivi), Bağlantı: <http://hdl.handle.net/11498/31361>

Ek-15: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan, Doktora hocası Eugene Pittard, Şevket Aziz Kansu ve Fethi İsfendiyaroğlu'na ait bir fotoğraf. (27.03.1938)

554

⁵⁵⁴ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi), bağlantı; <http://hdl.handle.net/11498/30389>

EK-15: Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı olarak Prof. Dr. Ayşe Afet İnan.

555

⁵⁵⁵Istanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi); <http://hdl.handle.net/11498/31374>

EK-16 Afet İnan ve Atatürk adalara giderken.

Afet İnan, Atatürk'le adalara giderken

Atatürk, İsmet İnönü ve Afet İnan bir tren yolculuğu sırasında (22 Eylül 1935)

Atatürk ve Afet İnan'ın birlikte yaptıkları deniz gezilerinden bir fotoğraf.

Afet İnan, Karşıyaka Halkevi'nde düzenlenen baloya Atatürk ile birlikte gelirken.

556

⁵⁵⁶ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi); bağlantı: <http://hdl.handle.net/11498/31358>

EK-17: Atatürk, İsmet İnönü ve Afet İnan.

Atatürk ve Afet İnan

EK-18: Atatürk'ün manevi kızları.

EK-19: Afet İnan ve annesinin yokluğunda her daim yanında olan anneannesi Ayşe Hanım

Afet ve anneannesi Ayşe Hanım.

EK-20: Prof. Dr. Ayşe Afet İnan, Mayıs 1962 tarihinde İngiltere’de BBC’ radyosunda konuşma yaparken.

İngiltere’de BBC’de, Mayıs 1962.

557

EK-21: Bir röportaj esnasında Prof. Dr. Ayşe Afet İnan.

⁵⁵⁷ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi), Bağlantı; <http://hdl.handle.net/11498/31357>

EK-22: Profesör Doktor Ayşe Afet İnan.

558

⁵⁵⁸ İstanbul Şehir Üniversitesi, e-arşiv, (Taha Toros Arşivi), Bağlantı; <http://hdl.handle.net/11498/31359>

ÖZGEÇMİS

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı: Evrim Armağan Coşkuner

Doğum Yeri ve Yılı: Gelendost, 1989

Medeni Hali: Bekâr

Eğitim Durumu:

-Lisans Öğrenimi:

Tokat Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü 2008-2010 (Yatay Geçiş)

Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (2010-2012)

Yabancı Diller ve Düzey:

1. İngilizce, orta

2.

İş Deneyimi:

1. Polis Memuru

2.

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar

1.

2.